

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

TÓTH TIHAMÉR

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

TÓTH TIHAMÉR
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

VII. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

TÓTH TIHAMÉR

AZ IFJÚSÁG LELKI GONDOZÁSA

II. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

HARMADIK, ÁTDOLGOZOTT KIADÁS

Nihil obstat. *Dr. Michael Morczell*, censor dioecesanus. Nr. 1986/1935. Imprimatur. Strigonii, die 27. Junii 1935. *Dr. Julius Machovich*, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda r. t. Budapest. — A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

VII. FEJEZET.

A hittan, mint tantárgy.

A hittan, mint tantárgy.[1]

Bármennyire hangoztassuk is az akarat nevelését és a szív s a kedélyvilág fejlesztését, mi sem áll azért távolabb tőlünk, mint kellőképen nem értékelni ezek mellett *a hit észbeli megalapozását is.* A hittételek intellektuális megvilágítását nem lehet büntetlenül elhanyagolni. Mert ha az ifjúkor érzelmesebb hajlandósága képes ugyan vallásos életre kellő «rationale obsequium» nélkül is, de később a rövid nadrággal könnyen leveti gyermeki hitét is, hacsak egyéb, világi ismereteik gyarapodásával vallási kultúrájuk fejlődése is nem fog lépést tartani.

A hit nem csupán a kedélyek szükséglete, hanem az észé is. És ha biztos is, hogy a parancsok megtartásához nem elég azok ismerete, nem kevésbbé biztos, hogy aki meg nem ismeri is azokat, annál kevésbbé tudja megtartani.

Ez a körülmény már magában véve is rámutat az iskolai hitoktatás rendkívüli fontosságára.

Akkor lesz azonban helyes ez az iskolai tanítás, ha a «theologia mentis» mellett nem értékeljük kisebbre a «theologia cordis»-t sem, azt a meleg, lüktető vért, amit katolikus világnézetnek nevezünk s ami egyedül képes életet vinni a tananyag holt vázába.

I. Katolikus világnézetre nevelés.

Tagadhatatlan tény, hogy vallási pedagógiáról, azaz arról a módról, hogyan lehetne a fiatal nemzedék lelkébe vihartállóan beültetni vallásunk tanait s törvényeit, a régebbi korokban keveset írtak. De nem is volt erre szükség. Hiszen abban a középkorban, amelyben az

[1] *Schütz A.:* A középiskolai vallástan mint tantárgy. Katolikus Nevelés 1930. évf.
Eichen E.: Beiträge zur Methodik des katholischen Religionsunterrichts. Diesterweg. Frankfurt.

egyéni s társadalmi élet minden megnyilatkozását át= meg átjárta a vallásos gondolkodás, nem kellett pedagógiai esz= közök után kutatni, hogyan ültessük át a vallásos életet a gyermekek lelkébe. Abban a korban a család, utca, társa= dalom egyaránt vallásra tanította őket, s a gyermekben szinte magától kapott erőre a vallásos élet s gondolkozás, amely= nek a felnőttek egész társadalma is lépten=nyomon jelét adta. Különben ennek nyomait megtaláljuk ma is pl. az olasz, elsősorban a római gyermekekben, akik a bizony igen sovány hitoktatás ellenére is mind valódi kis theológusok a mi gyermekeink mellett. Hiszen csak ki kell tenniök lábu= kat Róma utcáira, s bárhová néznek, bármerre mennek, szemléltető vallásoktatásban részesülnek.

Teljesen más a mi helyzetünk. A gyermek csak az iskolá= ban hall vallásáról; de mihelyt elmúlt a hittanóra, nemcsak vége a hatásnak, hanem épen ellenkező, egyáltalában nem vallásos benyomások özöne zúdul lelkére akár az iskolában, akár a vallásos szellem legkisebb megnyilatkozásától is steri= lizált társadalmi életben, akár az utcán, sőt — sajnos — még nagyon sok intelligens családi otthonban is. A büszke taga= dás mai világában a gyermek kigúnyolva, kétségbevonva, mellőzve látja mindazt a szép eszményt s erkölcsi törvényt, amelyekről a hittanórán mint az igazi emberi élet egyetlen, nélkülözhetetlen alapjairól beszéltünk nekik. Ezért tapogat, kutat most minden buzgó ifjúsági lelkipásztor új utak, új módszerek után, melyek segítségével leküzdeni lehetne az új akadályokat.

Évenkint százával ontják középiskoláink az érettségizett ifjakat, akik nyolc éven át tanultak az iskolában hittant és — még sincs katolikus intelligenciánk! Százezreket s millió= kat fordítunk katolikus iskoláinkra, s a végén ifjaink a hit iránt hidegek maradnak s az apácazárda növendéke vegyes házasságot köt . . .

Itt vagy a keresztény nevelés csődjéről kell beszélnünk, vagy valahol hibának kell lenni a hittanórák felhasználásában.

Statisztika bizonyítja, hogy a nők gyakrabban lépnek vegyes házasságra, mint a férfiak. Még pedig nem is annyira az alsóbb osztályok gyermekei, hanem az intelligens leányok. Vegyük fontolóra, hogy ezeknek nem kis része apácanevel= lést kapott, vagy egyenesen zárdában nevelkedett. S ha onnan alig kilépve a legkisebb skrupulus nélkül köt vegyes házasságot, meg kell állapítanunk, hogy a hitoktatásban valahol hibát követtünk el.

Igaz, hogy középiskolás ifjainkat azért küldjük hittanórára, hogy gyermeki hitük, amelynek alapjait a családban s az elemi osztályokban nyerték el, magasabb tanulmányaikhoz méltó fokban fejlődjék, erősödjék, a *gyermeki* hit *tudatos* hitté váljék bennük. A középiskolás ifjúnak már számot kell adnia hitéről; tudnia kell, hogyan feleljen meg mindenkinek (Kol. 4, 6); kell, hogy elmondhassa az apostollal: «Tudom, kinek hittem» (Tim. II. 1, 12). De viszont sohasem volna szabad elfelejtenünk, hogy *minden hittanóra egyúttal a lelkinevelés szolgálatában is áll;* azaz el kell érnünk, hogy a hittanórát a többi iskolai órák pusztán észbeli munkája *fölé* tudjuk emelni.

II. Hiányok a hitoktatás mai módszerében és anyagában.

A) Szomorúan kell megállapítanunk, hogy a tanuló-ifjúság átlag nem szereti annyira a hittanórát, mint azt a tárgy megérdemelné. *A «Zeitschrift für angewandte Psychologie* (Bd. III. Leipzig 1910.) részletes cikkben vizsgálta meg, mennyire szeretik a tanulók a hittant és nagyon lesujtó eredményre jutott. Csak 0·8—2·72%-nak volt «legkedvesebb» tárgya, míg 5—12·34%-ig «nem kedves» tárgy.

Hogy azonban nem maga a tárgy nem kedves, hanem a tanítás *módszere, az anyagnyujtás vagy a hitoktató személye,* ez kitetszik abból, hogy *énekelni* minden gyermek szeret és mégis «legkedvesebb» volt az ének csak 5·13—10%-ig, s «nem kedves» 4—9·17%-ig. Részben tehát elmondhatjuk: amint az énekórát sem szeretik, pedig énekelni szeretnek, épúgy a hittanórát sem szeretik, de azért szeretik a vallásukat. Mindamellett azonban jó ezen az eredményen elgondolkozni is. Miért nem szeretik a tanulók a hittant? *Mert a legnehezebb tárgy!*

Dehát nem lehetne-e könnyebbé tenni? A gyermeki gondolkodásra jobban beállítani? Nem lehetne-e hangunk melegebb, arcunk barátságosabb? Hogy érezzék meg, hogy ez más óra, mint a számtan s torna s érezzék, hogy nekünk is legkedvesebb foglalkozásunk a hittanóra! A sok theológia mellé adjunk több pszichológiát! És az *életből* induljunk ki: a gyermekkel történt dolgokból; akkor nem lesznek tanácsaink semmitmondóan általánosak, kevéssé gyakorlatiak. Ne arról beszéljünk, hogy a jövőben mit tegyenek, (mert a gyermek akarata, felbuzdulása rövid életű), hanem mit te-

gyenek ma, a következő 10 percben, hazamenet, a ma esti imánál, a legközelebbi gyónásban. Ne folyton felnőttek erényeire buzdítsuk s azok bűnei ellen védjük őket, hanem a gyermeki erényt erősítsük bennük és az majd kínő felnőttek erényévé s a gyermeki bűn ellen tanítsuk őket küzdeni, mert elhanyagolva ez is kinő majd felnőttek bűnévé.

B) Halljuk meg tehát a nagy figyelmeztetést: **Ne szállítsuk le a hittanórát a többi tárgyak szintjére,** mert minél inkább tantárggyá degradáljuk a hittant, amelyből kézzelfogható és bármikor recitálható eredményt akarunk elérni, minél inkább arra helyezzük a súlyt, hogy a vizsgán minden kitűnően menjen és a püspöki biztos megelégedéssel hallgassa a brillírozó feleleteket, vagyis minél inkább egynívóra állítjuk a vallástani órát egyéb szakok óráival, annál kevésbbé közelítjük meg a tulajdonképen elérendő eredményt. Mert ha valakire, hát a hittanárra lehet alkalmazni *Parker* szavait: «A tanító, aki csak ismereteket közöl: mesterember; a tanító, aki a jellemet műveli: művész».

Aristoteles szerint az ember «eszes állat». Ha csak eszét műveljük, hát eszesebb lesz, de állat marad. Sőt minél többet tud, annál állatiasabbá válhatik, ha ugyanakkor lelki megnemesítéséről is nem gondoskodunk. Fontos ugyan a hit helyes ismerete is, de nem szabad feledni, hogy pl. az erkölcstan ismerete csak alapja az erkölcsösségnek, de még nem maga az erkölcsös élet. Hogy a *tudásból lelkiismeret*, a «*scientia*»-ból «*conscientia*» *váljék*, ahhoz az ész felvilágosítása mellett elengedhetetlenül szükséges az *akarat iskoláztatása is* állandó gyakorlatozás, szoktatás által, az érzelmi élet felemelése nemes érzelmek ápolása által. Az agytól a kézig vezető idegek útja igazán nem hosszú; és mégis igaza van *Bodenstedts*-nek, mikor így ír:

> Kein Weg ist so weit im ganzen Land,
> Als der vom Kopf und Herz zur Hand.

Világos szavakkal mutat rá *Hanauer* püspök a mai iskolai hitoktatásnak erre a visszásságára: «Az iskolában még mindig megkívánunk temérdek sok theológiai ismeretet, amit semmiféle művelt, buzgó felnőtt katholikustól nem kívánunk meg az életben. A hittan tanulásában növendékeink előtt álló tanulástechnikai feladat még mindig oly nagy, hogy ezzel csak nagynehezen birkóznak meg. Gondoljunk az V. osztály hittanára. Vagy az apologetikára a VIII. osztályban, ahol a 17—18 éves fiúk az összes filozófiai rendszerekről,

tudományos támadásokról, nagy szellemek által felhozott és nem éppen könnyű nehézségekről hallanak, amelyek megoldása, éppen azért, mert nehezen értik meg, ritkán tesz rájuk maradandóan imponáló benyomást. A gyenge szervezetű ember, akit a hegymászás fáradalmai egészen kimerítettek, sohasem fog a hegytetőn terülő táj szépségében gyönyörködni. Minő lehet a vallási tanok értékelése, ha azoknak valami szegényes védelme is oly nagy fáradságába kerül tanítványainak! . . . Ne üljünk fel annak a kísértésnek, hogy laikus theológusokat neveljünk. Amint a laikusnak nem kell érteni az orvostudományokhoz, csak a higiénia szabályaival kell tisztában lennie, úgy theológiára sincs szüksége. És amint a laikus, ha doktorkodik, csak fuser, aki bajt csinál, a laikus theológusról sem lehetünk jobb véleménnyel. A laikus hivőnek nincs szüksége theológiai tudományra, mit is csinálna vele, hanem arra, hogy vallásáról eleven, világos képe legyen, ismerje összefüggéseit, szeresse tanítását, értse meg a kereszténységnek világtörténelmi nagyságát, becsülje meg a keresztény életet szépségéért, az emberi természetnek megfelelő voltáért, az erőért, amely benne pulzál, a békéért, amelyre elvezet, tudja, hogy mi az, amit neki a vallás nyújt az életre és az örökkévalóságra. Ne neveljünk hitvitázókat, hanem hivőket, ne theológusokat, hanem vallásos laikusokat, ne kazuistákat, hanem erkölcsös embereket, akiknek a kat. egyház apa és anya, jóbarát és vigasztaló, aki megtanít: műveltnek lenni kétkedés nélkül, szorultságon kívül is imádkozni, jót tenni jóságból és örömmel, élni csüggedés és elbizakodottság nélkül, meghalni könnyelműség és kétségbeesés nélkül.»[1]

Gyönyörű gondolatok, fönséges programm, — s mily messze jár e mögött a mai gyakorlat!

C) De nemcsak a módszer mutat fel hiányokat, hanem **a hittanórák anyaga is.** *Középiskolai hittanításunk tulajdonképen a theológia tantervének kicsinyített kiadása s tankönyveink jobbára theológiai kézikönyvek kompendiumai.* Már pedig ha a középiskolák diákjaiból nem kis theológusokat akarunk nevelni, hanem hitbuzgó világi híveket, akkor nem a theológia módszerét s könyveit kellene a hittanórákon használnunk!

Mai középiskolai hittanításunk értékéről lesujtóak a véle-

[1] *Hanauer:* Neveljünk kat. világnézetre. Kat. Nevelés. 1917. 5—6. l.

mények. Kiváló theoretikusunk így ír róla: «Sajnos, középiskolai hitoktatásunknak alig van valami eredménye. Intelligenciánk nagy része a hit dolgában tanulatlan, a vallásos élet minden megnyilvánulása iránt teljesen közömbös. Talán ebben némi része van a hitoktatás rendszerének is. A középiskolák felső osztályai számára a theológiai oktatás tárgyait tették a hitoktatás anyagává, amely tárgyak megértéséhez még sem kellő képzettségük, sem hajlandóságuk nincs a tanulóknak.»[1] E szomorú megállapítás után egész új tananyagot ajánl az író: alsó osztályokban csak a nagy katekizmus és biblia, felső osztályokban: szertartástan, egyházjog és minél több apologetikus és egyháztörténelmi monografia olvastatása.

Amint a tananyagra, épp úgy *tankönyveinkre is sok a jogos panasz*. A tananyag teljes másolása a theológiai tárgyaknak, a tankönyvek meg kompendiumai a theológiai kézikönyveknek a didaktikai s *nevelési szempontok* mostoha elhanyagolásával. A legtöbb tankönyvünk nem vezeti, hanem félrevezeti az ifjút, sőt a tanárt is. Mert hiszen mikor a hittanár belenéz s látja, hogy az tulajdonképen kis theológiai könyvkivonat, ő is a theológia nyelvén s módszerével kezdi tanítani hallgatóit, akikből pedig nem kis theológusokat, hanem hitüket bár csak fővonásaiban ismerő, de azt *mindennél jobban szerető*, buzgó lelkű, világi katolikusokat kellene nevelnie.

Ma azt látjuk, hogy a középiskolából kikerült fiatal intelligencia bőven, a legapróbb részletekig ismeri hitét, de nem szereti, nem büszke rá, nem gyakorolja azt. A hiba szerintünk abban van, hogy elfelejtettük a fontos igazságot: a vallásos, erkölcsös élet sokkal inkább az erő kérdése, mint az ismereté s ahol az akarat csenevész, gyakorlatlan, gyáva, bizony a legerősebben bizonyító igazságok s észbeli érvek ellenére is megfutamodik. Nem az a baj, mintha ifjú intelligenciánk nem ismerné vallásunk tanait, *hanem az, hogy nincs elég ereje a jóra!*

Addig is tehát, míg középiskolai hittanításunknak *egészen más, új utakat nyithatunk*, a mai keretekben is arra törekedjünk, hogy ha ifjaink a nyolc év végén talán kevesebb elméleti kiképzést kaptak is, de a mainál *sokkal-sokkal jobban gyakorolják, a gyakorlás által megtanulják s megszeressék a vallásos életet*. Hittanóránk ne lélektelen mechanizmus legyen, hanem *ignis ardens*, amelynek sugarai még az egye-

[1] *Mihályfi:* Az igehirdetés. Budapest. 1921. 328. l.

temi évek alatt is s még azon túl is melegítsenek. «Weniger Intellektualismus, und mehr unsterbliche Seele!»

Érdekes, hogy az az 1923-iki olasz királyi dekrétum, amely Mussolini miniszterelnöksége alatt az olasz elemi iskolákban kötelezővé tette a hitoktatást, hasonló elveket tart szem előtt: életet, lelket, frisseséget, napfényt akar bevinni a vallásoktatásba. A negyedik elemiben pl. olvasmányokat rendel a kat. vallás történetéből; továbbá vallásos költemények, amelyek megvilágosítsák az évközben tanult vallási igazságokat. Ezenkívül taníttatja a könnyű, ismertebb gregorián énekeket. A hatodik elemiben nagyobb népszerű könyvek olvasása a vallásos nevelésről (pl. Fabiola, olasz klasszikusok művei a vallásról), mindenekelőtt Manzoni és ismét énekek.

III. Nevelő hitoktatást!

A korszerű hitoktatást tehát elsősorban a nevelői szempontoknak fokozott kihangsúlyozása és érvényesítése fogja jellemezni.

A) Reméljük, hogy a középiskolai hitoktatás anyaga a nevelői szempontok fokozottabb szem előtt tartásával előbb-utóbb gyökeres változáson fog keresztülmenni. Addig persze a hittanárnak az előírt tananyagtól eltérnie nem szabad. De a hittanár ügyessége s jóakarata még a mai keretek között is megtalálhatja a módot a nevelő hittanórához, ha sohasem téveszti szem elől: *nem baj, ha diákjai talán kevesebbet tudnak a hittanból,*

csak minél jobban szeressék hitüket!

A külföldi katechetikai irodalom egyre határozottabban foglal állást uj irányzat mellett. Pl. az 1922-iki salzburgi katechetikai kurzus főgondolata is ez volt: az iskolai hitoktatás ne annyira az észt, mint inkább a szívet művelje. «Mehr Erziehung in der Katechese!» — kiáltja Büttner, az egyik előadó.[1] Nyiltan ezt az álláspontot vallja a breslaui egyetem neves tanárja, *Fr. Schubert* is.[2] «A katechetikai befolyásolásban a nevelő momentumot, a szilárd jellem kialakítását erősebben kell hangoztatni, mint amilyenhez a nyugodt békeidőben szokva voltunk. Az őskeresztény katechumenátban ez volt a főcél; a keresztény középkorban szintén;

[1] Katech. Blätter 1922. 145.

[2] «Die Zukunft der Pastoraltheologie». Theologie und Glaube 1924. évf. 126. l.

csupán az újkor intellektualizmusa s a puszta tudás túlbecsülése hatott a kat. hitoktatásra s annak elméletére oly elhalványítólag, hogy a katechetika lesüllyedt a hittanítás merő methodikájává s nem állította kellően előtérbe a katechetikai tevékenység erős, nevelő mozzanatait is. A katechetikának ismét vissza kell emlékeznie rendeltetésére és a gyermek- s ifjúsági pasztoráció elméletévé kell lennie.»[1]

B) Nem lehet feltünő, hogy még a hittan tudományos tanításában is annyira hangoztatjuk a *szív* dolgát, a szeretetet. Hiszen éppen arról van szó, miként érhetnők el, hogy diákjaink

szívükkel is átkarolják azt a hitrendszert

amelyet eszüknek eddig is sikerült nyolc éven át túlontúl megmagyarázni.

A nagynevű *Grün Anasztáz* egyik költeményében («Zwei Heimgekehrte») két turistáról beszél, akik felkapaszkodtak egy fenséges alpesi hegyre; az egyik felment, mert ez volt a divat, a másikat a lelkesedés vitte. Mikor hazajöttek, kérdik tőlük, mit láttak. Az első nagy ásítva felel: «Mit láttunk? Nem sok különöset! Folyton fát meg mezőt, patakot, rétet, kék eget, napsugarat — ah!» és ismét ásít egyet. A másik ugyanazt mondta, de örömtől ragyogó szemmel: «Mit láttunk? Óh! Folyton fákat meg mezőt, patakot, rétet, kék eget, napsugarat», — szavából szinte érzi az ember, mily öröm áradott szét e lélekben.

A keresztény hit magaslatára is lehet mindkét úton vezetni az ifjakat! Lehet ásítva is tanultatni hittant, meg lehet

[1] «Pflege des Charakters und der Sitte ist vornehmste Aufgabe des Religionsunterrichtes, sie muss daher alle Stufen durchziehen» írja a porosz hivatalos tanterv (Richtlinien für die Lehrpläne der höheren Schulen Preussens. Berlin, 1925. 29. l.). Legújabban (1934 novemberében) az osztrák püspöki konferencia intézett hasonló figyelmeztetést a hitoktatókhoz: «*Der Religionslehrer muss die Unterrichtsstunde zu einer Erziehungs- und Erbauungs- und Andachtsstunde gestalten, die wie eine gute Predigt für Erwachsene wirkt.* Die Religionsstunde soll ja der Jugend die Weihe für das ganze Leben geben. Aus dem persönlichen und individuellen Unterricht des Katecheten muss die Jugend den Eindruck empfangen, dass die Religionsstunde die wertvollste und wohltuendste Unterrichtsstunde ist. Blosse Vermittlung der Religionskenntnisse wirkt meist nur auf den Verstand. Erst die gleichzeitige Erfassung der Herzen wirkt auf den Willen. Es herrsche darum im Unterricht auch nicht das Lehrbuch, sondern das lebendige Wort. Und der Religionslehrer sei dabei seinen Schülern in allem das die Lehre beleuchtende Vorbild.»

szent elragadtatással, örömmel, szeretettel. Hiába mutatná a természet, hogy mindennek, ami fejlődni akar, melegre van szüksége? A gyomor nem emészt meleg nélkül s a lélek nem dolgozhatja fel sajátjává azt, amit érzés és melegség nélkül adtunk neki.[1]

Éppen abban áll a hitoktató művészi feladata, hogy a hittan anyagának *objektív tételeit* valamiképen a tanítvány lelkének semmi mással nem pótolható *objektív életértékévé* változtassa s ezáltal a vallás gyökereit az illető lélek mélyébe eressze. Ha az ilyen növendék később bármily körülmények közé kerül is, az első vallásos alapozás megmarad s adott pillanatokban föl is éled. Míg viszont ha ez a subiectiv feldolgoztatás nem sikerül, s a hittantanítás eredménye csak hideg fogalmak közlése — bármily világos fogalmak lennének is! — vagy mélyebb vonatkozásaiban meg nem értett erkölcsi tilalmak és parancsok, akkor a vallásosság oly külsőség s kényszer marad, amit az első kínálkozó alkalommal — a veszteség érzete nélkül, sőt örömmel — ledobnak magukról.[2]

Ez a több-invenciós szeretet pótolhatja a tanítási módszer gyöngéit is; bár ismételten hangoztatjuk azt is, hogy a hittannak az eddiginél több érzéssel, szeretetsugallotta önállósággal való tanítása nem jelenti a módszer elhanyagolását sem. *Az egyéni s mégis módszeres tanítás nem zárják ki egymást.* A módszer hasonlít a gyárban készült, félig kész öltözetekhez: ezeket mindenkire szabják. A módszer is mindig csak általános szabályokat állít fel, s még ahol részletes útmutatást ad is, azok sem terjednek ki a gyakorlati élet apróságaira. Tehát a módszer előírásait, ha azt akarjuk, hogy *teljesen* megfelelőek legyenek, annyira egyénileg kell kezelni, mint a szabónak alakítania kell az egyénekhez a félig kész ruhákat.

Az iskola falai úgyis oly hidegek, sivárok, szabályai oly merevek s kemények; aki *napsugaras örömet* visz e falak közé, megnyerte magának (jobban mondva az általa képviselt tárgynak) az ifjú lelkeket. Igyekezzünk tehát minél több elevenséget, lendületet, gyakorlatiasságot belevinni a tanításba; és e mellett sokszor könyörögni megvilágításért ahhoz,

[1] Néha attól kell tartanunk, hogy a sok tudás és *csupán csak tudás* miatt hittanóráinkra is elmondhatók egy német apa panaszszavai, melyekkel az iskola egyoldalú intellektualista munkáját jellemezte: «Mein Bub hat zwei Köpfe, aber kein Herz».

[2] V. ö. *Grünwald:* Die Pädagogik des XX. Jahrhunderts. Herder. 1927. 189. s köv. l.

aki «megtett némelyeket pásztoroknak és tanítóknak, hogy alkalmassá tegye a szenteket a szolgálat munkájára Krisztus testének kiépítése végett, mígnem mindnyájan eljutunk a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére, férfiúi tökéletességre... hogy ne legyünk már ingatag gyermekek, és ne vessen minket ide-oda a tanítás bármely szélfúvása emberi megtévesztéssel és tévedésbe ejtő álnoksággal.» (Ef. 4, 11—14.)

C) Nem szabad a hittanárnak figyelmen kívül hagynia azt sem, hogy az ifjak évről-évre

nagy mennyiségű új tudást

szereznek a tudomány egyéb szakaiból, s ezek új érdeklődéseket keltenek bennük irodalom, művészet s egyes szaktudományok iránt. Az ideális hittanítás mindezt az új érdeklődést befogja munkájába, s igyekszik a természetes megismerés sugarait is a hit épületére vetíteni s általuk a hit alapjait erősíteni. Ez az eljárás, *a tantárgyak koncentrációja*, nemcsak sok hitbeli nehézségnek veszi elejét, hanem segít szervesen beépíteni hittételeinket az általános szellemi életbe. Míg ha a hittanítás teljesen izolálódik egyéb tárgyaktól, a vallás is elszigetelt, idegen anyag marad az ifjú lelkében, amit aztán igyekszik is minél hamarább kivetni magából. A régi klasszikusok,[1] csakúgy, mint a modern természettudományok, sok támasztó pontot nyujthatnak ilyen vallási elmélyítéshez.[2]

Egyáltalában jó arra figyelnie a hittanárnak, hogy a mai ifjúság lépten-nyomon a tudomány tiszteletét szívja magába, tehát előre meghiusítja a hitoktatás eredményét az a hittanár, aki a tudományos kérdéseket és problémákat — azok nagy horderejének fölényes ignorálásával — félvállról, gúnnyal intézné el. Viszont ifjaink gondolatvilágához sokkal közelebb jut az a hittanár, aki alkalomadtán büszkén és örömmel tud elbeszélni diákjainak azokról a legmodernebb találmányokról, amelyekkel a Teremtő, az emberi ész fényénél új meg új vonásokban mutatta meg végtelen fönségét.[3]

[1] Monatsblätter f. d. kath. Religionsunterricht. 1905. évf. 337. l.

[2] Kitűnő segédkönyv ehhez *Schneider*: Katholisches Kulturgut als Bildungsstoff (Schöning, Paderborn, 1925. 196), mely a német, történelem, latin, görög, francia angol és filozófia középiskolai tanításában érvényesíthető kat. szempontokra mutat rá.

[3] A rádió láthatatlan hullámai pl. mily végérvényesen megcáfolhatják az ifjak előtt a pozitivista alaptételt: semmi sincs, amit nem érzékelek !

D) Az iskolai hittanítás gyakorlatiasabbá tétele céljából helyesnek tartanók a

vallástani dolgozatok

bevezetését is.[1] Ha nem is oly gyakran, mint egyéb tárgyakból, de évenként legalább 4—5-ször a vallástanból is irassunk dolgozatot ifjainkkal. Az írásbeli munkából sokat tanulhat a hittanár is (mit nem értettek meg jól az ifjak, miben vannak téves fogalmaik stb.). Csak ügyesen válasszuk ki a tárgyat! Ilyenek lehetnek pl.:

I—IV. o. Az ószövetségből az erények példaképei, a bűnök elrettentő példái. Jövendölések. Előképek. Az ószöv. korszakok jellemzése, kimagasló eseményei. Jézus az engedelmesség mintaképe. Jézus jelleme. Jézus nevezetesebb mondásainak gyüjteménye. A rózsafüzér titkainak erkölcsi tanulságai. Az Úr Jézus eszményképem. Életelveim. Gondolatok virágvasárnapon, húsvétkor, karácsonykor. Hogyan segíthetek a szegény lelkeken? Hogyan gyakorolhatom az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit? Szentbeszédek kivonata. A gyónási intelem és a szentáldozás nyomán fakadt elhatározásaim. Lelkigyakorlati beszámoló. A hibának hatása a jellemre. Reflexiók. Gondolatok. Statisztikák.

V—VIII. o. Szent Imre példaképem. Kicsoda Jézus Krisztus? Miért szeretem az Egyházat? Hogyan áldozom? A lelki olvasmány jelentősége. Szent Imre, mint a vallásos jellem mintaképe. A vallás és jellem viszonya Szent Imre jellemképe kapcsán. Fecisti nos ad Te, Deus . . . a lélek magasabb rendeltetése. A tisztaság eszméje, ereje, áldása. A hit szerepe a lelki életben. Miért veszedelmesek a rossz ujságok? Mit tehetek a katolikus lapok érdekében? Mily ujságokat ismerek? Melyek a katolikus lapok? Melyek a katolikus karitász intézményei? A katakombák apologetikus jelentősége. Párhuzam a katolikus és a protestáns vallás terjedése közt. Paraenesis serdülő öcsémhez. A tisztaság terén vallott életelveim. Az isteni gondviselés megnyilatkozása az Egyházban. Mit köszönhet a nő az Egyháznak? A vallás és jellem, mint hazánk újjászületésének feltételei. A csodák lehetősége és Lourdes. Bűn és bűnhödés Dante Infernója I—XIII. énekeiben. A párbaj.

Igen ajánlatos néha imádságot iratni az ifjakkal; persze

[1] *Mattyasóvszky:* Vallástani dolgozatok. Kat. Nevelés. 1916. 198—201. l.

jól felhívni figyelmüket arra, hogy ne imakönyvek szövegét másolják le, hanem saját vallási érzéseiknek adjanak külső megnyilatkozást (mit imádkozol reggel, este, áldozás után stb.).

É) Az elevenség és gyakorlatiasság szempontjából érdemes megemlíteni azt a külföldi protestánsok között már régebben tért hódított gyakorlatot, hogy a hitoktatás élénkítésére és elmélyítésére

a forrásszövegek olvasását is

bevezették az órákra.

a) Még a latint nem ismerő reáliskolában is olvassák (anyanyelven) a három első evangéliumot, az apostolok cselekedeteit és az ágostai hitvallást. A «Lehrpläne und Lehraufgaben für die höheren Schulen in Preussen» szerint már a «Quartá»-ban kezdik az Ó- és Újszövetség válogatott részeinek olvasását. Az «Untertertiá»-ban zsoltárolvasás s a könnyebb prófétai helyek olvasása és magyarázata, az «Obertertiá»-ban a hegyibeszéd s a parabolák. A «Primá»-ban Szent János evangéliuma s az újszövetségi levelek, «helyenként az eredeti szöveg felhasználásával».

Ha már a protestánsok is hajlandók az eredeti szöveghez nyúlni, — pedig náluk az istentisztelet népnyelven folyik, — mennyivel nagyobb haszon áradna katolikus ifjainkra, ha a legfontosabb szentírási részek (hegyi beszéd, parabolák, passio) latin szövege ismeretesen csengene fülükben! Ezeket a részeket, valamint a legszebb himnuszokat, a Dies Irae-t, a Te Deum-ot, a Veni Sancte-t meg kell velük ismertetnünk.

b) Sőt egy lépéssel tovább menve, nyugodtan ajánlhatnók a *latin órák* fordítási gyakorlataihoz is Szent Ambrus, Prudentius és Fortunatus klasszikus latinságát[1] csakúgy, mint a nagy keresztény himnuszköltőket, Adam a S. Victoret, Thomas de Celanot és Jacopone da Todit, nemkülönben több névtelen költő remek munkáját (Urbs beata Hierusalem, Aquilone pulso veni, Pone luctum Magdalena, Plaudite coeli stb.). Érdemes volna olvasni *Tertullián:* Apologeticus, De testimonio animae, Ad martyres, *Minutius Felix:* Dialogusát, *Cyprianus:* De unitate ecclesiae, *Lactan-*

[1] Jogosan írja *XI. Pius* pápa: «Nec facile quisquam infitiabitur, complures e Patribus, Doctoribus et christianae fidei defensoribus latine ita scripsisse, ut optimis ethnicorum non multum vi ac venustate orationis cedere videantu». (Act. Ap. Sedis 1924. 41 . l.)

tius («a keresztény Cicero»): De opificio Dei et Divinarum Institutionum libri, főleg a 4., 5. és 6. liber; továbbá *Lactantius:* De mortibus persecutorum (cap. 12—16. a Diocletian-üldözés leírása, cap. 44—47. Nagy Konstantin győzelme, cap. 48. a milánói edictum, *Augustinus:* Confessiones és De civitate Dei. Ugyancsak latinban olvasni *Kempis* könyvét: Imitatio Christi. Nálunk *Szunyogh Xav. F.:* A latin himnuszköltők remekei (Zászlónk Diákkönyvtára). Továbbá szemelvények a Vulgatából (vasárnapi perikopák).

Amint az ifjú a mai latin pogány klasszikusoknak művéből ismerős lesz a pogány Róma világnézetével, épúgy értékes bepillantást nyerhetne a keresztény klasszikusoknak műveiből a kétezeréves, de örökifjú egyház régi szellemébe is.

Mennyi megkapó elevenséggel, dallamos színpompával és mégis szívreható komolysággal tárják elénk ezek a pogány stílusművészek mögött el nem maradó művek az őskeresztények fiatalosan üde, magasbatörő életét, erős hitét, hamisítatlan katolikus tanítását! És mennyi ékesszólás ragyog felénk Aranyszájú szent János beszédeiből!

A *görög* atyák egyik legpompásabb irodalmi termékét, *Antiochiai Szent Ignác* leveleit megtalálhatnók *Funk* kiadásában (Opera Patrum apostolicorum). *Szent Vazul* írását az ifjakhoz *Bach* adta ki iskolai használatra (Πρὸς τοὺς υέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. Münster i. W. 1900). *Nazianzi Szent Gergelytől Alzog* kiadta: Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἕνεκεν.

Az 1926-i középiskolai magyar tanterv a latin és görögből a VIII. osztályra szemelvényeket írt elő az újszövetségi szentírásból és az egyházatyákból (főleg Szent Ágostonból).

Az utasítások ajánlották a **göröghöz:**

a) *Szentírás:* hegyi beszéd, néhány parabola, Krisztus szenvedése Márkból, Szent Pál a szeretetről (I. Kor. 13.).

b) *Egyházatyák:* Szent Ignác levele, Polykárp martyriuma, Nagy Szent Vazul buzdító szózata arról, hogy a görög írókat hogyan kell haszonnal olvasni, Nagy Szent Gergely: Λόγος ἐπιτάφιος- és Βασιλεῖον-ból részlet, Chrysostomus: Περὶ ἱερωσύνης-ből a szerzetesi életet védelmező rész.

A **latinhoz:** *Szent Ágoston:* De civitate Dei első öt könyve és a «Confessiones». Továbbá *Szent Jeromos* öt levele.

VIII. FEJEZET.

A munkaiskola értéke a nevelő hitoktatásban.

A munkaiskola értéke a nevelő hitoktatásban.[1]

A tanítás- és neveléstan elmélete korok szerint változáson megy keresztül, és ez alól az általános törvény alól nem vehető ki a hitoktatás elmélete sem. A hitoktatás anyaga persze nem lehet kitéve a korfelfogás változásának; azonban azon a téren, hogy a mai korszükségletek a «depositum fidei», mely részeinek különös kiemelését követelik és mily új módszerekkel lehetne a nyujtott vallási anyag nevelői erejét fokozni, ezen a téren lehet és kell is haladnia a hittanításnak. Profán tárgyak didaktikájában az utóbbi évtizedekben tényleg annyi szerencsés újítás történt (sok ügyetlen is), hogy hitoktatásunkat könnyen érheti az elmaradottság vádja, ha a használható újításokkal nem frissítjük fel a katechetika hagyományos módszereit.

[1] *Adrian:* Weisheit aus des Höchsten Mund (Religionsbuch f. d. Mittelstufe der höheren Lehranstalten. Ohlinger. Mergentheim. *U. a.:* Arbeitsunterricht im kath. R. U. an höheren Schulen. 1928. Münchener Kath. Kurs. *U. o.:* Schüszler és Götzel referátumai. *Clemenz:* Der kath. Religionsunterricht in der Arbeitschule. Langensalza. *Deubig G.:* Hilfsbuch zum Einheitskatechismus. (Bearbeitet nach dem Prinzip der religiösen Lebensschule.) Limburg. Gebr. Steffen. 1926. 279 l. *Hilker O.:* Handbuch zum Einheitskatechismus. Erster Teil: Die Wahrheit. Paderborn, Schöningh. 1926. 167 l. (Bevezetésében: «Zur Durchführung des Arbeitsprinzips im Katechismusunterricht»). *Eberhard:* Arbeitschule und Religionsunterricht. Berlin. *Götzel:* Religion und Leben. (Das Arbeitsschulprinzip in seiner Anwendung auf den Religionsunterricht.) Kösel. *Gründer I.:* Der Geist des Fuldaer Lehrplanes. Die Willensbildung und die Arbeitsschule im kath. Religionsunterricht. Bonifatius-Druckerei Paderborn. *Holdschmidt:* Arbeitsschule und kath. Religionsunterricht. Ehrig, Frankfurt. *Raab Huber:* Das Arbeitsprinzip im Religionsunterricht der Volksschule. Kempten. *Ranft:* Die Anwendung des Arbeitsprinzipes im kath. Religionsunterricht an höheren Lehranstalten. M.-Gladbach. *Schüszler:* Arbeitsschulmethode und Religionsunterricht. Diesterweg, Frankfurt. *Weigl:* Der Unterricht in d. biblischen Geschichte nach den Grundsätzen d. Arbeitsschule in d. Mittel- und Oberstufe d. Volksschulen. Kösel—Pustet. München.

Különösképpen egy pontban várunk sokkal intenzívebb munkát a hitoktatástól: *a vallásos életre nevelés, az érzelmek s akarat nevelése terén.* Hitoktatásunk *gyakorlatiasabbá* tételét már a nagy valláspedagógus, Hirscher is nyomatékosan követeli, midőn «Besorgnisse hinsichtlich der Zweckmässigkeit unseres Religionsunterrichtes» c. tanulmányában ajánlja, hogy a kereszténységnek csak az *alapigazságait* tanítsuk, de azokat aztán teljes alapossággal és a tanító minden egyes hittételnél kérdezze meg magától, hogy tulajdonképpen mi fontos az előadott anyagban *a vallási s erkölcsi életre*, és aztán azt emelje ki. *Ne csak kötelességeket írjunk elő* — mondja Hirscher —, *hanem azok betöltésére tegyük a növendék akaratát készségessé és hajlékonnyá is.*[1]

Valláserkölcsi nevelésünk a katolikus egyház közel kétezer éves régi igazságaiból táplálkozik ugyan, de a régi igazságok hirdetési *módjának* mindig újnak, korszerűnek, a változó korok követelményeihez alkalmazkodónak kell lennie. Katolikus pedagógiánknak lépést kell tartania az általános, világi pedagógia fejlődésével és ami helyes a modern nevelési irányzatokban feltalálható, mindazt örömmel kell beállítani a katholikus nevelés szolgálatába.

Ennek a törekvésnek köszönhetjük pl. Weber—Stieglitznek a katechetikára oly jótékony termékenyítéssel ható müncheni módszerét, amely tulajdonképpen nem más, mint a Herbart—Ziller-féle lélektani kutatások eredményének s az ő módszertani formális fokozataiknak a hitoktatásra történő alkalmazása.

A mult század vége felé egyre erősebben nyilvánult meg a törekvés, mely biztosítani igyekezett az iskolai hitoktatás eredményét a vallási életre. Ennek jele egyrészt a katechetikai sajtó örvendetes fejlődése («Katechetische Blätter» 1875-től, «Christlich pädagogische Blätter» 1878-tól, «Katechetische Monatsschrift» 1888-tól), másrészt pedig az 1887-ben alakult «Münchner Katechetenverein»,[2] s a müncheneknek köszönhető «müncheni módszer». Az annyira örvendetes hitoktatási renesszánsz fejlődése azonban a müncheni módszerrel korántsem tekinthető befejezettnek. Mert a mai napok hitoktatója előtt ott áll az új feladat: az iskolai hitoktatást «munka-iskolává», «élet-iskolává» alakítani.

A hitoktatás nevelő eredményének fokozására napjaink-

[1] Id. *Mayer:* Religionspädagogische Reformbewegung. Paderborn. 1922. 20. l.

[2] 1921-ben «Deutscher Katechetenverein»-né alakult.

ban ismét kínálkozik egy új eszköz és ez a világi pedagógia által egyre erősebben dícsért «munka=iskola» elvének a hitoktatásra alkalmazása.

A «munka=iskola» zászlaja alatt tulajdonképpen több pedagógiai irányzat keresi az érvényesülést.

I. A munka=iskola legelső formája az volt, mikor az iskolában — a többi tanórák *mellé* — még egy újabb órát is vezettek be

a fizikai, technikai és kézimunka számára.

A nevelők ugyanis rájöttek arra, hogy a kizárólagosan szellemi tudománnyal foglalkozó iskola nemcsak azért egyoldalú, mert kifejlesztés nélkül hagyja a gyermek képességének egy másik értékes csoportját, hanem azért is, mert a technikai= és kézimunka bekapcsolása által előnyösen lehetne hatni a növendék érzelmi életének fejlődésére is.

A munka nevelő hatására ugyan már Comenius, Salzmann, Pestalozzi és Fellenberg is rámutattak, de a munkaórákat az iskolai rendes tantervbe csak a XIX. század második felében kezdték fölvenni. Ennek elemi megvalósítása a tisztán kézügyességre nevelő slöjd; fokozottabb már a szerszámokkal dolgozó «Werkunterricht», pl. a cserkészetben; legerősebb foka az iskolai műhelyeket felállító «Werkstattunterricht».

Ettől a fokozattól a hitoktatás még nem tanulhat semmit. Annál inkább azonban a munka=iskola további fejlődésétől.

II. A megindult mozgalomnak u. i. egészen új, értékesebb formáját jelentette az a fokozat, amikor már *nem külön tárgy gyanánt* tanítják a kézimunkát, hanem *minden tárgyat* kézügyességgel igyekeznek összekapcsolni s a tanítás hatását ennek

a külső tevékenységnek fölkeltésével

tenni maradandóbbá. A természetrajznál pl. a tanuló készítsen agyagból állatot, préseljen növényt; a nyelvtanban a tanult szavak és mondatok értelmét mozdulattal is utánozza; földrajzban készítsen térképet stb.

A munka=iskolának ezt az alakját főleg az elemi iskolások között lehet sikerrel használni.

A) Ennek a külső öntevékenységnek előmozdítására első=rendű eszköz elemi iskolákban a **rajzoltatás** (templom, Betlehem, körmenet, temetés, keresztelés, bibliai események lerajzoltatása emlékezetből vagy fantáziából; szimbolikus rajz;

leányoknál modellkészíttetés: kis miseruhák, kelyhek, kendőcskék, otthon májusi oltár állítása stb.).[1]

B) A külső öntevékenységet előmozdítja az írásbeli feladat is (a kicsinyek naiv leírásaitól egész a fejlettek komoly dolgozatáig).

C) A munka-iskola idézte emlékünkbe az ének fontosságát is. *Minél több éneket tudjanak*, hogy az egyes órák anyagának megfelelőeket könnyen vehessük elő.

D) Sőt a munka-iskolának ezen a fokán értékes szerephez juthat a dramatizálás is. Ne ijedjünk meg a gondolattól. Az Egyház is nem lépten-nyomon dramatizáltat-e, amikor mellünket vereti, térdet hajtat, kezünket összekulcsoltatja stb. Ha a középkorban szabad volt a templomokban játszani a mysteriumokat, ma is bizonyára szabad, sőt ajánlatos, hogy az iskolában (az elemi alsóbb osztályaiban) egy-egy kínálkozó óraanyagot pár perces szövegbe dramatizáljunk s a tanítás végén ennek előadásával tegyük az anyagot minél elevenebb élménnyé. (Persze nem szabad túlzásba vinni a dolgot.)

Erre a feladatra ugyan nem termett minden hitoktató, a legtöbb beérheti egyes bibliai jelenetek könnyebb feladatot jelentő lejátszatásával; de az ügyes hitoktató még az elvontabb katekizmus-anyagot is bele tudja önteni eleven jelenetbe!

Montessori Mária módszeréből hadd álljon itt néhány példa a biblia dramatizálására.

a) *A bethlehemi utazás.*

Egy-két hónap mult el az angyal látogatása után, mikor egyik napon zörgetés hallatszott a kis ház kapuján, majd egy büszke, vad nézésű ember lépett a szobába. Megszólította a Szűzanyát, de nem hajolt meg, nem is beszélt olyant, mint az angyal, hanem megparancsolta a Szűzanyának, hogy menjen Betlehem városába.

Betlehem messze volt, de a császár, aki a vad nézésű embert küldte, megparancsolta, hogy mindenki menjen

[1] *Bertrams:* Das Zeichnen im Dienste des Religionsunterrichts. Katechetische Monatschrift. 1909. évf. *U. a.:* Zeichnung oder Bild im Religionsunterricht. U. o. 1910. és 1911. évf. *Haibach F.:* Frommes Kinderzeichnen. Verlag K. Tschertner. Leitmeritz. *Schneid A.:* Das Zeichnen im Religionsunterrichte. L. Auer, Donauwörth. *Straub Wilhelm:* Malendes Zeichnen im Religionsunterricht der Grundschule. Herder, Freiburg i. Br.

abba a városba, ahol szülei, öregszülei, meg azok szülei laktak, ott majd fölírják egy nagy papirosra az emberek nevét, mert a császár meg akarja számlálni az embereket és tudni akarja, hányan laknak minden városban.

Emlékeztek rá, Mária megígérte, hogy a kis Jézus anyja lesz. A kis Jézus Betlehemben született. Mária nagyon jól tudta, hogy a kis Jézusnak Betlehemben kell születnie, azért nem csodálkozott a vad nézésű ember parancsán.

Abban a kicsi házban, ahol Mária lakott, ott lakott Mária jegyese is, aki igen szent ember volt és József volt a neve. József védte, gondozta Máriát, mert az Isten parancsolta neki. Egy angyal azt is megmondotta neki, hogy a kis Jézus is meg fog születni és arra is vigyáznia kell.

Szent József megígérte, hogy Máriával együtt egyenesen Betlehembe fog menni, mire a vad nézésű ember elment.

Mária és József készülődtek. Nagyon szegények voltak. Nem sokáig kellett csomagolni. Egy-két ruhadarabot kötöttek össze, azután Mária felült egy szamárra és megindultak. — Képen is mutassuk meg.

Dramatizálás.

Játsszuk el, hogyan ment a Szűzanya és Szent József Betlehembe.

A gyermekek kettős sorban körülmennek a teremben, miközben imádkoznak. Az egyik gyermek a Szűz Anyát, a másik Szent Józsefet képviseli. Ezek mennek legelől. A gyermekek egy csoportja a táblánál, vagy a sorokban áll, ezek képviselik Betlehem lakóit. Egy-két forduló után a menet megérkezik Betlehembe. Szent József kopogtat a falon vagy a táblán és így szól: Szabad bemenni? A betlehemiek felelnek: nincs hely, nincs hely! Mária és József szomorúan távoznak.

b) ***Jézus születése.***

A katedrán, vagy egy külön asztalon betlehemi barlangot és jászolt állítunk fel.

Eljött az éjszaka. Tél volt. Hideg és sötét volt, csak a csillagok ragyogtak, mintha valami titkuk lett volna, de senki sem vette észre. József nagyon szomorú volt, mert mindenütt azt mondották: nincs hely. József nem tudta, hogy mit tegyen, mikor jött egy ember. Látta, hogy a Szűzanya nagyon fáradt. Hozzájuk lépett s kérdezte Józsefet, mit keresnek? Szent József elmondta, hogy szállást keresnek az éjszakára. Az ember először azt mondotta, hogy nincs szállás,

de később hozzátette: «Házam mögött van egy barlang. Ott tartom az ökrömet. Ha tetszik, az éjszakára oda mehettek».

A barlang olyan volt, mint a mi jászolunk (megmutatjuk a jászolt, vagy egy képet) s bár nem igen felelt meg a Szűzanyának és a Kis Jézusnak, Szent József mégis megköszönte annak az embernek és bementek a barlangba, ahol József a szamarat az ökör mellé kötötte.

Leültette a Szűzanyát, mert nagyon fáradt volt, azután rendbehozta a barlangot, miután meggyujtotta a kis lámpát, amelyet magával hozott. A Szűzanya megkérte, hogy tegye melléje a jászolt a kis Jézus számára. József úgy cselekedett, még tiszta szalmát is tett bele.

Várták a kis Jézust. A csillagok még mindig ragyogtak, mintha beszélgettek volna: «Jön a kis Jézus! Jön a kis Jézus!» Az a nagy fehér angyal, aki Szűz Máriának az üdvözletet vitte, hatalmas szárnyaival átrepült a levegőn, megállott a barlangnál és énekelte az is: Jön a kis Jézus! Jön a kis Jézus! Szent József térdre esett és imádkozott, mert tudta, hogy a kis Jézus Isten.

Egyszerre csak nagy fényesség támadt a barlang fölött és eljött a kis Jézus. Szűz Mária karjaiba vette, megcsókolta, szerette, pólyába takarta és jászolba fektette.

Dramatizálás.

A gyermekek — karácsonyi éneket énekelve — körmenetben a jászolhoz vonulnak. Körbe mennek a jászol körül és ismételten mondják: «Kis Jézuska, szeretlek!» Mondhatnak mást is, ha úgy tetszik nekik, azután énekelve visszamennek a helyükre. Miután valami csendes foglalkozást adtunk a gyermekeknek, nyolc vagy tizes csoportokban meglátogatják a kis Jézus jászolát. Lehetőleg mindegyik mond valami keveset a kis Jézusról, vagy tesz valamit a jászol körül: megigazítja a szalmát, megsimogatja a vánkost stb. Nagy egyszerűségre törekedjünk. A hangsúly azon van, hogy minden gyermek mondjon a kis Jézusnak vagy Szűzanyának önmagáról, társairól, szüleiről valamit. Minden ilyen kis beszélgetésnek ez legyen a befejezője: «Kis Jézus, áldj meg minket» (keresztelés)!

c) *Pásztorok látogatása.*

Mondjuk el a pásztorok történetét: kik voltak — adjunk nekik neveket —, esetleg állítsunk a gyermekek elé egy kis pásztorfiút.

Mit cselekedtek a szent éjben — őrködtek — a juhokra vigyáztak — aludtak — tüzet élesztettek.

Hirtelen egy angyal jelent meg közöttük: az angyalt és a jelenetet írjuk le. «Nagy örömet hirdetek nektek, ma szü=letett . . .» stb.

Az angyalok seregei az égen. Mindegyik sereg más színű. Énekelnek: «Dicsőség a magasságban Istennek . . .» stb.

A pásztorok beszéde: «Menjünk el Betlehembe . . .» stb.

Elindulnak. Hajtják a juhokat és bárányokat is.

Hogyan fogadja őket a Szent Család.

Dramatizálás.

A gyermekeket három csoportba osztjuk: angyalok, pász=torok, juhocskák. A juhocskák bégetnek, a pásztorok a tűz körül (egy szék, amelyre piros papirost teszünk) a hidegről és a csillagok fényességéről beszélgetnek. Egy angyal jelenik meg: «Menjetek Betlehembe . . .» A többi angyal: «Dicsőség a magasságban . . .» Elindulnak. Elől az angyalok. A jászol előtt letérdelnek. Majd a pásztorok is megindulnak kettős sorokban énekelve: «Pásztorok, keljünk fel . . .» Kezükben ajándékok (tolltartó, könyv, kép stb.), melyeket a jászol elé tesznek e szavakkal: «Kis Jézuska, én nagyon szeretlek té=ged; áldj meg engem, édesanyámat stb.[1]

Persze a bibliai jelenetek eljátszásánál még fontosabb **egy=egy katekizmus=igazság dramatizálása.**

«Isten mindent lát» — tanultuk az órán. A végén lehetne pl. az egyik gyermek anya, a másik és harmadik két testvér. *Anya:* Isten veletek, gyermekek. Jók legyetek, míg haza=jövök a piacról. (Anya el.) *Pali:* Te, Rózsi, a spájzban finom lekvár van. Menjünk nyalakodni . . . *Rózsi:* Jó, menjünk . . . (Néhány lépés után visszahőköl.) De nem megyek. Az abla=kon át megláthat valaki . . . *Pali:* Ejnye, de kár! Hát most jut eszembe, az udvaron a fa tele van almával. Menjünk szedni . . . *Rózsi:* Jó, menjünk . . . (Néhány lépés után megáll) : De nem megyek, megláthatna a szomszéd. *Pali:* Ejnye, de kár! De most jut eszembe, a pincében jó tejfel van, gyerünk oda, ott már csak igazán nincs senki! *Rózsi:* Jó, menjünk . . . (Ismét megáll.) De nem megyek. Most tanultuk a hittanban, hogy ahol senki sincs is, a jó Isten ott is van; Ő a pincében is látná, hogy rosszat teszünk. *Pali:* Bizony igaz, erre nem is gondoltam . . . *Anya:* (megérke=

[1] Montessori Mária módszere — Eaton, The little ones (London, 1928.) c. munkájából.

zik): Pá, drágáim. Jók voltatok? Nézzétek, mily szép almát hoztam nektek . . .» Ime, pár perces jelenet; ismételten láttam, mily hatást tett az elsős gyermekekre.

É) Végül a munka-iskola második formájával lehetővé válik az **összefoglaló ismétlésekbe is életet s érdekességet önteni** azáltal, hogy érdekes, munkáltató kérdéseket adunk fel (a gyermek úgyis nagyon szereti a találós kérdéseket).

Pl. Mikor gondolunk különösen az Úr Jézus szenvedésére? (mely órában, napon, időszakban?, mily ájtatosságnál?, mily énekeknél?). Nevezzetek meg jó embereket az Úr szenvedéstörténetéből; rosszakat. Irjátok le a Mária-ünnepek neveit; melyiknél mily eseményre gondoltok? Irjátok le a bibliai történetekben szereplő hegyek, városok, folyók neveit. Irjatok egész abc-t a szent történetek szereplőiből (Ábel, Betlehem, Cyrenei Simon, Dávid, Éliás stb.). A tízparancsolat átismétlésénél a középiskola I. osztályában minden parancsra rovatos táblázatban feleljenek az alábbi kérdésekre: 1. Mit véd Isten ebben a parancsban? 2. Mit követel? 3. Mit tilt? 4. Mi tehát a teendőnk? A szentségek ismétlésénél a táblázat rovatai ezeket a kérdéseket tartalmazhatják: 1. Mi ennek a szentségnek a külső jele? 2. Mily malasztot ad? 3. Mikor rendelte Krisztus Urunk?[1]

Vagy próbáljuk csak ki, hogy pl. a középiskolák IV. osztályában mily kedvvel és mennyi haszonnal rajzolják meg az ifjak az egyházi év naptárát! Nagy ív papirt tizenkét részre hajtatunk s minden hónapba rajzolják bele a vásárnapokat a miseruha színének megjelölésével. Azonkívül ki mennyi ünnepet tud belerajzolni? (Mindegyik mellé az ifjak által tetszés szerint választott s legmegfelelőbbnek tartott symbolumot is.) A böjtök († megtartóztatás, †† böjt, ††† szigorú böjt). — Lehet-e hasznosabb anyag-ismétlést csak el is képzelni?

III. Legtöbb haszonnal azonban a munka-iskolának ma kialakult végleges formáját lehet a hitoktatásba átültetni (elemiben is, de főleg középiskolában), amely a növendék szellemi aktív belekapcsolódását hirdetve

a munkát módszertani elvvé teszi

(mint az pl. a szemléltetés). Ez az irányzat jogosan vallja, hogy a tanuló annál tökéletesebb fogalmakat és mélyebb

[1] Bővebben lásd *Hörmann:* Lebendiger Unterricht (Beiträge zur Vertiefung d. Religionsunterrichtes. Mit 59 Zeichnungen). Kösel.

élményeket nyer az anyagból, minél tevékenyebben vesz részt maga is a tanító munkájában s azért az eddigi merőben «könyviskola» (Lernschule) helyett a «tett=iskoláját» (Tat=schule) sürgeti.

A) **Ez az igazi «élet iskolája»**, mert a munkaiskolának ez a harmadik típusa tulajdonképpen nem más, mint a tanító és a növendékek között lefolyó *állandó párbeszéd*. Az egész óra kérdés= és feleletekből, szakadatlan megbeszélésből áll,[1] de a hitoktatónak úgy kell fölvetnie minden újabb kérdést, hogy egy=egy lépéssel közelebb vigye növendékeit az óra végső céljához: *a tanult anyag megértésén kívül az anyagban rejlő nevelői értékek minél teljesebb kibányászásához.*

Az iskolai hitoktatás és vallási nevelés tulajdonképpen csak az újkorban nyert nagy jelentőséget, a legújabb időben pedig egyenesen döntő fontosságot.

A középkorban a gyermek egyszerűen belenőtt a vallásos életbe. Ha nem is tudott sokat vallásából, az alapigazságokat megtanulta a praxisból; a vallásos élet annyira átjárta a családot és társadalmat, hogy a vallásos életet egészen természetesnek tartotta: praktikus tudása volt.

A reformáció azonban nagy változást hozott. A vallási polémiák arra kényszerítették az egyházat, hogy híveinek hitbeli ismeretét intellektuális irányban fokozza, aminek viszont az lett az eredménye, hogy a hittanítás túlságosan egyoldalúan az *észnek* szólott s nem tudott következetes, eleven vallásos *életet* fakasztani.

És ez éppen ma a hitoktatónak a legnagyobb gondja, hogyan biztosítsa a hittanóra *elméleti* anyagának vallásos *életté* válását. Mit látunk ma? Rengeteg — különben vallásosnak mondott — hívőnk életében a vallásosság csak az ünnepi ruha szerepét játssza: vasárnap felveszik a jó ruhát s épígy vallásosak vasárnap reggel 9—½10=ig a templomban. Utána levetik az ünnepi öltözetet s vele együtt szekrénybe akasztják a vallásos életet is — a következő vasárnapig. Sok tanult katolikus életében fedezünk fel egy=egy szokványos vallási maradványt (mise hébe=korba, ima olykor=olykor), amelyet nem dob el magától, amint kegyeletből nem romboljuk le a modern nagyváros közepén felejtett régi várromot sem, — de mondanivalója, befolyásoló, irányító hatalma sem a várromnak, sem a fönti vallás=romnak nincs többé a modern ember életében.

[1] Ezért csak jól fegyelmezni tudó tanítónak sikerül alkalmaznia!

A munka=iskola elve megköveteli, hogy ne az anyag *közlését* tartsuk tanításunk céljának, hanem a növendék *erőinek megmozgatását* is (ítélet, érzelem, képzelet, akarat); azaz tanító s növendék közt az adás s vevés kölcsönös viszonya fejlődjék ki.

«Nichts sagen, was sich der Schüler sagen kann, nichts geben, was er finden kann.»[1]

A növendékek kérdéseinek nagy tér nyitandó a tárgy tisztázása, elmélyítése s továbbvizsgálása céljából.

A «munka=iskola», vagy a «tett=iskola», az «élet=iskola» *mindjárt a tanítás órájában* rámutat a tanult anyag gyakorlati megvalósításának módjára, sőt amit csak lehet, mindjárt ott gyakoroltatja is a gyermekekkel.[2] (Mindjárt ott helyben gyakorolni lehetőleg minden erényt, amelyről csak tanulnak! A hitoktató pár soros imában előimádkozik, a gyermekek fejüket lehajtva magukban utána mondják.) Minél jobban sikerül ez, annál jobban tudunk majd az életre nevelni. «Lernen durch Tun», ez legyen a jelszó. «Hitoktatásunknak az az átka, — mondotta *Minnichthaler* az I. innsbrucki katechetikai kongresszuson — hogy, messzeszakadt az élettől. A legnagyobb lelki nyugalommal definiálunk, analizálunk, disztingválunk és subdisztingválunk, — az élet meg ezalatt a maga útján jár és nem törődik a vallással, mert a vallástanítás sem törődik az élettel».[3]

Az előadott hittananyag természetszerűleg valamiféle reakciót fog kiváltani a növendékek lelkében. Nagy mulasztást követ el a hitoktató, ha nem enged időt s teret, hogy ezek a vallásos érzelmi hullámzások (csodálat, részvét, hála, utálat, bánat, vágy, elhatározás stb.) mindjárt ott az órán minél mélyebben végigrezegjenek a lelkeken.

Az iskolai életben kínálkozó alkalmakat sem szabad erkölcsi megbeszélés nélkül elszaladni hagyni; akkor sem, ha nem erkölcstant ír elő a tanterv arra az órára, hanem bibliát vagy akár egyháztörténelmet. Pl. fegyelmezetlen volt az osztály, rögtön megbeszélni, miért követelünk rendet; hazugságon rajtaértünk valakit, hanyagul tanul valaki, hiányoztak a vasárnapi miséről vagy elkéstek, meghalt vala=

[1] *Götzel:* Religion und Leben. 21. l.

[2] A munka=iskola tehát az érzelmek fejlesztésében és felhasználásában határozottan fölényben van a müncheni módszerrel szemben, amely (minthogy a Herbart—Ziller formális fokozataiból indult ki) nem ment bizonyos egyoldalú intellektualizmustól.

[3] Id. *Götzel:* Religion und Leben. Kösel. Kempten, 1922. I. k. 13. l.

melyik diák apja, — mind kitűnő alkalom az igazmondás, szorgalom, pontosság, részvét erényeinek eleven (mert életből fakadó) megbeszélésére. De éppen így felhasználni az élet eseményeit is: szerencsétlenség, tűzvész, haláleset, gyilkosság stb. esetén egész tömeg vallási igazságot lehet megbeszélni. *Az élet és tanítás «synthesis»-e — ez a jelszó!*

Pl. az V. parancsról van szó az órán. Januári hideg, szép havas idő. «Nos fiúk, ki volt tegnap ródlizni?» Egész tömeg jelentkezik: Én is . . . én is. «Csak várjatok! Majd mindegyik sorban elmeséli, hogyan mulatott . . .» Kezdi a Pista. Egész jól ment volna minden, de egy nagy kamasz árokba borította (más testében kárt ne tegyünk). Pali panaszkodik, hogy őt meg nem vette fel a Jóska maga mellé (irígység). Sándor kissé bátortalan volt, őt persze folyton csúfolták emiatt (más lelkében kárt ne tegyünk). A Laci majd kitörte a nyakát, olyan vakmerő (saját testünkben kárt ne tegyünk); egyszer meg vigyázatlanságában nekiment egy előtte szaladó szánkónak, még jó, hogy csak az orra tört be a rajtaülőnek. Annak a barátai erre nekiestek Lacinak, a Laci barátai meg őt védték, előbb csak hógolyóval, de a végén már komollyá vált a verekedés. «Tisztelendő úr, kérem, ez a két fiú még most sem beszél egymással . . .» És így tovább. Nincs vége az apró gyakorlati eseteknek, amelyekkel egy kis ródlizással kapcsolatban letárgyalhatjuk az V. parancs kérdéseit.[1]

«De kérem, hiszen akkor a hittanóra egészen el fog ütni a többi tantárgyak óráitól!» így aggodalmaskodik talán valaki. Hála Istennek! Hiszen éppen ezt akarjuk.[2]

B) **A munkaiskola elve a katekizmus tanításában.** Az ifjak *szellemi öntevékenységének* fölkeltése a katekizmus tanításában három fokozatban történik: **előkészítés** (házi feladat), **feldolgozás** (tanítás alatt) s **gyakorlás** (tanítás után).[3]

Az *előkészítés* abban áll, hogy a tanulókat előző órán felszólítjuk, hogy a legközelebb tárgyalandó anyaghoz otthon megfigyeléseket gyüjtsenek (emlékezetben, esetleg írásban vagy rajzban is). Pl. az Úrnapját megelőző órák egyikén az úrnapi, karácsony előtt a karácsonyi előkészületeket figyeljék meg otthon; figyeljenek meg jól egy

[1] V. ö. *Götzel:* i. m. I. k. 28. l.

[2] Lieber ein kleiner methodischer Schönheitsfehler als eine pädagogische Unterlassungssünde.» *Götzel:* i. m. II. k. 28. l.

[3] *Mayer:* Religionspädagogische Reformbewegung. Paderborn. 1922. 63—65. l.

asszisztenciás nagymisét; a nagyobbak gyüjtsék össze eddigi tanulmányaikból a bibliai eseteket, melyek Isten igazságosságáról, irgalmáról stb. szólnak; figyeljék meg, hogy az állat- és növényvilágban mily célszerűségek beszélnek Isten bölcseségéről stb.

A következő órán jön azután a tanulók által gyüjtött (s a hitoktatótól persze kiegészített és rendszerezett) megfigyelések *feldolgozása* a hittanóra aznapi tárgyává, persze a tanulók állandó kérdései között analyzis, szynthézis vagy müncheni módszer szerint. Az ilyen hittanóra életből fakad s vallási életet is szül.

Erre segít a harmadik teendő is: a tárgyból folyó *erények gyakorlásának* konkrét megmutatása s buzdítás azokra. Pl. a fönti esetekben: hogyan vegyenek részt az úrnapi körmenetben; mily lélekkel készüljenek karácsonyra; Isten fönsége előtt mint viselkedjenek a szentmisén; hogyan szolgálják az igazságos, irgalmas Istent; hogyan fedezhetik fel a természetben a Teremtő nyomát stb.

Ez a tanítást követő *gyakorlás* a munkaiskola legfontosabb része, mert ezáltal válik igazán «életiskolává». A müncheni módszer csak az V. fokozatban «alkalmaz», a munkaiskola ellenben mindenütt, ahol a szív már meleg lett.

Az alábbiakban[1] rámutatunk néhány vázlatra a katekizmus első részéből,

«a hitről».

Az ember célja. *Házi feladat:* Irásban feleljenek Nérei Szent Fülöp ismert kérdéseire: Mi akarsz lenni? (Orvos.) És aztán? (Sok pénzem lesz.) És aztán? (Fogatot tartok.) És aztán? (Bizony megöregszem.) És aztán? (Meghalok.) És aztán? *Tanítás alatt:* Az élet utazás; cél: a mennyország; vasúti jegy: Krisztus érdemei; élelmezés: szentségek. *Tanítás után:* Életprogramm imában.

Kinyilatkoztatás. *Házi feladat:* Összeírni azokat a bibliai személyeket, akikhez Isten maga szólott, vagy angyalok által beszélt. *Tanítás alatt:* Rendezni a gyermekek által így gyüjtött anyagot. *Tanítás után:* A hit felélesztése rövid imádságban.

A Szentírás. *Házi feladat:* Kinél van otthon Szentírás? Átnézni! A könyvek címeit felírni! *Tanítás alatt:* A főbb könyvek tartalma. Hogyan idézzük a könyveket? *Tanítás*

[1] *Götzel* i. m. nyomán.

után: Keressed ki ezt vagy azt a részt. A Szentírás melyik része ír az Úr Jézusról, Szent Pálról, Mózesről, az egyiptomi Józsefről? Csak olyan Szentírást szabad olvasni, melyen «Nihil obstat» és «Imprimatur» vannak.

Isten léte. *Házi feladat:* Összeírni, a világban mely dolgok beszélnek Istenről. *Tanítás alatt:* Az adatokat rendezni, újakra is rávezetni a tanulókat, hogy Isten létén kívül fönsége is kidomborodjék. *Tanítás után:* Dícsérni Istent imával vagy énekkel. («Menny, föld, tűz, víz, levegő, ég . . .»)

Isten tulajdonságai. *Házi feladat:* Ki látta már a jó Istent képen? Milyennek gondoltad Istent, mikor még egész kicsiny voltál? *Tanítás alatt:* Minél fönségesebb képet adni Istenről. *Tanítás után:* Sokszor elgondolni elevenen, hogy Isten mindenütt ott van mellettem.

Angyalok. *Házi feladat:* Akinek van angyalos szentképe, hozza el az órára. Ki s mily alkalomkor érezte már, hogy az őrangyala segítette? Összeírni, hogy a bibliai tanulásunkban hol szerepeltek angyalok. *Tanítás alatt:* A bibliai angyal-jelenéseket megbeszélni. *Tanítás után:* Ima angyalunkhoz. Őrangyalunk mindig velünk van!

Ember. *Házi feladat:* Leírni, miben különbözik az ember az állattól. *Tanítás alatt:* Összegezni a nyert adatokat s kibővíteni ilyenformán:

Ember:	*Állat:*
Egyenesen jár	Földre hajolva jár
Mindig jobb ruhát készít	Ruhájával születik
Mindig jobb lakást készít	Lakása mindig egyforma
Mindig tökéletesebb a nyelve	Hangja mindig egyforma
Mindig tökéletesebb szerszámot készít	Eszközei végtagjai
Multat jövőt s a természet erőit kutatja; tudomány, művészet, vallás	Csak táplálkozik és szaporodik
Állandó haladás	Mindig változatlan
Ész, öntudat	Ösztön, tudatlanság
Gondolkozik s szabadon cselekszik	Az ösztön kényszeríti
Lélek, élni tud test nélkül is	Pára, testhez kötött
Halhatatlan	Halandó.

Tanítás után: Megbecsülni magamban Isten képét! Nem osztogatni másoknak állatneveket (te szamár, marha, majom).

Jézus Krisztus. *Házi feladat:* Összeírni a bibliai helyeket, amelyek az eljövendő Megváltóról beszélnek. *Tanítás alatt:* Időrendbe szedni az adatokat (kitüntetni a táblán, hány évszázad van az egyesek között). Az Úr Jézus életéről részletes chronológiai táblázatot összeállítani. Ilyenformán: 1. Jön az égből (karácsony); 2. gyermek Názáretben (12.

évéig); 3. rejtett élete Názáretben (30. évéig); 4. nyilvános élete (3 évig); 5. a nagyhét: vasárnap (bevonul Jeruzsálembe), hétfő—szerda (tanít), csütörtök (este utolsó vacsora, éjjel elfogatás), péntek (hajnali 1 órakor Jézus Annás előtt, 2-kor Kaiphás előtt, 2—5-ig kínozzák, 5-kor a nagytanács halálra ítéli, 6-kor Pilátus előtt, 7-kor Heródes, 8-kor megint Pilátus, 9-kor ostorozás, gúnyoltatás, töviskorona, 11-kor «Ecce homo», Barabbás, Pilátus helyben hagyja az ítéletet, ½12-kor keresztút, 12-kor keresztrefeszítés, 3-kor meghal, 6-kor temetés), szombat (sírban), vasárnap hajnalban (feltámadás); 6. negyven napig a földön; 7. visszamegy a mennybe Atyjához. *Tanítás után:* Ima, ének Krisztushoz. Feszületre nézzenek s bánatot indítsanak.

Halál, ítélet. *Házi feladat:* Ki látott már embert meghalni? Hogyan halt meg? Hányfélekép halhat meg az ember? Mit gondolsz, te még meddig élsz? Hogyan szeretnél meghalni? Mit íratnál a sírkeresztedre? (Középiskolásoknál: készítsd el a saját gyászjelentésedet). *Tanítás alatt:* Az így nyert anyag alapján kidolgozni a keresztény halál gondolatát. *Utána:* Minden este imádkozni a jó halálért. Röpimák. («Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem . . .»; «Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet»).

Tisztítóhely. *Házi feladat:* Hová jutna lelked, ha ma meghalnál? Mit kívánna lelked halálod után szüleidtől, társaidtól? (koszorú? ima). Segítettél-e már a megholtak lelkén? Hogyan lehet? *Tanítás alatt:* Rendezni az anyagot. *Utána:* Ima, ének. Az esti Úrangyala után, ha a lélekharang szól, mondj egy Miatyánkot a szenvedő lelkekért!

Feltámadás. *Házi feladat:* A természetben mily hasonlóságot látunk a halált követő feltámadásra? Az Úr Jézus mit mondott a feltámadásról? *Tanítás alatt:* Máté 14, 30. s köv., 25, 31. s köv. és János 5, 21. s köv. kidolgozása. *Utána:* Ének: «Ments meg engem Uram . . .»

Pokol. *Házi feladat:* A dúsgazdag és a nyomorult Lázár példabeszédét elolvasni. Láttatok-e már képet a pokolról? Hol beszél az Úr a pokolról? *Tanítás alatt:* A példabeszéd feldolgozása. *Utána:* Ima, hogy soha oda ne jussunk. Bánat.

Mennyország. *Házi feladat:* Nézni képeket róla. Milyennek gondolod azt? *Tanítás alatt:* Az Úr szavaiból összeállítani a menny boldogságát. *Utána:* Hit. Vágy. Adjon erőt a kísértésben.

b) Nézzük már most, hogyan lehetne minden hittanórát nemcsak észmunkává, hanem a munka-iskola elvének alkal-

mazásával lehetőleg a gyermekek érzelméhez is szólva *vallásos élménnyé* is tenni a katekizmus második részének, **«a parancsokról»** szóló résznek tárgyalásában is.

A munka=iskola helyesen követeli *erkölcstanunk pozitív részeinek erősebb kidolgozását is.* Közismert hiány, hogy katekizmusunk második része («a parancsokról»), de meg a VI. osztályos erkölcstanunk is túlzottan sokat foglalkozik a bűnnel, s keveset az erénnyel. Pl. az esztergomi kis katekizmusban az I. paranccsal kapcsolatban a 146—157. kérdések szólnak az Isten tiszteletéről, ezek közül pozitív («Mit parancsol . . .») a 146., 149., 152., 153., a többi mind negatív («Ki vétkezik a hit ellen» stb.). A II. parancsnál (165—171. kérdés) csak a 169. és 171. pozitív, a többi mind «Ki vétkezik? . . .» Az V. parancsnál (183—188.) egyetlen egy sincs pozitív, mind «Ki vétkezik? . . .» Ugyanígy teljesen negatív feldolgozású a VII. (192—194.) és VIII. (195—200) parancs egyetlen pozitív kérdés nélkül. Az egyes parancsok végére csapott «intelem» lenne a pozitívum, de tudnivaló, hogy ezek az «intelmek» a tanulók előtt mily tizedjelentőségűek éppen azért, mert kis betűsek és kérdésekbe nincsenek feldolgozva.

Már most ezzel szemben a munka=iskola megkívánja, hogy a parancsok tanításakor ne csak követelményeket állítsunk fel, hanem a növendékben megfelelő benső tevékenységet is ébresszünk a felállított parancs követésére. Persze kell tanulni a bűnökről is, de minden bűnnél azonnal kiemelni a vele szembenálló erényt is (amit megtenni eddig eléggé elmulasztottunk) és örömet, lelkesedést, kedvet szítani annak követésére.

A németországi *Einheitskatechismus* (megjelent 1925=ben) e téren már nagy haladást mutat. A régi 433 kérdés helyett 286 kérdést tartalmaz, «Intelem» helyett szentírási idézeteket és énekeket ad. Beosztása a régi hármas, de mindegyik alfejezetekre s ezek részekre oszlanak, viszont minden legkisebb rész is egy=egy fogalmi egység (átlag négy kérdés) köré csoportosul. Ez adja egy óra anyagát. Első újítása tehát, hogy a *módszeres egység szigorú követésével dolgozik.*

Másik értékes újítása *a parancsok pozitív kidolgozása.* Kevés benne az ilyen kérdés: «Ki vétkezik?» és «Mit tilt Isten?»; ellenben annál többször kérdi: «Hogyan tegyünk?»

Pl. az *I. parancsnál:*

99. kérdés: Mit parancsol Isten az első parancsban?

100.: Hogyan kell Istent tisztelnünk?

101.: Hogyan indíthatjuk fel magunkban a hitet?
102.: Hogyan gyarapíthatjuk magunkban a hitet?
103.: Miért kell hitünket megvallanunk?
104.: Hogyan védjük meg hitünket? stb.

Vegyük kisérletképen röviden sorba a parancsokat:

Első parancs. A munka=iskola elvét megvalósító hittan=órán a növendékek nemcsak azt fogják hallani, hogy Isten megköveteli, hogy Őt imádjuk; hanem emellett azt is fogják hallani, mily megtiszteltetés az nekünk, mennyi lelkierő forrása, mily öröm, hogy szabad imádkoznunk. Sőt még itt sem áll meg a tanítás, hanem mindjárt azon az órán gya=koroljuk is az imádkozást.

Nagy megtiszteltetésnek tartsák az emberek, hogy Isten az ő szeretetüket követeli. Mily nagy az Isten! S mik vagyunk mi Ő mellette! Szeressük hát az Istent! (Lobogó gyertya=szálat rajzoltatni a lap szélére, — jó jelképe a szeretetnek. Ahányszor a templomban égő gyertyát látunk, mindig gon=doljunk Isten szeretetére.) Legyen különös gondunk az iskolai közös imákra (helyes kéztartás, lesütött szem, nem éneklő hang, mérsékelt tempó). A «ki vétkezik a hit ellen?» kérdés mellé azt is bevenni: «Mily öröm katolikusnak lenni!» A «mi veszedelmes hitünkre?» után a hit külső meg=vallására is buzdítani (így megtanulják, hogy a kételyek legjobb eloszlatása az ellenkező hitaktus); pl. kalaplevétel templom előtt, térdhajtás, körmenetben részvétel stb. «Ki=nevetnek érte?» «Hát akkor annál inkább megteszem!» A szentek tiszteletének tárgyalásánál szentképeket hozzanak hazulról s magyarázzuk meg azokat (a szimbolumokat is rajtuk); a helybeli templom képeit is (közben izlésüket is finomíthatjuk).

Második parancs. Pozitív irányban hívjuk fel a figyelmet az Isten nevének tiszteletére, amire jelenleg csak egyetlen kis mondat figyelmeztet az «intelem» végén («Bajaidban hívd ájtatosan segítségül az Úr Jézus szent nevét»). Tehát: Jézus nevére fejet hajtani; Jézus=monogrammokat rajzol=tatni könyvükbe; ha káromkodást hallasz, mondd: «Dícsér=tessék a Jézus Krisztus»; értelmet adni az «adjon Isten» a «fogadj Isten», «Isten veled» stb. köszöntésnek.

Harmadik parancs. A szentmise aktív hallgatásába be=vezetni; kísérjék megfelelő imával az egyes részeket. Fel=váltva mindenki miniszt ráljon.

Negyedik parancs. Nemcsak a gyermeknek kell engedel=meskednie, hanem kell a felnőtteknek is. Aki kis korában

nem engedelmeskedik, nem állja meg helyét felnőtt korában sem. Az okos gyermek örömmel fogad szót, a szülők szeméből kiolvassa akaratukat és ugrik teljesíteni azt. Sokan fogadnának már szót, mikor késő, mert szüleik meghaltak. Több esetet megbeszélni, hogyan szerezhet a gyermek örömet szüleinek (még ma próbáljátok meg!)

Ötödik parancs. Ellenszenvet, bosszúvágyat ellenkező tettel leküzdeni: észrevenni a másikban a jó tulajdonságokat is, mentegetni a másikat, jót tenni vele, imádkozni érte. Gúnyolsz másokat? — gondold magad az ő helyzetébe. Állatkínzás? — gondozz otthon madárkát, házi nyulat, galambot; télen eleséget szórni a madaraknak; virágot ültetni s gondozni.

Hatodik s kilencedik parancs. Hol áll az ember? Állat — ember — Isten. Tehát az állat s Isten között. De nem állhat meg itt: vagy lesüllyed, vagy fölfelé emelkedik. Az önfegyelmezéssel emelkedünk (ez a VI. parancs pozitív kiegészítése). S a bűnnel? Állattá alacsonyodunk (azért festik a bűn apját is, az ördögöt állati arccal, szarvval, farkkal, patával). Mindig elfoglalni magadat. Mindenben rendesnek s külsőleg is tisztának kell lenni. E mellett persze a tiszta férfiúság apotheozisát is adjuk!

Hetedik s tizedik parancs. Légy takarékos (lemondani tudó egyről s másról); segíts felebarátodon; kiméld a más tulajdonát (az iskoláét is, a mezőt is), de sajátodat is.

Nyolcadik parancs. Jól megfigyelni a dolgokat (sok gyermek felületességből hazudik) és híven elmondani. A tanító tegye könnyűvé a gyermeknek az igazmondást (nem drákói fenyegetés!). A nagyobbak előtt részletesen kidolgozni a következetes igazmondás s igazlelkűség fenséges erényét és megbeszélni, hogy már ma hogyan gyakorolják azt.

C) **A munkaiskola elve a biblia tanításában.** A munkaiskola elvét a biblia tanításában azzal szolgáljuk, ha a körülmények ügyes kifestésével sikerül a szereplők lelki érzelmeit a növendékek lelkébe is átültetni, azaz ha sikerül őket **belső tapasztaláshoz juttatni.**

A belső tapasztalás a legértékesebb forrása a tanításnak. Gondoljuk csak el, mily máskép hatnának az evangéliumi részek a gyermekekre, ha ők éppen az apostolok és a nép közt lettek volna, mikor ezek történtek. Halálos betegségből éppen hogy megszabadult gyermeket mily máskép lehet tanítani az életről, halálról, bűnről, ítéletről!

Sajnos, a gyermeknek még igen kevés a belső tapasz-

talása. Ezért a tanítás elbeszéléssel igyekszik azt pótolni. De az elbeszélés csak akkor jó «pótlék», ha eleven élményt kelt. Ahhoz pedig hogy élményt keltsen, szükséges, hogy közel álljon a gyermeki lelkülethez (a bibliai történet valóban közel áll) és hogy lélektanilag jól legyen feldolgozva. Tehát az elbeszélést a drámai főpillanatban félbeszakítani és kérdezni: «Te mit tettél volna ebben a helyzetben?» . . .

A munka=iskola szerint történő hittanórán tehát a bibliai történeteket eleven, lüktető=érzelmeket keltő előadásban, bizonyos kiszínezéssel kell előadni. Meddig szabad kiszínezni a bibliai történeteket? *A lélektani valószínűség határáig.*

Már a munka=iskolát megelőző idők bibliai tankönyveiben is világosan áll előttünk két irányzat: míg Schmied, Róder, Gerely meglehetősen szabadon dolgozzák fel a Szentírást, addig mások (Overberg, Ecker) szorosan ragaszkodnak a szent szöveghez. Mi elégnek tartanók a szöveghez ragaszkodást csak a dogmatikus helyeken; egyébként pedig a bibliai történeteket eleven, drámailag lüktető feldolgozásban nyújtanók, hogy a szereplő személyek lelkében végbemenő érzelmi hullámzás a hallgatókat is megragadja, ők is érezzék lelki feszültségüket, ők is együtt tépelődjenek a szereplő hőssel stb. Ehhez azonban elengedhetetlen a történeteknek bizonyos (az igazság kereteit azért át nem lépő) kiszínezése. Persze más dolog a lélektanilag valószínű folyamatokra rámutatni, és más dolog lenne alaptalan történeteket kitalálni s a bibliai történeteket fantasztikus részletekkel «modernizálni».[1]

Hogyan lehet elérni, hogy tanítványaink beleéljék magukat a tanult bibliai történet szereplőinek lelki állapotába («pszichológikus bibliai tanítás»), arról értékes könyvet írt *Bergmann:* Biblisches Lebens aus dem neuen Testament, mit Seelenvorgängen, Heilswahrheiten und Willensübungen für den Religionsunterricht. 2. kötet. Herder. *Krones:* Die neuzeitlichen Anschauungsmittel und ihr didaktischer Wert für den Religionsunterricht. Appel. München 1831. *Weigl:* Der Unterricht in d. biblischen Geschichte nach den Grundsätzen der Arbeitschule. Kösel.

Jó szolgálatokat tehetnek a szemléltető képek is:[2] Herdersche Bilderbibel (igénytelenek). Düsseldorfer Bilder=

[1] *Mayer:* Katechetik. Herder. 1924. 82. l. Elrettentő példákat közöl *Gatterer:* Kinderseelsorge. Innsbruck. 1924. 163. l.

[2] *Gigler K.:* A hitoktatás modern szemléltető eszközei. Katolikus Nevelés 1933. évf.

bibel von Commans (Schwann, Düsseldorf). Hoffmann u. Schramm képei, kiadta Lohmeyer (Wachsmut, Leipzig). Schmauk képei, kiadta Reukauf (Havlik, Stuttgart). Schumacher gyüjteményes kiadása (főleg kicsinyeknek) Isaria-Kösel-Pustet. München. Főleg azonban: *Fugel* képei különböző nagyságban (Kösel, Kempten). Nagy faliképeken ugyancsak 100 nagyszerű *Fugel-kép* (Verlag «Ars sacra», Jos. Müller, München.) Továbbá: Biblische Bilder in Postkartenformat. Von *G. Fugel* (24 drb). München. Kunstverlag Andelfinger.

IV. A német püspöki kar a munka-iskola hittanórai alkalmazásáról.

Mint említettük, a «munka-iskola» elvének alkalmazása a hitoktatásban még egészen új törekvés, melynek részletei még nincsenek pontosan kidolgozva. A munka-iskolában a cselekvésnek kettős feladata van: cselekvés a kezdet s cselekvés a vég is. Tevékenységgel kezdődik a tanítás, s azzal végződik; a cselekvéssel férünk a növendékek értelméhez, viszont a megértés után ismét cselekedtetünk velük. Tanító s növendék közös munkával feldolgozzák az anyagot (a munkálkodás didaktikus célja); mihelyt ez kész, azonnal keresik a módját, hogyan lehetne ezt az új igazságot az életben gyakorolni (a munkálkodás pedagógiai célja).

Persze nem szabad ezt az elvet túlzásba vinni s a hitoktatást naturalizmussá tenni abban az értelemben, hogy semmi mást nem tanítanánk a hittanban, csak amit a gyermek saját magából kidolgozhat. Világos dolog, hogy dogmákat nem lehet «kidolgozni», hanem hittel el kell fogadni. De a munka-iskolának tagadhatatlan előnye, hogy a keltett érdeklődés s élet az óra munkásságába azokat a gyöngébb tehetségűeket is bekapcsolja, akik az eddigi intellektualista órákon bámészkodva ültek. Módjával alkalmazva nagy elevenséget, öntevékenységet s érdeklődést tudunk bevinni e módszerrel főleg az erkölcstan s a liturgia tanításába, az kétségtelen.

Nem akarjuk állítani, hogy a «munka-iskola» elvét a hitoktatás valamennyi kérdésének tárgyalásánál alkalmazhatjuk (amint a müncheni módszert sem lehet mindenütt igénybe venni). Sem időből, sem kellő ügyességből nem futná. Nem állítjuk azt sem, hogy az eddigi hitoktatásunk pusztán «Lehrnschule» volt; de érezzük, hogy a jövőben több kell bele az «Arbeitschule»-ból: a hitoktató részéről

több élet s kevesebb szöveganalizis, az ifjak részéről meg több aktivitás az eddigi passzív viselkedés helyett s több produkció az eddigi recepció mellé. «A hitigazságok mind szellem és élet; az igaz a hitből *él*. Isten egyetlen igazságot sem nyilatkoztatott ki egyedül azért, hogy tudjuk, hanem valamennyinek feladata, hogy életünket, tetteinket befolyásolják. Azért tehát a munka=iskola elve, a «Lernen durch Tun», különösképen megfelel a hitoktatásnak.»[1]

Egyébként, mint lehet az iskolai hitoktatásban értékesíteni a munka=iskolát, arra nézve a német püspöki kar 1924 aug. 18=i konferenciáján az alábbi értékes elveket állította fel.[2]

I. A munka=iskola elve *módszertani nyereség lehet*, ha 1. teljesen megőrizzük a hittan anyagának kinyilatkoztatott jellegét, és ha 2. módjával használjuk.

II. *Előnyei a tanításban általában*. 1. Mindjárt a kiindulásnál a tanuló egész lényét megfogja; gyermekiesebb a tanítás s kevésbbé intellektualista. 2. Módszertanilag elevenebb, mélyrehatóbb, szemléletesebb. Érdekesebb. A célban pedig könnyebben kapcsolódik a gyermek egész lényéhez, tehát gyakorlatiasabb lehet.

III. *Előnyei a hittanításban*. Örvendetesebb az óra; ezért a gyermekek több érdeklődéssel tanulják a hittant; elevenebben fogják fel igazságait; és főként: gyakorlatiasabb a tanítás. Már pedig «mindenesetre az a legjobb hitoktatás, amely a legerősebb mértékben egyúttal hitgyakorlás is.»

IV. *Vigyázni kell azonban bizonyos veszélyekre és korlátokra is*. 1. A hit anyaga kinyilatkoztatott igazság; tehát az ember kinyilatkoztatás nélkül csak kis részben dolgozhatja azt ki. Az isteni kegyelem mozgatja az értelmet s általa az akaratot, eszünk pedig elfogadja a hitigazságot, mert Isten kezeskedik érte. Tehát vigyázni kell, nehogy szubjektivizmusba s racionalizmusba sekélyesedjék a tanítás. 2. A gyakoroltatás ne fajuljon játékká. Ne sértse a hittanóra kenetes hangulatát s az isteni kinyilatkoztatást megillető kegyeletet. 3. Az eleven tanítást s a tanulók iniciatúráját szoros fegyelemmel, s pontos cél szemelőtt tartásával kell kapcsolni. Lényeges igazságokat pontosan betanítani! 4. A gyermekies előadásból ne legyen Isten szavának meghamisítása. A bibliai történet ne legyen szórakoztató elbeszélés, sem mese.

[1] *Gatterer*: Katechetik. Innsbruck. 1924. 185. l.
[2] Katechetische Blätter. 1925. 33—36.

V. *Gyakorlati megjegyzések.* 1. Munka-iskolát hitoktatásban csak az a tanító tud alkalmazni, aki maga is elevenen átélte a vallás igazságait, s maga is hitből él. 2. Hittant és többi tárgyakat minél többször egymáshoz kapcsolni. Ezért is fontos a hitvallásos katolikus iskola, mert a vallás és az élet itt olvad igazán egybe. 3. Pap s tanító jó viszonya nélkül nem lehet munka-iskola.

IX. FEJEZET.

Nevelő hitoktatás a felső osztályokban.

Nevelő hitoktatása felső osztályokban.[1]

A vallástan tárgyainak *tanítási módszerét* részletesen a katechetika tárgyalja; anélkül, hogy annak területére akarnánk belekaszálni, az alábbiakban néhány *nevelési* szempontra mutatunk rá, amelyeket a felsőbb osztályok hittanításában — még a mai tanterv s tankönyvek alapján is — meg lehet valósítani.

I. A dogmatika tanítása.[2]

A mai beosztás mellett kétségtelenül legnehezebb dolgunk van az V. osztály tárgyával, a dogmatikával.

A) Dogmákat persze csak világos, szabatos, félreérthetetlen fogalmazásban közölhetünk. De megint más kérdés, hogy a mai, lehetőleg tárgyi teljességre törekvő módszer helyett nem lenne-e eredményesebb inkább kevesebb dogmával ismertetni meg ifjainkat, de azokat aztán **eleven, friss, figyelmetlekötő előadásban s gyakorlati következményeiben, szépséges, felemelő vonásaiban is letárgyalni,** s kimutatni, mennyire megfelelnek azok az emberi lélek szükségleteinek, mennyire alapjai egész szellemi kultúránknak. Ilyen kezelési módszer mellett persze órák kellenek egy-egy dogmához, de amit aztán így ültettünk be a lelkekbe, az ott gyökeret is ver; míg a mai száraz definiciók betanulása nyom nélkül hamar eltűnik. A gyakorlati hitéletre jelentőséggel nem bíró tételek halmozása egyenesen bűn (a «didaktikai materializmus» bűne) az iskolai hitoktatás célja ellen.

Általában vigyázzunk, hogy a dogmatika tanítása túl «tu-

[1] *Brocke:* Charakterbildung im Religionsunterricht der höheren Schulen. Kösel. München. *Grimmich:* Der Religionsunterricht an unseren Gymnasien. Wien, Leipzig. *Pichler:* Unser Religionsunterricht (Seine Mängel und deren Ursachen). Wien. *Mayer:* Religionspädagogische Reformbewegung. Paderborn.

[2] *Éder—Szászy L.:* A dogmatika tanításának célja és módszere a középiskolában. Katholikus Nevelés 1931. évf.

dományos», azaz túlságosan száraz ne legyen. A definiciók pontossága még nem elég a vallás megszerettetéséhez. Szeretet és lendület sohase hiányozzék az előadásból. Jól jegyzi meg *Byron*, hogy «a tudás fája még nem az élet fája». A kereszténység apostolai nem precíz definíciókból merítették győzhetetlen erejüket; a hideg fogalmakból — ha még oly pontosak is — még nem fakad a rendíthetetlen hit; vallásunkat meg kell szerettetni is, mert nem az fogja gyakorolni, aki érti, hanem aki szereti azt.

Minden vallásos életnek első alapja *helyes fogalmunk Istenről* s hozzá való viszonyunkról. Tegyünk csak próbát, hogy tanult híveinknek is mily torzképeik vannak Istenről! Az egyik gondolata szerint Isten hatalmas öreg ember, akinek mindene megvan s jó dolga van a mennyben (de hol van tőlünk a menny!). A másik képzetében nemesebb istenkép él, de oly hideg az, s oly messzeeső az emberi élet szükségleteitől! Hol a hiba?

Talán különösen fog hangzani megállapításunk: a hittanórákon nem tanítunk *eleget* és nem elég *helyesen* Istenről! Nem volna szabad u. i. az «Isten tulajdonságai»-nak szánt pár évkezdő órával beérni, hanem az év folyamán a számtalanszor kínálkozó alkalmat mindig fel kell használni, amikor egy-egy vonással élesebbre festhetjük Isten képét az ifjú lélekben. (Az Úr is nem mindig az «Atyára» utalt-e?) Tehát mindig új színekkel térni vissza az istenképhez, nemcsak a teremtésről s isteni tulajdonságokról szóló részeknél, hanem aholcsak alkalom kínálkozik erre (bűn, megváltás, a parancsok motiválása, kegyelemtan stb. s az egész bibliai történet).

Világos, *minél kevésbbé anthropomorph istenképet adni*;[1] Isten iránt a szolgálatkészséget s az áldozatos szeretetet felszítani; a gondviselést megmutatni ott a szemük előtt szétboncolt s elemzett kis virágon; Isten «*szent*», de szentségét nemcsak mint bűnnélküliséget negatíve tárgyalni, hanem fantáziájukat is megindítani és pozitíve mint páratlan szépséget is bemutatni (mily szép lehet Isten, ha ez a nagy világ oly szép!). Isten «*igazságos*»; de nem szívtelen zsarnok. Tehát ne folyton csak azt hallják, hogy így meg úgy büntet, hanem azt is, hogy a legelrejtettebb parányi jó gondolatot is látja s jutalmazza. Ez utóbbi vonás mindjárt enyhíti s köze-

[1] Legalább is sokszor hangoztatni, hogy az Isten titkát felfogni nem bírjuk s szavaink Róla csak jelképek.

lebb hozza hozzánk a «büntető» Isten szigorú képét. Isten a «szeretet». De ezt ezerszer hangoztatni, hogy egész életükben ez legyen vezércsillaguk! Valamikép sejtsék meg, hogy Isten a legfőbb Jó, akit nekünk szerethetni s akiért áldozatot hozhatni örömünk s megtiszteltetésünk.

Az istenfogalom mellett aztán első helyet az Úr Jézus megismertetésének adjuk, mint erről részletesen szóltunk «Az ifjúság lelkigondozása» I. k.-ének IV. fejezetében.

A dogmatika tárgyalásánál legyünk arra is figyelemmel, hogy *a túlvilági életnek* olyan, több szerzőnél található beállítása, mintha az örökös pihenés és nyugalom volna, természetszerű idegenkedést vált ki az örökké nyugtalan ifjú lélekből. Ne felejtsük el tehát azt sem hangsúlyozni, hogy a túlvilági élet, habár fáradságnélküli, de mégis a legélénkebb szellemi tevékenységből áll s az a földi fáradságos törekvéseknek lelki beteljesedése.

A magunk részéről nem riadnánk vissza attól sem, hogy egyik-másik dogmatikai óra végén (persze épúgy lehet más, pl. bibliaórákon is) *néhány perces elmélkedést végeztessünk.* Mondjuk pl. az Úr Jézus megváltói haláláról volt szó. «Most, fiúk, fejünket tenyerünkbe hajtjuk . . . úgy . . . szemet becsukni, és gondolkozzatok azon, amit mondani fogok. Az Úr Jézust kikötik az oszlophoz . . . ruháját lehúzzák . . . mennyire szégyelte magát; az én bűnöm miatt történt . . . jönnek a poroszlók . . . ólomgolyó a korbácsszíj végén . . . fáj, édes Jézusom? értem szenvedsz . . . mint csúfolják az Urat . . . Segíts meg, Úr Jézus, hogy ezután erős legyek a bűnnel szemben. Ne növeljem fájdalmadat én is». Mennyi alkalom kínálkozik az órákon hasonló életnevelésre!

B) **Több időt kell a praktikus részek tárgyalására, tehát a szentségek ismertetésére is fordítani.** Nem baj, ha ezek kedvéért az inkább filozófikus előző részek tanítása rövidebb lesz is. Aki ismeri a hitoktatás történetét, jól tudja, hogy a hitoktatás különböző korokban egész különböző anyagot ölelt fel a «depositum fidei» nagy terjedelméből. Hol ezt, hol azt tartották fontosabbnak. Szabad tehát nekünk is a szerint különbséget tenni, hogy a hittan anyagának ez vagy az a része mennyiben mozdítja elő a hitoktatás fő célját: a vallásos *élet* fejlesztését.

Az Oltáriszentség s a penitenciatartás legrészletesebb ismertetése — ha mindjárt egész hónapba kerülne is — bőven meghozza gyümölcsét.

Úgy látjuk, hogy a lelki erősség nagy szentsége, a bérmálás sem részesül mindig fontosságához mért tárgyalásban; természetesen nem is gondolkoznak róla az ifjak kellő megilletődöttséggel.[1]

Tagadhatatlan tény, hogy a bérmálás felvétele ma a legtöbb ifjúnál igen csekély lélektani (nem szentségi!) eredménnyel jár. Egyik oka ennek a túlsok külsőség, a felvétel pillanatában a hangulatos összeszedettség hiánya, másik meg a korai bérmálkozás. Persze a kegyelmet így is megkapja a bérmálkozó; de nem tud építeni benne a kegyelem, mert hiányzik az a természetes alap, amelyre a kegyelem építeni szokott.

Oly helyeken, ahol gyakrabban van alkalom a bérmálás szentségének felvételére, legmegfelelőbbnek az V—VI. középiskolások bérmálkozását tartjuk.[2] Ezen a fejlettségi fokon tudják az ifjak leginkább megérteni e szentség magasz-

[1] Irodalom a helyes bérmálási előkészítéshez: *Szuszai:* Előkészület a nagy napokra. Győr. — *Brors:* Vorbereitung auf die hl. Firmung. Paderborn. — *Gihr:* Die hl. Sakramente der kath. Kirche. I. k. — *Krieg:* Wissenschaft d. Seelenleitung. II. k. — *Gatterer:* Katechetik. 4. kiad. 556—566. l. — *Möhler:* Firmungsbüchlein. — *Hähling:* Vorbereitung auf die hl. Firmung. — *Häring:* Ausführliche katech. Skizzen f. d. Firmungsunterricht. Graz. — *Laros:* Pfingstgeist über uns. Pustat. Rgsbg. — *Meschler:* Die Gaben des hl.) Pfingstfestes. (Magyarul: «A Szentlélekisten». Ford.: A budapesti növ. paps. Magyar Egyházirod. Isk.) Továbbá: Münchener Katech. Kurs. 1928. 159—196.

[2] A mai német katechetikai irodalom két vezető egyénisége szintén határozottan követeli a bérmálkozási időpont kitolását: *Göttler* (Religions- und Moralpädagogik. Münster. 1923. 89. és 137. l.) *Mayer* (Religionspädagogische Reformbewegung. Paderborn. 1922. 164. l.)

Magyarországon ma még nem foglalt állást a püspöki kar a mellett, hogy a bérmálkozásnak kb. a 7. év körül kellene történnie. Az *egyházjogi Codex* 788. *kánona* a bérmálkozásról ezt mondja: «Licet sacramenti confirmationis administratio convenienter in Ecclesia Latina differatur ad septimum circiter aetatis annum, nihilominus etiam antea conferri potest, si infans in mortis periculo sit constitutus, vel ministro id expedire ob iustas et graves causas videatur. 1931 június 16-án a kódexbizottság a következő döntést hozta egy hozzá intézett kérdésre: «D. An canon 788 ita intelligendus sit, ut sacramentum confirmationis in Ecclesia Latina ante septimum circiter aetatis annum conferri non possit nisi in casibus, de quibus in eodem canone? R. Affirmative.» A magyarázó döntés nehézséget okozott Spanyolországban, Délamerikában és a Fülöp-szigeteken, ahol évszázados szokás alapján a keresztség után (mint a görögöknél) vagy az értelem használása előtti korban bérmáltak.

A nehézségekkel a Sacra Congregatio de Sacramentis 1932 február 27-i teljes ülésén foglalkozott. Úgy döntött, hogy a spanyol

tosságát, hogy az betetőzni van hivatva a keresztség alapkőletételét. A keresztség a *templomépítés kezdete, a bérmálás a templomszentelés ünnepe*, a vallási nagykorúsítás szentsége, Szent Ágoston szerint «pubertas et consummatio christiani». Körülbelül abban a serdülő korban, amelyben Dávid a seregek Urának nevében nekivágott Góliátnak, abban a korban üsse lovaggá a mi ifjainkat is a bérmáló püspök. Ebben a korban mutathatunk rá az előkészítés alatt is legnagyobb eredménnyel arra a két tényre, hogy a mai hithideg társadalomban a következetes, katolikus élethez Isten részéről mennyi kegyelemre és a mi részünkről mily hősies lelkületre van szükség.

a) Legyen az egész iskolai hitoktatás levegője már *távolabbi előkészítés* a bérmálás szentségére. Valahányszor csak alkalom kínálkozik (pl. az ima-tanításnál, az egyházi év meg a bibliai történetek megfelelő helyeinek tárgyalásánál), rá kell mutatnunk a Szentlélek kegyelmi működésére, hogy lássák az ifjak, mennyire a Szentlélekben gyökerezik minden erkölcsös tett, minden érdemszerző cselekedet.

A Szentlélekről nehéz külső szemléltetéssel tanítani, annál inkább alkalmazzuk hát a belső szemléltetést. «Az Isten lelke lebegett a vizek felett», hogy rendet csináljon a kaoszból; a mi lelkünket is a Szentlélek rendezi, teszi boldoggá. Mikor éreztétek már magatokban a Szentlelket? (gyónás után; mikor oly erős voltam a kísértéssel szemben; mikor azt a szép elhatározást tettem). A szentmisében átváltozáskor ismét a Szentlélek erejével újul meg (bizonyos tekintetben) a megtestesülés titka.

és máshol fennálló ősrégi szokás tovább is fenntartható. Hozzáfűzi azonban az utasítást, hogy ahol komoly és fontos meggondolások nem akadályozzák, oktassák ki a híveket, hogy az Egyház bevált fegyelme szerint a bérmálás felvételét megfelelő oktatás előzze meg.

Hogy azonban minden félremagyarázást megelőzzön, hozzáfűzi: a helyes sorrendnek, a bérmálás természetének és hatékonyságának jobban megfelel, hogy a gyermekek csak a bérmálás fölvétele után menjenek az első szentáldozáshoz. De ha a gyermekek már elérték az annus discretionist, nem szabad őket az első szentáldozástól visszatartani, ha nem is bérmálkoztak volna még meg. (A. A. S. 1932. XXIV. 271. Decretum «Plures petitiones.»)

A rendelkezés három gondolatot domborít ki. A bérmálás ne történjék a hetedik év előtt. Legyen meg az első szentáldozás előtt. A szentáldozás koraisága maradjon meg, ahol a korai bérmálás meg nem valósítható. Természetesen ezeket is bérmálkozáshoz kell vinni oly helyeken, ahol ritkán nyílik alkalom ennek a szentségnek fölvételére.

Különösen is hívjuk fel figyelmüket arra az örömre, mely egy jó gyónás után elömlik a lelken: «Látjátok, mily örömet hoz a Szentlélek. Most érezhetitek, mi az, mikor a Szentlélek bennünk van. El ne felejtsétek ezeket a boldog perceket!» Igy kell igyekeznünk a gyermekekben (már kis koruktól kezdve) leendő bérmálkozókat látni és őket már évekkel előbb a Szentlélek szeretetére s az utána való vágyakozásra nevelni.

b) A harmadik isteni személy fönséges munkájának ez a titokzatos megsejtése s az utána érzett adventi várakozás a legjobb alap, amelyre aztán a *közelebbi előkészületet* építhetjük. «Az a Szentlélek Isten, akit annyira vártok s annyira szerettek, a maga teljességében fog lelketekbe szállani abban a szentségben, amelynek felvételéhez ma megkezdjük a készületet.» Az a jó bérmálási előkészítés, amely az ifjak eszének tanítása mellé *minél több aszkézist is* (apró önmegtagadások a Szentlélek tiszteletére) tud bevinni. Főleg három gondolatot hangoztassunk: *a Szentlélek a szeretet, állhatatosság és apostolkodás lelke.*

Minden készületi órát az óra anyagából leszűrt, a Szentlélekhez intézett kis imával zárunk, amelyet az ifjak a következő óráig minden este mondjanak el. Vigyázzunk arra is, hogy a külső ceremóniák szokatlanságának (nagy tömeg, püspöki bevonulás, hosszú várakozás) zavaró hatása elől néhány figyelmeztetéssel előre immunizáljuk őket (kijelölni néhány meditációs gondolatot arra az időre, míg a bérmálásnál reájuk jön a sor).

Egész konkrét részletességgel mutassuk meg azt is, hogyan töltsék *a bérmálást közvetlen megelőző és követő perceket is.* Érthetetlen dolog, hogy míg a szentáldozási közvetlen előkészületre és hálaadásra annyi gondot fordítunk, a bérmálásnál ezt sokkal könnyebben intézzük el, és a Szentlélek leendő vagy pár perce felavatott lovagjait a rendszerint eléggé zavaros külső benyomások hatása alatt hagyjuk. Szükséges tehát, hogy néhány meditációs gondolatot is adjunk növendékeinknek a bérmálás kiszolgáltatását közvetlen megelőző és követő pillanatokra.

c) Fontos feladat vár reánk még a *bérmálás után* is, mert külön katechetikai munkánk nélkül ugyan melyik ifjú gondol vissza bérmálására? (Melyik tudná megmondani bérmálkozása napját? Pedig az csak egyszer van az életben! S az első áldozás napját tudják.) Pedig igyekeznünk kell, hogy később is minél többször éljék át lelki megindultsággal

bérmálkozásukat.[1] A bérmálás évfordulóját tegyék bensőséges ünnepükké s járuljanak szentáldozáshoz. Ahol a hittanóra tárgya alkalmas, kapcsoljuk be a bérmálásra való hálás emlékezést, sőt ezenkívül évenkint legyen külön szentbeszéd is a bérmálási kegyelem megújításáról.[2] Mert amit Szent Pál a papirend szentségével kapcsolatban mond, elmondható a bérmálási kegyelemről is: «Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi» (I. Cor. 4, 14.).

II. Az erkölcstan tanítása.

A) **Az erkölcstan tanításánál ügyelnünk kell a pozitív kifejtésre.**

Még vallásosan nevelt ifjúságunkból is igen gyakran hiányzik az erkölcsi önállóság, amely az életben hitük megtartásához szükséges volna, s az az életrevalóság, tettrekészség, amely az őket átható vallásos szellemnek becsülést szerezne. Sajnosan kell tapasztalnunk, hogy az ú. n. «jó ifjak» gyakran tehetetlenek, gyámoltalanok, elmaradnak a világban, munkaerejük kimerül a bűn ellen folytatott — mindenesetre dícséretes — küzdelemben, de a nagy tettekig, az élet kerekének hatalmas megragadásáig, a praktikus keresztény élet gyakorlati megvalósításáig — ami pedig tekintélyt szerezne a katolicizmusnak — felemelkedni nem képesek.

Az erkölcstan helyes tanításának oda kell tehát irányulnia, hogy *a modern élet nagy erkölcsi harcaira* felkészítse az ifjakat, akik ne csak a középszerű állásokban álljják meg helyüket, hanem akiknek élő katolikus hite mint útmutató fáklya világítson a magán s nyilvános élet minden megnyilatkozásában. A bűnök elleni küzdés a keresztény nevelésnek csak egyik — negatív — oldala; épily fontos azonban ifjainkat *a pozitív erényekre*, a valóban keresztény jellemből fakadó *öntudatos erkölcsi életre nevelni.*

Hátránya erkölcstani tankönyveinknek, hogy sokkal keve-

[1] *Heldmann* pl. azt ajánlja («Firmung, Tatschule und Leben» c. tanulmányában *Götzel:* i. m. II. k. 47. l.), hogy az ajándékba kapott órára vésessenek egy jelmondatot («légy állhatatos») s a folyton ketyegő óráról az örökké éber lelkiismeret figyelmeztetése jusson eszükbe.

[2] A megbérmáltaknak kitűnő lelki olvasmány *Hanauer:* A bérmálás kegyelme; *Bertram:* Mein Firmungstag (Herder): *Fischer:* Der Schüler des hl. Geistes; *Huth:* Zum heiligen Krieg; *Weber:* Sieben Streiter Christi.

sebbet foglalkoznak az «erkölccsel», a jóval, mint a «bűnnel», a rosszal. Pedig ha folyton csak arra tanítjuk az ifjút, «ezt ne tedd» és «azt ne tedd», unalmassá válik előtte az ekölcs is.[1]

Mély pszichológiai megfigyelés rejlik e szavakban: «Az egészséges ifjúban sok energia van, amelyet fel kell használnia, mert az erő lényege, hogy érvényesülni akar. Ezért a modern pedagógus . . . sohasem mondja: Ne cselekedjél! — hanem azt hangoztatja mindig: *cselekedjél!* A gyermekben elnyomott energia bosszút áll elnyomóin. Minden egészséges fiú gyűlöli a negativumot s nem akar jó lenni a régi értelemben. Mert a régi mód szerint jónak lenni negatív dolog volt. Sokszor hallották a gyermekek: «Légy jó fiú és ne tedd ezt, vagy azt!» A gyermek gyűlöli azt a szót: ne tedd! A rossz fiú mindig csinált valamit, bátor, vakmerő és éleseszű volt s a többiek (a jó fiúk) irígyelték őt és megcsodálták. Nem azért, mert rosszat cselekedett, hanem azért, *mert cselekedett* . . . A tipikus rossz fiúban minden kiváló tulajdonság megvan, csakhogy rosszra használja erőit; a tipikus jó fiú szerencsétlen teremtés, akinek egyetlen érdeme, hogy nem csinál rosszat. Életrevaló pajtásai lenézik, s mivel ő «jó fiú», lenézik benne a jóságot is».[2]

Korántsem valljuk ugyan, hogy az ember születésétől fogva olyan jó, mint Rousseau «Emil»-je, de viszont azon a nézeten sem vagyunk, hogy az ember születésénél fogva alapjában rossz. Sok jónak csirája is rejlik benne, és mindig eredményesebb az a nevelés, amely a jónak szunnyadó magjait igyekszik életre csalogatni (pozitív nevelés), mint amely folyton csak tép, gyomlál (negatív nevelés). Ugyancsak ezért a pozitív nevelés *inkább használja a szeretet, mint a félelem motívumait;* nem mellőzi persze az utóbbiakat sem, de ezek csak alapul szolgálnak a pozitív építő munkához. Jelszava: «Time Deum, ne deficias; ama Deum, ut proficias».

[1] «Az erkölcsi nevelésben arra is gondot kell fordítani, hogy ne a negativum, a negatív parancsok: «ezt nem szabad», egyáltalában ne az értéktelenségeknek az a nagy birodalma, ami a bűn fogalma körül csoportosul, jusson túlságosan szóhoz. Az örökös negatív színezetű moralizálás, amit szidásnak is nevezhetünk, teljesen hatástalan marad s egyáltalán semmiben nem segíti az akarat emelkedését. Sajnos pl. katekizmusunkban és gyakran tanításunkban is a negativum, a parancsok elleni vétkek túlságosan előtérben állanak, s az erény és tökéletesség fáradtan sántikál utánuk.» *Brögger:* Zur Willensbildung. Theologie und Glaube 1922. 287. l.

[2] *Sík:* Magyar cserkészvezetők könyve. Budapest, 1922. 12—13. lap.

Fontos feladat tehát, hogy erkölcstanunk *tényleg az egész dogmatikából nőjjön ki, és ne csak egyetlen tételből* (t. i., hogy az Isten igazságos és büntet minden bűnt). Az a tan pl., hogy Isten képére s hasonlatosságára vagyunk teremtve, — helyesen beállítva — nagyszerű mozgató erő a megszentelődésre. Isten tulajdonságai szintén: hogy az Isten igaz, abból nemcsak azt kell levezetnem, hogy «*ne hazudjunk*», hanem pozitive is legalább ennyit kell beszélnünk *az igazmondás erényéről*. Egyáltalában ne sajnáljuk a fáradságot, hogy az erkölcsi tételeket minél többször hitünkből alapozzuk. Isten *szent*, én tehát tiszta lelkű leszek; Isten *igaz*, én is hű leszek az igazsághoz; Isten *igazságos*, én is becsületes leszek (tehát nemcsak félek az Isten igazságos ítéletétől); Isten *jóságos*, tehát én is szeretetreméltó leszek; Isten *irgalmas*, tehát én is elnéző leszek stb.

Ugyancsak pozitív irányba kell terelni a napi lelkiismeretvizsgálást is. Azt ugyan minden vallási nevelő vallja, hogy napi lelkiismertvizsgálat nélkül nincs lelki fejlődés. Sajnos azonban, az ifjak esti lelkiismeretvizsgálata legtöbbször egész olyan, mint a gyónási előkészületé: «Mily bűnöket követtem ma el?» E mellett azonban adjanak számot az ifjak arról is, mily jót tehettek volna, s nem tették, hol lehettek volna kedvesebbek, elnézőbbek, pontosabbak, mértékletesebbek, önmegtagadóbbak stb. Persze hangsúlyozzuk előttük (nehogy aggályosokat neveljünk), hogy a mulasztás ezekben a pontokban ritkán bűn ugyan, de viszont a tökéletesedés ezekben elsőrendű önnevelés.

B) **Ajánlatos némi apológiáját is adni erkölcstanunknak.** Főkép, hogy a katolikus erkölcs — ha külső előírásai vannak is — nem merő külsőség, és kellő figyelemben részesíti a bensőséges lelkületet, a tevékeny, kezdeményezésre is képes férfias tetterőt.[1]

A katolikus erkölcstan törvényeinek megvan az az előnyük, hogy azok csak látszólag szólnak a külső parancs erejével; a valóságban nagy részük *a természeti törvénynek tételes kifejtése* s a puszta ész világánál is az emberies életmód szükségszerű követelményei gyanánt ismerhetők fel. Már most annál biztosabban fogja az ifjú az erkölcsi törvényeket betartani, minél világosabban látja azoknak pszichológiai szükségszerűségét s jogosságát is.

[1] *Schütz:* A jelenkori etikai nevelés követelései és a középiskolai vallásoktatás. Katolikus Nevelés 1909. évf. 425. lap.

A katolikus erkölcstan törvényeit meg kell tartani, nemcsak mert azok törvények, hanem mert *magukban is jók*, az emberi természetnek egyedül megfelelők, minket boldogítók. Ezek a törvények az *igazi emberiesség kifejtései*, virágba borulásai, a nemes lelki erők felfokozásai. Viszont a bűnt kerüld, nemcsak azért, mert tilos, hanem *mert rossz is*, mert ostobaság, lealacsonyítása az emberi természetnek, a szellem benső felbomlása, nyugtalanság, boldogtalanság, örömtelen lelki sötétségbe süllyedés. Vagyis, hogy *amit a moralizmus követel, az etikailag is jó, esztétikailag szép, és higiéniailag egészséges.*

Mindeme gondolatok közlésénél hivatkozhatunk az ifjak *saját lelki tapasztalataira is:* mily boldognak érezték magukat egy kivívott erkölcsi siker, s mily nyugtalannak a bűn után.

E mellett a történelemnek tömérdek példája áll rendelkezésünkre, amelyek megkönnyíthetik az erkölcstanítóra váró legnehezebb feladat megoldását, hogy t. i. az elvont erkölcsi szabályokat megkapó *szemléltetésben* tudja bemutatni.

C) Sőt az erkölcstan előadásával nem is szabad beérnünk. *Adjunk módot az ifjaknak* **megbeszélésre is**; arra, hogy *saját véleményüket, az eszükbe ezek nyomán felötlő gondolatokat is kifejezhessék.* Csak ilyen megbeszélés után látja majd a hittanár is, hogy a mai életmód ezerfélesége ugyanazon erénynek mily sok oldalról történő megvilágítását teszi szükségessé. Ily megbeszélés közben ereszti le gyökereit az erkölcsi tétel a való élet sok apró megnyilatkozásába, s miközben az ifjú ezt vagy azt az esetet megoldja, ügyességet szerez más, hasonló, későbbi esetek megfejtéséhez is.

Ez az együttmunkálkodás nemcsak a figyelmet biztosítja az előadónak, hanem egyedül enyhíti s teszi hasznossá a különben *túlságos magasságban lebegő morális* tételek merevségét. Ezt követeli a «munka-iskola» is, hogy t. i. az erkölcsi törvények tanítása élménnyé váljék a tanulóban. Így ömlik meleg élet a holt törvényekbe; a gyermek gyomra nem bírja el a hideg ételt, sem lelke a hideg tanokat.

Csak így fog egyúttal az ifjú meggyőződni a mi életeszményünk *életrevalóságáról s modernségéről* is, ha t. i. minden parancsról azt is megmondjuk, miképen lehet azt a mai életben megvalósítani. Mert hiszen *könnyebb elmondani s betanultatni a parancsokat, mint azok konkrét megvalósítási módjaira rátalálni!* Gondoljuk csak el, mily esze-

veszett helyzetek elé állítja a mai élet pl. a VI. vagy VIII. parancs tekintetében azt az ifjút, aki következetes férfiasággal *mindig* meg akarja azokat tartani! Nekünk nagy tapintattal *meg kell előznünk az ilyen zavart helyzeteket* az előfordulható kérdések okos megtárgyalásával. Ezért tehát a tanulókkal közösen, részletesen beszéljük meg, hogy egy-egy erkölcsi tételnek mik a gyakorlati következményei, miért nehéz ma azokat megtartani, hogyan küzdhetjük le a nehézségeket stb. A közös megbeszélés fokozza az öntevékenységet és az érdeklődést, ami viszont a sikernek is egyik feltétele. Az ilyen megbeszélés kapcsolatba hozza a tanulást a tapasztalással, míg ennek híján az erkölcstanítás eredménye alig lesz több, mint életnélküli gondolatok s persze meggondolásnélküli élet.

Egyáltalában igyekezzünk minél többször kapcsoló pontot találni erkölcstanunk és a reális élet között. Az a hittanár neveli életre diákjait, aki *az iskolai életben napról-napra adódó alkalmakat* ügyesen kihasználja. Kötelességteljesítés s hanyagság, igazmondás s hazugság, figyelmesség és szeretetlenség, önzetlenség s önzés, önuralom s hirtelenség, finomság s durvaság stb. lépten-nyomon nyilatkoznak meg iskolában, játékban, kirándulásban; ezek megbeszélése — mert éppen a diákéletből fakadnak — életet önt az erkölcstan paragrafusaiba. Nem látjuk be, hogy ha egy diáknak meghal az apja, vagy szerencsétlenség éri őt, vagy öröm van a családban stb., miért ne lehetne egy-egy negyedórát ennek megbeszélésére szentelni. Nagy szerencsétlenségek (tűzvész, robbanás, árvíz stb.), nemzeti események, sőt bűnök is, melyekről mindenki beszél (sikkasztás, rablógyilkosság), mind eleven élmények a mai, ujságfaló diákok lelkében; ezeknek erkölcsi szempontból való megtárgyalása elevenebb nyomot hagy régmult példák elmondásánál.

Nem kell féltenünk ettől az «újítástól» a hittanárok tekintélyét. Hiszen gondoljuk csak el, ha pl. nagy gyilkossági esetet tárgyal a város törvényszéke, hogy otthon s a társaságban mennyi képtelen nézetet hall a diák az esetről! És a többnyire nem morális alapon formált társadalmi ítéletek után igazán mennyire «életre-nevelés» lesz az, ha a hittanár kikérdezi az ő véleményüket is s aztán leszűrjük a főtanuságot: hogyan jutott ez a bűnös idáig? («vallástalan volt» — imádkozzunk erős hitért; «nem nevelték» — mennyire becsülni fogom szüleimet; «hirtelen méregbejött» — önuralom; «részeg volt» — ne igyál; «lumpolt, kártyázott» —

hogyan szórakozzunk). Aztán megéreztetni az ifjakkal, hogy *bennük is ott lappang a rossz hajlam* (vigyázzatok, imádkozzatok), s imával befejezni az órát mindazokért, kik lejtőre kerültek, s önmagukért, hogy ide ne jussanak.

D) Örömmel látjuk, hogy az újabb erkölcstani könyveink felölelik **a szociális kérdést is.**[1]

Tényleg főkép a szociális *felelősségérzetnek* az eddiginél erősebb felkeltését bele kell állítani a jövendő intelligencia lelkületének kialakításába. Az a tudat, hogy a szellemileg *kimagasló osztályok kétszeresen* felelősek minden tettükért — mert hiszen az ő példájuk akárhányszor döntő vonzóerőt gyakorol a szellemi kultúra alacsonyabb fokán álló tömegekre —, ez a tudat alkalmas arra, hogy az ifjak akaratát a jó tettek irányában erősen tartsa. «Nekünk — írja *Foerster* — az állami kultúrának új pedagógiájára van szükségünk, olyan pedagógiára, amely alapjában veszi fel a küzdelmet a merőben önös akarattal, és az ifjúságot megfelelő gyakorlat, ösztönzés és felvilágosítás által társadalmi felelősségre neveli; olyan pedagógiára, amely megfelelő képzési alkalom nyujtásával a felnőtteknek is tudomására hozza minden tettük szociális horderejét».[2]

Korunk első égető problémája, a szociális kérdés, csak vallási alapon nyerhet megoldást. A szociális kötelességek sehol úgy nincsenek megalapozva, mint a folyton az egoizmus ellen harcoló katolikus vallásban. Ezeket azonban az eddiginél részletesebben kell tanítani (pl. az istenfiúság s Isten előtti egyenlőség, a társadalmi egymásrautaltság stb.).[3]

E) Föltétlenül szükségesnek tartanók, hogy a középiskolai hittankönyvek a katolikus értékekből tanítandó anyag gyanánt mást és mást emeljenek ki és különböző feldolgozásban aszerint, amint fiú- vagy leányiskolákról van szó.

A hivatalos németországi tanítástery, a «Richtlinien für die Lehrpläne der höheren Schulen Preussens»[4] részletesen

[1] *Lacza I.:* A katolikus hit- és erkölcstani igazságok szociális jellegének hangsúlyozása és kifejtése a középiskolai hittantanítás keretében. Katolikus Nevelés, 1933. évf. *U. a.:* Az ifjúság szociális nevelése az iskolában és az iskolán kívül. Katolikus Nevelés, 1935. évf.

[2] *Foerster:* Politische Etik und politische Pädagogik. München, 1918. 2. l.

[3] V. ö. *Mahling:* Soziale Gesichtspunkte im Religionsunterricht. Langensalza. *Schwer:* Die Pflege des sozialen Gedankens im Religionsunterricht. Pharus 1922. évf.

[4] Herausgegeben vom Ministerialrat *Richert*. Berlin. 1925. Weidmannische Buchhandlung.

kimutatja ennek szükségességét. (25—26. l.) A serdülő férfi-ifjúságnak vakmerőbb természete s intellektuális hajlamai a fogalmak világosabb kidolgozását s a vallásos élet mélyebb megalapozását követelik; a fiúkat feszíti a tettvágy s lelkesíti a nagyság eszméje, tehát a biblia s egyháztörténelem nagy alakjainak követése náluk természetesebb. A serdülő leány természete ezzel szemben a konkrét s egyéni felé hajlik, érzelmei sokkal inkább esztetizálók, náluk legfontosabb a nőről a családban, államban s társadalomban táplált katolikus felfogás megszilárdítása.

Nálunk is többen mutattak már rá alapos tanulmányokban, miért lenne szükséges **a fiú- és leányifjúság részére legalább is az erkölcstani és egyháztörténelmi tankönyveket megiratni.**

a) Az egyik értekező főbb megállapításai a következők[1]:

«Igaz, hogy a hitkincs, melyet előadunk, ugyanaz a leány- és fiúiskolákban. De az is igaz, hogy a hitoktatásban nemcsak tanítunk, hanem nevelünk is, és hogy a nevelés célja más a leány-, mint a fiúközépiskolákban. A fiúiskolákban egyetemre, illetőleg kereseti pályára nevelünk. A leányközépiskolában azonban minden modern pedagógiai kilengés és feminista túlzás ellenére is jövendő hitveseket és anyákat kell előkészítenünk. A leányok túlnyomó része ugyanis minden érettségi és egyetemi diploma dacára is megmarad természetes hivatása mellett, azaz hitves és anya lesz.

Nincs jogunk tehát a leányok sajátos életcélját a vallásos nevelésben szem elől téveszteni. Annál kevésbbé, mentől jobban törekszik a modern világ a nővel nőiességét feledtetni és őt hitvesi és anyai hivatásától eltéríteni. Mi a hitoktatásban nem állhatunk a szocialista és kommunista iskolaprogramm megvalósításának szolgálatába, mely a nemek egyenlősítését akarja. De ha ezt nem tesszük, ha külön nevelést adunk a leánynak, akkor ezen nevelés integráns részének, a hitoktatásnak is sajátosnak kell lennie és a leányhitoktatót az ő sajátos munkájában külön tankönyvvel kell segíteni.

A leány lelkét is sokkal inkább meg fogja ragadni a tankönyv, ha észreveszi, hogy neki írták, mintha abban csak általánosságban érvényesülő elveket, vagy éppen fiúk számára kidomborított szabályokat és az ő életviszonyaikra szánt alkalmazásokat és példákat talál.

[1] *Dr. Hamvas E.:* «A leányközépiskolai hittankönyvek». Katolikus Nevelés, 1930. évf. 270—273. l.

Különösen *az erkölcstan és az egyháztörténelem* az a tárgy, mely a leányoknál sajátosan alakítható. De a többi tankönyvnek is különös színt adhatunk a leányiskolákban. Itt van pl. a *szertartástan*. Nem érdekelné-e különösen a leányokat, hogy milyen anyagból kell az egyházi ruháknak lennie és milyen szabás felel meg a liturgia előírásának? A *hittanban* igen sok alkalmazásra van alkalom a női élet szempontjából. Pl. az egyházi rendnél, mely látszólag legtávolabb áll a nőtől, mert a nő nem lehet pap (I. Cor. 14, 34.), nagyon is kiemelhetjük, hogy igenis a nő is gyakorolhatja a papi hivatást annak legszebb részében, a tevékeny felebaráti szeretetben és hozzátehetjük, hogy a nő mint anya legtöbbet tehet a papi hivatás ébresztgetésében, őrzésében és fejlesztésében, hisz az Egyház legkiválóbb papjait a jó keresztény édesanyáknak köszönhette! (Méltán mondta valaki, hogy az anyának papi szívet adott az Úristen!)

A leánylelket jellemzi, hogy nem szereti az elvont tárgyalást, inkább a konkrét beállításhoz vonzódik. Érdeklődésének iránya inkább praktikus, mint teoretikus. Inkább a részletek érdeklik, mint a nagy, átfogó szempontok és a szív argumentumaival jobban megközelíthető, mint az ész bizonyítékaival. Mindezen tulajdonságokra a leánytankönyvírónak tekintettel kell lennie!

Általában, ami eleven, ami mozog, az leköti a figyelmet. A gyermek figyelmét is rögtön magára vonja a mozgó tárgy. Az anyag élénkítését és konkretizálását tehát nagyon elősegíti a történeti beállítás, a historikumnak belevegyítése a sokszor száraz, leíró részletekbe és elvont tárgyalásba».

b) Egész konkrét javaslatot tett erre nézve egy másik cikkíró.[1] Az ő főbb javaslatai ezek:

«Két tárgykörből, nevezetesen: *az Erkölcstanból és az Egyháztörténelemből volna ajánlatos új tankönyvek megszerkesztése.*

Manapság mulhatatlanul szükséges az evangélium szellemében értelmezett női öntudat fölkeltése és megerősítése. Az a bizonyos ancilla Domini-öntudat. Az Isten-gyermekség nagy méltóságának értékelése megsegíti leányainkat a csábító kísértések óráiban. Annyi leány van, aki eldobja magát, annyi leányról tudunk, aki titokban vagy nyiltan keresi «ama végzetes hálókat, melyekben az ember olyan nagyon szeret fogva lenni». (Szent Ágoston.)

[1] *Dr. Brückner I.*: «A leányközépiskolai tankönyvek kérdéséhez». Katolikus Nevelés, 1931. évf. 123—124. l.

Az érzelmi élet helyes nevelésére sok figyelmet kell szentelni: az imaélet, lelkiismeretvizsgálat, a bűn és kísértések, emberszeretés, család, a nevelés c. paragrafusokban. «Die Seligkeit des Mannes ist eine andere, als die der Frau» — ezt a körülményt ismerni és értékelni kell.

A női nemről Szent Jeromos azt írja: «Sexus praesentia anhelans, futurorum immemor», tehát a felelősségérzetet kell felkelteni a leányiskolák növendékeiben. Kivált ma, amikor annyi felelőtlenül cselekvő férfit találunk az életben.

A női hibákkal és rosszra való hajlandóságokkal kell a tankönyvnek foglalkoznia: a nyelv vétkeivel: a határtalan és meggondolatlan közlékenységgel és pletykálkodással, a hazudozással, a merész és fantasztikus exaggerációkkal; a hamisságra, színészkedésre, kétszínűsködésre, kárörvendezésre és bosszúállásra való hajlammal; az irígység, féltékenykedés, gyanakvás, árulkodás és zsarnokoskodás kísértéseivel. Legyen szó a könyvben az egoizmus, a túlságos önbizalom, a makacsság, elfogultság nőket jellemző hibáiról és ezek leküzdésének módjairól is. Egészen sajátosan, okosan és meggyőzően kell írni a divatról, táncról, színházról, olvasmányokról, az egészségápolásról, az élet védelméről.

Az önmegtagadás c. paragrafusban foglalkozni kell egy jellegzetesen és kizárólagosan női tulajdonsággal, az emotivitas-sal: élénk öröm- vagy fájdalomérzés ez, amelyet a nőben az élményei váltanak ki. A leány és a nő ingerlékenyebb, érzékenyebb, mint a másik nem egyedei, és érdekes, a nő forrón vágyódik izgalmakra, emóciókra, még akkor is, ha fájdalmasak ezek.

A női munka jelentőségéről és végzési módjáról feltétlenül és kissé kimerítően is kell írni; arra kell u. i. gondolnunk, hogy akárhány növendékünk a munkájában fogja majd egykor levezetni azokat a nagy energiákat, amelyeket különben, egészséges viszonyok között, a családi tűzhelye körül használt volna fel.

A takarékosságot, a pénz értékelését, a lopást más beállításban kell fejtegetni, mint a fiúk könyveiben.

A hatodik parancsról és a családi életről egészen speciálisan kell írni.»

III. Az egyháztörténelem tanítása.[1]

Az egyháztörténelmet — mint egyáltalában minden más hittantárgyat is — elsősorban nevelői célzattal kell tanítani az iskolában. Tanításában tehát egészen más célt kell szem előtt tartanunk, mint azt, hogy az ifjak nagyszerűen elfújják az eretnekségek történetét, vagy pedig beszámoljanak az invesztitura-harcról. A cél volna az addigi *hittani ismeretek-nek történeti elemekkel való kiegészítése*, az elméleti vallási tudásnak *konkrét valóságokra rámutató* alátámasztása és ezáltal *a keresztény világnézet kialakítása*. Tehát *nem év-szám, nem nevek tudása, hanem a hitért élés-halás!*

Sajnos, ennek a tárgynak nevelői erejét ma talán vala-mennyi közül a legkevésbbé aknázzuk ki.

A) A legfelső osztályokban, a VII—VIII.-ban az ember már sokszor ijedten fedezi fel annak *a vallással nem törődő*, részvétlen, meg nem mozdítható katolikus férfiúnak típusát, amilyenekkel tömve van a mai élet. Éppen az egyház-történelemből kellene fakadnia annak a pszichológiai alap-nak, amelyre az ifjak saját maguk, önként, lelkesedésből felépítik a vallásos élet követelményeit, hogy azok ne marad-janak — mint ma sokszor — csak az iskola fegyelmével reájuk aggatott külsőségek, amelyeket aztán az érettségi után az iskola porával együtt vernek le magukról.

Történetet tanítani természetesen nem lehet *adatok s események* nélkül. De amit az eseményekből felveszünk, az is **mind a teleológia szolgálatában álljon.** Az Egyház tömérdek hányattatásának végigszemlélése szoktasson hozzá az Egyházban fellelhető isteni s emberi elem éles meg-

[1] *Bárdos I.*: Az egyháztörténelem tanításának elmélyítése. Katolikus Nevelés, 1931. évf. *U. a.*: Az egyháztörténelem elmélyí-tett tanításának gyakorlati megvalósítása. U. o. *Balanyi*: Az egyház-történelem tanítása. Kat. Nevelés. 1922. évf. *Jaksch*: Kirchen-geschichtskatechesen. Wien. 3. k. *Schwab*: Bilder aus der Religions- und Kirchengeschichte für Fortbildungsschulen. Donauwörth. 2. k. *Krebs*: Der Kirchengeschichtsunterricht in der Mittelschule. Grundfragen der Katechetik. Wien 1911. *Minichtaler*: Heiligen-legenden, katechetisch bearbeitet. Kösel. *Stieglitz*: Zeit- und Le-bensbilder aus der Kirchengeschichte. Kempten. — Hasznos szol-gálatot tehetnek *jó egyháztörténelmi képek is* mint pl. *Rauschen—Marx—Schmidt*: Illustrierte Kirchengeschichte. München. *Rotzin-ger*: Das Reich Gottes auf Erden (Kirchengeschichte in Einzel-bildern). Dresden. *Thalhofer*: Bilder zur Kirchengeschichte. Mün-chen (Glaube und Kunst).

különböztetéséhez. Az egyháztörténelem nyomán *lelkes bámulat s szerető öntudat fakadjon az Egyház* iránt; büszkeség, hogy mi is tagjai lehetünk ennek az ősi intézménynek, a világtörténelem legnagyobb s legelőkelőbb szervezetének. Hiszen az Egyház, mely a birodalmakat elsöprő történeti katasztrófákat átélte, pusztán már mai létezésével is bizonyítja a benne rejlő isteni erőt. Csak így lesz az egyháztörténelem megkapó erejű illusztrációja *Szent Ágoston* mondásának: *Stat crux, dum volvitur orbis.*

Az egyháztörténelem természete különben kitűnően *megfelel a serdülő ifjú psychéjének;* nemcsak a középiskolában ez a legkönnyebb hittantárgy, hanem a tanonciskola s VI. elemi osztály fegyelmezetlen tanulói is lélekzetvisszafojtva figyelnek a változatosságot, drámai jeleneteket, küzdést, tehát *életet* jelentő egyháztörténelmi órákon.

A tárgy alkalmas *az érzelmeket* felkeltő (munkaiskola!) dramatikus előadó-mód alkalmazására. Tehát a tanítás ne legyen lélektelen előadása az eseményeknek, hanem a szereplők gondját, töprengését, küzködését feltáró, szemléltető, színes, eleven előadás. (Csak így lesz nevelő ereje!)

B) Az egyháztörténelem pozitív szellemű tanítása megköveteli **az egyházi kultúrtörténelem fokozottabb tanítását is.** Ma az egyházörténet tanításában kelleténél nagyobb hely jut a *tévtanok történetének*, pedig ha a diák folyton csak azt hallja: ez sem hitt, az sem hitt, ez is, az is feltámadt az Egyház ellen, vajjon fogja-e ez az ő hitét erősíteni? Holott éppen azt a tudatot kellene éreznie s meggyőződéssé érlelnie, hogy nem az Egyház szorul reánk, hanem mi szorulunk ő reá. S akik — nemzetek vagy egyesek — azt gondolták, hogy nincs szükségük a vallásra és Egyházra, megjárták, mert maguk alól húzták ki a gyékényt, nem a vallás alól.[1]

Ne legyen tehát az egyháztörténelem középiskolai tanítása eretnekségek, invesztitura-harcok, örökös lázadások ismertetése, hanem igazi apoteózisa annak, amit az Egyház szelleme *az irodalomnak, művészetnek, a polgári osztálynak, társadalomnak, családnak adott.*[2] Mikor pl. a remetékről s szerzetesrendekről megemlékeztünk, mutassunk rá, hogy azok cselekedeteinek alapja, az aszkézis a komoly emberek

[1] *Tóth:* Az egyháztörténelem a vallásos nevelés szolgálatában. *Szent Gellért.* 1913—14. 146. l.

[2] Jó szolgálatot tesz ehhez *Walter I.* könyve: «Egyház és kultúra». Budapest.

előtt ma is mennyire modern fogalom, mert elengedhetetlen útja az emberi lélek kibontakozásának, emelkedésének stb.

C) Újabban a katechetikai irodalom egyre erősebben hangoztatja a helyi vonatkozások szorosabb bekapcsolását is a hitoktatásba. Méltán! Mert az a nép, mely szereti szülőföldjét és szűkebb hazáját, alkalmasabb a vallási életre is, mint a tradíciót nélkülöző «gyökértelen» lakosok. Akinek meggyöngül vallásossága, nem szereti már úgy hazáját sem, s aki elveszti hazáját, veszedelembe kerül vallásossága is.

Ahol csak lehet, át kell szőni a hittan anyagát helyi vonatkozásokkal (a helyi természet, nép sajátosságai, helyi emlékek, kolostorok, oltárok, szobrok, keresztek, a templom védőszentje, ereklyék, harangjaink, házak felírásai, utcanevek, sírfeliratok); kellő előkészítés után közösen meg is tekinteni ezeket.[1]

Ez lenne az egyháztörténelemnek ú. n. *pozitív tárgyalása.*

D) Az egyháztörténelem keretében lehetne legbővebben helyet találni a missziók ismertetésének is, — ahol csak alkalom kínálkozik — gyakran ki kell erre a tárgyra térnünk máshol is. A missziós gondolat tervszerű felhasználása a hitoktatásban egészen új feladat, amint különben egészen fiatal még maga a missziós tudomány is. A misszionáriusok munkája iránt érdeklődést kelteni nemcsak azért érdemes, mert ezzel a *katolikus öntudatot* és testvériséget neveljük, hanem mert ez *eleven*, egészen modern (mert hiszen jórészt napjainkból merített) szemléltető bemutatása is vallási s erkölcsi tételeinknek. Minthogy a műveletlen népek közt ezernyi veszéllyel dacoló misszionáriusok életének s munkájának részletei természetszerűleg érdeklik a csapongó ifjú fantáziát, azok érdeklődést, együttérzést s áldozatkészséget is képesek fakasztani a minden eszményi dologért lelkesülő fiatal szívekben.[2]

Főleg legyen az egyháztörténelem bemutatása, *eleven*

[1] *Brögger:* Religionsunterricht und Heimatskunde (Theologie und Glaube 1924. évf. 186—193. l.) *Hübner:* Heimatlicher Religionsunterricht. *Koren H:* Volksbrauch im Kirchenjahr. Pustet. Salzburg. *Lohoff H.:* Ursprung und Entwicklung d. religiösen Volkskunde. Greifswald. Bamberg. *Kumpf M:* Religiöse Volkskunde. Stuttgart. Kohlhammer. *Weigl F.:* Heimat und Volkstum in religionspädagogischer Auswertung. Bonifatiusdruckerei. Paderborn. *Weigert:* Das Dorf entlang. Herder.

[2] *Heinz:* Religionsunterricht und Heidenmission. Herder. *U. a.:* Kinder- und Jugendmissionsbewegung. Salzburg. *Fischer:* Beispielsammlung aus der Heidenmission. Stegl. 3 k. *Stieglitz:* Missionswesen und Katechet. Katechetische Blätter 1911. évf. *Schieser:* Warum soll die Missionskunde mehr als bisher im Reli-

szemléltetése a krisztusi hitnek és erkölcsnek. A kereszténység szervező ereje lobogott az egyházközségek alapítóiban, a szentatyák országokat, sőt világrészeket érintő munkálkodásában, a nemzetalapítókban. A kereszténység eleven erő «animus agendi», tettre (s nem hindu lemondásra) serkentő eszme. Tanítsunk mai egyházstatisztikát is (mily erősen fejlődik Krisztus egyháza!) Mennyi vallásos impulzust adhatunk, ha ezt a gondolatot tényekben is szemléltetjük az ifjúval! Hiszen a tettrekészség senkinek nem imponál jobban, mint neki. Éppen ezért a *szentek életének is* az egyháztörténelem tanításában a *mainál jóval nagyobb teret kell juttatnunk.* (Erről a XIII. fejezetben részletesen szólunk.)

E) Tanuljanak az ifjak a mult korok eszmeáramlatainak ismertetése közt életbölcseséget, hogy ezzel képesekké legyenek józan kritika alá vonni a mai hullámzó erkölcsi s vallási áramlatokat. Így majd nem fognak könnyen megrendülni, ha nagyhangú frázisok modernkedő köntösben támadnak hitükre; hiszen ők már ismerik az eszmék örök körfutását, a «nil novi sub sole»-t, a «nil admirari»-t s ők már látják, hogy nemcsak az hal meg, aki a pápába harap, hanem az is, aki az egyházzal kezd ki.[1]

Szükség van tehát *összefoglaló áttekintésekre és korjellemzésekre*, amelyek ráképesítik az ifjút, hogy az egymást hajtó-űző részleteseményeken túl meglássa a mindenütt bölcsen munkálkodó és mindent jóra fordító, vezető isteni gondviselés munkáját. A száraz történelmi adatokból csak úgy fog élet fakadni, ha egyetemes ítéletalkotásra tanítjuk az ifjút, hogy ne egyes lapokból, kiszakított esetekből ítéljen, hanem az egyházat egész 2000 éves életében tekintse s miközben végigmegy az évszázadokon, nemcsak az «örök ember» szívét ismerje meg, hanem egyúttal nemes büszkesége, öröme s katolikus öntudata is megnövekedjék a fölött, hogy ő is ehhez az egyházhoz tartozhatik.[2]

gionsunterricht berücksichtigt werden? Katech. Monatschrift. 1911. évf. *U. a.:* Die methodische Behandlung der Missionskunde im Religionsunterricht der Volkschule. U. o. 1912. évf. *Schwager:* Die kath. Heidenmission im Schulunterricht. Steyl. *Weber:* Menschensorge für Gottes Reich. Herder. Wiener Katechetenverein: Das Missionsbüchlein. (Klassenlesestoff f. d. Religionsunterricht). Wien 1926. Öster. Bundesverlag.

[1] *Mayer:* Die gesinnungsbildende Werte d. Kirchengeschichte. Katech. Blätter. 1922. 156—168.

[2] *Szilágyi:* Szempontok az egyháztörténelem tanításában. Kath. Nevelés 1911. évf. 406. l.

F) De ugyanolyan okokból, mint az erkölcstan tanításánál, itt is szükség lenne a fiúk és leányok számára **külön-külön írt egyháztörténelmi tankönyvekre.** A már föntebb említett egyik tanulmány szerzője így ír erről:

«Az egyháztörténelem mutassa meg a leánynövendékeknek, hogy — *Bougaud* szavaival élve — a nő, az Úr Jézus megjelenése által ezerszer szebbé lett, mint annakelőtte volt! *Paulsen* írja: «Erst das Christentum hat den Sinn für die Schönheit und den Reichtum der weiblichen Natur geöffnet! Unter dem Einfluss des Christentums ist die Frau geworden, was sie ist». Leányaink női öntudatának megerősítésére hangoztassuk azt is, hogy: «a történelem azt bizonyítja, hogy a nő megbecsülése mindig csalhatatlan fokmérője az illető nép kultúrájának és egészségének».

Vallásos komoly entuziazmussal kell a leányoknak szánt egyháztörténelmet megírni: O Ecclesia pulcherrima, liliis virginum candida, Martyrum sanguine roseo rubea! Ha valamelyik tárgykörben, hát akkor éppen az egyháztörténelem tanításában lehet az Anyaszentegyház és ügyei iránt a növendékeket fellelkesíteni.

Az első keresztény századok megvívják a női nem emancipációjáért, megbecsüléséért a nehéz harcokat.

Ki kell emelnünk a diakonisszákat, majd a női szerzetesrendeket és azok jelentőségét. *XI. Kelemen* pápa 1703-ban az angolkisasszonyok approbációja alkalmából kijelenti: «Engedjétek, hogy a nőket a nők kormányozzák». A nő tehát a maga intézkedési energiáit is érvényesítheti. Említsük meg Szent Bonifác mellett Szent Liobát, Szent Benedek mellett Szent Skolasztikát, Assisi Szent Ferenc mellett Szent Klárát, Páli Szent Vince mellett Marillac Lujzát, Szalézi Szent Ferenc mellett Chantal Szent Franciskát.

Nagy gonddal kell írni a missziókról. Meg kell mutatni, hogy milyen megalázó és gyötrelmes még ma is mindenütt Krisztus nélkül a nő helyzete. A missziós apácák szerepét vázoljuk és azt a lelkesítő tényt, hogy a keresztény nő itt segíthet legfényesebben, elnyomott és állati sorban tengődő nőtestvérein. A női szív a szeretete számára méltó tárgyat kap a szerzetesi hivatásban: az Isten szeretésében, a gyermekek, az árvák, a betegek gondozásában.

Luther szerint a nő — néhány csodával határos kivételt nem tekintve — kizárólag a házasság számára van megteremtve; a nőnek mindig a férje közelében kell lennie, mert különben a biztos erkölcstelenség áldozata lesz. Luther

a női nem szexuális hivatásának merész túlzásával hibázott a nő személyes méltóságának kárára! Luther gondolata a mai napig kísért: a svéd *Ellen Key* szerint: a nő csak a férfi által lesz teljes személyiség. A pogány *Aristoteles* egykori nézete: a nő csak csonka férfi — jelenik itt meg más változatban ... A protestantizmus elveti a virginitást. Erre *Schopenhauer* ezt mondja: «Megállj, ez nyakadat fogja szegni!» *Foerster* szerint: «A protestantizmus az aszketikai életeszmény elvi elvetésével egymagában áll az összes nagy vallások közt, még az antik pogányságot is beleszámítva. Ezen gondolkodni kellene».

Sövényházi Márta és Ráskai Leával kapcsolatban utalni lehet arra, hogy *XIV. Benedek* pápa a bolognai egyetemre egy *Agnesi* nevű nőt nevez ki a matematikai tanszékre tanárnak és egy *Bassi* nevű nőt a fizikaira ugyanakkor, amidőn *Rousseau*nak és *Kant*nak csak gúnyolódó szavai vannak a nők intellektuális képességeit illetőleg. A reneszánsz korának és a rákövetkező időnek asszonyai nemcsak vallási, hanem tudományos, sőt néha politikai műveltséget is szereztek. *Merici Angela* megalapítja az orsolyita-rendet és utána jön a többi, a nők kulturális igényeinek kielégítésére és fokozására alakult női kongregáció. — A katolikus karitász csendes munkáját és nagy hőstetteit az egyháztörténelem minden korszakában kellőleg kell méltatni. — A női becsület, a gyermek és a tiszta családi élet megvédésének jelentősebb és nehezebb eseteit, egészen a Casti connubii-ig fel kell a ankönyvben sorakoztatni.

A függelékben: a nagy egyházatyák megfelelő műveiből, az egyházi költészet remekeiből, női szentek életéből, jelentékenyebb történeti szerepet játszó nők tetteiről, pápai enciklikákból kell élvezetes olvasókönyvet összeállítani.

Amikor a leánynövendék a körültekintően és céltudatosan megírt Egyháztörténelem végére jut, meggyőződéssel mondhassa el a haldokló *Nagy Szent Terézzel*: «Uram! én katolikus Egyház leánya vagyok!»[1]

IV. Az apologetika tanítása.

Külön is fel akarjuk hívni a figyelmet a VIII. osztályos apologetika tanítási módjára, amely — véleményünk szerint — mai alakjában éppen nem éri el a hozzáfűzött remé-

[1] *Dr. Brückner I.*: «A leányközépiskolai tankönyvek kérdéséhez». Katholikus Nevelés, 1931. évf. 124—126. l.

nyeket, sőt ellenkezőleg sok, talán eléggé figyelembe nem is vett, veszélynek válhatik forrásává.

Az apologetika *nem hitet akar adni, sem sorban részletesen megvédeni minden hitigazságot*, hanem célja igazolni az isteni s egyházi tekintélyt, amelyen hitünk nyugszik, tehát célja: *hitünket hihetővé tenni* (credibilitas).[1]

Az apologetika célja legyen a «judicium credibilitatis» megerősítése; ennek a szerepe a hitben ugyanaz, mint a rúgóé a kocsiban: bármily zökkenő áll útjában, ha gödörbe esik is, a kocsi sérelem nélkül kibírja a rázkódást. Ilyen rugalmassá, edzetté, ellenállóvá úgy lesz az ifjak hite, ha az apologetika a hitnek *legfőbb* alapjait erősíti meg bennük, de ezeket aztán *megingathatatlanul!*

A) **Mit tartsunk az apologetikai órákra előírt anyagról?** A mai iskolai apologetikának átlagos hibája, hogy *úgyszólván minden felmerülhető nehézségeket meg akar oldani*, amelyekről az átlagkörnyezetben ifjaink nem is hallottak s nem is fognak hallani. Hiszen egészen érthető, ha ifjainkat minél több veszély ellen meg akarjuk védeni. De egyrészt a ma előforduló valamennyi lehetséges nehézségre úgysem térhetünk ki, másrészt pedig olyan tévedések ismertetése, amelyek ma már rég a multéi, vagy amelyek élnek ugyan ma is, de csak egyes ismeretlen szerzők porlepte könyveiben, teljesen fölösleges. A *leginkább elterjedt* és főleg *nálunk* elterjedt, vagy az *ifjak által emlegetett néhány legfőbb téves rendszer ellen* nagyon elég volna és sokkal hathatósabban lehetne is védeni hitünket, mint a «sokat markol — keveset fog» elvének a mai tankönyvekben található eredménytelenségével. Nyolcadikos hitvédelmünk érvei — gondolom — még kevés diákot riasztottak el a deizmus, pantheizmus, materializmus, monizmus, atheizmus, darwinizmus rendszerétől, sőt nincs távol az a veszély sem, hogy a túlságos apologetizálás — mikor óráról-órára csak azt hallják, hogy mennyi rengeteg nehézség van a hit ellen — előbb változtatja át az átlag hívő lelkű diákot kételkedővé, mintsem hogy az esetleg kételkedőt hitében megerősítené.

Ahol a nagyobb diákok hite körül baj van — ha erkölcsi okok nem játszanak bele —, azt rendesen egy-két könyv, néha egyetlen könyv olvasása okozta. Egy-egy könyv *sajátos* érvei, *sajátos* világnézete fogják le őket. Vannak a nagyobbak

[1] *Zubriczky:* Az apologetika célja, feladata, tárgya. Kath. Nevelés 1921. 225. l.

közt, akik Darwint, Nietzschét, Schopenhauert, Haeckelt, Bölschét, Bergsont stb. olvassák és nem ugyan meggyőződésből, hanem fiatalos rajongásból, érzelmességből, a pubertás szeszélyeiből,[1] nagynak látszásból stb. ragaszkodnak hozzájuk, — de ragaszkodnak görcsösen. Bizony ezek lelkéről az apologetikai tankönyvek legügyesebb hatvágásai is — melyek minden legjobb akaratunk mellett is a nehézségeknek csak *általános típusát* tarthatják szem előtt — eredmény nélkül csúsznak félre és mikor a hittanár nagy megelégedéssel gondolja, hogy kifogástalan érveivel most végérvényesen kivégezte a darwinizmust vagy az atheizmust, bizony a Bölsche vagy Anatole France hatásától megbűvölt ifjú époly értetlenül áll a legsúlyosabb érvek előtt is, mintha egy másodikosnak azt disputálnák a fejébe, hogy a Verne «Két évi vakáció»-ja unalmas, vagy egy ötödikesnek azt, hogy Jókai «Új földesúr»-ja nem szép. Az ifjúságnak mai antipszichológikus túltömése apológiával, ami bizony sok problémának csak külső elintézését jelenti, a *felületesebbeknél a takargatás gyanuját kelti, a komolyabbakat pedig hitbeli válságokba sodorhatja!* A sok apró részletezés helyett sokkal többre megyünk, ha a hit alapjait, a credibilitást erősítjük.

Ehhez a szemponthoz kell alkalmaznunk tehát a támasztható *nehézségek és ellenvetések megtárgyalását*. Amint az ifjú lélek mai helyzetének, környezetének, olvasmányainak s társadalmi körének ismeretében egészen elhibázott dolog volna a tényleg felmerülhető nehézségeket elhallgatni s az ifjak kételyeit hatalmi szóval letorkolni, viszont époly helytelen lenne túlbuzgóságból *valósággal tobzódni a nehézségek* feltárásában és meggondolatlanságból oly ellenvetéseket is felhozni, amelyekkel az életben úgysem találkoztak volna.

Mindenre megfelelni úgyis lehetetlenség; de épazért fölösleges is minden nehézséget, ellenvetést megemlíteni. Inkább csak néhány, de alapvető kérdést tárgyalni s csak a divatos, korszerű tévedéseket cáfolni, de azt aztán részletesen! A csak futtában, odavetett érvekkel letárgyalt megoldások hamar elpárolognak az észből, viszont a nehézségek — éppen a mai ifjú lelki diszpozíciója miatt — könnyen megmaradnak. «Nem volna-e elég, ha alaposan letárgyalnók pl. *Isten létét, a lélek szellemiségét, Jézus Krisztus istenségét s vele a keresz-*

[1] A lélektan «*filozófiai intoxikáció*»-nak nevezi a serdülőknél olykor felfedezhető mértéktelen rajongást egy-egy költő, író, színész iránt.

ténység természetfölötti eredetét és az ősegyház történeti valóságát?»[1]

B) Ami pedig **a tárgyalás módját és célját** illeti, nem szabad sohasem szem elől téveszteni, hogy hitünk *igazságait* nem «bizonyítani fogjuk» (erre nem vagyunk képesek), hanem csak azok *hihetőségét* bizonyítjuk; az apologetika u. i. az erkölcsi világban mozog, azzal pedig csak erkölcsi bizonyosság jár s nem fizikai vagy matematikai.

A VIII.-os ifjak közül már sokan mélyebb beletekintést nyertek a tárgyalt dolgokba, mintsem gondolnók. Vigyázzunk tehát arra is, hogy *a vitás vagy vitatható kérdésekben ne kívánjunk többet*, mint amennyit a kérdés jelenlegi állása megkövetel. Különben könnyen megtörténhetik, hogy ha a tanuló nem mitőlünk, hanem később mástól jön rá a kérdés vitás pontjaira, olyan hittételek iránt is meginog a bizalma, amelyekről már nem volna szabad kételyeket megengednie.

Tehát a kétes csodák, nem egész megbízható «történeti» események előadásától tartózkodni kell. Hasonlóképpen nem egyeztethető össze az igazságérzettel, ha «en masse» ítélünk el egész rendszereket. Ha vissza is utasítjuk a téves szisztémákat, ami jó bennük, azt ott is el kell ismernünk. Az ifjak érezzék ki ebből az ellenféllel szemben tanusított lovagias viselkedésünkből is igazságunk egyik bizonyítékát. Aztán: harc az elvekkel, de béke az emberekkel! Becsülni kell az ellenfelet is (tehát nem egyszerűen gúnnyal «kivégezni»), ha csak különös okból el nem játszotta jogát ehhez a megbecsüléshez.

C) Vegyünk aztán tekintetbe még egy másik szempontot is.

Az apologetika célját újabban a credibilitas-on túl kiterjesztik s hozzáfűzik az «*appetibilitas*»-t is; azaz bemutatni, hogy **hitünk nemcsak hihető, hanem szép is,** és szépsége miatt **kívánatos** is.

A modern ember lelkülete mindenesetre szívesen reagál erre a «*benső apologetiká*»-ra, s ha a régebbi, külső apologetika érveit (csoda, jövendölés) mostohán nem is mellőzhetjük, módjával kétségkívül helyet adhatunk ennek a benső apológiának is.[2] Mutassunk rá tehát a szépséget szomjazó

[1] *Schütz:* A középiskolai hitnevelés főbb nehézségei korunkban. Kath. Nevelés 1908. évf. 211. l. *U. a:* Isten-érvek középiskolai hittanításunkban. Kath. Nevelés 1909. évf. 111. l.

[2] *Zubriczky:* A benső apologetika előnyei s hátrányai. Kath. Nevelés. 1921. 53. l.

s érte lelkesülő ifjú lélek előtt hitünk *tömérdek szépségére*, anélkül azonban, hogy a vallást az ész birodalmából az érzelmek vak és változó talajára ültetnők át. Az apologetika célja tehát kettős legyen: az ifjú lássa be, hogy hitünk oly ésszerű, hogy okos ember elhiheti, s olyan kívánatos, hogy okos ember el is fogadhatja azt.[1]

Ennek szem előtt tartásával tehát az apologetika mai tanítását, mely rengeteg ellenvetést sorol fel pl. Isten léte ellen, anélkül, hogy kellően meg is fejtené a nehézségeket, sokkal nagyobb haszonnal váltaná fel az Isten létéről szóló ker. tan. *pozitív előadása*.[2]

Nem hiába hangoztatja a vatikáni zsinat definiciója (can. 1., cap. 2., sess. 3.), hogy az egy igaz Isten, a mi Teremtőnk és Urunk, a teremtett világból az emberi ész természetes fényénél biztossággal megismerhető, — de tényleg, a hittanárnak arra is kell törekednie, hogy diákjait *a világ szisztematikus szemléletére* vezesse s mindenben a makrokozmos és mikrokozmos jelenségeinek végső okait kerestesse velük.

Az örökös ellenvetések mellőzése bővebben szóhoz engedné jutni a *célszerűségi* érveket, amelyeknek egyes példái (egész részletesen bemutatva) csodálatosan mély benyomást tesznek az ifjakra (pl. a hangyák élete Wasmann nyomán stb.).

Kirándulások alatt hívjuk fel az ifjak figyelmét *a természet érdekes jelenségeire* (pl. hernyó-, báb-, pillangó; a gabona sokszorozódása; annyiféle — az embernek szükséges — élelmiszer; az élelem feldolgozása szervezetünkben stb.). Ha víz mellett visz el utunk, beszéljünk a víz ismert sajátosságairól (+4°-nál miért a legsűrűbb? — mily jó nekünk, hogy a föld felületének $^2/_3$ része víz, a hold teljesen száraz stb.). Így fakad fel majd az ifjak lelkéből a régi bölcs hálaszava: «Mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél el!» (Bölcs. 11, 21.)

Az ifjú, minél jobban tanulja csodálni Istent, annál jobban tiszteli is, s viszont annál erősebben építi életét Istenre. Már pedig ez az igazi vallásosság!

Különösen érdekli a nagy fiúkat *a biológia*. Hát alkalom-

[1] *Zubriczky:* Még egy-két gondolat az apologetika feladatáról. Kath. Nevelés, 1921. 253. l.

[2] *Magdics G.:* A teleológiai istenérvhez. Katholikus Nevelés. 1933. évf. *U. a.:* A kozmológiai istenérvhez. U. o. 1932. évf. *U. a.:* A nomológiai istenérvhez. U. o.

adtán csak ismertessük meg velük apologetikus világításban minél pontosabban ennek fő adatait.[1]

Szintén hasznos volna a csoda lehetőségének órákat emésztő aprólékos tárgyalása helyett *konkrét leírásban* is bemutatni a csodát. Olvastassuk el pl. Szent János 9. fejezetéből a vakonszületettnek meggyógyítását, ahol a csoda oly aktaszerűleg van leírva, hogy felér a legelmésebb theoretikus bizonyítgatással. Az Oltáriszentség megígéréséről szóló rész (Ján. 6.) felolvasása jobban megerősíti ifjaink hitét az Oltáriszentség iránt, mint bármily tudományos fejezetek. A Krisztus feltámadásáról szóló evangéliumi híradás felolvasva szintén valósággal kiköveteli magának a hitet stb.

«Ezekhez hozzá venném azokat az áhítatkeltő elemeket, amelyek az apologetika-tanár lelkében, ha csak kissé is jártas a *theologia mentis et cordis* tudományában, az előadás alatt önkéntelenül felmerülnek, pl. *Isten nagysága az Istenérvek kapcsán, a teremtés nagy titka, a gondviselés* (a kinyilatkoztatás tárgyalásánál), amint ezek nagy bőségben és termékeny formában olvashatók a Schütz Antal-féle magyarnyelvű dogmatikában. Rátermett és törekvő hittanárnak nem oly igen nehéz ilyenféle beállításokkal *Weihestunde*-t tartani, azaz megteremteni az osztályban azt az emelkedett lelki hangulatot, amelynek áhítatos csendjében a fiatal lélek *nemcsak elhiszi, hanem mély érzelmekben át is éli az előadottakat*. Mikor Krisztus Urunknak emberségében is isteni nagyságát jó előadásban sikerül a növendékek elé állítani, önkéntelenül teljes figyelmük és hallgatag lelkesedésük mindenkit meggyőzhet arról, hogy nemcsak a bizonyítás értelmi művelete történt meg, hanem a növendékek egyúttal átérezték *Chamberlain* szavainak igazságát: «*Man kann nicht Jesum einmal erblickt haben, auch nur mit halb verschleierten Augen, und ihn dann wieder vergessen*».[2]

Ezt értjük azon, hogy «*pozitív apológiát*» fejtsünk ki. Azaz ne mindig az ellenféllel hozakodjunk elő, őt ültessük ma-

[1] Források: *Altum:* Der Vogel und sein Leben. Paderborn. Schönnigh. *Bach:* Studien und Lesefrüchte aus dem Buche der Natur. 4 kötet. Köln. Bachem. *Bumüller:* Der Mensch. Kempten. Kösel. *Deimel:* Zitaten-Apologie. Herder. *Kneller:* A kereszténység s a modern természettudományok úttörői. Ford. A budapesti növendékpapság M. E. I.-ja. — *Kolb:* Die Gottesbeweise. Graz. — *Marosi:* A természet élete. — *Reinke:* Wanderungen durch Gottes Natur. Paderborn Schöningh. — *Ruther:* Auf Gottes Spuren. Paderborn. Bonifatiusdruckerei. — *Tóth T.:* A vallásos ifjú.

[2] Katholikus Nevelés. 1930. 91. l.

gasba s aztán izzadva lássunk neki, hogyan döntsük le onnan.

Ha pedig az evangéliumok mellett időt tudunk találni *az Ap. Csel.-nek és Szent Pál leveleinek* olvasására is,[1] egymás-után fognak felmerülni az érdekesnél érdekesebb kérdések (az Egyház, szerzetesek, prímátus, külön papi rend, püspökök, papi nőtlenség, önmegtartóztatás, a szentségek stb.), amelyekről talán már hallottak ifjaink, de olyan eleven gyakorlati beállításban, mint az a Szentírás nyomán lehetséges, még nem foglalkoztak velük.

Mindezeken kívül pedig ne felejtsük el növendékeinket arra figyelmeztetni, hogy az erős vallásos meggyőződés — a legjobb apologetika mellett is — végtére Isten *kegyelmi* ajándéka, amelyért sokat kell *imádkozniok*.

[1] *Zoltán V.:* A Szentírás olvasása a középiskolai vallásoktatás keretében. Katholikus Nevelés. 1933. évf.

X. FEJEZET.

Az ifjúsági istentiszteletek.

Az ifjúsági istentiszteletek.[1]

Az iskolai vallásos nevelésnek fontos eszköze az ifjúsági istentisztelet.

Az istentiszteletek ideális formája tulajdonképpen a *közös* istentisztelet lenne, amidőn tanult és tanulatlan hívő, gyermek és felnőtt, férfi és nő együttesen borulnak le a mennyei Atya előtt. Az osztályok szerint tagozott istentiszteleteket csak a kor követelményei kényszerítették az egyházra. Ma azonban már lehetetlen kikerülni, hogy bizonyos osztályoknak, kor, vagy nem szerint elkülönzött híveknek külön istentiszteleteket s szentbeszédeket tartsunk.

I. A diákmise.[2]

A) **A külön diákmise szükséges.** Az ifjúságnak egészen sajátságos s a felnőttekétől elütő lelki berendezettsége indokolttá, sőt szükségessé teszi a külön diákmisék tartását. Már a XVI. század elejéről ki lehet mutatni külön ifjúsági isten-

[1] A liturgia pedagógiai felhasználásához források: *Bartmann:* Des Christen Gnadenleben. Bonifatius-Druckerei. Paderborn. — *Bopp L.:* Liturgische Erziehung. Herder. Freiburg. — *U. a.:* In liturgischer Geborgenheit. Herder. Freiburg. — *Casel:* Das Gedächtnis des Herrn. Herder. Freiburg. — *Guardini:* Vom Sinn der Kirche. Matthias-Grünewald-Verlag. Wiesbaden. *U. a.:* Vom Geist der Liturgie. Herder. Freiburg. *U. a.:* Liturgische Bildung. Matthias-Grünewald-Verlag Wiesbaden. *U. a.:* Von heiligenZeichen. U. o. — *Hildebrand:* Liturgie und Persönlichkeit. Pustet. Salzburg. — *Lüke:* Liturgie in der Mädchenbildung. Schöningh. Paderborn. — *Schäfer:* Liturgischer Religionsunterricht. Benziger. Einsiedeln. — *Schmedding L.:* Erziehung zum Mitleben des Kirchenjahres in der Schule. Klosterneuburg. Volksliturg. Apostolat. — *Wintersieg:* Liturgie und Frauenseele. Herder. Freiburg.

[2] *Bergmann:* Das hl. Messopfer mit ihren Weltanschauungs- und Lebenswerten. Butzon u. Bercher. chavalcar. *Götzel* (i. m. II. 77—98.): Anschauung und Selbsttätigkeit im Unterricht von d. hl. Messe. *Lohmüller:* Das hl. Messopfer in der Grundschule. *Minichtaler:* Messe und Leben. (Katechetische Behandlung des hl. Messopfers). 224 l. Tyrolia. 1934. *Parsch* P.: «Liturgische Jugend». Ifjúsági liturg. folyóirat. (Kétszer havonként; egy évre 3 Mk.)

tiszteleteket, amelyeket *Gian Matter Giberti* veronai püspök (1495—1543.) rendelt el a «vasárnapi iskolákba» járó gyermekek részére. A külön diákmiséknek több előnyük mellett (célszerűbb bekapcsolódás a szentmisébe az ének által, könnyebb elhelyezkedés s ellenőrzés) megvan az a hátrányuk, hogy az ifjakat elszoktatják a plébániai közös misétől s a vasárnapi mise fogalmát túlságosan az iskolához kapcsolják (vakációi misemulasztók nagy száma!).

A felnőttek szentmiséjében azonban a mai liturgikus fejlődés bizonyos ürt vont az oltár és a hajó, a miséző pap és a misén résztvevő hívek közé. Csak sajnálni lehet azt a mai gyakorlatot, hogy a pap s a hívek közt ennyire meglazult az érintkezés, és a hívek maguk alig-alig vesznek részt az oltár szent cselekményében; vagy a kórus énekére méláznak el, vagy egészen magánájtatosságot végeznek mise alatt, amely a mise cselekményével a legjobb esetben is csak gyönge szálakkal függ össze.

Már most, ha a diákokat ügyesen tudjuk miséjük alatt foglalkoztatni, sikerülni fog legalább velük áthidaltatni ezt az űrt s őket tevékeny akcióval bekapcsolni a szent cselekménybe. *A liturgiába való aktív bekapcsolódás* egyik főproblémája a felnőttek istentiszteletének is, de nem kevésbbé az a diákság közös miséinek is.

Ma szomorúsággal kell tapasztalnunk, hogy az ifjúság részvétele az iskolai istentiszteleten sok helyen — sok szerzetesiskolát sem véve ki — bizony tömérdek kívánni valót hagy hátra. A hittanár misézik. Az ifjak rendesen oly messze állanak vagy ülnek az oltártól, hogy legjobb akarattal sem tudnának bekapcsolódni a szertartásba (nem is szólva a mellékkápolnákban bújkáló «misét hallgatókról»). Még jó, ha mise alatt tisztességesen, csendben ülnek, — persze a legkisebb lelkiélmény nélkül; néhányszor keresztet vetnek — figyelem nélkül; az imakönyvben lapozgatnak — imádkozás

Schott-Pantol: «Gyermekek a szentmisén». Esztergom. 1932. 16 fillér. *Schiffels:* Theoretisch-praktisches Handbuch f. d. liturg. Unterricht. Paderborn. *Schmid:* Das Kirchenjahr in Bildern Leipzig (a vasárnapi s ünnepi evangéliumok képekben). *Szunyogh X. F.:* Liturgikus apostolság — szentmise. Katholikus Nevelés. 1933. évf. *U. a.:* Egység a szentmisén. U. o. *U. a.:* A közös szentmiseájtatosság. U. o. *Swoboda:* Liturgische Wandtafeln (25 falitábla 48×68 cm nagyságban a miséről, szentségekről stb.). *Temming:* Ein verborgener Schatz (12 Artikel über die hl. Messe. A liturgikus mozgalom s a vallásos nevelés kapcsolásáról a Münchener Kat. Kurs. 1928. 131—159. l.

nélkül. Feltűnően unalmas arcukon pedig látszik, hogy alig várják már a végét . . .

Pedig az ifjakban nem hiányzik a jó hajlam a vallás gyakorlására; és istentiszteletünk szépsége — ha azt részletesen feltárjuk az ifjak előtt — különösen is alkalmas ennek a hajlamnak ápolására. Természetesen az elméleti oktatásnak a gyakorlat is feleljen meg s istentiszteletünk alatt tegyünk meg mindent az ifjúság örömteljes érzelmeinek fokozására. Az ifjúnak eleme a friss élet; egész liturgiánk is élet, a legfönségesebb élettevékenység: az Istenember életének megújítása. *Az Úr Jézus élettörténetében* az emberi élet küzdelmei, szenvedése s győzelme újul meg előttünk. A heroizmust, a nagyszerűt szerető ifjú léleknek mi is imponálhatna jobban, mint a kereszthalál heroizmusa, s annak az oltáron történő megújítása!

B) Azt azonban elismerjük, hogy az ifjúsági pasztorációnak nem legkönnyebb problémája **a misehallgatás megszerettetése,** aminek az eredménye az volna, hogy ifjaink az iskola padjait ne azzal a fellélekzéssel hagyják el, hogy diákéveik alatt egész életükre «lehallgatták» a miséket, hanem azzal a lelkükbe idegzett meggyőződéssel, mely vasárnapokon soha többé nem hagy nekik nyugtot, míg a misehallgatás parancsának eleget nem tettek. *A jó misehallgatás megtanítása egyik főcélja legyen az ifjúság lelkigondozásának.*

a) Tanítsuk meg őket elsősorban is *helyesen imádkozni:* «In spiritu et veritate». (V. ö. amit a helyes imádkozásról az I. k. 193. lapon mondottunk.) Aki jól tud imádkozni, jól tölti el a szentmise idejét is. Ne imádkoztassunk egész mise alatt közösben, de azért adjunk alkalmat a mise alatti közös imádságra is (egy tized rózsafüzér, valamelyik litánia stb. hangos imádkoztatása).

b) Főleg pedig az eddiginél jobban tanítsuk meg őket *a mise szertartásaira, lényegére, fontosságára.*[1]

Egész órákat kell erre fordítani és meg kell tanítani az ifjakat, hogy a mise minden részében *együttérezzenek, együtt* imádkozzanak, *együtt* mutassák be az áldozatot a misézővel.

[1] *Gerigk:* Stufenweise Einführung d. Kinder in d. hl. Messe. Einsiedeln. *Schmitz:* Das hl. Messopfer (In Fragen und Antworten f. d. reifere Jugend). Herder. *Knoch:* Wie kann der Messbesuch für die Jugend möglichst fruchtbringend gemacht werden? Bericht über den XXIII. internat. euchar. Kongress. Wien. 1913. 215—222. l. *Meyenberg:* Einführung d. Kinder in d. hl. Messe (München. Katech. Kurs. 1907. 380. s. köv. l.)

Erre vonatkozólag érdemesnek tartjuk *Meyenberg*-nek, a neves katechétának tervezetét ismertetni. Meyenberg a helyes misehallgatásba való bevezetésnél egy nagy célt, egy központi gondolatot hangsúlyoz. Szerinte a misehallgatás alapgondolata az *Úr Jézus életére való emlékezés megújítása legyen*. Ezt az uralkodó gondolatot hangsúlyozzuk az ifjak előtt. Minden törekvés arra irányuljon, hogy az ifjak érzelmi világához és akaratához minél közelebb vigyük azt a gondolatot, hogy a mise megismétlése Jézus életének s a jó misehallgatás személyes, benső érintkezés Jézussal. Meyenberg terve szerint így alakulna a misehallgatás:[1]

Lépcsőima: A világ Jézus előtt. Glória: Jézus, az isteni gyermek. Lecke és evangélium: Jézus az isteni tanító. Felajánlás: Jézus, kinek egész élete áldozat volt értünk. Átváltozás: Jézus keresztáldozata; nemcsak emléke, hanem annak vérontás nélkül való megújítása. Áldozás: A föltámadt Jézus. Áldás: Jézus, a mi megáldónk, mennybemenetele napján s az utolsó ítéletkor.

Ezt a tervet aztán a koncentrikus módszer alapján az ifjak különböző fejlettségi fokának megfelelő, egyre bővülő részletezéssel lehet kifejteni, úgy, hogy a szellemi fejlettség emelkedésével az ifjak miserészvétele is egyre bensőbb, melegebb, tudatosabb lesz.[2]

Mások ismét — *historicoexegetikus módszerrel* — más utakon akarják a misehallgatást minél gyümölcsözőbbé tenni. A mai miserítusban az őskeresztény istentisztelet végső kifejlődését látják, az ifjakat gondolatban a katakombák világába vezetik s végigéletik velük a katakombák istentiszteletét. Elmondják, hogy az istentisztelet elején mint imádkoztak püspök és papság közösen a néppel együtt, aztán jött a felolvasás a szent könyvekből, majd a püspök prédikációja; ekkor eltávoztak a katechumenek s kezdetét vette a tulajdonképeni áldozat . . . stb.

Ismét mások közösen imádkoztatnak és közösen mondják a nagymisén énekelni szokott részeket is. (Glória, Credo.)

[1] *Meyenberg:* Homiletische und katechetische Studien. Luzern. 1908. 885. l.

[2] Persze más kérdés, hogy a szentmise ilyetén beállítása teljesen megfelel-e a liturgia tényleges gondolatának. A neves katecheták közül *Mey* is az *egész* megváltási mű megújítását látja a misében; vannak azonban mások, akik ezzel szemben csak Krisztus *szenvedésének* megújítását látják. Ezeknek misehallgatási tervezete aztán ehhez képest változik. Az ilyen beállítást részletesen ismertete *Gatterer:* Kinderseelsorge. Innsbruck. 1924. 28—46. l.

Akármelyik módszert követjük is, vagy talán még ezektől is eltérőt, a legfontosabb az, hogy — ha fokozatosan is — de minél előbb, már minél kisebb korban igyekezzünk az ifjakat a jó misehallgatás művészetébe bevezetni. A jó misehallgatás hasonlít azokhoz a virágfajokhoz, amelyekről azt mondják, hogy ha tavasszal valami ok miatt ki nem virultak, soha többé ki nem virítanak. Ha a gyermekeket csak általános szólamokkal («jól viselkedjetek a mise alatt»), vagy puszta negatívumokkal küldjük misére («ne beszélgess», «ne tekintgess»), és nem tudjuk *pozitív foglalkozással kitölteni a mise félóráját*, akkor a legjobb akaratúak is hozzászoknak ahhoz a — bár csendes — de léleknélküli részvételhez s érdeknélküli, gondolatüres templomüléshez, amelynek természetes következménye lesz a VIII. osztály végén a szentmisehallgatás elhagyása.

c) Mindenekelőtt is mi magunk ne tévesszük szem elől a következő dogmatikus igazságokat: A szentmise lényegében áldozat, megújítása Krisztus keresztáldozatának,[1] s az áldozat érdemeinek szétosztása. Éppen ezért a vallásos élethez megkívánt áldozatos szellem elsajátításának is iskolája. Ott tehát nemcsak kegyelmeket kapunk (passzív részvétel), hanem *magunknak is elhatározásokat kell tennünk a mise után* reánk váró életre (aktivitás).

A helyes misehallgatás tehát a szemlélet és cselekedet összekapcsolása. Szemlélnie kell: nézni szemmel, mit tesz a miséző, hallani füllel, mit mond; de tenni is kell: ésszel megérteni a szöveget és akciót, aztán érzelemmel s akarattal simulni a szöveghez. A kérdés már most az, hogyan lehet ebbe a cselekvő szemlélődésbe bevezetni a gyermeket.

1. *Szemlélet.* A legelső teendő persze már az elemi iskolában vár reánk.

a) A szentmisehallgatás módszeres tárgyalásának azon az órán van helye, amelyben az Oltáriszentségről szóló tárgyaláshoz értünk. «Ki volt már szentmisén? Mondd el, mit láttál?[2] Bizony még keveset vettetek észre. Holnap egész közel álljatok az oltár mellé és mindent jól figyeljetek

[1] «Annál jobban veszünk részt a szentmisén, azaz annál nagyobb annak lélektani hatása és annál inkább válik az mindenki számára keresztény életiskolává, minél inkább átjár bennünket az a gondolat: «Most az úr keresztáldozata újul meg s mutattatik be hatásaival együtt». *Gatterer:* Kinderseelsorge. Innsbruck. 1924. 28. l.

[2] Érdekes, hogy többet tudnak mondani a ministráns teendőiről, mint a papéról (mert amaz korban közelebb áll hozzájuk).

meg. Majd meglátom, ki tud legtöbbet elmondani.» (Munkaiskola!)

b) Beszámolni, ki mit látott. A hitoktató újra bemutatja az órán a miséző különféle mozdulatait és most magyarázza a katekizmus mise-kérdéseit.

c) Mikor minden kérdést letárgyaltunk, ismét közös misehallgatás, de ezt a misét nem a hitoktató végzi. Ő ott van a gyermekek közt s minden miserésznél kis imát mond, amely magyarázata az illető résznek. Ez volna befejezése a misemagyarázatnak, melynek célja, hogy a valóság mélyítse el az eddig csak tanításból nyert képzeteket.

2. *Cselekvés.* A szemléltetés mellett elsőrangúan fontos feladatunk a gyermekek öntevékenységének fölkeltése is. Arra kell törekednünk, hogy a szentmise *minél több személyes élményt* ébresszen bennük. E nélkül most csak kényszerből jönnek misére, az iskola elvégzése után pedig sehogy.[1]

Fölkelteni tehát bennük *az áldozatos szellemet:* Krisztus feláldozta magát értünk, nekünk is becsületbeli kötelességünk a hét 336 félórájából legalább egyet a szentmisére áldozni.

Sokszor hangoztatni előttük, hogy vasárnap s ünnepnap addig nem érezheti magát nyugodtan az ember (valami hiányzik a napból), míg misét nem hallgatott. Többször adjunk alkalmat arra, hogy kibeszéljék magukat: ebben a helyzetben ezt teszi a pap, ezt a ministráns; mit teszel te, aki a misét hallgatod? Ezt imádkozza a pap, hogyan tudnál te is hasonló gondolatokkal s érzelmekkel imádkozni? Az is elevenebbé teszi a szentmisébe való bekapcsolódásukat, ha minden misében különös, határozott *intencióval* vesznek részt. Ki tudna miseszándékokat megnevezni közületek? Ügyes útmutatással a gyermekintenciók egész tömegét tárhatjuk fel a fiatal lelkek előtt (beteg szülők, meghalt testvér, útonlevő apa, jó gyónásért, jó bizonyítványért, egy főhibám leküzdéséért stb.).

C) **A diákmise külsőségei.** A külsőségek is nagyban előmozdíthatják az áhítatot. Fontosnak tartjuk az ifjúsági isten-

[1] Ebből a szempontból megvan az otthoni «misejátszás»-nak is az értéke (persze, ha nincs benne tiszteletlenség!); sok papban, akik ma valóban az oltárnál állanak, talán e gyermekes játék «öntevékenysége» közt eresztett a hivatás mélyebb gyökeret. Sőt *Götzel* («Anschauung und Selbsttätigkeit im Unterricht von der hl. Messe» c. cikkében) ezt a misejátszást a hitoktató vezetése alatt az I. és II. elemi osztályosoknak az iskolában is megengedi. (I. m. II. k. 89. l.)

tiszteleteknél a tökéletes *rendet*.[1] Helyes dolog már az iskolában való gyülekezés alatt *előkészíteni a hangulatot* a buzgó misehallgatásra. Ne engedjük tehát, hogy az ifjak a templombaindulásig lármázzanak, hanem valamit *olvastassunk velük a gyülekezés alatt*. Az olvasmány érdekessége céljából legjobb, ha az alsósok és felsősök külön-külön gyülekeznek s külön olvasnak; az egyik csoportra a hittanár, a másikra pedig a kijelölt napos tanár ügyel fel.

A diákistentiszteletek sajátos előnyei indokolttá teszik a *feltétlenül kötelező megjelenést*. Máshol tehát az ifjak csak akkor hallgathatnak misét, ha azt fontos okok tennék szükségessé (pl. ha az ifjú vidékről jár be s rossz a vonatösszeköttetés). Persze ilyenkor is írásban igazolja, hogy szentmisét és szenbeszédet(!) hallgatott. (Vigyázni az igazolvány aláírására!)

A megjelenés ellenőrzését is, de a rendet is nagyon elősegíti, ha a fiúknak *állandó helyük van a padokban*. Ahol nincs az intézetnek külön kápolnája, gondoskodjunk arról, hogy az ifjúsági istentiszteleteken a padok az ifjúságé legyenek.

Év elején külön-külön kis fehér lapra felírjuk, hogy az egyes padokban kik ülnek. Aztán néhány megbízható nyolcadikosra állandóan rábízzuk egy-két pad ellenőrzését. Mise végén egy pillanat alatt végigfutják a reájuk bízott padokat és vonást tesznek a hiányzók neve mellé. Másféle jellel pedig azokat jelölik, akik későn jöttek, vagy nem volt imakönyvük.

Gondja legyen a hittanárnak a *kórusra* is. Igen örvendetes dolog, ha az egyházi éneket minél intenzívebben művelik a diákok. Sajnos azonban a kóruson való viselkedésük sokszor kifogásolható.

A külsőségeknek is van belső hatásuk, igyekezzünk tehát ezekben is lehető tökéletességre. Nem nevezhető külsőséges nevelésnek, ha súlyt helyezünk a legkisebb csekélységre is. Amint pl. az ifjak sohase beszéljenek Jézusról, hanem az Úr Jézusról; sem Krisztusról, hanem Krisztus Urunkról; sem Máriáról, hanem Szűz Máriáról; épúgy ne gyónás-, áldozás-, miséről, hanem szentgyónásról, szentáldozásról, szentmiséről; ne tűrjük kalapleemelés helyett a karima megérintését, ne tűrjük az elnagyolt

[1] *Neumann:* A fegyelmezés az ifjúsági közös istentiszteleteken. Katholikus Nevelés. 1921. évf. 207—210. l.

keresztvetést, a biccenő térdhajtást, a kiabáló, léleknélküli imádkozást; pontosan határozzuk meg, mikor térdelnek a misében stb.

II. Az ifjúsági exhortációk.[1]

Ügyes hittanár kezében a lelkinevelés sikeres eszközeivé lehetnek a vasárnapokon tartott közös ifjúsági szentbeszédek, az exhortációk is. A hittanárnak azonban igyekeznie kell, hogy minél elevenebbekké s gyakorlatiasabbakká tegye ezeket az ifjúsági szentbeszédeket.

A) **Az exhortáció tárgyául**[2] inkább való *buzdító, jellemnevelő*, mint *dogmatikus* téma.

a) A hittanórákon úgyis elegendő vallási *ismeretet* közlünk, itt tehát minden erőnket *a kedély nevelésére s az akarat*

[1] *Koszterszitz I.* cikkei a «Kath. Nevelés» 1929. évfolyamában: «Szónoklat, szentbeszéd, exhortáció», «Exhortációra készülök», «Beszédtermés».

[2] *Acsay:* Ifjúsági szentbeszédek. Győr. 3 k. *Bárdos I.:* Évmegnyitó cserkészexhortációvázlatok. Katholikus Nevelés 1933. évf. *T. Burger:* Jugendkanzel. Pustet. Salzburg. 1933. *T. Burger:* Neue Kinderpredigten. Pustet. Salzburg. 1934. *Dauerböck:* Das Wort Gottes an die Kleine (Kinderhomilien auf alle Sonn- und Festtage des ganzen Kirchenjahres) Graz u. Wien. Styria. *David* S. J.: Aus der Mappe eines alten Jugendfreundes. 3 k. Pustet. *Dörner:* Die Stunde der Kinder (Kinderpredigten). Herder. *Geisz:* Ansprachen in Kindergottesdienst. Rottenburg. *Herget O.:* Heiliger Idealismus (Religiöse Ansprachen für höhere Schulen). Tyrolia. Innsbruck. *Kellerhof:* Exhortationen an die kath. Jugend in Volks- und Bürgerschulen und in den unteren Klassen der Mittelschulen. Prag. Bonifatia. *Krajewski F.:* Christus bei den Kindern. (Neue Kinderpredigten.) Herder, Freiburg. *Lakatos:* Szentbeszédek (Exhortációk a tanév minden napjára). Nagybánya. *Lallemand:* Allocutions pour jeunes gens. 4 k. Paris. Téqui. *Lins:* Im geistlichen Kindergarten (Kinderpredigten). Fulda. *Lukas:* Am Morgen des Lebens. Herder. *Magdics:* Szentbeszédek (amelyeket leányiskolai növendékeknek tartott). Budapest. Stephaneum. *Mathias, dr. Paul Baron de:* Predigten und Ansprachen zunächst für die Jugend gebildeter Stände. 4 k. Herder. *Meyer:* Ex ore infantium. (Kinderpredigten in der Kindersprache. Schöningh.) Paderborn. *M. Pfliegler:* An junge Menschen. 2 k. Pustet. Salzburg. 1934. *Morice:* Jeunesse et idéal. Paris. Téqui. *Nagy-Mattyasovszky:* A lelkiélet könyve. Pannonhalma. *Sommers:* Um den Lehrstuhl Christi geschart. (Sonntagspredigten f. d. heranwachsende, insbesondere die studierende Jugend.) Paderborn. Schöningh. *Sommers:* An hl. Feiertagen (Festtagspredigten f. d. heranwachsende, innsbesondere f. d. studierende Jugend). Münster. «*Szent Gellért*», ifjúsági hitszónoklati folyóirat. Pannonhalma. (A háború óta megszűnt.) *Vandepitte:* Conférences à la jeunnesse des écoles. 3 k. Paris. *Zoepfl:* Im Frühlicht (Ein Jahrgang Kinderpredigten). Paderborn. Schöningh.

indítására kell fordítanunk. Már a név is mutatja, hogy itt nem prédikációról van szó, hanem buzdításról (exhortáció). A beszéd tehát «legyen *ifjúsági* exhortáció. Lelkes, fiatal szíveknek való, formában és tartalomban egyaránt, mert különben nem exhortál, hanem csendes álomba ringat».[1] Persze nem kell azért folyton moralizálni és a romlott világot ostorozni, vagy általános erkölcsi kiszólásokat megereszteni, hanem pszichológiai alapon közvetített, jól megalapozott, konkrét erkölcsi oktatásokat adni.

Amennyiben pedig a beszédekben mégis adunk dogmatikát is — főleg a nagyobb diákok előtt —, ne mulasszuk el minél többször rámutatni arra, hogy hittételeink nemcsak nem észellenesek, hanem éppen mennyire észszerűek (rationale obsequium), mennyire megfelelnek az emberi természet legsajátosabb követelményeinek s más tanításokkal összehasonlítva mennyire felülmúlják azokat, s hogy aki józan eszét nem akarja megtagadni, annak nehezebb nem hinni, mint hinni. A mi elvünk nem a «credo, quia absurdum», hanem a «credo, quia sublime». Nagy haszonnal mutathatunk rá arra is, hogy nemcsak a vallástanban «hiszünk», hanem az egész világ körülöttünk telve van titokzatosságokkal, amelyeket elhiszünk, mert e hit nélkül az életben egy tapodtat sem tehetnénk.

Nem szabad egyszerűen követelés gyanánt odaállítani a hit igazságait, hanem a szellemi világ hőseinek, főkép az újaknak történetéből vett *példákon bemutatni*, mint lehet azokat a mai életben is megvalósítani. A példa szuggesztív ereje sehol sem oly nagy, mint az ifjaknál, akik előtt a legügyesebb apológiai tankönyv sem bizonyítja oly eredménynyel a katholikus hit igazát, mint egy elismert nagynevű férfiúnak valóban katolikus élete. Aki érti módját, hogy az ifjakat az erkölcsi élet hősei iránt fellelkesítse, az már megnyerte őket az erkölcsi élet szépségeinek is.

b) A főszabály tehát: Lehetőleg a diákéletből indulni ki és szemléletesen beszélni!

Tömérdek tapasztalat és nagy ifjúsági lélekismeret szól Koszterszitz I. alábbi megállapításaiból:

«Az exhortáció egyetlen témája: a diák maga és a diák életének ezer kis kérdése. Minden beszédnél azt kell éreznie annak a gyereknek: Hohó, hiszen itt rólam van szó! Ez

[1] *Strommer:* Ifjúsági pasztoráció, különös tekintettel az exhortációkra. Kath. Nevelés. III. évf. 331. l.

érdekes! — És a beszédek sorozatában lassan, észrevétlen kell kialakulnia, hogy hogyan valósulnak meg a katolikus morál leggyönyörűbb elvei a diákember életében; és észrevétlen kell a jónak, az erénynek úgy felmerülnie a gyerek előtt, hogy önmagától, belső indítással induljon a követésére, mert hiánynak érezze, ha nincsen meg benne; és ugyanilyen észrevétlen kell lélekben lassan a bűn világa fölé emelkednie s igazi keresztényi undorodással gondolnia bűnre és bűnös önmagára. A hittanár papi lelkével beáll a diák világába, s ahogyan ezt a világot, benne állva, papi lélekkel igazán katolikusnak látni és elképzelni tudja, azt mondja el a fiúknak a vasárnapi szentbeszédekben. Ez az exhortáció: *szép diákéletre-buzdítás.*

A *formája* is egészen más az exhortációknak, mint a szónoklatnak vagy templomi szentbeszédnek.

A gyereknek *nem kell szónoklás*, az nem tudja élvezni a retorikai műremeket. Tehát nem csinál a hittanár szónoklatot és nem készül «nagy beszédekre». Viszont kenetteljes, ájtatos eszmefuttatás, bibliai idézetekkel telefűzve, amelyet várva-vár a falusi templom vasárnapi áhitatos közönsége, elfut a diáklélek mellett anélkül, hogy megérinteni tudná. S ha a vasárnapi evangéliumot akármilyen szépen beállítva elmagyarázom nekik, már a következő hittanórán semmire sem emlékeznek vissza belőle. Hiába no: a diák gyerekember, vad fiú; úgy kell venni őket, amilyenek s a maguk igényei szerint nyúlni a lelkükhöz.

Az exhortáció baráti, közvetlen hangú beszélgetés a fiúkkal: olyan valakinek a beszélgetése, akiről tudják, hogy ismeri és szereti őket s mindig tartogat valami kedves ajándékot a számukra.

Már a témaválasztás módja is más, mint egyéb szentbeszédeknél. Úgy választja a témáját s úgy kezdi a beszédet, hogy a fiúk az *első mondatoknál már érdeklődve felfigyeljenek: hát ebből mi lesz?* Minden témát másképen fog meg, mint ahogyan egy átlagember, tucatember megfogná.

Ha pl. Veni Sancte-beszédet kell mondania, nem fog az ének invokációjáról beszélni s nem az lesz a váza az egésznek, hogy új munkaév elején a Szentlélek segítségét kérjük, mert nagy munka vár ránk, stb.; mert ha az önképzőkörben erről a témáról beszédeket rögtönöztet, tíz diák közül kilenc így mondaná azt el. Ő úgy kell, hogy megfogja a témáját, ahogyan más nem igen nyúlna hozzá. Beszél pl. arról, hogy *szeptember elején megnyílnak a könyvek* s várják és hívják

a diákot. *Megnyílt az imakönyv, a tankönyvek, az ifjúsági könyvtár regényei* ... (mindjárt megvan a beszéd vázlata is: ima, tanulás, szórakozás Isten nevében). Vagy beszél *a kulcsról*, amely megnyit zárt ajtót és bepillantást enged olyan terembe, ahová most fogunk csak beléphetni ... Vagy *a pedellus bácsi nagy csengőjéről*, amely most munkába áll; hányszor csenget majd misére, munkára, végén pihenésre... (az előbbi vázlat). Szóval kezdi valami olyannal, ami rögtön megfogja a fiúk fantáziáját és végig arról a könyvről, vagy kulcsról, vagy csengőről beszél, ahhoz fűzve minden gondolatát, úgyhogy a diáknak hónapok multán is át-átfut egy-egy ekkor hallott gondolat a fején, ha ránéz a pedellus csengőjére. Kézzelfogható tárgyhoz köti a gondolatot, hogy el ne röppenhessen.

A feldolgozás módja is különleges. Csupa szín, élénkség; van benne mosolygós humor, van mese — ha kell, kitérés a napi élet valamely problémájára; van tipikusan diákos nézése a dolgoknak s van mindenekfölött rengeteg mozgás, elevenség, aktivitásra serkentés. Mert a diáknak ez az élete. A hang nem kenetteljes, hanem atyailag közvetlen és természetes; a megszólítás nem «Keresztény hívek», vagy «Kedves ifjak», hanem «Fiúk!» S az egész beszéd az ő lelkükből, az ő nyelvükön, őhozzájuk szól. És aki beszél, az nem Pap, Isten embere, hanem a «diákok embere».[1]

B) **Az exhortációk kidolgozása és előadása.**

a) A hitszónoknak nem szabad soha elfelejtenie, amit *az ifjúkor erő után sóvárgó hajlamáról* mondottunk. Nem érzelmes, megható ellágyultság imponál az ifjaknak, nem anyámasszonyos édeskedések, hanem világos, logikus bizonyítás, téves nézetek határozott elutasítása, friss, élénk, fordulatos előadás.[2]

Az ifjúságnak csodálatosan finom érzéke van a tettetés, színlelés, álpáthosz kiérzéséhez; a legszebben csengő hangból is kiérzi a meggyőződés eleven lüktetésének hiányát. Aki tehát az ifjaknak beszél, annak hangjából ki kell csengenie, hogy ő is komolyan veszi mindazt, amit mond.

b) Általános szokás, hogy minden prédikáció, tehát az ifjúsági exhortáció előtt is Miatyánkot, Üdvözlégyet *imádkozunk*. Olykor-olykor indokolt volna ezzel a szokással sza-

[1] *Koszterszitz J.*: «Szónoklat, szentbeszéd, exhortáció». Kath. Nevelés. 1929. évf.

[2] De ugyancsak a frisseség, elevenség miatt követeljük, hogy az exhortáció ne felolvasás legyen, hanem elmondás, *szabad előadás!*

kítani és egyszerű imaszavakban az *exhortáció tárgyának megfelelő gondolatoknak* adni kifejezést.

A megelőző imában lehetne pl. a prédikáció tárgyának megfelelő hangulatot kelteni, a záróimában pedig a beszédből merített teljesen speciális jó-feltétel betartásáért imádkozni. Az Üdvözítő maga tanította ugyan a Miatyánkot s a legfenségesebb vallási gondolatoknak abban adott kifejezést; de azért a különböző helyzeteknek megfelelően Ő is más- és másképen imádkozott és pl. főpapi búcsúimája vagy az Olajfák-hegyén mondott imája helyébe nehezen tudnók a Miatyánkot elképzelni. Igy az adott helyzetnek megfelelő ima kedvéért mi is elhagyhatjuk egyszer-máskor a Miatyánkot; ezáltal nemcsak exhortációnk hatását tesszük biztosabbá, hanem egyúttal példát mutatunk ifjainknak az önálló imádkozási módra is. Ha a hittanár az első húzódozását ettől a mindenesetre szokatlan eljárástól legyőzte, tapasztalni fogja az új módszer eredményes hatását.

c) Az ifjúsági lelkipásztorkodás eredményessége feltétlenül megköveteli továbbá, hogy az *exhortáció hallgatóságát két csoportra osszuk fel.*

Harmincöt és negyvenötéves embernek lelkivezetése lehet teljesen egyforma, de 10 és 18 éves ifjak előtt ugyanazt a hangot használni, ugyanazt a beszédet elmondani, ugyanazokat a problémákat tárgyalni teljes lehetetlenség. Éppen azokat a témákat, amelyek a férfikor küszöbét átlépni készülő felsőbb osztályokra leginkább fontosak, nem lehet, sőt nem is szabad az alsós gyermekek előtt fejtegetni. Viszont az a hang s az a beszédtárgy, amelyet az alsósok kisebb szellemi fejlettsége megkíván, gyermekesnek, unalmasnak tűnik fel a felsősök előtt.

A 16—17 és a 11—12 éves diák fejlettségi foka közt olyan tátongó űr van, *amelyet sikerrel a legjobb szónok sem tud áthidalni.* Ha úgy beszélek, hogy érdekes legyen a nyolcadikosnak, elalszik rajta az elsős; ha az alsósok nyelvén szólok, unalmasnak találja a felsős.

Nem is csoda. A gyermek még naiv, másokat könnyebben utánoz, érzelmei egyszerűek, reflexiói nincsenek, meggondolatlanul követi a benyomásokat. A fiatalember pedig inkább melancholikus, szentimentális, ábrándozó, elmélkedő, ábrándjait, vágyait a pubertás vihara zavarja. Az alsós még egészen gyermek, a felsős félig gyermek — félig férfiú. Ez a «fél»-ség teszi őt félszeggé, komikussá, sokszor szinte kiállhatatlan «kamasz»-szá. Mindent meg akar tenni, amit

a felnőttek tesznek, de mindezt úgy teszi meg, amint a gyermekek teszik. Ami a kisebbeknek imponál, az neki sokszor nevetséges; amiben amazok örömüket találják, őt az bosszantja. Amazok szívesen eltűrik a kemény hangot, sőt büntetést is; ezek érzékenyek, állhatatlanok, másokkal szemben szívtelenek, viszont érzelmességre (első szerelem!) különösen hajlók. Maga előtt persze legnagyobb tekintély saját maga, nem is «kamasz» ő, hanem «gentleman». A benne feltörekvő önállósági vágy, a szabadság sóvárgása összekötve benső kemény küzdelmekkel és napról-napra változó érzelmi hangulatokkal oly helyzetek elé állítják, amelyekben csak egy résztvevő lelkiatya mélyrenéző tekintete, tapintatos, de biztos keze és szerető szíve segíthetnek.

Ezzel a ténnyel számolva feltétlenül szükséges az exhortációk szétosztása *külön alsós és külön felsős csoportra*. Ahol több pap áll az ifjúság rendelkezésére (szerzetesiskolák), a hittanár mellett egy másik pap vállalja a második csoport exhortációját. Ahol pedig csak a hittanár jöhet tekintetbe, inkább tartson az egyes csoportoknak csak kéthetenként beszédet, de okvetlen vigye keresztül a szétválasztást.

d) Helyes dolognak tartjuk, ha az exhortációt követő első órán valamelyik diákkal *elmondatjuk* a megelőző exhortáció anyagát. Nemcsak a figyelmet fokozzuk ezzel az ifjaknál, hanem az elmondásból sok ifjúsági lélektani ismeretet is meríthetünk saját javunkra (mi ragadta meg leginkább figyelmüket, mit értettek félre stb.).

III. Az ifjúsági lelkigyakorlatok.[1]

A lelkinevelésnek kitűnően bevált eszköze a lelkigyakorlat. Maradandó lelki hatást legjobban ezáltal lehet elérni s azért örülnünk kell, hogy a középfokú iskolákban mindenütt

[1] *Bernhard:* Ifjúsági lelkigyakorlatok. Kath. Nevelés. 1923. 145—151. l. *Czapik:* A gyermeklelkigyakorlatok. Budapest. *David S. J.:* Aus der Mappe eines Jugendfreundes. 3 k. *Deubig:* Exerzitien Vorträge für die Jugend. Limburg. Steffen. *Haggeney:* Kinderseelsorge (Winke zur Vorbereitung und Abhaltung d. Exerzitien f. d. heranwachsende Jugend. Herder). *Koszterszitz J.:* Ifjúsági lelkigyakorlatok (kitűnő vázlatokkal). Katholikus Nevelés. 1928. I—II. sz. *U. a.:* Optimista lelkigyakorlat. (Kidolgozott beszédek.) Katholikus Nevelés. 1930. évf. *Krywald:* Az ifjúsági lelkigyakorlatok, Katholikus Nevelés 1922. 5—8. l. *Sträter:* Die Heiligung der Kinderwelt. (Anleitung zur Abhaltung von Exerzitien f. Kinder.) Dülmen.

alkalmunk van évenként egyszer ezt az eszközt is beállítani a lelkek szolgálatába.

Sokan a mai felnőttek közül, ha visszagondolnak diákkorukra, bizony elmondhatják, hogy tartottunk mi is lelkigyakorlatokat minden évben, de valami új életkezdés, komoly nekiindulás alig fakadt azok nyomán. És talán nem mindig a diák volt hibás ebben. A lelkigyakorlatok eredményességét ugyanis csak megfelelő *előkészítés* és ügyes *lefolytatás* mellett biztosíthatjuk.

A) A lelkigyakorlatok sikere igen nagy részben attól függ, hogy a hittanár kellőképen, tervszerű munkával **előkészítette-e azokat a megelőző órákon.** Csak úgy, minden előkészület nélkül beleszaladni a lelkigyakorlatba, alig járhat sikerrel. Nem szabad sajnálni azt a pár órát, amit az előkészítés talán elvesz a szorosan vett leckeanyagtól.

Fejtsük ki az ifjak előtt a lelkigyakorlatok *célját:* nemcsak jó gyónás, hanem *az egész élet* megvizsgálása s új irányba terelése, reformálása, lelkifelemelkedés, megújhodás. Az összeszedettséget, a komolyságot máris biztosítottuk, ha beláttattuk velük, hogy az exercitium mily hathatós eszköz a jellemnevelés, az öntökéletesítés munkájában. Hivatkozzunk az ifjak nagylelkűségére is Istennel szemben, hogy adják meg Neki, amit tőlük e napokban kér (több ima, gondolkodás életmódjukról, lehetőleg silentium-tartás, elvonulás más foglalkozás elől). Sajátunkból vagy a kongregációs-könyvtárból osszunk ki minél több ifjúnak aszkétikus könyvet, hogy e napok alatt tudjanak otthon is mivel hasznosan foglalkozni.[1]

Kitűnően bevált gyakorlat alapján ajánlhatjuk, hogy minden lelkigyakorlatnál *összefoglaló gyónást* végeztessünk az ifjakkal az utóbbi évről, amelyben beszámolnak multkori feltételeikről: megvalósították-e azokat, mik a főhibáik, milyen eredménnyel küzdöttek azok ellen, általában előrehaladtak-e a lelkiéletben vagy visszamentek? Aki az ilyen gyóntatást még nem próbálta, nem is sejti, hogy mennyivel öntudatosabbá, hasznosabbá lehet ezáltal tenni az ifjak gyónását. S az ifjak könnyen is kaphatók rá.

A lelkigyakorlatok *legmegfelelőbb ideje* — éppen vallásos hangulata miatt — a nagyböjti időszak, annak is lehetőleg a kezdete. Ha a lelkigyakorlatot közvetlen követi a húsvéti

[1] Az alsósoktól *írásban* is bekérhetjük a hallott beszédek anyagát!

vakáció, az sokat leront az üdvös elhatározásokból, mielőtt azok kikelhettek volna; míg viszont a korábban tartott gyakorlatot követő nagyböjti idő inkább előmozdítja a jó mag kikelését.

B) **A lelkigyakorlatok lefolytatása.** A hittanár készítse elő, de lehetőleg *ne a hittanár* végezze a szent gyakorlatokat. Bármily jó ifjúsági szónok lenne is, nem árt a változatosság, ha legalább akkor mást hallanak az ifjak. Igy aztán neki is több alkalma nyílik a felügyeletre s vezetésre. A hittanár hívja fel az idegen pap figyelmét azokra a különleges témákra, amiket a lelkigyakorlat alatt szeretne a beszédekben megemlíttetni.

Itt is, mint az exhortációknál, okvetlenül *két csoportra* osszuk az ifjúságot s külön tartsunk lelkigyakorlatot az alsósokkal, külön a felsősökkel. Csak így lehet komoly és mély eredmény.

A beszédek tárgya és feldolgozása legyen teljesen az ifjúság lelkivilágához mért (bűnbánat, bűnös szokásokkal szakítás, bizalom, a javulás lehetősége, a Krisztusi élet vágyának ébresztése). Bővelkedjenek a beszédek gyakorlati alkalmazásban s oly kérdéseket tárgyaljanak, melyek a *diákéletet* világítják meg s *az ifjú lelkek vívódásaival* foglalkoznak, hogy az ifjú elmondhassa: Ez én vagyok! Ez nekem szól!

Nagyban megkönnyítjük a figyelmet, ha világos pontokra osztjuk a beszédet.

A beszédek hatását azzal mozdíthatjuk elő, ha az ifjak nyomban a beszéd után (esetleg a beszéd első fele után) 5—10 perces *meditációt* tartanak s az előadottakat önmagukra alkalmazzák.

A «Manrézá»-ban középiskolásoknak is tartanak háromnapos *zárt* lelkigyakorlatot.[1] Némelyik hittanár az egész VII—VIII. osztályát odaküldi. Az ifjak mély lelki élménynyel jönnek ki onnan; a zárt lelkigyakorlaton való részvétel akárhányszor *döntő befolyással lehet az ifjak további lelki életére.*

Ezt sürgeti *XI. Pius pápa* is az 1926 június 13-án kiadott Szent Alajosról szóló «Singulare illud» kezdetű encikljában: «Rectum hanc vitae aestimationem habituri facile sunt adulescentes nostri, si quidem, caelestem imitati Patronum, interdum a rerum humanarum turbine procul secesserint ac per statos aliquos dies spiritualibus Exercitiis

[1] *Tyúkoss Gy.:* Ifjúsági zárt lelkigyakorlatok. Katholikus Nevelés 1933. évf.

vacaverint, quae, ut ex diuturna experientia liquet, apta sunt ad molles docilesque iuvenum animos salutariter firmiterque praeoccupandos».

Ahol több középiskola van, néha közös *diákmissziót* is lehetne rendezni.

IV. A VIII. osztályosok búcsúztatása.

Megemlítünk itt még egy kedves szokást, amelyet néhány évvel ezelőtt a buzgóbb fővárosi hittanárok vezettek be. Ez a VIII. osztályosok évvégi búcsúztatása.

Mindig igyekezzünk azon, hogy a hittanóra és a hittantanár minél jobb benyomásokat hagyjon az ifjú lelkében, hogy mikor talán már régen elfelejtette az iskolában tanult elméleti részt, még akkor is éljen lelkében — talán már csak a tudat alatt — annak a sok kedves órának emléke, melyeket ifjúkorában együtt töltött hittanárjával.

Ebből a szempontból mély benyomást hagy hátra a VIII. osztályosok évvégi ünnepélyes elbúcsúztatása az iskolától, mint ez Budapesten több középiskolában szokásban van.

Ennek lefolyása a következő: Májusban, a VIII. osztályos vizsgák előtt vagy után valamelyik vasárnapi diákmisén a hittanár az exhortációban elbúcsúzik az életbe kilépő tanítványaitól és rövid foglalatban elébük adja mindazt a nemes célt, amelynek elérésére velük nyolc éven át törekedett. Mise alatt az egész VIII. osztály megáldozik; velük együtt a külön meghívott régi VIII. osztályosok is. Mise végén az ifjúság sorfalat áll az iskola bejáratától a díszteremig vagy az udvarig, ahol a búcsúztatás második része folyik le. Miután a sorfal felállott, a VIII.-osok végigvonulnak a fiúk közt és ugyanakkor az egész ifjúság elkezdi a «Ballag már a vén diák»-ot énekelni. Az ének hangjai mellett csatlakozik a VIII. osztályhoz a sorfal (a kicsinyektől kezdve befelé indulva úgy, hogy a vonuló VIII.-osok kísérete egyre növekszik). Elhelyezkedés után egy I.-ős vagy egy VII.-es felköszönti az életbe indulókat, mire a VIII.-osok nevében valaki elbúcsúzik az intézettől, tanároktól s társaiktól. A végén mindegyik nyolcadikos egy szál virágot kap egy-egy elsőstől. (Lehetőleg nefelejtset; az exhortáció u. i. arról szólott, mit nem szabad elfelejteniök.)

Nem is gondolná az ember, hogy ez a kis ünnepség a jelenlévő szülőkre és az egész ifjúságra is mily mély benyomást gyakorol!

«A buzgóság és szeretet leleményes, találékony. Jelen voltam nemrég egy áll. gimn. ifjúsági istentiszteletén, amelyen a VIII. o. búcsúzott. Megjelentek a VIII. osztályosok szülei is. Kilép egy I. osztályos a felállított oltár előtti emelvényre és egyszerű, keresetlen, a krisztusi szeretetet kifejező szavakkal mondott búcsút az alsósok nevében. Amikor befejezte rövid beszédét, kezében lévő kis gyöngyvirágcsokorból egy-egy szálat adott minden VIII. o.-nak emlékül s az aznap értük végzett imák szimbolumául. Utána egy VII. osztályos hangulatos versét szavalta el, amely szintén az együvétartozás, a ker. szolidaritás gondolatát fejezte ki. Azután következett a virágokkal feldíszített oltáron a szentmise. Míg a hittanár felöltözött, egy IV.—V. osztályos diák végigment a diákok sorain s szépen, halkan, komolyan kérdezte: «fog-e valaki áldozni», hogy kellő számú partikulát készítsen ki. A hittanár nagymisét mondott, az énekkar két szólamban énekelt. Evangélium után lelkes, tüzes prédikációban lelki útbaigazítást adott nekik a hittanár. Offertórium alatt egy diák valamelyik mama által készített kis zacskót hozott botra tűzve s adományokat gyüjtött a fiúk között. Ezt minden misén megteszik. Ebből vesznek gyertyát, virágot. Áldozáskor először a VIII.-osok áldoztak, utánuk nagy számmal mások is. A szentmise végén elénekelték a Himnuszt s egy VIII. osztályos szép beszédben köszönte meg a hittanár sokévi munkáját és tett ígéretet társai nevében is, hogy az egyházhoz hívek maradnak.

Úgy-e mennyi bensőség, gyengéd szeretet, lelkipásztori buzgóság és a tanulók részéről mennyi megértés, lelki finomság és jóakarat. Ezt a napot nem fogják elfelejteni sem a VIII.-osok, sem a többiek».[1]

[1] *Krywald:* Szakfelügyelői tapasztalatok. Katolikus Nevelés. 1921. 154. l.

XI. FEJEZET.

A bűnbánat szentségének nevelő értéke.

A bűnbánat szentségének nevelő értéke.[1]

E fejezettel az ifjúság lelkigondozásáról szóló kötetünk *egyik legfontosabb pontjához értünk.*

A párisi egyetem neves kancellárjáé, *Gerson=é* († 1429) az érdem, hogy a gyermekek gyakori gyónásának nevelés= tani fontosságát felismerte. Az ő elve volt: «A pueris debet inchoari reformatio ecclesiae»; és azon eszközök közt, amelyek a gyermeket Krisztushoz vezetik, legelső sorban a gyónást említi, midőn így ír: «Szerény véleményem szerint a gyónás, ha jól szolgáltatják ki, a legbiztosabb vezető Krisztushoz».[2]

Keresztény nevelésről nem lehet szó a malaszt segítsége nélkül, tehát nem lehet szó szentségek nélkül, mint amik az isteni kegyelemnek közvetítői (causae instrumentales).

Az emberi természet állhatatlansága s az ezernyi kör= nyező bűnalkalom következtében ifjak és felnőttek egyaránt gyakran buknak el a lelki harcban. De az Üdvözítő a peniten= ciatartás szentségében, az emberi lélek legmélyebb ismere= tével, éppen olyan eszközt adott kezünkbe, amelynek nevelői értéke szinte fölbecsülhetetlen. *Pestalozzi* is hirdeti: «Igen, a gyónásban nagy népképző erő rejlik».[3]

Ma, a gyakori gyónás és áldozás korszakában, általános

[1] *Koszterszitz I.:* A gyóntatószék problémái. Katolikus Nev. 1930. évf. *Marczell M.:* A gyónás pedagógiája. U. o. *Bopp:* Die erzicherischen Eigenwerte d. kath. Kirche. Paderborn. *Adloff J.:* Beichtvater und Seelenführer Straszburg. *Baur B.:* Beseeligende Beicht. Herder. Freiburg. *Götzel:* Die Schulbeichte als Erziehungs= faktor. Katech. Blätt. 1933. évf. *Jaksch W.:* Der Beichtvater bei den Schulbeichten. Chr. Päd. Blätt. 1924. évf. *Mayer H.:* Religiöse Erziehung im Beichtunterricht. Katech. Blätt. 1912. évf. *U. a.:* Das Selbsttätigkeitsprinzip beim Beichtunterricht u. bei der Verwaltung des Buszsakramentes. Relig. päd. Zeitfr. Kösel. Mün= chen. *Stieglitz H.:* Reuemotive für die Kinderbeicht. München.

[2] *Keller:* Beichtübung der Kinder. Lexikon d. Pedag. I. k. 386. l.

[3] Sämtl. Werke, v. Seyffarth kiadásában, VIII. 212.

köztudattá vált, hogy ha az ifjúságot sikerül a gyakori gyónás és áldozás eszméjének megnyerni, megoldottuk az ifjúság nevelésének s katholikus irányú lelki fejlődésének nagy problémáját. A gyakori gyónás és áldozás ma egyre hatásosabb eszközévé válik a nevelésnek. Sajnos azonban a bűnbánat szentségének *kiszolgáltatási módja* gyakran ébreszthetni azt a gondolatot bennünk, mintha mi papok sem mindnyájan volnánk tudatában annak a megbecsülhetetlen és minden más nevelői rendszer által méltán irigyelt páratlan nevelői értéknek, amit a *jól végzett* és *jól kiszolgáltatott* gyónás képvisel. Nagyon jól tudjuk, hogy a gyónásnak legfőbb értékét a velejáró isteni kegyelem adja és nem a gyóntató ügyessége. És ha az alábbiakban mégis legfőkép a gyónó és gyóntató helyes eljárásáról beszélünk, ezt azért tesszük, mert ezek a szintén nem mellőzhető tényezők ma nem találnak mindenütt kellő figyelemre. A gyónás szentségi erejének egyoldalú hangoztatása mellett ugyanis gyakran maradnak figyelmen kívül a jó gyónás pszichológiai és pedagógiai feltételei.

Már pedig *nincs még egy szentség, amelyben a kiszolgáltató s felvevő emberi közreműködésétől annyi függene, mint a bűnbánat szentségében.*

I. A bűnbánat szentségének lélektani alapjai.

A bűn tudata mindig nyomta az emberiséget és szívesen szabadult volna tőle. Az erkölcsi tehetetlenségnek érzetét, a meghasonlott lélek vergődését hosszú ideig nem tudjuk elviselni. A Krisztus előtti mysterium-kultuszok nagy virágzásának alapja éppen az volt, hogy bűnengesztelést ígértek. És ma is — bármint igyekszik a bűn modern apológiája a lélekre nehezedő bűntudatot elsekélyesíteni — ma is minden valamire való filozófiának számolnia kell a bűntől való szabadulás problémájával.

A bűntől való szabadulás lélektani folyamatában több mozzanatot veszünk észre: 1. a helytelen múlt megbánása, 2. a helyesebb jövőnek komoly feltevése, 3. valamiféle jóvátétel. Azaz: bánat, erősfogadás és elégtétel; bánat, de nem olyan, mely fölösleges, haszontalan siránkozás volna (hiszen a megtörténtet meg nem történtté tenni úgy sem lehet); mely ugyancsak nem merül ki siránkozó panaszban, mely esetleg csak bénítólag hat és kétségbeesésbe kerget; hanem bánat, mely a bűnnek utálata és mert utálat, természetéből

kifolyólag a jobb útra, a jó felé is visz. Eszünkbe hozza ugyan gyengeségeinket, de nem azért, hogy lehangoljon minket, hanem hogy ennek ismeretében annál gondosabban szedjük össze a jóra erőinket.

A lelkiismeret azonban a bánat és jobb élet megfogadása által még nem nyugszik meg. Bűnhődni is akar. Oly kiirthatatlanul gyökeredzik ez az emberi természetben, hogy egész büntetési rendszerünket arra kell alapítani, hogy a büntetés ne csak elrettentés legyen, annál kevésbbé bosszú, hanem az elkövetett bűn *csendes kiengesztelése*. Az önmagukat följelentő bűnösök esetei kétségtelen bizonyságai az engesztelés után vágyó emberi természetnek.

Ha ily szempontból vizsgálat alá vesszük a gyónást, rájövünk, hogy a kereszténység a maga teljes egészében fel tudja fogni a bűnt, mint a személyes Isten megsértését. Felismeri a bűn rettentő hatalmát, amelyet a neki hódoló ember fölött kifejteni képes, de egyúttal megnyitja az égi csatornát is, mely bűntörlő kegyelmet hoz le — magától a Megváltótól. *A fönti lélektani folyamatok azonban itt is elengedhetetlenek*, a bánat és erősfogadás épúgy kellékei a bocsánatnak, mint az elégtétel. Csak a teljes elégtételadást végezte el helyettünk az Isten Fia, mert erre magunktól — tekintve a bűn rosszaságát — képesek nem lettünk volna. A mi tehetetlenségünkre erőt, a mi bűneinkre bocsánatot-esdő érdemeket tehát Krisztus szerezte ugyan az egész emberiségnek, de az egyes ember megigazulása nem történik az egyén közreműködése nélkül.

II. A bűnbánat szentségének pedagógiai jelentősége.

A gyónásban a gyónó — akarva, nem akarva — önmaga vádlójává lesz; ez pedig épúgy alkalmas őt a bűntől visszatartani, mint az a — szinte kényszernek nevezhető — kötelessége, hogy visszaesés után ismét meg ismét magába kell szállnia. Ha a hiba *felismerése* már a javulás kezdete: mennyivel inkább az annak más előtt való *beismerése!* «Vitia sua confiteri, sanitatis indicium est.» (Seneca. Ep. LIII.)

A gyónás nevelői értékének jó kihasználásához szem előtt kell tehát tartani az alábbiakat.

Igaz, hogy a szentségek ex opere operato hatnak, de viszont *kellő diszpozíciót is követelnek* a megszentelő kegye-

lem befogadásához és *közreműködést* a segítő kegyelem munkájával. Már pedig e két ponton rengeteg sok függ a nevelőtől is.

A) **A lelkiismeretvizsgálás nevelő értéke.**

Minden jellemfejlődésnek első föltétele az *őszinteség önmagunkkal szemben, az önismeret.*

Nem hiába ajánlja már az ókori bölcs: Ismerd meg önmagadat! Ez az önismeret, saját lelkünkbe vetett ez a komoly, elmélyedő tekintet, amilyen fontos, époly nehéz s kellemetlen lehet, — főleg az ifjúkorban. Pedig, aki saját lelki állapotát nem ismeri, haladásra hogyan számíthatna?

És itt jön segítségül a helyes gyónás, amely már az előkészületnél elmélyedést, önvizsgálatot és minden hamis önszeretet s hiúság ellen és a szenvedélyek vakító csábításai ellen — őszinteséget követel saját magunkkal szemben. Nemcsak fölületesen odavetett tekintetet! Nem, ez nem elég; hanem *pontos* lélekvizsgálatot, amelynek eredményét azután egy másik, tapasztalt emberrel kell közölnöm, s ha még mindig volna bennem önámítás, az ő ítélete majd kiábrándít abból is.

A nevelés feladata az ifjút célja eléréséhez segíteni. Minden olyan tényező tehát értékes nevelői eszköz, amely az *ember célját* világosan tárja a lélek elé. Már pedig az emberi élet fönséges célja soha megrendítőbb világosságban nem áll előttünk, mint éppen a gyónásra készítő lelkiismeretvizsgálatnál, amennyiben itt jut tudatunkra legvilágosabban a célunk elérésében utunkat álló egyetlen akadálynak, a bűnnek nagy jelentősége. Annak az embernek sírkövére, aki gyónni járt, nem kell írni, amit *Stolz* Albán sok kortársának sírfeliratul ajánlott: «Hier ruht ein Mensch, der nicht wuszte, wozu er lebte.»

A helyes lelkiismeretvizsgálásra nagyszerű példa Szent Ágoston «Vallomásai», ez a vaskos kötetre kinyúló imádság, amelyben a szerző meglátja életének legkisebb botlásait is, bevallja azokat s bánkódik fölöttük, de úgy, hogy az Isten fönsége előtt porbahulló lelket már a legkisebb szál sem fűzi többé a múlt bűneihez. Nem önkínzás nála a lelkiismeretvizsgálat, nem erőtlen bánkódás s önmardosás. «Meg akarok emlékezni — írja — minden undokságról, amit csak elkövettem . . . Nem mintha gyönyörűségem volna bennük, hanem azért, hogy téged szeresselek Istenem . . . Szívemmel akarok fizetni szeretetedért. Keserű nekem ez az emlékezés, de még egyszer végigtekintek igen gonosz utaimon,

hogy annál jobban érezzem boldogító, biztos, egyedül igaz édességedet.»[1]

Ime, mily különbség a gyónáshoz készülőnek önvizsgálata s a delphii jósda által ajánlott önismeret között! A delphii jós — úgy látszik — abban a hitben élt, hogy az önismeret már az önnevelés elvégzése is; ezzel szemben a gyónáshoz készülő jól tudja, hogy lelki állapotának megvizsgálása csak kezdete az önnevelésnek, melyet azonban csak a bűnök megbánása s az azoktól való elfordulás tesz majd teljessé. Javulni csak az tud, s önmagát nevelni csak az képes, aki előtt világosan áll egy ideál, amely után lelkét alakítania kell. Már pedig a hatalmas és szent Isten fönséges képe és a bűnökkel elcsúfított emberi lélek képe közti nagy űr sehol nem villan világosabban elénk, mint éppen a gyónást megelőző lelkiismeretvizsgálatban. Éppen abban rejlik a lelkiismeretvizsgálat nagy pedagógiai értéke, hogy folyton arra késztet, hogy dolgozzunk lelkünk szebbétételén. Aki buzgó, azt további haladásra biztatja; aki meg bűnökben él, legalább újra meg újra fölrázza s megszégyeníti.

A mindennapi lelkiismeretvizsgálat nevelői értékére egyébként a nem katolikusok is rájöttek. (V. ö. Franklin önellenőrző táblázatát.)

B) **A bánat és az erősfogadás nevelő értéke.**

Miben áll már most a bánat s az erősfogadás nevelő ereje? Míg a *lelkiismeretvizsgálat az észhez* szólott és az isteni ideál s az emberi lélek tényleges helyzete közti különbséget az ész tudomására hozta, addig a *bánat az akarati és érzelmi köröket mozdítja meg.* A bánat nem gyávaság, nem önmagunk cserbenhagyása s merő negatívum — mint Nietzsche tartotta —, hanem jobbik énünk föleszmélése, visszatérés az árulásból a hűséghez. Az gyávaság volt, amit a pogányok tettek, hogy bűneiket a csillagok káros konstellációjára kenték; gyávaság, amit a modernek tesznek, akik minden bűnüket az átöröklésre s a milieu ellenállhatatlan hatására fogják. De nem gyáva a katolikus gyónó, mikor férfias őszinteséggel keblére üt s háromszor is mondja: mea culpa, én vétkem, igen, az én vétkem!

A bánat nem puszta negatívum. Igaz, hogy első részében elfordulás a bűntől, s ebben negatívum; de ezt kiegészíti a hatalmas pozitívum: odafordulás a jóhoz, az akarat lendületes átfordítása, mint a trienti zsinat XIV. sessiója a «con-

[1] *Vass:* Szent Ágoston vallomásai. Budapest. 1917. I. 46.l.

tritio»=ról világosan hirdeti: «*animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero*». A bűntől való elfordulás s az erős fogadás ugyanegy éremnek kettős oldala: nem választhatók szét egymástól. Tehát mikor a bűntől elfordulunk, nem gyávák vagyunk, nem személyiségünket tagadjuk meg, hanem inkább ráakadunk ismét jobbik=magunkra, s bátorságot és erőt nyerünk a szebb élethez. A bűneit bánó ember elégeti, amit eddig imádott és imádja, amit eddig elégetett; újjászületik és új életet kezd, már pedig a tévesnek felismert élet megváltoztatása nem elsőrendű célja=e minden nevelésnek?

C) **A bűnbevallás nevelő értéke.**

A javuláshoz nem elégséges a hibát megállapítani; azt *be is kell ismerni*. A gyónásban fejét meghajtva ismeri el az ifjú, hogy *szent törvény van fölötte*, melyet ő megsértett; ilyenkor eszébe jutnak még a legkönnyelműbbnek, még a legszelesebbnek is, hogy Isten törvényei sérthetetlenek.

Aztán itt az ifjú *önmagát vádolja*. Mennyivel más ez, mintha más árulta volna be, vagy hibáján rajtakapták volna! Aki önmagát vádolja, az szívesen veszi a figyelmeztető szót. Minden redőjét feltárja szívének, elmond mindent, amit legjobb barátja s szülői előtt elhallgatott; sőt boldog, hogy végre valakinek teljesen őszintén kibeszélhette magát. Sehol nincs a világon még egy hasonló eszköz, mely őszinteségre s becsületességre ennyire nevelne!

Korunkban ezrével járnak álpróféták; könyvek, tanulmányok, olvasmányok ezrével forognak ifjaink kezében, amelyek a legnagyobb fogalmi zavarral rakják tele fejüket, elmaradottságnak nevezvén az erényt, erénynek a bűnt, s természet jogának az alantas vágyakat. És ami a legrosszabb, nem is lehet ezektől elzárni ifjainkat; hiszen utca, színház, lapok, társaság, sőt — sajnos — már maga a családi élet levegője is telítve van ezzel a felfogással. Mily áldás itt a gyónás, mely *újra élesíti a tompulni indult lelkiismeretet*, s az elfogulatlan gyóntatóatya ítéletével állítja helyre az erkölcsi integritásnak itt is, ott is kikezdett bástyafalát! És ha annyira talán nem is sikerülne vinnünk, hogy ifjaink bűnt el ne kövessenek, annyit okvetlenül elérhetünk, hogy *legalább bűnben nyugodtan élni ne tudjanak*, hanem annak szúrását mindig, mint sebbe beletört tövis hegyét érezzék.

Továbbá azáltal, hogy mindenki gyónni köteles, nagyszerű alkalomhoz jut mindenki, hogy *lelki vezetőre* tehessen szert. A gyóntatóatyának ebbeli tevékenységét, bőséges ta=

pasztalatokból fakadó lelki tanácsainak pedagógiai értékét tulajdonképpen csak akkor tudjuk kellőképpen mérlegelni, ha ismerjük azt a nemtörődömséget, amelyet sok mai szülő — részint időhiányból, részint vétkes mulasztásból kifolyólag — gyermekei lelki fejlődésével szemben tanusít.

Lehetséges, hogy *az ember félreismeri saját lelkiállapotát;* azonban az elfogulatlanul ítélkező gyóntató éles szeme könnyen felismeri az önámítást. Főleg érvényesül ez az ifjak gyóntatásában. A testi fejlődés, serdülés éveiben minden ember viharos fejlődési fokozaton megy keresztül; boldog az az ifjú, akit az ébredező új ösztönök, ismeretlen gondolatok s vágyak útvesztőiben egy finom psychológiával dolgozó gyóntatónak éles szeme s biztos keze kalauzol át. Semmire nem állanak jobban a költő szavai, mint erre a korra:

Wer ist ärmer als ein Kind?
An dem Scheideweg geboren,
Heut' geblendet, morgen blind,
Ohne Führer geht's verloren.

De a bűnbánat szentségének nemcsak negatív hatása van, hogy t. i. a már elkövetett rossztól szabadít; épily érték annak pozitív oldala is azok részére, akik— hála Istennek — nem esnek el súlyosan. A gyónás nemcsak bűntől szabadít, hanem a bűntől *előre véd is.*

Ez a tény ad feleletet arra az oly gyakori kérdésre, hogy ártatlan, fiatal gyermekeket, akik súlyos bűnt aligha követtek el, miért küldünk szintén gyónni, sőt gyakran gyónni.

A gyónás prezervatív ereje éppen az ilyen léleknél tud teljességében érvényesülni; mert mindazt az erőt, amit másoknál a gyónás energiakészletéből a sebekből való kigyógyulásra, a megmerevedésből való felélénkítésre, a halálból való feltámasztásra kell felhasználni, ezeknél az egészség edzésére, a szépség fejlesztésére lehet fordítani. *Aki tehát gyakran gyónik, nem azért gyónik, mert sok a bűne, hanem azért, hogy ne legyen sok bűne!* Minden gyónás nemcsak bűnnek eltörlése, hanem energiakészlet felraktározása, preventív nekikészülődés a jövő elkövetkezendő küzdelmeire is. «Et ubi, quaeso — kérdezhetjük *Gersonnal* — potest adhiberi praeservatio cautior pro futuris?»[1] És ha mindig visszaesünk is, nem csüggedünk! «Pugnamus contra vitia, non ut vincamus, sed ne vincent». (Seneca.)

[1] De pueris ad Christum trahendis. Consid. III.

III. A gyónás és a pszichoanalizis.[1]

A) A köztudatban leginkább *Freud Zsigmond* nevéhez kapcsolt, de tulajdonképpen először *Breuer József* bécsi orvos által 1880—1882 közt kezdett pszichoanalitikus gyógyítási mód alapja az a tétel, hogy sok **idegbetegség s rendellenesség oka az öntudatból kiesett vagy elűzött képzet,** amely éppen ezen elnyomatottsága miatt az öntudat alatt romboló munkát végez. Az elnyomott képzetek lelki sebeket (trauma) okoznak. (*«Trauma»* eredetileg a test szövetein a külső behatások alatt keletkező elváltozás.)

Már most — szerintük — az orvos legfőbb feladata felfedezni ezeket az elhomályosult élményeket, (mert hiszen maga a beteg nem is tud róluk), valósággal végiggyóntatni a beteget aprólékos és számos hajszálnyi kérdésekkel. És mihelyt a betegnek tudatára jut, hogy miféle elnyomott élmények zavarták nála az öntudat alól a tudatos napi élet normális lefolyását, a hysteria, neurosis, phobia, kényszerképzetek s kényszercselekedetek már meg is szűntek.

Sokrates csak azt mondta, hogy a tudás erényessé tesz, de a pszichoanalytikusok szerint ime egészségessé is! (Ezek után nem is csodálkozunk azon, ha egyik képviselőjük, *Pfister* szerint az Úr Jézus is psychoanalitikus volt.)

B) Freud nevéhez azonban még egy kevésbbé dicsőséges megállapítás is fűződik: **a pansexualizmus és panerotizmus,** amely szerint a sexuális vonások úgy az egyének, mint egész kultúrák életében domináló, mindent lenyűgöző szerepet játszanak. Freud már a csecsemő mozdulataiban (szopási mozdulatok, az ujjak szopása), a kis fiú szeretetében anyja s a leányka szeretetében apja iránt sexuális megnyilvánulást lát, hasonlókép a nevelésben, művészetben, sőt a vallásban is. A mechanisztiko-materialisztikus világnézet föltétlen törvényszerűséggel következik a fönti tételből, mely szerint az ember nem más, mint élvezetet hajszoló gép.

De ez a felfogás más tragikus következményekkel is jár. Mert ha igaz az, hogy az ember minden törekvése s munkája végső gyökérben az eros-ból fakad, akkor igazuk van azoknak a pedagógusoknak, akik szerint az egyedüli pedagógiai

[1] *Donat:* Psychoanalyse und Individualpsychologie. Innsbruck. 1932.

erő is csak az eros, és akik Wynekennel és követőivel kiadták a világba a megdöbbentő jelszót: «Freie Bahn der erotischen Begabung». A higgadt gondolkodás azonban *teljes erejéből tiltakozik a pszichoanalytikusok alaptalan állításai és esztelen módszerei ellen.*

C) Ha a *Freud* neve alatt terjedő mozgalom megmaradna orvosi téren, a pedagógia nem szólna hozzá. Utóvégre az orvosi tudomány feladata megállapítani, hogy mennyi igazság van *Freud* tételében, mely szerint az öntudatból kiesett vagy előzött képzetek elnyomatottságuk idején a tudat alatt romboló munkát végeznek és okaivá válnak az idegzet rendellenességeinek.

A freudizmus azonban éppen nem áll meg e pontnál! **Egész világnézetet, új vallást hirdet!** E szerint a sexuális vonások mind az egyén, mind egész kultúrák életében annyira dominálók és annyira mindent lenyűgöző szerepet játszanak, hogy «a megbetegedésre vezető befolyások közt az erotikus zavaroknak kell a legnagyobb jelentőséget tulajdonítanunk».[1] *Nála sexualitásból fakad a művészet, sőt a vallás is!* A vallás — szerintük — a sexuális hajlamok nemesebb, desztillált megnyilatkozása, «die Sublimierung», mint szakkifejezésük mondja. Az már igazán nem egyhíti e megállapítás abszurditását, hogy a keményen hangzó «sexualitás» nevet a szelidebb «libido»-val cserélik fel.

Amíg ez a világnézet egy szűkkörű magántársaság dolga, addig nem lehet senkinek szóvá tenni. *Azonnal fel kell azonban emelni tiltakozó szavunkat akkor, amikor ezen a lehetetlen alapon ifjúságunk nevelésébe akarnak befolyni.* A pszichoanalitikus orvos gyógyíthat úgy, hogy a beteget órákhosszat, hónapok hosszat tartó kínzó faggatással végiggyóntatja tudat alá homályosult régi élményeiről és hirdetheti azt is, hogy mihelyt a beteg tudatára jut rég elfelejtett sexuális élményeinek, megzavart idegzeti élete azonnal normálissá válik s eltűnnek a hisztéria, phobia stb. zavaró kényszerképzetei. Ha van felnőtt, aki rááll ilyen gyógyításra, ám tegye! *De gyermekeinket, ifjainkat kitenni ilyen lelki mészárlásnak nem engedhetjük*

Különösen megdöbbentő tanításuk az ú. n. «Ödipus-komplex»-ről, amely szerint minden gyermek idegességének oka másnemű szülője iránt érzett abnormis vonzalma és hasonnemű szülőjének elkeseredett gyűlölete. *O. Pfister*, a

[1] *Freud:* Über Psychoanalyse. 1919. 42. l.

paedoanalysis főképviselője pl. nem habozik leírni az alábbi szörnyűséget: «*Freud szerint a neurosis legmélyebb oka a szülőkre vonatkozó vérfertőző vonzalom elűzésében áll. Minden neurotikus egy=egy Ödipus, aki anyját szereti s apját féltékenységből meg szeretné ölni*».[1]

A pszichoanalitikus nevelés utat nyit a legrosszabb sarlatánizmusnak azzal, hogy majdnem minden dolgot szexuális szimbolumnak bélyegez és a szexuális dolgokban való tobzódást a tudomány neve alatt sporttá teszi. Kézenfekvő dolog, hogy az orvos és a gyermek közt hónapokon át folytatott szexuális faggatás eredménye könnyen homoszexuális érzelmek ébredése lesz, amit különben ők maguk sem tagadnak.

A pszichoanalitikus neveléstől Isten mentse ifjúságunkat! Az embernek szinte eszébe jut *Herder* véleménye, melyet ő Basedowról mondott, hogy «*nem gyermekeket, de borjúkat sem bízna nevelésére*». A pszichoanalitikus nevelésről ugyan finomabb nyelven, de nem kevesebb erővel állapította meg W. *Stern*: «*A Freud=féle pszichoanalizis, különösen gyermekekre alkalmazva, nemcsak tudományos tévedés, hanem pedagógiai bűn is*». Hozzátehetjük: a gyermekek szexuális hypertrophiájának előidézője.

D) Lehetetlen azonban rá nem mutatnunk a filozófiai közfelfogásban beállott arra a gyökeres változásra, amelyet a gyónás megítélése tekintetében a psychoanalizis okozott. **A pszichoanalízis közvetve apológiájává vált a gyónásnak!** Még csak nem régiben is tömegestől hullott a vád a katolikus gyónás és morálisunk ellen, hogy amaz kínzás, «lelki mészárszék», emez meg — kazuisztikájával — erkölcsileg kifogásolható. És ime, most éppen a psychoanalytikusok kezdenek «gyóntatni», de oly faggatással, kínzással, tolakodással és oly hajmeresztő kérdésekkel, aminőket álmában sem mert volna elgondolni a leghírhedtebb kazuista sem.

Pedig világos dolog, hogy amit a pszichoanalizis nagy felfedezéseinek tartanak (Individualpsychologie, Affektpsychologie, Tiefenpsychologie stb.), azok, ha nem is ily hangzatos elnevezések alatt, de lényegileg már két évezred óta érvényesülnek a penitenciatartás szentségében. A lélek legmélyére szálló lelkiismeretvizsgálásban ugyanazt követelte meg a katolikus egyház évszázadokkal a pszichoanalytikusok előtt, mint

[1] *Pfister*: Die psychoanalytische Methode. 1913. 256. l.

amit ők ma oly nagy garral hirdetnek új pedagógiai módszer gyanánt: az öntudat mélyén szunnyadó benyomások közé leszállani s búvár módjára napfényre hozni azokat.

Ámde a két eljárás között *óriási különbség* van. A pszichoanalytikus orvos hónapokig, évekig faggatja betegét, végigtapogatja, kopogtatja, hallgatja a lelkét abban a hitben, hogy az öntudatból előzött élmények felszínre hozása már gyógyulást is jelent; ezzel szemben a bűnbánat szentségében a lelkiismeret-vizsgálat s bűnbevallás csak egy rész, mely csak *a bánat, erősfogadás s javulás* föltételének eleven energiáival válik gyógyító erejűvé.

Valaha a gyónást, a bűnök beismerését azzal a támadással szemben is védenie kellett a kat. egyháznak, hogy hibáink beismerése egy másik ember előtt emberfeletti követelmény. És ime, a legmodernebb pszichológia megint gyónni küldi az embert (igaz, hogy nem paphoz, hanem idegorvoshoz; de mégis csak «gyónni»!), és öngyilkosok védőirodáit nyittatja meg, ahol az élet hajótöröttjeit azzal mentik vissza az életnek, hogy jól kibeszéltetik őket, azaz megint csak gyóntatják, persze a szentségi kegyelem és erő hiányában nem nagy sikerrel.

IV. A jó gyónás művészete.

Amit a gyónás nagy értékéről elmondottunk, mindaz természetesen csak akkor valósulhat meg, ha ifjainkat sikerült a *jó gyónás nem könnyű művészetére* megtanítani.[1] Az a hittanár, aki diákjait jól gyónni megtanította, biztos lehet a felől, hogy hitoktatói munkája nem veszett kárba.

Utaljunk előttük gyakran arra, hogy ha a szentség kiszolgáltatója ugyan a pap is, de a gyónó tevékenysége is közrejátszik a szentség létrejöttében, mert hiszen a Cat. Rom. szerint «sacramenti Poenitentiae quasi materia sunt actus poenitentis» (Pars II. c. 5. n. 13.). Mint test és lélek együtt alkotják az embert, a gyónó tevékenysége s a gyóntató feloldozása együtt adják a penitenciatartás szentségét.

A) Egyik nehéz feladat ifjainkat a helyes önismeretre, azaz

mélyre ereszkedő lelkiismeretvizsgálatra

megtanítani, hogy ne egypár bűnt mondjanak el, hanem

[1] A tridenti zsinat is hirdeti: «Ad novitatem et integritatem per sacramentum poenitentiae, sine magnis fletibus et laboribus pervenire nequaquam possumus.» (Sess. XIV, XI.)

mutassák meg gyóntatójuknak *eleven lelküket*. Sokan egész jóhiszeműleg minden lehető és lehetetlen bűnt összegyónnak, de mindig az ösztönös és érzelmi élet *felületén* szaladgálva éppen jellemük bensejét, gyönge akaratvilágukat nem tárják fel. Ne annyira a hibákra figyeljenek tehát a gyónó ifjak, mint inkább azok mélyebb okaira.

És itt néhány szót kell ejtenünk

a lelkitükörről.[1]

A lelkitükör jogosultságát, amelynek segítségét a lelkiismeretvizsgálatnál a ritkán gyónók igénybe veszik, nem akarjuk kétségbevonni. Mint a *visszaemlékezés elősegítőjét és bizonyos rendszer előteremtőjét a nagyobb ifjak* (nem elemisták!) nyugodtan használhatják. De *nem a gyónásra való közvetlen előkészület idején*, hanem távolabbi előkészület gyanánt a lelkiismeret nevelését elősegítő «lelki-olvasmány» gyanánt.

A hiba ott kezdődik, amikor — sajnos, igen gyakran — az abból betanult mondatok a bűnbevallás stereotyp formájává válnak s megakadályozzák már a készületnél is a szív mélyére való leszállást. Így keletkeznek azután azok az iskolai gyónások, amelyekben majdnem minden gyermek ugyanazt a listát sorolja fel, annyira ugyanazokkal a szavakkal, hogy ha valahol elakadnak, a gyóntató egész biztosan ki tudja segíteni őket a zavarból, mert tudja, hogy most «mi következik».[2] Sőt, ami még ennél is rosszabb, ennek a mechanikus bűnbeismerésnek eredménye az lesz, hogy felnőtt emberek egy hajszálnyi változtatás nélkül mondják el diákkoruk bűnbevallási mondatait, holott azóta már egész benső valójuk más, mint akkor volt.

Mily gyakran megesik pl., hogy az V—VI. osztályban, a kamaszkor elején, az ifjú óriási változáson megy át. Az eddig tisztajeles diák lustulni kezd; aki eddig oly büszke volt igazmondására, most lépten-nyomon hazudik; tanulás helyett a piszkos, pornográf füzeteket falja; otthon feleselget; folyton utcán csavarog, vagy hasonszőrű társaival moziban mulat. Mindenki fejcsóválva látja a szomorú változást, csak az nem

[1] *Siebengartner:* Über die Beichtspiegelfrage. Katech. Blätter. 1903. évf. 94—96., 145—149. l. *Tower:* A gyónótükrökről. Temesvár.

[2] Lelkitükör nélkül pl. egy ifjú sem gyónnék így: «Káromkodtam vagy esküdöztem ... Kevésbbé helyes cselekedettel oka voltam más bűnének ... Élőkért s holtakért nem imádkoztam ... Hit, remény, szeretetet föl nem indítottam ...»

tud róla semmit, akinek legelőször kellett volna minderről értesülnie, — a gyóntatója.

S nem kell azt hinnünk, hogy az ifjú készakarva vezette félre gyóntatóját. Nem; ő csak a lelkitükör szavaival — s nem sajátjával — szokott gyónni. Érezte ugyan, hogy azok a régi formulák nem egészen mutatják be mostani lelki állapotát, dehát olyat még soha nem próbált, hogy *saját szavaival egyszer már jól kibeszélje magát a gyóntatószékben;* innen ered szomorú öncsalódása s a gyóntató becsapása.

Ime, abban a percben vége a gyónás pedagógiai értékének, amelyben *a szentség formává merevedik.*[1]

Igazat kell adnunk *Leonrod*, eichstätti püspöknek, aki egyik körlevelében (1882 aug. 25.) így ír: «Nem akarjuk kétségbevonni, hogy a lelkitükör a hitoktatót nehéz feladatának nagy részétől legalább látszólag megszabadítja és hogy a gyermektől sem kíván különös erőkifejtést, hogy bűneit a lelkitükörben felkeresse. De éppen ez *a könnyűség*, amely a gyermeket a mélyebb összeszedettségtől és *komoly elmélyedéstől* felmenti és az önmegismerés nehéz feladatát megoldani véli, már elegendő ok arra, hogy ennek a segítő eszköznek igazi értéke felett kételkedjünk. Lehetnek különleges esetek, amelyekben a lelkitükör segíthet,[2] általában azonban annak vélt előnye csak csalódás. Nem lehet tagadni, hogy az igazi lelkiismeretvizsgáláskor saját szívünk mélyére való leereszkedés szükséges s hogy annak a léleknek ezt az útkutatását, melynek élete s cselekvése minden más lélektől különbözik, sablónszerű mechanizmussal pótolni lehetetlenség».[3] Ott könnyíti meg a gyermek feladatát, ahol nem volna szabad: megkönnyíti számára a lelkiismeretvizsgálásnak valóban nehéz és komoly, de épp ezzel nevelő feladatát. Ma már tudjuk, hogy nincs köszönet a «játszva-tanulásban», de még kevesebb a «játszva-gyónásban».

A lelkitükröt sohasem szabad tehát egyszerűen az ifjak kezébe adni anélkül, hogy annak helyes használatát meg nem mutattuk volna. Nevezetesen felhívni az ifjak figyelmét arra, hogy a sok aprólékos részlet el ne terelje szemüket a főhibájukról. A lelkitükör a helyes lelkiismeret kialakítására szol-

[1] *Könn:* Die seelsorglich-erziehliche Auswertung der heiligen Beichte und der Kommunion. *Mosterts:* Jünglingseelsorge-jében. (Herder. 1920.) 101. s köv. l.

[2] Így pl. a lelkigyakorlatoknál, avagy általános gyónásnál, amikor mi is szívesen látjuk a lelkitükör használását.

[3] Id. *Könn:* i. m. 100. l.

gáljon és ne legyen a gyónáshoz közvetlen előkészítő segéd-eszköz. Legjobb, ha *egyszer egy évben átnézik, de nem abból készülnek gyónásra.*[1] A lelkitükör nyomán végzett gyónás elveszti közvetlenségét s egyéni színezetét. A közvetlen, gyermekesen naiv, sokszor roppant eredeti s egyéni bűn-bevallásból a gyóntató sokkal mélyebb bepillantást nyer a lélekbe, mint a lelkitükör után elmondott sablonos monda-tokból. Azt meg semmiképen ne engedjük, hogy a gyónás alatt lapozgassanak benne s onnan olvassák ki az aláhúzgált bűnöket.

B) Mit tegyünk tehát a sablonosság elkerülése végett? Szoktassuk az ifjakat a *bűnök motívumainak* bevallására, vagyis az

önálló bűnbevallásra.

a) Nemcsak az a fontos, hogy a lelkiismeretvizsgálás tényleg a mélyre leszállás legyen, kötelességeink megsérté-sének, rossz hajlamainknak, vágyainknak, törekvéseinknek komoly fölismerése, hanem törekvésünk oda is irányuljon, hogy a bűnbevalláskor *az egyes vétkek motívumait, forrá-sait is megjelöljék a gyónók,* mert hiszen a motívumok ismeretében rendesen egészen másképen minősítjük a vétkeket.

Hogy ez az eljárás korántsem valami moderneskedő újítás a gyóntatás terén, arra vonatkozólag érdemes idézni *Szalézi Szent Ferencnek* ugyanilyen tanítását Philotheához: «A gyónásban hadd el azokat a fölösleges önvádolásokat, melyekkel némelyek szokásból illetik magukat. Pl. nem szerettem Istent úgy, mint kellett volna; nem imádkoztam oly áhitattal, mint kellett volna; a szentségeket nem fogad-tam kellő áhitattal stb. Ennek oka egészen világos. Ezen általános vádakból lelkiatyád nem ismeri meg lelkednek állapotát, mert azokat a világ legtökéletesebb emberei is elmondhatják . . . Keresd tehát a vádaknak különös okát s ha azt megtaláltad, egyszerűen és tartózkodás nélkül valld meg azt. Ha pl. arról vádolod magad, hogy felebará-todat nem szeretted eléggé, ennek oka talán az volt, hogy a szükséget szenvedő szegényen nem segítettél és nem vigasztaltad őt, mikor azt könnyen megtehetted volna. Ha ez így van, akkor erről a különös esetről vádold magad s mondd, hogy hanyagságból, keményszívűségből, vagy

[1] *Szuszai* felfogását tehát a lelkitükör teljes eltiltásáról túlzott-nak tartjuk. («Előkészület a nagy napokra.» Bpest, 1908. 36—37. l.)

megvetésből nem segítettél rajta tehetséged szerint. Épp így ne vádold magad, hogy Istent nem imádtad köteles áhitattal . . . Nem elég azt mondani, hogy hazudtál, ami azonban senkinek sem szolgált hátrányára, hanem azt is meg kell mondanod, hiúságból, öndícséretből, mentegetőzésből, tréfából, fejességből történt-e az».[1]

b) Már az első gyónásra való előkészítésnél arra tanítsuk tehát a gyermekeket, hogy úgy gyónják meg minden bűnüket, *ahogy azt elkövették s ne amint azt a lelkitükör mondja.* Minél több konkrét példát hozzunk fel: ha valamelyik gyermek ezt vagy azt a bűnt követte el, azt így meg így kell meggyónnia. A sok példa nyomán aztán rájönnek a gyermekek, hogy amit a lelkitükör valami általános kifejezéssel jelez, azt a bűnt az egyiknek egészen másképp kell megmondania, mint a másiknak. Ha ezt elérjük, a bűnbevallás *egyénibbé, öntudatosabbá* válik.[2]

Vegyünk csak néhány konkrét példát.

A helytelen gyónásban a gyermek ezt mondja: «Engedetlen voltam huszonhatszor». A szám nevetséges megjelölését hagyjuk most figyelmen kívül; pusztán ez az «engedetlen voltam» teljesen elégtelen az *egyéni* bűnbevalláshoz. Mert az egyik engedetlen lehetett pl. figyelmetlenségből és egészen apró dologban; a másik lusta volt megtenni, amit parancsoltak neki; a harmadik már elindult a boltba, ahová küldték, de útközben barátai elcsalták; a negyedik makacskodásból, önfejűségből. Mennyivel más lesz a gyóntató intelme, ha ezeket a mellékeseknek látszó körülményeket is ismeri!

Vagy: «Másokat megszóltam». De miért? Csacskaságból; irígykedtem a másik előmenetelére; ellenszenvem van az illető iránt stb.

«Bosszantottam, verekedtem.» Igen, de miért? Ez már nekem szokásom — így az egyik. Nem szoktam soha, de annyira mérgesítettek, hogy egészen elvesztettem a józan eszemet — így a másik.

«Kötelességemet nem teljesítettem»; hányszor gyónják ezt a diákok, de ugyan melyik teszi hozzá, «azért, mert a moziba mászkáltam», «mert kényelmes vagyok», «mert folyton detektív-regényt bújtam» stb.

[1] *Szalézi Szent Ferenc — Platz:* Philothea. Budapest, II. kiad. 133—34. l.

[2] *Schreiner G.:* Individuelle Kinderbeichten. Katech. Blätt. 1909. évf.

«Misét mulasztottam». Lustaságból. Elaludtam. Soha nem szoktam pontosan kelni. Kiránduláson voltam.

«Igen heves tisztátalan kísértéseim vannak.» Mert gyönge az akaratom; mert kiskoromtól erősen dohányzom s tönkretettem idegeimet; mert folyton ilyen könyveket olvasok; mert ilyen barátaim vannak; mert ilyen moziba járok stb.

«Hazudtam.» Miért? Féltem, hogy kikapok. Hiúságból, hogy imponáljak. Hirtelen kiszaladt a számon, pedig nem szoktam soha . . .

Úgy-e, mennyire más a gyónás, ha így végeztetjük! Elismerjük, hogy az ilyen gyónásnál az előkészület és talán a gyóntatás is fáradságosabb, de viszont a lelkitükörnek mai módon alkalmazott használata annál eredménytelenebb.

c) Minél inkább fejlődik diákjaink öntudata, és minél több lelkitapasztalatra tesznek szert, ez az önálló bűnbevallás is annál sikeresebb lehet. Ennek hangoztatásáról tehát a későbbi hittanórákon, exhortációkon s magánbeszélgetéseinkben sem szabad megfeledkeznünk. A nagyobbak előtt meg kell említenünk, hogy *sok olyan bűn van, amelyet a lelkitükör nem említ*, s amelyet csak azért, mert abban nincs fölsorolva, még a gyónásból kihagyni nem szabad.

Pl. a féktelen regényolvasás, a pénz haszontalan kidobása, túlságos mozizás, korai dohányzás, nagy pénzben kártyázás, örökös korzózás, udvarlás, flörtölés, megbízhatatlanság, szeszélyeskedés, kiállhatatlanság stb. Ezekről a lelkitükörben alig hallanak valamit, alig is vallanak valamit, *pedig éppen legáltalánosabb hibái a kamaszkornak!* Ismét csak konkrét példában mutassuk be, hogy van egy ifjú, akinek ez meg ez a bűne és ha helyesen akar gyónni, akkor annak ezt kell mondania. Csakis az ilyen egyéni gyónással válik lehetővé, hogy a gyóntató felismerje a főhibát s ennek megfelelő utasításokat adhasson.

A főhiba minden emberre olyasféle sajátosságot nyom, mint a temperamentumok; ha a főhibától szabadulni tudnánk, a többi könnyen menne.

A motívum sok esetben *uralkodó hibája* is a gyónónak, ez az a hajlam, amelyből legtöbb bűne fakad. Így fogja a gyónó is felismerni vétkeinek gyökerét, az egyes vétkek összefüggését, azoknak egymásmellé vagy alárendeltségét; szóval így kap céltudatos lelkinevelést.

d) Szintén a gyónásnak minél öntudatosabbá tétele céljából szoktassuk hozzá az ifjakat, hogy minden gyónást egy

kis *beszámolóval kezdjenek;* utolsó gyónásom óta javultam (ezt meg ezt már el tudtam kerülni), rosszabb lettem (ebben és ebben), vagy nincs semmi változás.

Ezért már a lelkiismeretvizsgálást is emeljük a merő bűnvizsgálás vonalánál magasabbra. Nem helyes, ha a lelkiismeretvizsgálás folyton csak olyan pontokra fordítja az ifjú figyelmét, amelyeken lelke kisiklott. Ez is kell. De miért mondunk le arról a bátorító, éltető, erőt adó örömről, amit az Isten segítségével elért sikerek megállapítása fakaszt?

e) Tehát, ha van rá ok, *dícsérjük is meg a gyónót!*

Erről a finom pedagógiai érzékről tesz bizonyságot Szent János, mikor első levelében így dícséri az ifjakat: «Irok nektek ifjak, mert meggyőztétek a gonoszt... Irok nektek fiatalok, mert erősek vagytok és az Isten igéje megmarad bennetek és a gonoszt legyőztétek». (2, 13. 14.)

Saját praxisomban arra neveltem az ifjakat, hogy a bűnök mellett mondják el azt is, hogy az elmúlt idő alatt mily küzdelmeik voltak, miben győztek, mily önmegtagadást végeztek, mily bűnről szoktak le; és csak érezni kellett hangjukból, mily öröm s Isten iránt mily fokozott bizalom kelt bennük, ha bármily kis diadalról számolhattak is be!

Azt is megdícsérni, hogy a kötelező iskolai gyónásokon kívül is önként is szokott gyónni.

Nem kell attól tartani, hogy az ifjak elbizakodottakká lesznek, ha sikerről számolhatnak be. Ellenkezőleg; a folyton csak bűnök után kutató lelkiismeretvizsgálat úgyis elég lesujtó eredményt mutat fel; csak biztatás s felbátorítás tehát a jövő küzdelemre, ha legalább egy-két pontban javulást is tapasztalhatnak. Hiszen úgyis arra kell törekednünk, hogy az ifjak a gyónást ne annyira forrásnak tartsák, melyben időről-időre tisztára mosakszanak, hanem inkább lépcsőnek, melynek segítségével egyre magasabbra juthatnak.

f) Bizonyos alkalmakkor, pl. lelkigyakorlatok gyónásánál, igen hasznos az ifjakkal nemcsak általános gyónást végeztetni az utolsó lelkigyakorlat óta, hanem *speciális szempontból tartott lelkiismeretvizsgálást* is, azaz beszámolást arról, hogy a legutóbbi lelkigyakorlatban meggyónt főhibájuk ellen az elmúlt évben mennyire sikerült küzdeniök.

Többször volt alkalmam ilyen gyóntatásban résztvenni s épülni azon a mély megrendültségen, frisseségen, lendületen, amellyel az ilyen gyónásokat az ifjak végzik. Akárhány valóságos mérleget állít fel, nyereség- és veszteség-számlát

az elmúlt évről. Az ilyen gyónások (amelyekben persze engedjük az ifjakat, hogy kedvükre jól kibeszélhessék magukat!), sok időt vesznek ugyan igénybe; de az is biztos, hogy az az ifjú, aki így szokott gyónni, később, felnőtt korában is szívesen fog gyónni menni. És viszont csak az ilyen gyónás lehet igazi lélekvezetés, mert ez a bűnbevallás nem formuladarálás többé, hanem a való élet színes rajza, eleven lüktetése.

Csak így fogják az ifjak megszeretni a gyónást, vágyakozni utána s önszántukból gyónni menni. Csak nézzük meg, hogy ha véletlenül az ifjak betegek voltak a kötelező közös gyónás idejében, ugyan hányan pótolják később maguktól az elmaradt gyónást? Bizony alig néhányan. Viszont az az ifjú, aki önszántából (pl. a szűnidőben) gyónni megy, jelét adja, hogy tudja értékelni a gyónást.

V. A jó gyóntatás művészete.

A jó gyónás komoly feladatok elé állítja azonban *a gyóntatót* is. A buzgó lelkipásztor szemében a gyóntatás nemcsak egy szentség helyes kiszolgáltatása, hanem pedagógiai feladat is. Amint az Úr példabeszéde szerint is (Luk. 18, 10. s köv.) ugyanabból az imádságból a farizeus kevés haszonnal tért haza, a vámos meg sokkal, épígy a penitenciatartás szentsége is egyesekben nagyszerű lelki haladásnak előidézője, míg mások fölött nyomtalanul tűnik el. Az a gyóntató, aki nevelőnek is érzi magát a gyóntatószékben (sehol a világon nincs még egy ilyen egyéni nevelési alkalom!), minden szavát, kérdését, intését bizonyos célnak, nevelési végső ideáljának szolgálatában teszi meg. Már az eddigiekben is adtunk útmutatást a helyes ifjúsági gyóntatáshoz; ezeken kívül itt még néhány követelményre hívjuk fel a figyelmet, hogy igazán az legyen a gyóntató, aminek Szent Alfonz kívánja: Pater, iudex, doctor, medicus. (Praxis confessar. n. 1.)

A) A gyónási intelem nevelőértéke.

A helyesen választott gyónási figyelmeztetésnek és elégtételnek nagy pedagógiai értéke van. Sajnos, a sok esetben sablonos intelem hallatára azt kell hinnünk, hogy néha a gyóntató nincs tisztában azzal a nagy szuggesztív erővel, amelyet a helyes gyónási intelem kifejthet. Pedig már a IV. lateráni zsinat, mikor az évi kötelező gyónást elrendeli, mindjárt hozzá is teszi: «Sacerdos autem sit

discretus et cautus, ut more periti medici «superinfundat vinum et oleum» (cf. Luc. 10, 34.) ... diversis experimentis utendo ad salvandum aegrotum». Ezt a lehetőséget nem volna szabad kiaknázatlanul hagyni s beérni valami általános jóraintéssel s az öt Miatyánk — öt Üdvözlégy feladásával. A helyes gyónási intelem sokban hozzájárulhat nemcsak a gyónás hatásának fokozásához, hanem annak megszerettetéséhez is.

a) *Soha komoly gyónási intelem, figyelmeztetés és útbaigazítás nélkül gyóntatni nem szabad!*

«Sokkal többet ér kevés jó gyóntatást végezni, mint sokat elhamarkodva és gyümölcs nélkül.» (Szal. Sz. Ferenc.)

Minden egyes gyónás legyen valóságos lelkiélmény ifjaink számára az abban nyert komoly, egyéni szükségleteket szem előtt tartó intelem által is.

Nem akarunk általánosítani, de rá kell mutatnunk arra a tagadhatatlanul szomorú tényre, hogy felnőtt korukban a hitetlenség sokszor éppen azokat lepi meg, akik fiatalságukban fokozottan vallásos, de helytelenül alapozott nevelést kaptak. Közismert tény, hogy minisztránsokat, harangozókat, kántorokat mily könnyen fenyegeti a lelki hidegség veszélye, mert folyton szent cselekmények körül forogva, hozzászoknak azokhoz, a nélkül, hogy buzgalmukat különösen élesztették volna. Az ifjú későbbi lelki életére is nagy veszély, ha gyónik, mert az iskola követeli, ha gyónik úgy, mint számtant tanul és mint latint preparál, ha csak sablon volt nála a gyónás s nem vitális lelkiszükséglet kielégítése; az iskolából kilépve együtt hagyja el valamennyit!

Valóban megszívlelésre méltó, amit e pontra vonatkozólag *Széchenyi István gróf* «Önismeret»-ében ír saját gyermekkoráról: «Mikor legelőször gyóntam és nekem többek közt azt mondták: hogy nem lehet nagyobb bűn, mint valami vétket eltitkolni és mégis áldozni, s többek közt azt is állították, hogy áldozás előtt valami eledelt, sőt csak egy csepp vizet nyelni szintén kimondhatatlan nagy bűn: akkor teli voltam száz meg száz skrupulussal.

Egyéb útmutatást nem adtak, hanem hogy vizsgáljam meg bűneimet, vajjon a «kisbíró» — a magyar közbeszéd szerint így nevezték a lelkiismeret sugallását — nem vádol-e valamivel?

Akkor azt sem tudtam, mi tulajdonképen a bűn és mennyire lehet a körülmények és indítóokok miatt éppen az a bűn könnyebb vagy súlyosabb — és oly nagy lelki

zavarba estem, hogy számtalan olyan bűnt gyóntam meg, melyeket soha nem követtem el, csakhogy véletlenül egy se maradjon említetlen, s áldozás előtt a világért sem öblítettem volna ki a számat, attól félve, hogy legnagyobb vigyázásom ellenére mégis egy homeopatikai dosis (parányi) víz csúszhatnék le gégémen és ezzel valami mennyekbe kiáltó bűnt követnék el.

És azok a papok, akiknek gyóntam, ugyan valódi bölcsek voltak-e? Mondhatom, egyetlenegy sem adott valóságos és hasznos tanácsot».[1]

Mit tartsunk tehát szem előtt a gyónási intelemnél?

b) *Az általános intés* («tehát ezután légy jó», «vigyázz magadra», «bűnt el ne kövess») *nem ér semmit*. Ragadjuk ki a gyónásból *a legfőbb hibát*, vagy még jobb, ha mi kérdezzük a gyónótól: «Mit gondolsz, fiam, melyik volt a legnagyobb bűnöd? Úgy van, az volt. Nos, most figyelj ide» ... És ekkor erre az első, legfőbb bűnére, hajlamára, szokására, amelyikből talán a többi is mind ered, hívjuk fel figyelmét. Mindennap a reggeli imában gondolja el, ma mikor kerülhet olyan helyzetbe, amelyben ez a legfőbb bűne elő szokott fordulni és akkor mint fog majd magára vigyázni.

Akinél megelégszünk a sablonos — s sokszor lélek nélkül elmondott — jó föltétellel: «fogadom életem jobbulását ...», ott bizony eredményt hiába várnánk. Hanem a legkonkrétebb megfogalmazással kell megállapodnunk, hogy melyik bűn ellen fogja összeszedni a jövőben minden erejét (tehát nem így: «soha többé *semmi* bűnt nem követek el»), s akkor az ellen a *legrészletesebb* haditervet kidolgozni s a gyónóval megbeszélni (mikor szokta elkövetni azt a bűnt, mily körülmények közt, mily eszközöket használjon azzal szemben stb.).

Az egyiknek pl. hirtelen eljár a szája, káromkodáshoz szokott. Nos, reggel gondold csak el: most iskolába megyek, ott sokat bosszantanak a fiúk, ohó, ott majd résen leszek. Aztán délben otthon is vigyázok, hogy baj ne legyen ... Délután a játéknál szoktam megint hirtelenül beszélni, itt is vigyázok ... Este aztán szigorúan ellenőrizni: megtartottam-e, amit reggel föltettem magamban. A legközelebbi gyónásban aztán beszámolni: «Ez és ez volt a különleges jó föltételem. Ennyiben és ennyiben sikerült megtartanom». Látni kell, mily szent öröm csendül ki szavából, ha sikerről számolhat be!

[1] Id. *Fekete-Váradi:* Széchenyi vallomásai és tanításai. Budapest. 1926. 99. l.

«Nem akarom, de már rájár a szám» — panaszolja az egyik gyónó. «Üss a szádra, de úgy, hogy fájjon: majd meglátod, mennyire fogsz ezután vigyázni!»

Aki meg azt gyónja, hogy rendetlen kötelességeinek teljesítésében, annak ajánljuk azt, hogy pl. az áldozás napján a legszigorúbban pontos legyen mindenben. Aki engedetlen volt szüleivel szemben, lesse legközelebbi parancsukat s kettős örömmel ugorjék annak teljesítése után. Aki megbántotta társát, keressen alkalmat, hogy valamivel igazán megörvendeztesse őt stb.

c) Rendkívül hasznos intelem a leggyakrabban elkövetett bűnökkel *szemben álló erények gyakorlására* figyelmeztetni a gyónót.

Aki hirtelen szenvedélyre lobban és másokat sérteget, annak udvariasságot, aki kiállhatatlan, annak előzékenységet ajánlunk; aki hirtelen káromkodik, rögtön büntesse meg magát valamivel (üss azonnal a szádra, de jó nagyot!); aki folyton kíváncsiskodik, hagyja abba az olvasmányát a legérdekesebb résznél, vagy érkezett levelét ne bontsa fel 10 percig; aki lusta, pontosan keljen fel stb.

d) A helyes gyónási intelem a *bánat fölkeltésében* is igyekszik a gyónót öntevékenységre bírni.

«Nézd csak: ezt a nagy bűnt tetted. Mondd, boldog voltál utána? Nyugodt? Látod már, mily szomorúan megcsalt a kísértés? Mily hálátlan voltál Istenhez! Érzed? Mennyivel szebb lett volna, ha győztél volna abban a kísértésben! Ezentúl erősebb leszel, úgy-e?»

Sok bizalmat mutatni a javulást ígérő lélek iránt! «Hiszen látom, fiam, hogy nem érzed jól magad a bűnben. Azért jöttél gyónni, hogy most még vegye le rólad az Úr ezt a nehéz adósságot; hanem ezután ... Nos, ezután, kerül, amibe kerül, de vissza nem esem! Tudom, hogy így gondolkozol. Ha nem így gondolkoznál, nem térdelnél itt.»

e) De nem kevésbbé fontos *bizalmat is szuggerálni* a talán reménytelen lélekbe. Sokszor látjuk, hogy a komoly vereségről szóló gyónás után mily ijesztő levertség, passzivitás veszi hatalmába a gyónót.

Mintha mondaná: «Bizony, így megy ez már évek óta. Rajtam már nem lehet segíteni». Persze hogy nem is lesz változás az ilyen hangulatban végzett gyónás után, hacsak nem igyekszünk a bizalom aktivitásával kilendíteni ezt a passzivitásba fagyott lelket. «Nem szabad csüggedned! Legalább csak akarsz-e változni? A jó akarat csak megvan benned?»

Aztán ha nem is tudjuk még nagy eredmények örömével fokozni küzdő kedvüket, ne mulasszuk el kihasználni legalább a kis sikereket.[1]

«Nézd, fiam, a multkor már két hétig meg tudtad állani enélkül a bűn nélkül; látod, mégis csak van akaratod. No most! Most próbáld még tovább!»

Visszaeső bűnösöknél különösen fontosnak tartjuk, hogy pár szóval *a jövőre*, az esetleg elkövetkező új bukásra is kitérjünk.

Hányszor tapasztaljuk u. i., hogy a komoly erős fogadás valóban megvolt ugyan a gyónás pillanatában, de bizony gyöngének bizonyulván, a gyónó ismét elbukott — és mi lett a vége? Az első bukás összetörte az erős fogadást is s az első bukás után a szegény lélek valósággal ellenállás nélkül dobta magát a bűnök tömegébe. Két hétig sikeresen küzdött a bűn ellen, egyszer sem követte el; akkor egyszer szerencsétlenül beleesett, «most már úgyis vége az erős fogadásnak!» — gondolja és a következő két hétben minden-nap elköveti. Hogyan lehetne ennek elejét venni? Tegyük szóvá az intelem keretében egy esetleges bukás lehetőségét is. «Tudom, fiam, hogy most életre-halálra elszántad magad. De nézd csak, ha egyszer mégis megtörténnék veled a baj és újra elesnél (no, én hiszem, hogy nem lesz; de ha mégis...), hát ne törjön az össze. Rögtön tökéletes bánat s a jó akarat felszítása: Nem és nem! Nem akarok elesni! Minden a jó akaraton fordul meg. Baj, hogy újra elbuktál, hanem még nagyobb baj volna, ha most aztán fekve maradnál.»

Így kell — mindig *pozitív célt tartva szem előtt* — a gyónási intelmeket megválogatni. Az egyiket pontosságra, a másikat rendtartásra, föltétlen igazmondásra stb. kell figyelmeztetnünk.

A legközelebbi gyónásban aztán számoljanak be, hogy mennyi eredménnyel sikerült megtartaniok a kitűzött javu-lást. Ha nem sikerült, ismét és ismét ezt tűzzük ki nekik új meg új szempontok szerint világítva meg küzdelmüket. Csak így lesz a «penitenciatartás a leghathatósabb egyéni

[1] Helyesen figyelmeztet *Vermeersch S. J.*: «Si quis profectus appareat, (confessarius) ipsis rem gratulabitur: maxime enim cavendum est, ne unquam animo cadant. Quare cum, ipsa accu-sationis necessitate, peccata seu clades morales observent, iubeat eos etiam ad victorias reportatas attendere easque sibi indicare.» Id. *Gerster:* Munus confessarii quoad castitatem. Oeniponte. 1927. 7. l.

eligazítás eszköze», mint azt a magyar püspöki kar egyik körlevelében kívánja.

Igy ír a körlevél: «A penitenciatartás szentsége a lelkiismeret ébresztésének s a lelkiismeret irányításának szentsége. Az a szentség, hol a zárkózott szívek is megnyílnak s a gyermekek, akikkel nem bír senki s akik bizonyos kérdésekben némák, mint a sír, bizalomra gerjednek. A penitenciatartás szentsége egyszersmind a leghathatósabb egyéni eligazítások eszköze, amire ugyancsak szüksége van a gyermeknek . . . Mily fontos dolog már most a szívekbe behatolni, kísértéseiket, fölfogásukat, nehézségüket megismerni! . . . Buzdítson erre mindnyájunkat a nagy föladat, hogy lelkekkel állunk szemben, kiket szorgosan kell kezelnünk, behatóan és okosan tanítanunk, hogy ezáltal öntudatra segítsük bennök a nemes érzést s ők tudva, akarva forduljanak el a rossztól a jóhoz.»[1]

Mily könnyebben válik lelki élménnyé az ilyen gyónás és mennyivel könnyebb az ilyet megszerettetni az ifjakkal, mint ha éveken keresztül mindig ugyanazt a régen betanult jámborkás intelmet adják nekik!

B) **Az elégtétel nevelő értéke.**

A penitencia megválasztásának is *nagyobb változatossággal és nagyobb tervszerűséggel* kell történnie, mint ahogy az átlagosan szokásos.

a) A mai általános gyakorlat alig ismer más penitenciát, mint az *imádságot*. Ezen gyakorlat mellett szóló érvek tényleg oly komolyak, hogy általában ki is kell tartanunk mellette. A nagyobbaknak azonban adhatunk néhány *percnyi elmélkedést is az Oltáriszentség előtt;* vagy a «Miatyánk» elmélkedő elvégzését stb. (ha templomban van a gyónás).

De azért az imádság feladásánál is ki kell emelni azt a fő szempontot, amelynek ápolását a jelen gyónásban éppen kiválasztottuk. Az imapenitenciát is lehet annak az erénynek gyakorlásához kapcsolni, amelyet a bűnös éppen megsértett.

Igy pl.: Neked legnagyobb hibád a szeretetlenség másokkal szemben. Penitenciául mondj el öt Miatyánkot Jézus öt sebének tiszteletére és egy percig mindegyiknél gondolj arra, hogy mily nagy szeretetről beszél s szeretetre int téged ez a vérző öt seb. Vagy: Penitenciául mondd el a lorettói litániát s minden egyes könyörgésnél gondolj

[1] Katholikus Nevelés. 1912. 267—9. l.

magadra; ilyenformán: Kegyes és irgalmas Szűz! — és én milyen vagyok? Hívséggel teljes Szűz — és én az vagyok-e? Szeplőtelen Szűzanya! — és én? Makula nélkül való Anya! — én én?...

b) Legyen azonban a kirótt penitencia *tervszerű* is, azaz *nevelő erejű*.[1]

A tridenti zsinat világosan hirdeti ezt, mikor az elégtétel gyanánt feladott cselekedetekről így ír: «Azok meggyógyí-tanak a bűn maradványaitól (peccatorum reliquiis) és a bűnös élet által szerzett bűnös hajlamokat az ellenkező erénygyakorlatok által megszüntetik» (s. XIV. c. 8.). A «bűn maradványai» alatt azokat a káros diszpozíciókat kell érte-nünk, amelyeket a megelőző bűnös élettel szereztünk s amelyeket a feloldozás meggyöngít ugyan, amelyeket azonban még inkább eltüntetni éppen a pedagógikus-penitencia feladata.

Akkor nevelőerejű az elégtétel, ha elvégzése már össze-kapcsolódik a főhiba legyőzésével; ezért jó a hosszabb időre kinyúló penitencia (hiszen az ősegyház nem a mai bűn-bánati *aktust* ismerte, hanem a bűnbánati *fegyelmet)*, pl. egy héten át minden reggeli imánál felújítani a gyónásban tett ígéretet.

A római katekizmus a penitencia három faját sorolja fel: imádság (vagyis bármiféle vallási aktus), böjt (vagyis mindenfajta önmegtagadás) és alamizsna (vagyis bármiféle jócselekedet).

Az imádság *mellett* tehát (valami imát t. i. mindig adjunk fel penitenciául) az ifjak penitenciájába — főleg pedagógiai szempontból — ügyesen át lehet venni a régi *bűnbánati fegyelemnek* is egyik-másik elemét.

Pl. A lustánál előírhatjuk, hogy a következő három napon imádságban s tanulásban még annál is jóval pontosabb lesz, mint ahogy a kötelesség megkívánná. Akinek nyelvével van baja, félnapon át ne beszéljen egy szót sem (az elkerül-hetetlenül szükségeset kivéve). Aki szeretetlen volt otthon, szerezzen örömet szüleinek. A torkosnak lehetne némi böjtöt előírni, vagy, ami még jobb, legkedvesebb édessé-gükből hagyjanak az asztalon egy darabot. Másoknak pl. feladni, hogy imájukat térdelve végezzék, jöjjenek több-ször gyónni, mindennap végezzenek lelkiismeretvizsgálatot, a nem nagyon ízlő tanulást ajánlják fel penitenciául, játék-

[1] *Göttler:* Erziehliche Bußen. Katech. Blätter. 1917. évf.

ban, olvasmányban, szórakozásban tagadjanak meg valamit maguktól, az Oltáriszentséget látogassák meg stb. Önuralom s nyugodt viselkedés környezetünkkel szemben szintén kitűnő penitenciák, mert hiszen elég sok bűn éppen ennek a hiányából ered. Leginkább nevel az a penitencia, amely erkölcsi cselekvéssel, erőfeszítéssel jár.

Természetesen mielőtt ilyen penitenciát adnánk fel, meg kell az illetőkkel beszélnünk, hogy föltűnés és nagyobb nehézség nélkül el tudják-e végezni. Épülni fogunk, mikor látjuk, hogy a jóakarat mily készséggel megvan az ifjú gyónóban az ilyen penitenciák elvállalása iránt is.

Az ilyen penitenciák feladásánál mindig hívjuk fel a figyelmet arra a *pozitív célra*, amelyet a penitencia által eléretni akarunk. El kell mondanunk az ifjaknak, hogy csak ilyen állhatatos és öntudatos önnevelői munkával fejlődik bennük a jellemes férfilélek s hogy az a lelkiharc csak segítség nekik a benső lomhasággal s fiatalkori állhatatlansággal szemben. Igy elérjük, amit a tridenti zsinat akar: «Tota vita christiana perpetua debet esse poenitentia». Az ilyen penitenciáknak — a szentségi eredményen kívül — akaratnevelő hatásuk is lesz; márpedig ez rendkívül fontos, mert hiszen a bűn elkövetésében is az akarat volt hibás.

VI. A gyakori gyónók vezetése.[1]

Ifjúságunk lelkinevelésének egyik legelső eszköze a gyakori gyónás. A gyakori gyónás azonban bizonyos sajátos követelményeket ír elő a gyónók vezetésére nézve, amelyeket külön foglalunk össze. A gyónás *szentségi* hatása bármilyen gyóntatás mellett megvan ugyan; nem így azonban annak *nevelő* hatása, ami pedig felmérhetetlen érték a természetfölötti élet fejlesztésére nézve. A gyónásban rejlő pedagógiai erők kihasználása főleg a gyakori, *pusztán ájtatosságból* («materia libera»-val) végzett gyónásoknál fontos, hogy a gyónót a megszokással járó mindennapiság veszedelmétől megmentsük.

[1] *Baur:* Beseligende Beicht (Betrachtungen und Gebete f. d. öfteren Empfang des hl. Bussakramentes). Herder. *Lucas:* Ein Büchlein vom frohen Beichten. Limburg a. d. Lahn. 196. l. *Pámer:* Die Quelle des Friedens (Praktische Unterweisungen zum würdigen Empfange d. hl. Sakramente d. Buße u. d. Altares). Herder. *Rademacher:* Pädagogisch-psychologisches zur Andachtsbeichte. Theologie und Glaube. 1917. évf. 305—314. l. *Scharsch Ph.:* Die Devotionsbeicht. Leipzig.

A) Mindenekelőtt is világosan kell látnia a gyóntatónak, hogy a gyakori gyónás **oly kedvező alkalmat ad a lelki vezetésre,** aminőt sehol máshol találni nem lehet.

A gyakori gyónók u. i. *rendesen csak bocsánatos bűnöket gyónnak* és mindjárt ez a körülmény is különös feladatot ró a gyóntatóra.

Dogmatörténeti tény, hogy az őskereszténységben eleinte csak a halálos bűnöket gyónták meg s a bocsánatos bűnök meggyónásának gyakorlata csak a IV. és V. században kezdődött.[1] A szerzetesi közös élet kifejlődésével u. i. a szerzetesek kisebb hibáikat és gyarlóságaikat is feltárták az apát előtt (még ha az nem is volt felszentelt pap), hogy tőle *lelki irányítást* nyerjenek. Később ezeket a kisebb botlásokat bevették a gyónásba is s a VIII. századtól kezdve a bocsánatos vétkek meggyónása általánossá vált a világi hívek közt is.[2]

Hogy a csak bocsánatos bűnöket tartalmazó gyónásnál mennyire fontos a *lelkivezetést* hangsúlyozni, kitűnik az ősegyház gyakorlatából, amely szerint az első négy (sőt egyesek szerint hét) században általános szokás szerint csak azok gyóntak, akiknek halálos bűnük volt. A bocsánatos bűnök eltörlését u. i. sok más eszközzel meg lehet nyerni. Így érthető pl., hogy Szent Ciprián, Szent Ambrus, Szent Ágoston, Szent Jeromos soha életükben nem gyóntak.[3]

A gyakori gyónásban tehát a régi egyháznak azt a szellemét kell felújítani, amely a bocsánatos bűnök meggyónása által nem annyira bűnbocsánatot (mert hiszen ezt sok más úton is elérhetjük), hanem elsősorban lelki vezetést s tökéletesedést keresett.

Már most ebből mi következik?

Nem szabad a gyónás szentségi hatását egyoldalúlag értékelnünk, mintha az a bűneltörléssel már kimerült volna; mert hiszen jelen esetben — csak bocsánatos bűnökről lévén szó — a gyónás nem is gratia prima-t ad, hanem secunda-t, erősíti az el nem vesztett (csak elgyöngült)

[1] *Bruders:* Einführung läßlicher Sünden in das Bekenntnis der Beicht. Zeitschrift f. kath. Theologie. Innsbruck. 1910. 533. s köv. l. *Dudek:* Bűnbocsánat az ősegyházban. Budapest. 1910. 115 s. köv. l.

[2] *Werdenich:* A bocsánatos vétkek gyónása a lelkitökéletesbülés szolgálatában. Eucharisztikus Értesítő. 1921. évf. 36. l.

[3] V. ö. *Scharsch:* Die Devotionsbeichte. Leipzig. 1921. 22—23. és 40. l. L. még *Mihályfi:* Az emberek megszentelése. Budapest. 1921. 125. l.

kegyelmi életet. Az ilyen gyónásban a fősúly tehát nem a máskülönben «finis primarius» címen említett bűneltörlésen, hanem a «finis secundarius» helyén szereplő erősítésen és lelki vezetésen legyen.[1] Tehát: *tudatos, pozitív rávezetés a keresztény életre.*

Igaz ugyan, hogy ez a lelkivezetés sok más alkalommal is történhetik; de soha kedvezőbb körülmények közt nem, mint a gyónásban. A privát buzgóságból végzett gyónásnak *önálló jelentőséget éppen akkor* fogunk adni, ha az nem pusztán áldozási előkészület lesz — mint ma még sok gyóntató szemében az —, hanem ha minél jobban érvényesíti nevelői hatását; ha nem lesz csak bűnbocsátó, hanem egyúttal a lelkimagaslatokra vezető eszköz is.

A gyakori gyónás jelentősége tehát nem elsősorban a bűneltörlésben áll, hanem *a harcra erősítésben;* mert hiszen a gratia habitualis, amelyet a szentségekben kapunk, a megszentelésen kívül itt még oly irányban is dolgozik, hogy természetünknek a bűn által okozott s a megigazulás után is még megmaradó *gyöngeségét gyógyítsa, erősítse.*[2] Ez a gratia habitualis aztán jogot ad a gratia actualis tömegéhez abban a pillanatban, mikor szükségünk van rá, hogy meg tudjunk állani a kísértésben.

E mellett minden gyónás — főleg ha a bánatunkba befoglaljuk régebbi bűneinket is — az ideiglenes *büntetésekből is eltöröl.*[3]

B) Az a lelkinevelés, amelyet a gyakori gyónástól elvárunk, kettős követelményt támaszt a gyóntatóval szemben: *a)* **egyéni megítélést** s *b)* **egyéni vezetést.**

a) *Egyéni megítélés.* Nincs két teljesen egyező emberi szervezet, annál kevésbbé két egyforma lélek. Ha ezt megfontoljuk, nem csodálkozhatunk, hogy *ugyanolyan bűnbevallási formula a különböző egyéneknél gyakran egész*

[1] Annál inkább ez a helyzet, minél kisebb gyermekek gyakori gyónásáról van szó, a kis gyermekek gyónásában alig találkozunk súlyos bűnnel, tehát «a gyermekgyónások értéke főleg pedagógiai erejükben rejlik». (*Gatterer:* Kinderseelsorge. Innsbruck. 1924. 86.)

[2] Ezért hívjuk a penitenciatartás szentségének kegyelmét «gratia sanativa», vagy «gratia resuscitativa»-nak, ellenben a keresztség kegyelmét «gratia regenerativa»-nak ... Per baptismum spiritualiter renascimur ... Quodsi per peccatum aegritudinem incurrimus animae, per poenitentiam spiritualiter sanamur». (Decr. pro Armenis. *Denzinger:* Enchiridion n. 590.)

[3] «Quanto aliquis pluries de eisdem peccatis confitetur tanto magis poena minuitur.» S. *Thomas,* Supplem. qu. 10. art. 2.

különböző lelkihelyzetet jelent. A gyóntatónak kell tehát mintegy a sorok közt olvasni tudnia s az egyenlő szavakból a különböző lelkiállapotokat kifejtenie. Ezzel függ össze az a fontos feladat is — amelyet nem lehet eléggé hangsúlyozni —, hogy inkább a *szokásos* hajlamok, a *legfőbb* bűnforrás, az *állandóan* visszatérő bűn felfedezésére s gyógyítására törekedjünk, *mintsem az egyes esetek* megbeszélésére. Hiszen az egyes tettek már ezekből a hajlamokból fakadnak. A konkolyt kitépni kell s nemcsak lekaszálni; mert amint a lekaszált rét újra kihajt, épp olyan a veszély, hogy a gyónással csak lekaszált (de ki nem tépett) bűn is újra fakadni fog.

b) *Egyéni vezetés.* A prédikációkban tömegeknek beszélünk, a gyónásban egyénekkel van dolgunk. Sehol tehát oly kevéssé nem szabad sablonosan eljárni, mint a gyóntatásnál.

Mindjárt egyénileg kell megszabni a gyónás *gyakoriságát* is. Egyiknek hasznos lehet a heti vagy kétheti gyónás, a másikra már erősebben s károsan hathat a «quotidiana vilescunt» törvénye. Mindenesetre elvünk legyen: *inkább gyónjanak az ifjak ritkábban, de komolyan, mintsem gyakran és felületesen!* A gyakori heves kísértéssel küzködő, szenvedélyes természetű hasznát látja a *heti gyónásnak*; a nyugodt ártatlanságban csendesen virágzó, szenvedélyektől nem zaklatott lélek kevesebbel is beéri. Ilyeneket *havi egyszeri gyónással is* nyugodtan ereszthetünk a gyakori áldozáshoz; sőt lelkivezetésünk célja legyen, minél több lelket ránevelni erre az állapotra. Ideálisnak azt az iskolát tartjuk, amelynek *minden* növendéke havonként *önként* szentgyónást végez és havonként többször áldozik.

Az egyéni kezelés főkép nyilatkozzék meg a bűnbevallást követő *lelkiirányításban.* Amelyik gyóntatóban tényleg ég a vágy, hogy ezt a lelket előrevigye és e mellett kellő lélektani éleslátása is van, minden gyónási anyagban fog találni olyan részt, amelybe belekapaszkodhatik s amelybe a javulás magját elvetheti. A «*discretio spirituum*» régi gondolatának — bár nem ez az eredeti jelentése — bátran adhatjuk ezt az új értelmezést is: minden egyes lelket külön vizsgálni s különös sajátosságainak s szükségletének megfelelően kezelni![1]

[1] *Wunderle:* Seelsorge und Religionspsychologie. Theologie und Glaube. 1922. évf. 270—277. l.

Ha a ritkábban gyónók be is érhetik a gyónás bűntörlő eredményével, a gyakori gyónóknál okvetlenül hozzá kell venni *a gyónás nevelő, javító hatását is.* Ebből azonban fontos szabály következik. Aki u. i. a gyónásban elsősorban tisztulást keres, a fősúlyt a bocsánatos bűnök *kimerítően pontos* bevallására fordítja (ami pedig nem is volna kötelező); ahol azonban a pedagógiai hatást értékelik többre, ott *a kedvenc hibának*, a fő alapbűnnek bevallásában s annak részletes megtárgyalásában nyilvánul a gyónás. Nézetünk szerint leghasznosabb *mindkét eljárást összekapcsolni* úgy, hogy a gyónó hadd végezzen bocsánatos bűneiről is teljes bevallást, de utána — a gyónási intelmekben — egyetlen egy bűnt, a *legfőbbet* ragadjuk ki az elmondott anyagból, annak legyőzését tárgyaljuk meg a gyónóval részletesen s az általános erős fogadás mellett erre az egyre vonatkozólag tétessünk vele egészen konkrét föltételeket.[1]

Főkép gyakran hangoztassuk az ilyen gyónók előtt az *Isten szeretetét.* Míg a ritkábban gyónóknál sokszor örülünk, ha éppen valamikép elegendő bánatot s javulási szándékot találunk, a gyakori gyónók lelkinevelése már magasabb célt tűzzön ki, nevezetesen *Isten szeretetének* ébresztését. Nem elég csak elméletben megcáfolni azt a téves állítást, hogy a katolikusok csak az isteni jutalomért erkölcsösek s csak a büntetéstől való félelemből kerülik a rosszat, hanem igyekeznünk is kell, hogy nevelési gyakorlatunk megfeleljen az ellenkező elméleti tanunknak. A túlvilági jutalom és büntetés kizárólagos motívumai könnyen lelki egoistákat nevelhetnek, akik folyton csak «érdemszerző cselekedeteket» akarnak felhalmozni saját maguknak s e mellett az igazi *kötelességteljesítő, komoly, következetes keresztény élettől* távol állanak. Természetesen az átlagos lelkinevelésben nem lehet nélkülözni a jutalom motívumait sem, de a gyakori gyónók lelkületét igyekezzünk az istenszeretet magasabb eszményei felé is emelni.

VII. Aggályos lelkű ifjak vezetése.[2]

Szólnunk kell röviden még az aggályos lelkiismeretű ifjak kezeléséről is.

[1] *Scharsch:* i. m. 160. l.

[2] *Bergmann:* Die Seelenleiden der Nervösen. Herder. *Bergmann* kiadásában: Seelenleiden und Religion. Hat kötet. Düssel-

A) **Az aggályosság okai.**

A gyermeki lelkiismeret rendesen igen finom s könnyen hajlik az aggályosságra. A gyengéd lelkiismeret természetesen még nem aggályosság, mert ha nagyon is fél valaki a bűntől, lehet azért tiszta fogalma tetteinek súlyosabb vagy könnyebb voltáról s lehet ereje, hogy ezen belátása szerint cselekedjék. A skrupulózus léleknél azonban *éppen az elkövetett tett helyes megítélésének képessége hiányzik.*

Gyermekeknél oka lehet ennek *öröklött pathologikus hajlamuk*, vagy pedig a *fejlődési évek fiziológiai zavarai* (a leányoknál ez utóbbi gyakrabban).

De okozhatja az aggályosságot az a mulasztás is, hogy nem tanítottuk meg az ifjakat világosan különbséget tenni *a kísértés és bűn között.* (Fontos!)[1]

Oka lehet a *helytelen nevelési módszer* is, ha t. i. az ifjak elé csodálni való, de rendes emberi körülmények közt *elérhetetlen ideált*, mint okvetlenül kötelező törvényt állítanak s ha a tanácsokból parancsokat csinálnak. Nem csoda, ha az ifjú, mikor az elébeállított elérhetetlen ideáltól — talán legjobb akarata mellett is — elmarad, arra a gondolatra jön, hogy az erkölcsi törvényeket kielégítően talán nem is lehet betartani.

Oka lehet végül a *bűnös élet után* megtért lélek másik végletbe csapása is.

Az ifjak aggályoskodása — éppen gyengédebb lelkiismeretükből kifolyólag — gyakrabban előforduló betegség, mint a felnőtteké; és legnagyobb veszedelme az, hogy ha kellő kezelésben nem részesítjük, néhány év multán teljes hitközönybe csap át.

B) **Az aggályosság kezelése.**

A skrupulus gyógyításánál tekintetbe kell venni annak okát és ha pathologikus hajlamokból fakad, orvosi gyógypedagógiára is szükség van a lelkivezetés mellett.

dorf. 1826—30 (a Verband kath. Akademiker kevelaeri gyűléseinek anyaga). *Dimmler:* Skrupulosität und religiöse Seelenstörungen. L. Auer. Donauwörth. 1930. *Dubois:* L'ange conducteur des âmes scrupuleuses ou craintives. Lille. *Grimes:* Traité des scrupules. Paris. *Gemelli:* De scrupulis. Florenz. *Müncker:* Psychischer Zwang und seine Beziehungen zuMoral und Pastoral. Düsseldorf. *Raymond:* Der Freund der Nervösen und Skrupulanten. *Reuter:* Neoconfessarius n. 255. *Strohmayer W.:* Die Psychopathologie des Kindesalters. Bergmann, München.

[1] Lelkinevelés érdekében beszámolhatnak ugyan a gyónásban kísértéseikről is, de mindig tegyék hozzá, hogy nem egyeztek belé.

Igen sok esetben csak a gyönge idegzet az oka a bajnak; ilyenkor tehát azt igyekezzünk erősíteni (alvás, pihenés, szabad levegő, táplálkozás).

Legyünk nagy türelemmel az ilyen ifjak panaszai iránt, a nélkül persze, hogy abban túlzásba mennénk. Ha mindig ugyanazt a nehézséget adják is elő, az tény, hogy erre a kibeszélésre szükségük van s utána legalább egy ideig nyugalmat találnak.

Főkép szükséges, hogy a keresztény életmorál igazi célját s a *tényleg* kötelező parancsokat helyes világításban állítsuk elébük; Istenben ne valami kicsinyeskedő bírót lássanak, aki minden forgácsot mérlegre rak, hanem szerető Atyát.

Arra is rámutathatunk, hogy bizonyos *titkolt gőg is* rejtőzik abban a túlzott aggályosságban, amikor mi az emberi romlott s meggyengült természet mellett is magunkat teljesen hibanélkülieknek akarjuk tartani.

Mindeme megfontolás mellett igyekezzünk megértetni velük, hogy *rosszul jár az órájuk* és addig nincs gyógyulás, míg az ő elromlott órájukat a mi jó óránkhoz nem igazítják. Hivatkozzunk nyugodt perceikre, melyekben maguk is belátják, hogy lelki betegek, tehát más szavára kell hallgatniok. *Föltétlen engedelmességet követeljünk magunkkal szemben!* Amit parancsolunk nekik (ezeknek nem lehet «tanácsolni»), föltétlenül tartsák meg s akkor legyenek nyugodtak: magunkra vesszük lelkükért a felelősséget.

A legjobb kezelés azonban *a lelkiöröm s bátorság felszítása az ifjakban:* Isten végtelenül jó, parancsaival nem kínozni akar minket. (Az erkölcstan pozitív tárgyalása!)

Az Istenbe vetett határtalan bizalom s az őszinte, meleg, odaadó istenszeretet fölkeltésével s ilyen érzelmeknek a lélekbe való bekalapácsolásával igyekezzünk szorongató kényszerképzeteiket elűzni. *Az Isten fiainak szabadsága,* a megváltás gondolata nem ismerheti a kínzó aggályosságot; az Isten nyugodt, örvendetes szolgálatot vár tőlünk s nem álmatlan éjszakákat.

A helyes gyakorlati eljárás ez: az aggályosokat csak akkor köti egy előírás, vagy tettük csak akkor volt bűn, ha mindjárt az első pillanatban szembeszökő (evidens) előttük a kötelezettség vagy a bűn. Mihelyt azonban egy «talán» felmerül, már nem kötelezettség az számunkra s nem bűn, mert ez a bizonytalanság *nem kétes lelkiismeretből fakad, hanem merőben ideggyöngeségből.* Ha az aggályosság nagyobbfokú, ajánl-

latos az ilyeneknek a beteg területre nézve megtiltani a lelkiismeretvizsgálást is, sőt jó, ha gyónáshoz is inkább csak bánatébresztéssel készülnek s a lelkiismeretvizsgálást *a gyóntató kérdései* pótolják.

Neveljük rá őket, hogy ne minden apróságot abból az egyetlen szempontból vizsgáljanak: ez bűn, ez meg nem, hanem lendületes odaadással ajánlják fel életüket Istennek és aztán éljenek abban az örömben, hogy ők bűnt elkövetni ezután *nem is lesznek képesek!* Aminthogy úgy is van, hogy aki oly komolyan törekszik a lelkiélet után, mint éppen a skrupulózusok, azoknál a súlyos bűn szinte lélektani lehetetlenség; mert hiszen az a végleges szakítás Istennel, amit a halálos bűn jelent, nem hirtelen történik, hanem több előzetes, nagyobb hűtlenség után.

Egyet mindenesetre jól jegyezzünk meg: A legdörgőbb regisztert ne húzzuk ki könnyelműen, azaz *legyünk nagyon óvatosak a halálos bűn megállapításának osztogatásában!* Annál veszélyesebb az elhamarkodott ítélet, minél finomabb lélekkel, minél több erkölcsi idealizmussal állunk szemben. Nem hiába írja *Szent János:* «A szeretetben nincs félelem, hanem a tökéletes szeretet kizárja a félelmet, mert a félelem gyötrelemmel jár; aki pedig fél, nem tökéletes a szeretetben». (Ján. I. 4, 18.)

Megszívlelendőknek tartjuk *Mayer* szavait: «Nagyon sok olyan gyermekhiba van, amelyeket nem szabad bűnöknek tekintenünk. Fiatal könnyelműség, gondatlanság, értelmetlenség még nem bűn ... Neveljük a gyermekeket lelkiismereteseknek, de ne aggályosoknak! Tanítsuk meg őket, hogy kerüljék a bűnt, de sokkal inkább, hogy tegyék a jót. Az Isten félelme mindenesetre erős motívum erre, de sokkal értékesebb Istennek s minden jónak szeretete. Gyermekek halálos bűnt talán sohasem követnek el; mert hiányzik náluk úgy a megismerés, mint a gonosz akarat».[1]

Ha túlhamar kimondjuk a halálos bűn megállapítását ott is, ahol csak a külső, anyagi, kazuisztikus tény forog fenn a formális halálos bűnt feltételező benső gonosz akarat nélkül, nagyon könnyen *megfagyasztjuk a lélek becsületes harci kedvét;* és viszont mélyre gyökerezett rossz szokásokat is kiírthatunk azáltal, hogy az ezekkel ellentétes erények

[1] *Mayer:* I. m. 108. l. «Halálos bűnről gyermeknél nem lehet oly könnyen beszélni, még hogyha a külső tett magában halálos bűn lenne is.» *(Kurz O. F. M:* Christlich denken! Kösel. 1925. 36. l.)

örömteljes gyakorlására buzdítjuk fel a lelkeket.[1] «A gyermekekbe bele kellene ültetni azt a meggyőződést, hogy a halálos bűn olyan szörnyű szerencsétlenség, ami egy jó kereszténnyel sohasem, vagy csak nagy ritkán esik meg.»[2]

Pedagógiai szempontból érdemes volna megvalósítani Gatterernek itt felvetett gondolatát a «bocsánatos bűn» új elnevezéséről. Ha ezt «hibának», «botlásnak» neveznők és bűnnek csak a halálos bűnt hívnók (mint az egyébként az egyházi dokumentumokban szokás), mindenesetre könnyebb volna kiemelni a kettő közti óriási különbséget és erősebbé lehetne tenni az elfordulást a «bűn»-től. (A betegséget sem nevezzük halálnak.)

A küzködő, emberi gyengeségből bukdácsoló visszaesőknek meg legyen vigasztalásuk *Szent Bernát* szava: «Nem abban áll tökéletességünk, hogy már tökéletesek vagyunk, hanem abban az állhatatos törekvésben, hogy tökéletesekké legyünk».

VIII. Gyakorlati tanácsok az ifjúság gyóntatásához.

Éppen mert a helyes gyóntatás ennyi finomságot és pedagógiai ügyességet igényel, könyvből és tanácsokból azt teljesen elsajátítani nem lehet. Ebben a *résztvevő, meleg papi szívvel párosult hosszú gyakorlat* tesz mesterré. Mégis hasznosnak véljük itt egy pár egészen gyakorlati megjegyzést fűzni az elmondottakhoz, amelyek alkalmasak arra, hogy ifjúságunk gyónását minél gyümölcsözőbbé tegyék.

1. Minden közös iskolai gyónás előtti hittanórát **gyónási előkészítésre** kell fordítani. Nem túlzás, mikor azt állítjuk, hogy ezektől az előkészítő óráktól sokban függ a közös gyónások eredménye, mert csak kellő előkészítés által válik

[1] Mikor azonban a gyónás felemelő hatása és pedagógiai értéke nevében így tiltakozunk az ellen, hogy lépten-nyomon meggondolás nélkül állítsuk fel a lelkiélet országútja mellett a «*Sub gravi!*» felírású tilalomfákat, éppen nem akarunk *Wittig* hirhedt «Megváltottak»-jainak táborába állani. Sőt mindezt éppen azért hangoztatjuk, hogy minél kevesebb jogosultsággal legyen szabad leírni az alábbi mondatot: «Je gewissenhafter und frommer der Katholik, desto größer wird die Angst und Pein und Plage wegen der Sünde, so dass mir einmal ein Mann sagte: Nein, fromm werden will ich nicht, da hat man ja keine Ruhe mehr im Innern». (*Wittig:* Meine Erlösten in Buße, Kampf und Wehr. 1923. 45. l.) A helyesen gyónó nem ismeri az ilyen nyugtalanságot.

[2] *Gatterer:* I. m. 108. l.

az iskolai fegyelemmel kikényszerített vallásos cselekmény az ifjak egyéni, önálló lelki ténykedésévé!

Mit adjunk ezeken az előkészületi órákon? Nem katekézist a penitenciatartás szentségéről, sőt nem is lelkiismeretvizsgálatot. Hanem igyekezzünk az ifjak érzelmi világára hatni: bánat s erős fogadás motívumai, az életmód megváltoztatása; a bűn rútsága; felelősségünk lelkünk sorsáért; Krisztus szenvedése; az erény szépsége; a bűnnélküli lélek öröme. Nem szabad restellenünk bizonyos kenetes megilletődöttséget sem a hangunkban. Főleg fontos az előkészítés a nagyoknál, akik közt talán többen keserves kényszernek tekintik a közös gyónásokat. Évről-évre bővítsük a lelkiismeretvizsgálatukat (fejlettebb korok új bűnei), mélyítsük s gazdagítsuk a bánat motívumait.

2. Fontos a **rend** is, minden látszólagos apróságban is. Sok gyóntató legyen, hogy ne kelljen soká várakozni; kéztartás, térdelés, gyóntatószékbe belépés s távozás. A gyóntatószék mindkét oldalánál csak egy-egy gyónó várakozzék (sigillum!), a többiek a közeli padokban. Gyóntatás előtt egy pillanatig mi is imádkozzunk. A gyónásra várakozó ifjak lelkében mi sem alkalmasabb a gyónás szent komolyságának megsejtetésére, mint a gyóntatás előtt letérdelő gyóntatóatya. Még a gyónást megelőző áldásnak, a feloldozás formulájának érthető, méltóságteljes elmondását vagy érthetetlen elmormolását, a nyugodt vagy elsietett keresztvetést is azonnal észreveszi a benyomásokra annyira fogékony fiatal lélek.

Sok ifjúsági lelkivezetőről tudjuk, hogy a fiúk gyónásait szobájukban hallgatják meg. Nem lehet e gyakorlat ellen semmi kifogásunk; így tényleg több alkalom nyílik a nyugodtabb kibeszélésre s hosszabb foglalkozásra. Arra azonban legyen gondunk, hogy egész osztályok ne ugráljanak az ajtónk előtt, ne rángassák a kilincset, lehetetlenné téve ezáltal az ájtatos hangulatot s ne zökkentsék ki a távozót a jó feltételekből.

3. **Gyóntassunk lassan,** s időt engedve arra, hogy az ifjak teljesen kibeszélhessék magukat.[1] A gyónás eredménye sokban függ a mi nyugodt, tapintatos, méltóságteljes viselkedésünktől is.

[1] Mi is együtt valljuk a németek neves katechetikai írójával, *Mayerral:* «Alig van valami, ami annyira megbosszulná magát, mint a mechanikusan, helytelen rohanással, szeretet nélkül végzett gyermekgyóntatás». *Mayer:* Katechetik. Herder. 1924. 110. l.

Már *Gerson* is hirdeti «De pueris ad Christum trahendis» c. könyvében, hogy a gyónás nagy nevelő hatása mennyire függ a nyugodt, okos gyóntatótól: «Sentiat alius, quid voluerit, ego in simplicitate mea iudico, Confessionem (si modo recte facta fuerit) esse directricem efficacissimam ad Christum: aperiuntur enim per eam morbi peccatorum intimi, si *docte, prudenter et morose perscrutatus omnia fuerit Confessor* . . . Addo, quod alibi nulla potest fieri monitio accomodatitior, quam in confessione, nulla conferri medicina aptior aegritudinibus vitiorum».

Sír az ember lelke, mikor látja az ú. n. «legyóntatásokat», azokat a «gyóntatási nagyüzemeket», amikor közös gyónásoknál egyes gyóntatószékekből mint levágott kévék dőlnek ki jobbra, balra az ifjak. Az ilyen rohanó gyóntatásoknál teljesen kárbaveszett minden munka, mert egyetlen eredményük az, hogy az ifjak, mihelyt kiszabadulnak az iskolai kényszer alól, messze kerülik a gyóntatószéket, amelynek áldását soha komolyan nem érezték át.

Hiszen lekaszálja a sietve, lélek nélkül dolgozó «Schnellsorger» is (nem: Seelsorger!) a bűnök gazát, kóróját, de a *gyökerek* bent maradnak s újra kihajtanak. A bűnök a gyóntatószék egyik rácsán bemennek, de a másikon meg kijönnek s szépen újra tanyát vernek a penitens lelkében. Pedig éppen ezt kellene megakadályoznunk. Nem a gyónás szentségi hatását vonjuk ezzel kétségbe, csak a gyóntató egyéni munkájának fontosságát is akarjuk kiemelni. «Liberare quippe a putredine peccatorum Christi virtutis est, ut autem ad illa iterum non revertantur, Apostolorum curae est ac laboris!»[1]

4. Több gyóntatót vagy kevesebb gyónót! A nyugodt gyóntatás szempontjából ott, ahol kevés a gyóntató, föltétlenül szükségesnek tartjuk a 300—350 diák szétosztását több napra. A gyónás nagy hatalom kezünkben, de «persze nem a gyónás puszta meghallgatásával, nem a penitencia feladásával, nem is csupán az abszolucióval s esetleg néhány szóból álló gépies, általánosságban mozgó mondókával, szóval nem sablonnal, hanem annak a szegény léleknek legbelsejéhez férkőző, az ő speciális, konkrét helyzetéhez alkalmazkodó, semmiféle kaptafára nem húzható, egyéni szükségleteivel föltétlenül számoló, individuális, valósággal művészi munkával».[2]

[1] *Chrysostomus.* Hom. 14. in Math.

[2] *Strommer:* Néhány szó a diákgyóntatás ügyében. Szent Gellért. 1912—13. évf. 327. l.

Közös gyóntatásnál átlag 20—25 gyónó ifjú eshetik egy gyóntatóra; többet *lelkiismeretesen* meggyóntatni alig lehet. Ha a hittanár magára hagyatva, vagy csak 1—2 segítővel kénytelen a gyóntatást végezni, szakítsunk a «közös gyónás» elvével és inkább gyónjék minden osztály (vagy 2—2 osztály), külön egy-egy szombaton, mintsem egy alkalommal gyorsan kaszálják le az egész ifjúságot. Persze, ahol elegendő gyóntató kapható, ott továbbra is tartsuk meg a közös iskolai gyónásokat. Nagyon jó, ha a közös gyónásokra mindig *ugyanazok* a segítő papok jelennek meg és minden osztály (egy-egy teremben) *ugyanannál* a lelkiatyánál gyónik *nyolc éven át*.

A gyónások *kötelező jellegén* azonban ne enyhítsünk. Felmerült ugyan a gondolat, hogy nem volna-e helyesebb és nem akadályoznánk-e meg néhány szentségtörő gyónást s áldozást, ha az iskolai közös gyónásokat fakultatívokká tennők. Az ifjak nagy része azonban oly kevéssé gondolkozik e kérdésben még önállóan, hogy a kötelező gyónás kényszerére saját érdekében rászorul. Lehet u. i., hogy egyesek csak kényszerből mennek gyónni; de ha már egyszer úgyis kénytelenek megtenni, legalább jól gyónnak. Szentségtöréstől mégis csak visszariadnak. (Érdekes, hogy a fiúk sokkal jobban, mint a leányok.) Most aztán a gyóntató ügyességén és papi buzgóságán múlik, hogy a talán kedve ellenére hálójába került lelket mint tudja az Úr szeretetének megnyerni.

Esetleges szentségtörő elhallgatások elkerülése céljából tanítsuk meg a gyónókat (főleg a leányokat, akiknél nagyobb ez a veszély!), hogyha valamelyik bűnt nagyon félnek bevallani, legalább ennyit mondjanak: «Még van egy bűnöm, de nem merem megmondani», vagy «nem tudom, hogyan kell meggyónnom azt» s a gyóntató majd segít nekik.

5. Különösen igyekezzünk a **nagyobb fiúk jó gyónását minél inkább biztosítani.** A felsőosztályok gyóntatására az eddigieknél határozottan nagyobb figyelmet kell fordítanunk. A középiskolákkal bíró városokban rendesen több pap is van és csak örülnünk kell, ha akad köztük, aki a fejlődő, forrongó fiatal lelkek problémáiban nemcsak jóakarattal, hanem bizonyos karizmaszerű — könyvekből alig megszerezhető — ügyességgel tud csapást vágni. Nagyobb diákjainkat ehhez küldjük gyónni. Bizony akárhány szentségtörő gyónás elmaradt volna, ha az ifjú olyan gyóntatóra akad, aki tapintattal tud nyúlni a kamaszkor hullámai közt hihetetlen érzékenyre betegült lélek sebeihez. Ha valakinek, hát a for-

rongó, fejlődő ifjú gyóntatójának kell megilletődött lélekkel rágondolnia, hogy mikor szétnyílik a lepel s belép a titkos vergődéseknek s küzdelmeknek helyére, akkor ő a «szentek szentjében jár», az Isten legszebb gondolatának, a léleknek birodalmában, hol minden szerető szó oltárokat építhet, minden tapintatos cselekedet életerők forrását nyithatja, de viszont minden ügyetlen érintés sebeket ronthat és minden mogorva szó lelki szárnyalást verhet béklyóba. Főkép itt áll a régi mondás: «Puero maxima debetur reverentia».

Mikor ennek a legélesebb emberi tekintet elől is gonddal elzárt titokzatos birodalomnak titka föltárul előttünk, reszkessen végig rajtunk az a szent megilletődés, amely átremeg a sarki utazók lelkén, mikor ember által még soha nem járt, szűzi talajra teszik lábukat. A nagy lelki vezérek példája (Szalézi Szent Ferenc, Depaul Szent Vince, Vianney Szent János, Hofbauer Szent Kelemen, Fénelon, Sailer stb.) mind azt mutatja, hogy a jó gyóntatáshoz első föltétel a lelkek odaadó, önzetlen szeretete. Csak az tud jól gyóntatni, aki maga is gyakran s örömmel gyónik.

6. Ismeretes dolog, hogy a fiatal lelkek nem képesek sokáig komoly, elvont tárgyra figyelni, hacsak nem igyekszünk az ilyen kérdések tárgyalásába őket is minél élénkebben bevonni s **egyéni tevékenységüket** *is megindítani*. Ezért az ifjúsági gyóntatásnak nem lesz kellő hatása, ha megelégszünk egyszerűen bűnbevallással, s utána mi intézünk néhány figyelmeztetést a gyónóhoz. A gyónási intés alatt u. i. — főkép, ha az hosszúra nyúlik — az ifjú figyelme egész másfelé kalandozhat; azon kell tehát lennünk, hogy a gyóntatás és a gyónási intés is *lehetőleg párbeszéd alakjában* történjék, amely sokkal jobban biztosítja a gyónó figyelmét s így az intés eredményét is.

Konkrét alakban pl. így gondoljuk ezt: «*Hazudtam*» — gyónja az egyik ifjú. — Mondd csak, édes fiam, miért hazudtál? — Féltem megmondani az igazat. — És ha megmondtad volna? — Akkor kikapok. — Hát kikapsz. Nézd, édes fiam, ha téged akkor megbüntettek volna, fájna még most is? — Nem, tisztelendő úr, most már nem fájna. — De azzal, hogy hazudtál, nem kaptál ugyan ki, hanem százszor jobban megbüntetted magadat; olyan büntetést szabtál magadra, amely még most is ott rágódik a lelkeden . . . stb. Nos, mondd, fiam, úgy-e, ezután okosabb leszel? Ha valamit elkövettél, amiért megérdemled a büntetést, hát inkább kikapsz, de hazudni — azt nem!

Vagy itt van egy másik eset. A fiú ezt gyónja: «*Szemérmetlent cselekedtem magammal*». — Látott valaki? — (Itt nagyot lélekzik a fiú, abban a hiszemben, hogy a gyóntató mindjárt kegyesebb lesz, hiszen nem látta senki): Nem, tisztelendő úr, nem látta senki! — Senki, fiam? — Senki. — És a jó Isten — (Szomorúan hajtja le fejét a gyónó): Ő látta! — Igen, fiam, Ő látta. És akárhová mentél volna, Ő látta volna. Látod, édes fiam, Istentől el nem bújhatsz . . . stb.

Ilyen *beszélgetésekkel* hasonlíthatatlanul mélyebb hatást vált ki a gyónás, mint az egyfolytában elmondott figyelmeztetéssel.

7. Minden gyónásban említsük meg — hacsak pár szóval is — a **következő szent áldozást.** Így már a gyónás is előkészületté válik a méltó áldozásra. Ifjaink minél többen minden vasárnap áldozzanak, de csak 3—4 hetenként gyónjanak: ez lehetne legszebb (s keresztülvihető!) ideálja ifjúsági lelkipásztori munkánknak. Igyekeznünk kell u. i. lehetőleg arra a gyakorlatra szoktatni őket, amelyet jóakarattal később az életbe kikerülve is meg tudnak majd valósítani. Hetigyónó felnőtt intelligenciáról hiába álmodozunk. De olyannak felnevelése, amelyik vasárnapi miséjén áldozik is, s havonként egyszer gyónik, talán mégis valóbbszínű.

8. Az áldozás előtt «**újragyónókat**» fogadjuk szeretettel. Ez az érzékeny lelkiismeret jele, tehát megbecsülendő. Mindenesetre oktassuk ki őket a jövőre követendő eljárásra nézve.

Pszichológiai megfigyelés alapján azt is ajánlhatjuk, hogy az ifjak lehetőleg ne közvetlen áldozás előtt gyónjanak, hanem inkább előttevaló délután. Az ifjú érzékeny lelkiismerete ugyanis vigyázni fog a közbeeső idő alatt s kitűnő akaratgimnasztika lesz számára, ha látja, hogy íme, legalább félnapot sikerült bűn nélkül megállania, s fölébred benne a vágy: hátha sikerülne továbbra is!

9. Mielőtt a feloldozást akarjuk adni, még egy utolsó kérdést intézzünk a gyónóhoz: «**Nincs-e még valami, amit szeretnél megkérdezni?**» Sok ifjú azt feleli, hogy nincs; akkor jön a feloldozás. De viszont igen gyakran látni fogjuk, hogy mennyien kapnak egy ilyen rég várt alkalmon és mennyi sok, kisebb-nagyobb lelki problémát, vergődést, bizonytalan kérdést fognak előhozni, amelynek megbeszélésére sehol máshol nem nyílik alkalmuk. A végén olyankor, mikor a gyónó hosszú bűnös szokás ellen akarja felvenni a harcot, ígérjük meg neki, hogy imádkozni fogunk érte, hogy küzdelmét siker kísérje (nagyon hálásak ezért az ifjak).

Összefoglalás.

Igyekezzünk gyóntatásainkat minél mélyebb pszichológiai és pedagógiai tapintattal végezni. Jól tudjuk, hogy ha ezeket az elveket szem előtt tartjuk, kissé tovább tart a gyóntatás: de mély, komoly, maradandó hatása csak így lesz, és csak így lesz igaza *Szent Ágostonnak:* «De iuvene illo resuscitato gavisa est mater vidua; de hominibus in spiritu quotidie suscitatis gaudet mater Ecclesia».[1]

Még ma is igazak a «Catechismus Romanus» szavai: «Omnibus fere piis persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis et religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessioni tribuendum esse». (Pars II. c. 5.)

Ha az Úr az ószövetségi választott népről azt mondta, hogy aki őket bántja, az ő szemefényét bántja, — «qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei» (Zach. 2, 8.), — ma bizonyára elmondaná az ifjúságra: «Aki titeket gondoz, az én szemem fényét gondozza».

Egy régi bájos legenda úgy tartja, hogy mikor Isten próbára tette az angyalokat, s azok két pártra szakadtak, az egyik angyal félrehúzódott, s így szólt magában: «Most még nem állok egyik párt mellé sem; majd meglátom, melyik párt győz s a mellé állok». Ezért az lett a büntetése, hogy nem mehetett be előbb a mennybe, mígnem a földről elhozza a világ legértékesebb kincsét. Megy-mendegél a bús angyal, keresi a föld legértékesebb kincsét... Egyszer csak egy óriási drágakőre akad. «Fölviszem magammal ezt a szipor-kázó gyémántot» — gondolja; ámde amint a mennybe ért vele, abban a pillanatban elolvadt keze közt a drágakő. Vissza kellett térnie a földre. Megy-mendegél, egyszer csak kétségbeesett segélykiáltás üti meg fülét: egy csöpp kis gyermek beleesett a rohanó folyóba s sodorja az ár. Az emberek ijedten kiabálnak, kapkodnak a parton, de senki sem tud segíteni. Ekkor egy fiú — az angyal szeme jól látja, mily hó-tiszta a szíve — beleveti magát a hullámokba, hogy kimentse a küzködőt. De az ár őt is elsodorja. Az angyal kiveszi a meghalt fiú nemes szívét s siet fel vele az égbe: «Itt hozom a föld legszebb kincsét!» De hiába, elkésett; már ott volt a fiú lelke s az többet ért, mint porladó szíve. Az angyal

[1] *S. Aug.* Sermo XIV. de verbis Domini.

nagy búsan megint nekivágott a világnak. Messze pusztaság magányában egy remetére akadt, aki régi bűneit siratta. Egyik könnycseppje egy falevélre esett s gyémántnál szebben csillogott rajta. Letépte a levelet s a könnyel együtt fölvitte az Isten elé.

És íme, most már beengedték s ott maradhatott, mert elhozta a legszebb kincset, amit a föld csak teremhet: a bűnét sirató ember könnyeit . . .

XII. FEJEZET.

A szentáldozás nevelő értéke.

A szentáldozás nevelő értéke.[1]

A gyónás nevelői hatása a szentáldozásban leli meg természetszerű betetőzését. «A gyakori szentgyónás helyesen végezve, biztosítja a szentáldozás gyümölcseit, a szentáldozás pedig a szeretet aktuális, gyakorlati tüzének élesztésével, a szentgyónás kegyelmének erejével felismert bűnforrásnak, rendetlen hajlamainknak kiirtásában segít bennünket.»[2] Az Oltáriszentség nagy pápája, *X. Pius*, nagyon tudatában volt ennek, mikor a korai s gyakori áldozás eszméjének minél szélesebb rétegben való elterjedésétől várta magasztos jelszavának, az «instaurare omnia in Christo»nak valóra váltását. Ez a rendelet oly nagy pedagógiai tett volt, hogy annak hatását felmérni teljes egészében még ma sem vagyunk képesek.

I. Az eucharisztikus Üdvözítő s az ifjúság.

Az ifjakat az erkölcsi romlástól megvédeni s a nemes idealizmusnak megnyerni nem annyira a mi sikerünk, mint az Üdvözítő feladata. Hiszen ezek a diákok az *ő* ifjúsága, az *ő* Egyházának jövő építőkövei! A hitoktatás feladata csak

[1] *Árvay-Nagy:* A havi, illetve heti szentáldozás a középiskolákban. Kath. Nevelés. 1912. 154—161. *Schermann:* A gyakori szentáldozás. Bpest. *Bellamy:* Les effets de la communion. *Clericus Rhenanus:* Die Kommunion der Kinder. *Gatterer:* Kinderkommunion und Pädagogik. (Pharus 1911. évfolyam.) *Heimbucher:* Die Wirkungen der hl. Kommunion. *Mayer:* Die Stellung der Kommuniondekrete Pius X. in der religiösen Erziehung der schuhlpflichtigen Jugend. Bericht über den XXIII. internat. euchar. Kongreß. Wien. 1913. 193—209. l. *Rechenauer:* Die kirchliche Reform des Kommunionempfanges. *Schulte:* Keuschheitserziehung und öftere h. Kommunion im Internat. Donuwörth. *Willmann:* Die hl. Eucharistie als Strahlpunkt kath. Erziehungsweisheit. Bericht über den XXIII. internat. euch. Kongreß. Wien. 1913. 313—317. l.

[2] *Werdenich:* i. m. 38. l.

az legyen, hogy a fejlődő diáklelkeket érintkezésbe hozza Krisztussal, megismertesse Őt és megszerettesse velük.

Már most a diákok gyakrabbi, önkéntesen végzett szentáldozásának éppen abban látjuk jelentőségét, hogy általa az ifjú lélek *bensőséges tapasztalatból* tanulja megismerni, élvezni és látni, «mily édes az Úr». Csak akkor várhatjuk a tanult felnőtt hívektől, hogy egész meggyőződéssel csüggjenek Krisztus tanításán, ha fiatal korukban lelkük idealizmusát minél többször melengették az áldozások nekilendüléseinek tüzével («ascensiones in corde» Ps. 83, 6.).

Az áldozásban fakad minden lelki nagyságnak s erőnek forrása; ott *minden korok legelső pedagógusa* beszél a lélekhez, sőt beszáll a lélekbe s az áldozást követő percek titokzatos csendjében végzi a léleknevelés legigazibb munkáját, azokban a lángoló szeretettől tüzes percekben, mikor az akarat tetté érik, a jó föltétel valósággá elevenül s az addig bátortalan jószándék acélossá edződik.

Így válik valóra az ifjakban *Jeruzsálemi Szent Cyrill* szemléltető leírása a szentáldozás hatásairól: «Ha fölfúj a kevélység mérge, vedd magadhoz e szentséget és az alázatos kenyér majd alázatossá tesz. Ha fösvénység száll meg, élvezd a mennyei kenyeret és az a bőkezű kenyér téged is bőkezűvé tesz. Ha az irígység ártalmas szellője fújdogál feléd, vedd az angyalok kenyerét s az valódi szeretetet közöl veled. Ha az ételben s italban mértéktelenségnek adtad át magad, élvezd Krisztus testét s vérét és az a test, mely annyi önmegtagadást viselt el, bizonyára mértékletességben tart meg. Ha lustaság támad meg és jéghideggé tesz, úgyhogy sem imádkozni, sem egyéb jócselekedetet véghez vinni nem szeretsz, erősítsd meg magadat Krisztus testével s bizonyára áhitattal és buzgalommal telsz el. Ha végre tisztátalanságra ingereltetel, főleg akkor vedd magadhoz e legnagyobb szentséget és Krisztusnak egészen tiszta teste egészen szemérmetessé és tisztává tesz».

Mikor *Borromei Szent Károlyt* megkérdezték, mi tartotta meg őt szeplőtelen tisztaságában s mi adott neki erőt féktelen diáktársai s a nagyváros ezer kísértése közt, ezt felelte: «Ezt a szentáldozás tette, melyhez minden vasárnapon és ünnepnapon járultam».

Az áldozás adja meg a keresztény nevelésnek a természetfölötti szépség és hatóerő sajátosságát. Oly pedagógiai érték ez kezünkben, amelyhez csak megközelítőt is egyetlen nevelési rendszer sem tud felmutatni. Az áldozásban az emberi

személyiség a legközelebbi viszonyba, tényleges érintkezésbe jut az isteni Mesterrel.

Maga az Úr legjobban festi le ennek hatását, amikor a *szőlővesszőben* keringő életnedv erejéről beszél. Isteni erők kelnek ilyenkor az emberben, amelyek mind a lelki tökéletesedésen dolgoznak bennünk s ezáltal természetfeletti elősegítést visznek be minden nevelési munka végcéljának: a jobbulásnak elérésébe.

II. A gyümölcsöző áldozás lélektani feltételei.

A szentáldozás nevelő hatása teljes erejében azonban csak úgy érvényesülhet, ha megvannak hozzá bizonyos szükséges előfeltételek. És amint föntebb a gyónás tárgyalásánál — bár annak is «ex opere operato» hatását jól ismerjük —, szükséges volt bizonyos lélektani kellékekre is rámutatnunk, ugyanez a helyzet a jelen fejezetben is.

A szentáldozásban akkor is magunkhoz vesszük ugyan az Urat, ha kevesebb készülettel s nem egészen megfelelő diszpozícióval járulunk a szentséghez; mindamellett az elnyert kegyelem mértéke is, de meg az áldozás nevelő hatása is hasonlíthatatlanul nagyobb, ha ifjaink előkészítésénél bizonyos pszichológiai föltételeket sem hagyunk kiaknázatlanul.

Mindenekelőtt is meg kell állapítanunk, hogy *maga a gyakori áldozás ténye még nem kezesség annak teljes hatása mellett is;* és alapjában elhibázott volna annak az ifjúsági lelkipásztornak eljárása, aki megelégednék azzal, hogy az ifjakkal a gyakori áldozást csak megkezdeti. Ha nem igyekszünk bennük a szükséges lelki hangulatot is megteremteni, gyakori áldozásuk gyümölcstelen marad, csakhamar megszokottá, majd unalmassá lesz s a rövid életű kísérlet hamarosan el is alszik.

A) Az ifjúság áldozását igyekeznünk kell tehát

öntudatossá tenni.

Csak az az ifjúság nyerhető meg tartósan a gyakori áldozás eszméjének s csak az fogja magában nevelő értékké feldolgozni a Krisztussal való gyakori találkozást, amelyiknek lelkében mélységes, rajongó tisztelet él Krisztus Urunk iránt.

Azoknak a fejtegetéseknek, amelyek a «Nevelés a természetfölötti életre» c. fejezetünkben az Úr Jézus szeretetére való nevelésről szólnak, ez a szempont is mutatja

nagy horderejét, hogy t. i. a gyakori áldozást csak az az ifjúság tudja értékkel megvalósítani, amelyik előtt *Krisztus nem elmosódott kép*, nem régi történeti emlék, hanem amelyik mindenütt sóvárogva szívja magába Krisztus egyéniségét, amelyik ha akarna, sem tudna menekülni a mindenütt reáboruló Krisztus szeretete elől, amelyik Krisztusra hallgat, Krisztusért él, minden szavát s tettét Krisztus szavához s tettéhez méri, amelyik az Ő szeme előtt örül s dolgozik, pihen vagy fárad, vagyis amelyik ifjúság lelkében *Krisztus Urunk alakja ma is lüktető erő, eleven valóság.*

Akinek sikerül az ifjak lelkében ily eleven Krisztusszeretet lángját fellobbantani, annak a gyakori szentáldozást már nem kell sokat ajánlgatnia s az áldozás utáni percek gyümölcsös felhasználásáért sem kell sokat aggódnia. Mert akkor az az ifjú lélek sóvárogva fog epekedni a pillanat után, amelyben szeretett Mesterét lelkében üdvözölheti. Az áldozás nem lesz számára valami lelki étel passzív befogadása, hanem *életet hozó aktív vallási élmény*, annak a nemes szándéknak, amelyet a gyónásban kezdett, megtermékenyítése, betetőzése.

B) Arra is kell igyekeznünk, hogy ifjaink

eleven, friss, tüzes hálaadást

végezzenek. Ezt pedig úgy érjük el, ha *kellő anyagot adunk az áldozás utáni beszélgetéshez*, amelyet a hozzájuk betért Megváltóval folytassanak.

a) Az erre vonatkozó gondolatokat leghelyesebb a gyónási intelemhez kapcsolni. Amint láttuk, a gyónási intelem csak akkor éri el célját, ha az általános szólamok felhőiből a konkretizált, világosan kitűzött egyéni cél szolgálatába ereszkedik alá. De hasonlóan megköveteli a jó áldozás is, hogy ne csak arról beszéljünk az ifjúnak, hogy «Krisztus» jön hozzá, hanem *ennek vagy amannak az evangéliumi jelenetnek Krisztusa*, akire annak a küzködő léleknek éppen leginkább szüksége van. Konkrét alakban kell rámutatnunk, hogy mit jelent a szentségi Krisztus jelenléte annak a fejlődő, vergődő, ezernyi nehézséggel küzködő diáklléleknek. Nem is gondolná az ember, hogy mily hatással lehet érvényesíteni azt a gondolatot, hogy az áldozásban Krisztust veszem a lelkembe s hazaviszem magammal!

Ezt a figyelmeztetést — amelyet a gyónásban mondanánk el — a *kisebbek* részére kb. ilyenformán gondoljuk: «Holnap áldozol is, úgy-e? — Igen. — És tudod, ki megy

hozzád a szent ostyában? — Igen, az Úr Jézus! — Szereted Őt? — Hogyne! — Nos, látod, micsoda örömed lesz holnap! És tudod-e, hogy meddig marad nálad? — Amíg nagy bűnt el nem követek. — Úgy van. És mondd, te olyan szívtelen volnál, hogy kizavarnád lelkedből az Úr Jézust? — Nem! Soha! — No látod, édes fiam, roppantul vigyázz, hogy minél tovább magadnál tarthassad az Úr Jézust. Mikor kimégy a templomból, az Úr Jézus veled megy, benned lesz. És ha mégy az utcán: Velem az Úr! Fönséges gondolat: Velem az Úr! És bárhol vagy: Velem az Úr! Ha ma este lefekszel, kérdezd csak meg: Uram, velem vagy még? És hallani fogod: «Még veled fiam, ma vigyáztál magadra». És holnap este újra megkérdezed. És holnapután is. Nézd, milyen szép lesz, minél tovább tudod az Urat nálad tartani. Megteszed? — Megpróbálom!»

A *nagyobbakkal* pedig ilyenforma gondolatokat közöljünk: «Nézd fiam, te sokat küszködöl *hirtelen természeteddel*, egyetlen rossz szót sem tudsz eltűrni; tudod, ki megy hozzád? Krisztus Urunk; az a Krisztus, aki mikor a kereszten csúfolták, imádkozott ellenségeiért. Hát beszélj ehhez a szenvedő Krisztushoz s kérj tőle erőt gyöngeségeid ellen. — Panaszkodol, hogy annyiszor *félreértenek*. Tudod, ki megy hozzád? Az a Krisztus, akinek legszentebb szándékai törtek meg az emberek gonoszságán. — Nem *sikerül semmi dolgod!* Nézd, sikerült-e Krisztusnak? Annak a Krisztusnak, akit most magadhoz fogsz venni. Úgy-e, a legnemesebb élet után világcsúfjára keresztre szögezve halt meg. Úgy látszott, mindent elveszített, pedig ezzel a halálával nyert meg mindent . . .»

Ilyen gondolatokkal lehet gyümölcsözővé tenni az áldozást. Nem is túl nehéz ilyen megfelelő gondolatokra akadni; az a pap, aki saját lelkiállapotára gyakran keres hasonló jelenetekből erőt s vigasztalást Jézus életében, könnyen fog ilyeneket találni gyónói számára is.

b) Esetleg más módja lehet az öntudatos áldozásnak, amely szintén alkalmas arra, hogy megóvjon az egyhangúságtól s gépiességtől, *megbeszélni a nálunk levő Krisztussal*, hogyan akarjuk a gyónásban föltett konkrét jószándékunkat a következő napokban megvalósítani: «Ismerem azokat a veszélyes alkalmakat, amelyekben főhibámba bele szoktam esni; a következő napokban itt meg itt kerülhetek ilyen helyzetbe; nézd Uram, akkor majd így fogok tenni, ezt fogom mondani, eddig megyek s tovább nem stb.»

Sőt jó, ha az ifjú egypár gondolatot *egész konkrét szavak-*

ban megfogalmaz magának, amelyek majd a kísértés idején eszébejussanak s támogassák feltett jószándékát.

c) Szintén haszonnal terelhetjük az áldozók figyelmét személyes lelki ügyükön kívül *mások lelki javára*, vagy valami közérdekű egyházi ügyre is. Ajánlják fel áldozásukat pl. szüleikért, kik már régen nem gyóntak, beteg testvéreikért, valami nyilvános botrány megengesztelésére, a világháborúban elesettekért, a missziós papok munkájáért, azokért, akik ma vívják halálküzdelmüket stb.

Az áldozásnak ez az «aktiv» módja nemcsak kibővíti az ifjak imádságos gondolatainak tartalmát, hanem apostoli szellemet is ébreszt bennük.

d) Nagyban elősegíti az áldozáshoz szükséges lelkület megszerzését, ha az ifjakat hozzá tudjuk szoktatni, hogy minden áldozásért, az Úr Jézusnak az áldozásnál tanusított leereszkedő szeretetéért, áldozás előtt, vagy után, valami — ha mégoly kicsiny — *önmegtagadást végezzenek*. Minden nap bőven ad alkalmat az ifjúnak ilyen áldozatos köszönetre, egy kis lemondásra, önmegtagadásra, önfékezésre s hasonlíthatatlanul bensőbb lesz a lélek egyesülése Krisztusával, ha ilyen kis, személyes áldozat után fogadja Őt magához. Általában pedig hangoztassuk előttük, hogy nem annyira a lelki nekilendülésben, fellángolásban töltött több-kevesebb perc a legjobb hálaadás s előkészület a következő áldozáshoz, hanem az egész napi s heti viselkedésükben megnyilatkozó *következetes, nem alkuvó, keresztény lelkület s élet!*

III. Az ifjúság gyakori áldozása.

A) **Mi a célja a gyakori áldozásnak?**

X. Pius pápának fönséges gondolata a gyakori áldozásról egyre mélyebb gyökeret ver ifjúságunk szívében. Segítsük is azt elő minden eszközzel! A felnőttek, az öregebbek kapkodva keresik a kivezető utat hazánk jelen szomorú helyzetéből. Az egyik keletre, a másik nyugatra, a harmadik dél felé akar orientálódni; a mi gyakran áldozó ifjaink példája ezzel szemben rámutat az elsősorban szükséges orientálódásra: fölfelé, Krisztus felé. *Minden világreformot saját életünk megreformálásán kell kezdeni* s az ország integritásának első föltétele a lelkek integritása.

Az ifjúság gyakori áldozásánál figyelnünk kell az alábbi tételekre:

a) A gyakori áldozás főcélja nem «Isten dicsőítése», sem

a «jámbor élet megjutalmazása», hanem — mint *X. Pius* pápa a gyakori áldozásról szóló rendeletében mondja — «*megtisztulás a napi hibáktól, védekezés a súlyosabb bűntől, s a rossz hajlamok fékentartása*». Az áldozás hatásai tehát korántsem kizárólag természetfölöttiek, mert hiszen a természetes jó alapokat is — amelyekre a nevelésnek építenie kell — erősítik, felemelik a merő természet köréből, s a lelkiség kimondhatatlan bájával teszik szebbekké. Amikor az ember Istennel, minden jó tulajdonság kimeríthetetlen forrásával a legbensőbben egyesül, maga is jobbá lesz, szellemiebbé, tisztábbá, szenvedélyein erősebben uralkodóvá, — egyszóval nemesebb emberré. Már pedig ez minden pedagógiának a legfőbb, végső célja.

b) A gyakori áldozáshoz egyetlen követelmény *a kegyelmi állapot s a helyes szándék* (pia rectaque mens).

c) A gyakori áldozásnak olyan jó következményei is vannak, amelyek nem magából a szentségből folynak, hanem inkább *a felvétel körülményeiből*. Az áldozással u. i. sok egyéb vallási tevékenység is függ össze (misehallgatás, imádkozás, bánat, jó föltétel, apróbb áldozatok, útban álló akadályok legyőzése), amelyeknek gyakorlása szintén érezteti nevelő hatását.

B) Az elmondottakban körülbelül már arra a kérdésre is megfeleltünk, **hogyan nyerhetjük meg az ifjakat a gyakori áldozás eszméjének.**

a) A legelső és legfontosabb föltétele ennek: *tiszta képet alkottatni az ifjakkal az áldozás hatásairól*. Az áldozásban alakulnak át krisztusi hasonlóságra. Köszönjenek tehát minden önmagunkon aratott győzelmet az áldozás erejének.

Beszéljünk sokszor arról *a fönséges pillanatról*, mikor a fejlődő lélek a világ Teremtőjét, az ő legjobb emberi Barátját s isteni Tanítóját fogadja magához. Mily erő, bizalom, önmegbecsülés, komolyság, új lendület kifogyhatatlan forrásává lehet az áldozás, melyben az a fiatal lélek annyira megbecsülve, az Isten Fiához fölemelve, fölmagasztosulva látja magát! Az ifjú lélek sohasem hajlandóbb hibák levetkezésére, nemes törekvések fölkarolására, a tökéletesebb magaviselet megkívánta önmegtagadási gyakorlatokra, mint mikor tudja, hiszi, érzi, hogy Krisztus van nála.

Ez az első föltétel. Addig nem lehet eredménnyel ajánlani a gyakori áldozást, amíg az ifjak nem tudják, mily kincset nyernek általa.

Vannak, akik gyakori áldozás után is eredménytelenség-

ről panaszkodnak. Figyelmeztessük őket, mennyivel rosszabbul állanának áldozás nélkül; s ki tudja, hogy az áldozás mennyi kísértéstől szabadította meg őket; s mennyiszer adott nekik erőt a kísértés legyőzéséhez éppen az aznapi áldozás! «Az áldozás rádiumsugarai mennyi lappangó lelkibetegség csiráját ölték ki benned, a nélkül, hogy erről tudtál volna! És sejtelmed sincs azokról a küzdelmekről, amelyeket mások végigszenvednek éppen azért, mert nem használják fel az áldozás erősítő kegyelmeit».

b) Krisztus Urunk megszerettetése s az áldozás nevelő hatásának ismertetése után már könnyebben remélhetünk eredményt az áldozásra való *buzdítástól* is. Beszélhetünk erről exhortációnkban, hittanóra alatt is, leghatásosabban azonban a négyszemközti lelki kollokviumokon, amikor legkönnyebben mondják el az ifjak a sokszor kicsinyes akadályokat, amelyek miatt nem tudnak többször áldozni menni s amikor egy-egy elejtett baráti buzdító szó (nézd, mennyire szép volna ez tőled; mások is bizonyára felbuzdulnának jó példádon; annyi jót kaptál az Úr Jézustól, elvárhatja tőled stb.) többet ér egész prédikációnál.

Igyekezzünk *az egész hitoktatást eucharisztikus szellemben végezni*, vagyis a gyakran kínálkozó alkalmakat felhasználni a gyakori áldozásra való buzdításra. Ahol Mária-Kongregáció van (és nem ismerünk elégséges okot, mely ennek hiányát egyetlen középiskolában is jogosan megmagyarázhatná), annak eucharisztikus szakosztálya különösen is kezünkre fog járni.

Látni fogjuk, hogy az eszmének sokkal könnyebb megnyerni a diákok egy részét, mintsem gondolnók. Sőt a hittanár tapasztaltságára kell bíznunk, hogy az azonnal heti, sőt napi áldozásokra jelentkező diákok buzgóságát az első időben mérsékelni tudja és érje be kezdetben a havi áldozásokkal. Mert hiszen *mindennek fejlődés a sora*, s ha a heti, vagy még gyakrabbi áldozásra nem hosszabb gyakorlat után, hanem az első lelkesedés percében valósággal «beugranak» a diákok, félős, hogy az egész mozgalom oly hamar elalszik, mint amily hamar elhervad a mesterségesen szétnyitott, a virágzásra még nem érett rózsabimbó. Ne feledjük u. i., hogy a gyakori áldozás elterjedése már a hitélet *virágzása*, a legnagyobb *jutalom*, amit a hittanár csak *évek kemény munkája után* remélhet. Soha ne felejtsük *Szent Bonaventurának* nagyon igaz szavait: «Maiorem efficaciam, credo, recipit homo in una Missa vel manducatione cum bona praepara-

tione, quam in multis, si non se praeparat diligenter».[1] «*Nemo fit repente summus*», ez áll úgy a közös pasztorációra, mint az egyes lelkek vezetésére, sőt a tökéletességre vezető eszközök alkalmazására is.

E mellett azt is hangoztatjuk, hogy inkább elégedjünk meg *a havi egyszeri* áldozással, ha ennek az eszmének *minél több* diákot sikerül megnyerni, mintsem igen sürgessük a heti vagy napi áldozást, amelyre csak kevés kiválasztott fog vállalkozni.

c) Ha azt akarjuk, hogy ifjaink körében elterjedjen a gyakrabbi szentáldozás, a hittanárnak dolgoznia kell, hogy *a gyakori áldozás akadályait lehetőleg megszüntesse.*

Egyik akadálya a gyakrabbi áldozásnak *a szülők ellenkezése.* Ennek leküzdésére igen jó alkalom a hittanár látogatása. A hittanár látogatása sohasem lehet pusztán társadalmi vizit, hanem mindig pasztorációs munka is. Ilyen alkalmakkor lehet elhárítani azokat az akadályokat, amelyeket a szülők emelnek a gyermekek gyakori áldozása elé. Egyik szülő «bigottságtól» félti gyermekét, a másik az időpocsékolást veti szemére, a harmadik «nem tud mit adni vele reggelire» stb.

Minthogy a legtöbb ilyen fölfogásnak nem annyira rosszakarat, mint inkább vallási hidegség vagy a rendkívüliség az oka («én sem áldoztam többször diákkoromban»), egy-egy talpraesett felvilágosító szó után sokszor megváltozik a szülők véleménye is, főleg akkor, ha gyermekeiken *tényleg tapasztalják is* a gyakori áldozás üdvös hatását!

Nem hagyhatjuk azonban megemlítés nélkül, hogy a diákok gyakrabbi áldozásának akadálya akárhány helyen éppen *a közös diákmise késői ideje.* Tudunk középiskolákról, ahol a diákmise féltizenegykor van; persze nem várhatjuk, hogy az ifjak a jejuniumot eddig tartsák, de azt sem, hogy korábbi misén áldozzanak, hazamenjenek, aztán ismét visszajöjjenek a diákmisére. Ha a mise idejét bármi okból nem lehet előbbre helyezni (ami pedig mindenképen kívánatos volna), ilyen esetekben indokoltnak látjuk, hogy pl. havonta egyszer áldozás céljából a közös misehallgatás alól az áldozni akarókat felmentsük. Mert hiszen, aki önként vállalkozik szentáldozásra, a legkomolyabb jelét adja annak a reménynek, amely minden hitoktatás célja volna, hogy t. i. a jövőben is — mikor már senki ellen nem őrzi — teljesíteni fogja vallási kötelességeit.[2]

[1] Megoldatlan kérdés a kóruson szereplő énekesek áldozása is.
[2] *S. Bonaventura*, 4. Sent. dist. 12. p. 2. art. 2.

XIII. FEJEZET.

A szentek tiszteletének nevelő értéke.

A szentek tiszteletének nevelő értéke.[1]

Már a régi pogányok jól tudtak a csillagos ég után tájékozódni, és a nevezetesebb csillagoknak előszeretettel adták egy-egy hősük nevét. A katolikus nevelés tájékozódásának kitűnő csillagos ege a szentek ragyogó sokasága, mert ők az erényt nemcsak elméletben ajánlják, hanem példával is tanítják.

Nevelésünk célja: Krisztus követése. Mi értelme van hát e mellett a szentek követésének? *a)* Jézus gyermekkorából alig tudunk valamit; már pedig a gyermeki életnek erre volna szüksége. Ezt a hiányt pótoljuk sok szent gyermekkorának páratlanul finom eseményeivel. *b)* Az Úr nyilvános életének körülményei is sokszor idegenebbek előttünk, mint az időben s helyben hozzánk közelebb élt egyes szenteké. *c)* Az Úr kezdettől fogva szent; a szent ellenben csak *lesz* szentté, előttünk küzd, bukik, érik (különösen értékesek a bűnből megtérő szentek példái).

I. A szentek tiszteletének lélektani alapjai.

A szentek kultusza, amint az a katolikus egyházban virágzik, sok félreértésre és elfogult támadásra adott alkalmat a másképgondolkodók részéről. Babonaságot, a pogány istenek tiszteletének maradványát, emberimádást fogtak e miatt az egyházra; azt az egyet azonban a legelfogultabb támadó sem tagadhatta, hogy a pedagógia és a pszichológia

[1] *Brocke K.:* Charakterbilder im Religionsunterricht der höheren Schulen. Kösel. München. *Huber:* Die Nachahmung der Heiligen. Herder. *Könn:* Das Marienideal und die sittliche Bewahrung unserer Jugend. Düsseldorf. *Minichthaler I.:* Religionspädagogische Auswertung von Heiligenleben. Kösel. München. *Rademacher:* Der seelsorglich-erziehliche Gehalt der Marien- u. Heiligenverehrung. *Mosterts:* i. m. 213. s köv. I. *Rademacher:* Das Seelenleben der Heiligen. Paderborn. *Wilk K.:* Führende Gestalten. (Eine Kirchengeschichte in Heiligenleben.) Schöningh. Paderborn.

föltétlenül a szentek tisztelete mellett emelnek szót és hogy a katolikus egyház nagy lélekismeretére vall ennek a nevelő-eszköznek alapos kihasználása.

A szentek tisztelete kettős lélektani forrásból fakad. Egyrészt már magában az emberi természetben rejtőzik a hajlam *az ideális emberek megcsodálása* iránt; ez a sejtelmes csodálkozás, amely bennünk a közönséges halandó életében megnyilvánuló magasabb erők láttára is fakad, vallásos tiszteletté magasztosul, ha a nagyság okát Istenben leljük fel. Másrészt pedig *saját erkölcsi gyöngeségünk érzete* olyan segítőket, szószólókat kerestet velünk, akiknek meghallgattatásáról meg vagyunk győződve.

A) De a szentek kultuszában rejlő nevelőerő kihasználása csak akkor lehetséges, ha ismerjük **azokat a lélektani adottságokat,** amelyekbe az ifjúi lélekben a szentek tiszteletét helyesen be lehet kapcsolni.

a) Az ifjúi lélek egyik sajátossága, amely a szentek tisztelete iránt különösen fogékonnyá teszi, *előszeretete s hajlama a szemléltetés iránt.* Ma a tanításban már mindent szemléltetünk; sőt egyes tárgyak szemléltető tanítását szinte túlzásba is visszük. Pedig sem a görög mondák, sem a római hősök életrajza, sem a legszellemesebb példagyüjtemények még csak meg sem közelítik azt a konkrét szemléltető erőt, amit a szentek fönséges példája az ifjú előtt képvisel.

b) Különben is a nagyemberek tisztelete az emberi szív természetes hajlamából is fakad.

Főleg az ifjaknak imponálnak *a hősök és hőstettek.* Mikor May és Cooper és hasonló írók regényeit, Robinson hányódásait, csaták hőseinek önfeláldozásait olvassák, tűzbegyullad szemük s ők is hasonló hősökké akarnak válni. Minél romlatlanabb az ifjú lélek, annál inkább lelkesedik az ilyesmi iránt; amelyik fiút ezek nem érdeklik, annak vagy beteg a teste, vagy már romlott a lelke.

Viszont azonban már bizonyos lelki fejlettségi fok szükséges ahhoz, hogy a testi erő mellett, sőt az előtt, tudják értékelni hőseik lelkierejét, önlegyőzését, erős akaratát is. Aki erre a fokra eljutott, annál a hősök tiszteletét nagy sikerrel vihetjük át erkölcsi, vallási térre; az nemcsak szívesen olvassa a hitéért vértanuhalált halt ifjaknak életét, vagy az őserdőben küzdő misszionárius önfeláldozását, hanem ő is fellelkesedik hasonló életre. Ő is szívesen akar Isten ügyének harcosai közé állani.

És ha az egyház tanítását a szentek tiszteletéről kellőkép

értetjük meg ifjainkkal, sohasem kell félnünk, hogy a szentek kultusza — mint annyiszor kifogásolják — esetleg külsőségessé teszi a vallást. Mert hiszen a szenteknél nem állunk meg; azok mindig tovább küldenek egy lépéssel a vallás központja: Krisztus, az Isten felé.

c) A mi pedagógiánk még mindig kevéssé használja ki azt a nagy pozitív erőt, amelyet a világban küzdő lelkek a szentek *önkéntes lemondásából* meríthetnek. Pedig a «szabadság» jelszavát, amelyet az új kor embere annyiszor hangoztat (persze csak a külső, fizikai szabadságot értve), nagyszerűen lehet a szentek példáján *a lelki szabadság megszerettetésére felhasználni*, mert hiszen az ő harcos, önlegyőző életük hatalmas pozitívum, erőforrás a világban küzdő lelkek számára.

«A természet legtisztább és legérdekesebb adományai közt gyakran a jellemre nézve a legsúlyosabb átok settenkedik, — mihelyt t. i. e zenadományoknak rabszolgái leszünk, a helyett, hogy szabad lélekkel fölöttük állanánk ... Azért kell akadniok kiváló személyiségeknek, akik nemcsak a rútat, hanem a szépet is fel tudják áldozni, — nem azért, hogy megkeserítsék az embereknek a földi létet, hanem azért, hogy megmentsék őket a visszaélésnek, mértéktelenségnek és túlbecsülésnek veszélyeitől, amelyek az ember természetében lappanganak».[1] Ilyen világításban meg lehet értetni az ifjakkal még az egyes szentek túlzottaknak látszó cselekményeit is (pl. Szent Alajos szigorú penitenciás életét).

Ugyanilyen gondolatok hangoztatásával lehet kihasználni az egyháztörténelem ama lapjait, amelyeken ifjainknak a *szerzetes rendekről* beszélünk. A szegénység, szűzesség és engedelmesség, amiket a szerzetesek önként vállalnak magukra, legjobb ellenszerei a világban élő embert támadó kincsvágynak, érzékiességnek és gőgnek; és az a körülmény, hogy ezren és ezren bírnak lemondani még a megengedett dolgokról is, nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szenvedélyekkel küzdő lélek el ne veszítse a győzelem lehetőségének hitét.

B) **Hol vehetjük hasznát a szentek életének?**

A szentek példájának nevelő értékét már a legrégibb időkben felismerték. Már a Szentírás hivatkozik itt-ott szent férfiak (pl. a béketűrő Jób) példájára. Még inkább teszik ezt az apostoli atyák iratai, pl. *Római Kelemen* (Ep. ad Cor. cap.

[1] *Foerster :* A nemi élet etikája és pedagógiája. Budapest. 1912. 129—130. l.

5. és 9), *Polykárp* (Ep. ad Philipp. c. 9.), épúgy a szentatyák homiliái, a középkor posztillái, az újkor katekizmus-magyarázatai. *X. Pius* «Acerbo nimis» enciklikája (1905. máj. 15.) is buzdít a szentek életének szorgalmas pedagógiai kihasználására.

a) Elsősorban is a szentek életéből merített példákkal s elbeszélésekkel — mint a leghasznosabb szemléltető eljárással — *át kell szőni az egész hitoktatásunkat.* Nincs oly része a hittannak, amelynek illusztrálására jobbnál-jobb történetek nem állanának rendelkezésünkre. Itt is igyekezzünk fölkelteni a növendékek öntevékenységét, s előre jelezni, hogy a jövő órán erről meg erről a szentről lesz szó, akiknek otthon megvan a «Szentek élete», olvassa el előre. Mikor aztán a hitoktató előadja a történetet, lehet a tevékenységet ilyen kérdésekkel fokozni: «Nos, mit gondoltok, mit mondott erre szentünk? Mit tett ebben a helyzetében? Te mit tettél volna?» Az elbeszélés után: «Mi tetszik neked ebben a szentben legjobban? Hogyan lehetne ezt a legszebb tulajdonságát utánoznia egy mai diáknak? Irjatok rövidke imádságot ehhez a szenthez.»

Igen praktikus eljárás pl. az alsóosztályokban, továbbá a VI. osztályban az erkölcstannál, vagy a VII-ben az egyháztörténelemnél néha egy-egy előre kijelölt fiúval elmondatni védőszentje rövid történetét, s az elmondásnál nem rendkívüli tetteire fektetni a fősúlyt, hanem, hogy mint lehetne a mai korban is élni az illető szent szellemében, mint lehetne egy VI. vagy VII-es diáknak a *mai* napon követni az illető szent lelkületét. Hónapokon át kitűnő anyag lehet pl. a Mária-Kongregáció gyűléseire egy-egy fiú védőszentjének ismertetése. Erre mindnyájan szívesen vállalkoznak. Egyes nevezetesebb szentek életét beszéljük meg a névünnep előtti órán, hogy így az ifjak együttéljenek az egyházi évvel. A diákok tartsák tanulóasztalukon védőszentjük képét. Szerkesztessünk velük kis imádságot védőszentjükhöz.[1]

b) Az elmondottakból azonban természetszerűen következik, hogy főkép *az egyháztörténelem tanításában* az eddiginél nagyobb gondot kell fordítani a nagy szentek ismertetésére.

Ünnepi alkalmakkor a spártai ifjakat körülvezették hőseik képei előtt, hogy lelkesedést tanuljanak tőlük. Minekünk

[1] V. ö. *Brückner:* A védőszentek tisztelete. Katholikus Nevelés, 1925. 82—85. l.

ezt gyakrabban kell megtennünk. Az egyház szentjei oly hatalmas tölgyek, amelyekbe az ifjú lelkek felfelé törő vágyai nyugodtan kapaszkodhatnak. *A szentek legfényesebb tanui a keresztény erkölcs nevelő erejének;* az az erkölcstan, az a vallás, amely a világnak a vértanuk ideális lelkesedését adta, Szent Ferenc felebaráti szeretetét, Szent Katalin gyöngyöző misztikáját, Szent Alajos hófehér lelkét, Szent Erzsébet irgalmassági rózsáját stb., ez az egyház szentjeiben oly kimeríthetlen nevelő értékkel rendelkezik, melyet egyéb nevelési rendszerek megközelíteni sem tudnak!

Az egyháztörténelem tanításában gyakran jutunk olyan szentekhez, akik *korukra rányomták egyéniségük bélyegét* és működésükkel egész országokat, sőt még késő századok történetét is átalakították (pl. Ágoston, Benedek, N. sz. Gergely, Bonifác, Bernát, Aquinói Szent Tamás, Assisi Sz. Ferenc, Xavéri Sz. Ferenc, stb.). Ezek életének alaposabb ismertetése magától kínálkozik.

c) De nevelési célzattal ennél még sokkal több szentről kell megemlékezni, akik talán a történelemben nem is hagytak oly mély nyomokat, akiknek életéből azonban a legjobb szemléltető módszerrel tanulják meg az ifjak, hogyan kell konkrét eszközökkel *küzdeni a keresztény életideálért.* Hadd lássák az ifjak, milyen akadályok állanak nemcsak a diák életútján, hanem a szentekén is s mennyire rászorulnak ők is az isteni kegyelem segítségére. Megbecsülhetetlen előnye a szentek életpályájának, hogy az örökös parancshirdetés mellett — hogy mit *kell* tenniök az ifjaknak — azt is látják, hogy mindazt meg is *lehet* tenni.

Amint a világtörténelem eddigi tanítási módja ellen joggal emelhető az a kifogás, hogy az emberiség haladásának s a szellemi fejlődést tényleg előmozdító eseményeknek, nagy férfiaknak ismertetése helyett túlontúl kimerül az örökös háborúk tárgyalásában, épúgy kifogásolhatjuk ezt az egyháztörténelem tanításában is. Ismeretlen, ma már nem élő eretnekségek és örökös csaták helyett hasonlíthatatlanul több haszna volna ennek a tárgynak, ha a krisztusi élet hőseinek, az egyház szentjeinek életét az eddiginél sokkal bővebben ismertetné.

A szentek aprópénzre váltják fel Krisztus Urunk magasztos tanításait s eleven példákkal — szemléltető módszerrel — mutatják be, mint lehet azokat az emberi életben megvalósítani. Az ő példájuk nyomán ébred fel a mi küzdő, gyönge akaratunkban az a meggyőződés, hogy Krisztust nemcsak

kell, hanem lehet is követni. «Nem érthető, — mondja *Foerster* — miért kell a mi ifjúságunknak csupa antik életrajzot és hősregét tanulnia, miért kell apróra ismernie Herkules tetteit, ellenben egy Szent Ferencnek vagy Depaul Szent Vincének az életéről, akik a mi élet- és lélekszükségleteinkhez hasonlíthatatlanul közelebb állanak, majd semmit sem tud. Tudjon, nem bánom, a hidráról és nemeai oroszlánról, de tanítsák meg rá, hogy ez csak nyitánya az emberi heroizmusnak, csak első és kezdetleges megnyilvánulása az ember természetfölötti hatalmának, és hogy az emberi erő voltaképeni hírmezeje az érzéki vágy telhetetlen hidrájával és a fékezetlen szenvedéllyel való harc.»[1]

II. A szentek életének helyes tárgyalása.

A szentek életének *helyes* ismertetését azonban külön is hangsúlyoznunk kell; kell pedig azért, mert ez igen fontos feltétele annak, hogy a szentek életének ismertetése haszonnal, ne pedig kárral járjon az ifjúságra.

A) **Az életszentség helyes fogalma.**

a) Alapjában *elhibázott dolog volna*, ha a csupa élet, csupa tűz, csupa mozgékony ifjúság elé úgy állítanók a szenteket, ahogy egyes képeken láthatók: kicsuklott nyak, kiforgatott szem, kificamodott könyök, sápadt arc. Az ilyen kép láttára hideg borzongás fut végig a mi fiainkon s elrettenve mondják: ezt én követni úgy sem tudom! Persze az ifjú nem gondol arra, hogy az a szent életében talán sohasem volt ilyen helyzetben, s hogy a festő itt a művészi feladatok legnehezebbikével, a szimbolizálással birkózik és hogy a pozitúra s a mellékkörülmények nem tartanak számot realitásra, s itt a festő csak arra törekszik, hogy nem testi, hanem lelki hasonlatosságot érjen el modelljéhez.

Hasonlókép vigyázzunk, hogy a szentek életéből ifjaink ne azt vegyék ki, mintha az a szent ifjú olyan *tedd ide-tedd oda anyámasszony katonája lett volna*. Ne higgyék, hogy «olyan jó volt, hogy semmire sem volt jó»; hogy a többi fiúkkal nem is törődött, kísértései sem voltak, messze volt az igazi élettől, főkép a fiúk életétől, vértelen, emberi ideálokat nem ismerő. «Könnyű volt neki, hiszen szent volt» — gondolja erre sok fiú, ha nem is mondja.

[1] *Foerster*: A nemi élet etikája és pedagógiája. Budapest. 1912. 128. lap.

b) Éppen ezért rendkívül fontos, hogy a *«szentségről» az ifjaknak helyes fogalmuk legyen.* A szent úgy álljon előttük, *mint hős;* a szentség fogalma pedig úgy, mint *emelt fő és hajlíthatatlan gerinc.* A szentség nem menekülés a világ elől (legalább is ma ne a remeteéletet hangoztassuk), hanem a világ legyőzése. A szentség végtelenbe fokozott tökéletesedési vágy, a földi élet értékeinek helyes mérlegelése. «A szentek élete — írja *Szalézi Szent Ferenc* — nem más, mint a tettekben ábrázolt evangélium. Az írott evangélium és a szentek élete között nem ismerek más különbséget, mint ami van a *kottába fektetett s a művész által előadott* ugyanazon zene között.»[1]

Tehát egész nyugodtan megmondhatjuk a fiúknak, hogy a szentség nem sarokban ülés, nem pityergés, nem kificamodott nyaktartás. Nem megtagadása a természetes életnek, hanem éppen annak *megnemesítése.* Úgy állítsuk eléjük a szenteket, mint a legnehezebb győzelem koszorús hőseit. Az ő fenkölt, bátorító példájuk azt mutassa a küzdő, vergődő, ingadozó ifjú lelkeknek, hogy mire képes a Krisztus szeretetében megedzett gyönge emberi akaratunk is. A szentek példája megpecsételése a mi rendíthetetlen hitünknek az emberiség magasabb rendeltetése iránt.

B) **Milyen legyen a szentek életrajza?**

a) Ha tehát azt akarjuk, hogy a szentek példája tényleg vonzó, nevelő hatást gyakoroljon az ifjúságra, elengedhetetlen követelmény a szentek életének a

maguk történeti valóságában való feltárása,

mert tartós hatást csak az igazság fejthet ki.

Az életrajzírásnak az a sajnos nem ismeretlen neme, mely a szentek életét a való tények rovására legendákkal tömte tele, oly «szent-típust» teremtett, mely az olvasóra — főleg az ifjúra — éppen valószínűtlensége miatt inkább elriasztólag, mint buzdítólag hat. Voltak és vannak ifjú-szentek életrajzai, melyeknek olvastára minden normális fiú így sóhajt fel: Hogy ez a «szent fiú» *szent* volt, elhiszem, de hogy *fiú* volt, azt már nem!

Nem pietást sértő hüperkritikát követelünk, csak a történeti módszernek s eredményeinek komoly felhasználását, mert az igazság, ha külsőleg soványabbnak látszik is, mindig mélyebb hatást vált ki, mint akár a legcsapongóbb

[1] ld. *Wolpert:* Von unseren lieben Heiligen. Herder. 1924. Előszó.

fantáziatermék. *Csak a való történelem a «magistra vitae»*, s nem a költészet. Jól jegyzi meg *Rademacher:* «A fölülfestés eltávolítása után annál kedvesebben tűnnek ki az eredeti színek s a legendás részek levágása után is marad elegendő nagyszerű és felemelő elem, amellyel a nép s az ifjúság előtt megszerettetjük a szenteket.»[1] Természetesen — ismételten hangsúlyozzuk — ennek az eljárásnak a kegyelet sérelme nélkül kell történnie; sőt meghagyhatjuk még a legendákat is, de akkor nevezzük a könyvet szentek legendájának, nem pedig életrajznak.[2] Ami csak jámbor elmélkedés, azt nem szabad kinyilatkoztatásnak hívni.

A szentek életének túlságos legendás leírása nemcsak történelmileg jogosulatlan, hanem *pedagógiailag is elhibázott*. A fönt idézett író nem szűnik meg hangoztatni, hogy a szentek életében főleg a természetes és természetfölötti élet harmóniájára mutassunk rá. Általános értéke a szentségnek csak akkor lesz a mai életben, — írja — ha a szentek, a kegyelmi élet sértetlensége mellett, *mint emberek is tiszteletreméltóan állanak előttünk, a való életben gyökereznek* (mint mi, akik őket példákul akarjuk venni) s nem a levegőben lógnak. Nem szabad ugyan lefokozni őket a puszta természetes élet körébe, de az emberi természetet nem szabad letagadni róluk.[3] «Szentség és emberiség» — mondja tovább — bensőséges, életerős egységgé egyesülnek; az ember annál inkább ember (azaz szellemi lény), minél szentebb. Azt is hangoztatja, hogy a szent nem minden tekintetben tökéletes és az emberi gyengéktől ő sem óvhatta meg magát teljesen (különcködések, túlzások, lelki betegségek, «quae magis admiranda, quam imitanda»).

A szentek életét nem elég csodálnunk; fontosabb, hogy azt *kövessük, utánozzuk* is. Ha azonban a szentek alakját túlságosan kiemeljük a való élet kereteiből s folyton természetfölötti, csodás eseményekkel hozzuk kapcsolatba, az olvasó legfeljebb csodálja ezt az életet, arra azonban nem is gondol, hogy kövesse is. Sőt talán fel is sóhajt: «Én ilyesmit úgysem tudnék tenni.»

Jól tudjuk, hogy a szentek csodálata, tisztelete, segítségül hívása is helyes és teológiailag jogosult; az ifjú lélek tettrekészségére s utánzási vágyára azonban nem kevésbbé fontos

[1] *Rademacher:* i. m. 129. l.
[2] *Meschler:* Aszese und Mystik. Herder. 1917. 36. l.
[3] *Rademacher:* Das Seelenleben der Heiligen. Katholische Lebenswerte. IV. Bd, 2. kiad. Paderborn, 1917.

a szentek *követése* is. A mindennapi pasztorációban úgyis sok bajunk van az ellágyulásra kész, de tettet kiváltani képtelen, merőben érzelmi vallásossággal. Örömmel kell tehát megragadni a szentek életének helyes beállításából kínálkozó alkalmat, midőn az ifjú azt mondja: «Ez az élet imponál nekem! Nemcsak imponál, de én is ilyen akarok lenni!»

b) A szentek életének ismertetésénél tehát figyelemmel kell lenni arra, hogy ne a rendkívülire, a titokzatos elragadtatásokra, csodákra fektessük a fősúlyt, hanem állítsuk oda a

szentnek emberi életét, de úgy, amint annak minden változatát a kegyelem átjárja.

Ne engedjük, hogy ifjaink túlságosan fogva maradjanak a szentek életének egyes rendkívüli részleteinél, hanem mindig arra a *lelkületre* figyelmeztessük őket, mely a szenteket ebben vagy abban a különösnek tetsző cselekedetükben vezette. Így felvértezve nem fognak megbotránkozni az «admiranda, non imitanda» részeken sem; míg e nélkül — tapasztalásból tudjuk — fejcsóválva hallják, hogy pl. *Szent Alajos* soha sem nézett anyjának arcára, vagy hogy mennyire sanyargatta magát.[1]

Szinte azt mondanók: bármely pillanatban lepjük meg a szentet, bármily foglalkozásánál, érezzük, hogy legtermészetesebb dolgaikban is ott lüktet az Isten szeretete. A természetet elhallgatni s pusztán kegyelemről beszélni, természetellenes beállítás. Csak hadd lássák az ifjak, hogy a szent sem természetfölötti lény, *az sem született szentnek*, annak is sokat kellett küzdenie gyöngéivel, hajlamaival. Ha igaz az, hogy embernek lenni annyi, mint küzdeni, akkor kétszeresen igaz, hogy szentnek lenni annyi, mint hősiesen küzdeni.

Tehát ne «született szenteket» mutassunk be, hanem szenteket «in fieri» is, azaz küzdő, elernyedő, megint talpra szökkenő, harcosokat, akikhez az ifjú majd hasonlónak érzi magát küzdelmeiben.

Érdekes, hogy még *a faji sajátságok is* mennyire megmaradnak a szentekben! Erre nézve mutassunk rá pl.

[1] «Természetesen hiba volna, ha valaki úgy törekednék az erkölcsi tökéletességre, hogy egy szent életének egyes jellemvonásait akarná utánozni, mintha az erkölcsi eszmény lényege ilyen egyes vonásokban állana. Azért írja röviden és velősen Mutz a «Christliche Aszetik»-jében: A szentek életének kopírozása különcségekre és felcsigázottságra vezet és a hiúság és külső látszat veszélyeit hordja magával.» *(Faszbinder:* i. m. 134. l.)

néhány jellegzetességre annak a három szentnek életéből, akik — természetesen a mi Szent Imrénk után — legalkalmasabbak az ifjúság példaképeiül.

Ezek : *Szent Alajos, Szent Szaniszló* és *Berchmans Szent János*, a román, szláv és germán fajoknak egy-egy pompás képviselője. Szent Alajos bölcsője az északitáliai Alpok közelében ringott, egyénisége is azért komorabb, kissé sötét, túlkemény önmagához, határtalan a penitenciában. Szent Szaniszlóban erősen előtör a szláv faj érzelmessége, arcáról sugárzik az isteni szeretet, szívének lángolását hideg vízzel kell hűtenie. Alajos száraz, merő vasakarat, Szaniszló 18 éves korában is még kedves gyermek, csupa érzelem és szeretet. A németalföldi Szent János meg csupa nyugalom, objektivitás, nem érzeleg, csak kötelességét teljesíti, de mindenben, a legapróbb részletekben is. Élő regulája volt a szerzetnek. Egész életében nem tesz semmi rendkívülit, de talán éppen a kicsinyben való hűség és mindennapi életbátorsága teszi alkalmassá, hogy a mai ifjúsággal az eddiginél jobban megismertessük. Annyira jókedvű volt mindig, hogy «vidám testvér»-nek hívták. Polgári családból származott és gimnazista évei épúgy telve vannak utánzásra méltó, alkalmas vonásokkal, mint szerzetes évei. Mindezek miatt élete középiskolásainkra mély benyomást tehet.[1]

c) **Az érő szentség, a küzdő erény** természetszerűleg inkább van hatással az érő és küzdő ifjú lélekre, mint a kész tökéletesség. Ha a szenteknek hibáik is voltak, azokat se titkoljuk el, «nemcsak azért ne — írja Szalézi Szent Ferenc —, hogy lássuk Isten jóságát, aki azokat megbocsátotta, hanem hogy megtanuljuk azokat úgy utálni, kerülni s azokért úgy bűnhődni, mint ők tették».[2]

Még az annyira tökéletes *Szent Alajos* életéből is ki lehet emelni, mennyire *küzdött* apró hibái ellen, mint XI. Pius pápa is rámutat: «Quodsi, ob privilegium prorsus singulare, voluptatis libidinisque stimulis agitatus est nunquam, tamen, ut erat ad grandia comparatus, ab irae igniculis gloriolaeque titillationibus vacuus omnino non fuit: quas quidem naturae appetitiones invicta voluntate non tam coërcuit, quam rationis imperio penitus atque omnino subegit». (XI. Pius pápa «Singulare illud», 1926 jún. 13.)

[1] *Huber :* Die Nachachmung der Heiligen. Herder. 402. s köv. l. *Menge :* Aloysius von Gonzaga u. Johannes Berchmans als Jugendpatrone. Theologie u. Glaube. 1919. 400—493. l.

[2] Id. *Mutz :* Christliche Aszetik. Paderborn. 1923. 184. l.

Hadd lássák, hogy a szent sem született glóriával, s hogy a szent nyugalma nem tehetetlen anyámasszonykodás, hanem az oroszlán nyugalma, s hogy a hegyet, melyen most annyira fölénk magaslik, kőről-kőre a szent maga hordta össze és nem készen találta; hogy bűnnel dacoló akarata kemény évek csatájának s az önmegtagadásnak diadala, s hogy minden felfelé lépését helytelen ambíciók feláldozásával, lemondással, akaratán vett győzelemmel vásárolta meg.[1] «Az Isten országa erőszakot szenved . . .»; mutassuk meg az ifjaknak, hogyan érvényesült ez a szentek életében s akkor megnyertük őket.

Csak ha a szenteket így, a földi élet küzdelmeibe beállítva ismeri meg az ifjú, csak akkor érlelődhetik meg benne a gondolat, hogy hiszen ma, a forgó nagyváros ezernyi veszélye s a modern életformák kiszámíthatatlan esélyei közé állítva is győzelemmel vívhatja meg a lelki küzdelem nemes harcait: azaz hogy ő is szentté lehet. Ismertessük a szent fejlődését, tusáit, történetét, esetleges botlását, de e mellett soha nem lankadó küzdelmét a jó után.

A mai ember sokban nem követheti a középkori szentek *tetteit*; a mai szent fiú nem utánozhatja Szent Alajos minden *cselekedetét*; de igenis, el kell sajátítania azt a *lelkületet*, amelyből minden korok szentjének cselekedetei fakadtak. Hogy a szentek hősies lelkületének s nem egyes cselekedeteinek utánzása a fő, világosan kitetszik az egyház finom pszichológiájával megfogalmazott imájából: «Excita, quaesumus Domine, in nobis spiritum, cui sanctus N. servivit, ut eodem nos repleti studeamus amare, quod amavit et opere exercere, quod docuit».[2] A fő hangsúly tehát mindig a szentek szellemének ismertetésén legyen, hogy az ifjak megtanulják, mint lehet «*a modern élet cselekedeteit a szentek szellemében végrehajtani*».[3]

És főkép az ifjúság részére készült «Szentek Életrajzá»-nál nem lehet eléggé hangoztatni az igazságot, hogy a «jövő szentjei» (= ifjúságunk) elé az olyan szent eszményét állítsuk, akiben a tökéletes istenszeretet nagy szellemi képzett-

[1] A legtöbb szent a heves, tüzes olaszokból s spanyolokból került ki. Tehát ugyancsak kellett nekik is küzdeni!

[2] Az életszentség úgysem a *rendkívüli* dolgokban rejlik. «Studeamus proinde *moribus* conformari, cui in mirabilibus similari, etsi volumus, non valeamus.» S. Bernardus, In Natali S. Victoris sermo. I. n. 3.

[3] *Mattyasovszky:* A szentek tisztelete. Katholikus Nevelés, 1914. 349. l.

séggel, világos szociális látással, az állampolgári s társadalmi erények gyakorlásával párosul. Hangoztassuk előttük, hogy az Isten szeretete hősies (szent) mértékben is teljesen megfér a *legmélyebb tudományos kérdések iránti érdeklődéssel, a legudvariasabb fellépéssel, a legéletrevalóbb kereskedői ügyességgel.* A szentség nem akadályozza bennünk ezeket a tulajdonságokat, sőt csiszolja, értékesebbé teszi, felemeli.

A módszer szempontjából az is fontos, hogy a szenteket ne elmosódott általánosságban (amiben minden szent élete egyforma), hanem *jellegzetesen, egyéni sajátságaikkal állítsuk az ifjak elé.* Csak így tudnak maguknak megfelelő példaképet választani.

Ha pedig a régebbi korok eszményképein kívül *ma élő* emberek közt is rámutathatunk ilyenekre, a leghathatósabb hitvédelmet, a tett apológiáját, végeztük az ifjak előtt.

És hogy e tekintetben olyan kevés megfelelő életrajzunk van, az csak annak a jele, hogy a biografiának talán éppen ez a legnehezebb faja.

Felsorolunk itt néhány olyan könyvet, mely a fönti követelményeknek leginkább megfelel:

Bangha: Jellemrajzok; *Bányik:* Szent Szaniszló élete; *Batthyányi—Strattmann:* Batthyányi Ödön gróf emlékezetére; *Bihlmeyer:* Wahre Gottsucher; *Boegle:* Helden jugend; *Chateaubriand:* A vértanuk; *P. Cohaus:* Bilder aus der Urkirche (Betrachtungen über die hl. Schrift. I. kötet Leipzig. Az Apostolok Cselekedeteinek kitűnő elmélkedő feldolgozása. Hasonló módszerrel az egész Szentírást ki fogja adni. Nagyobb diákoknak és felnőtteknek igen hasznos könyv). *Czapik:* Példák a szentek életéből; *Fraknói:* II. Rákóczi Ferenc vallásos élete; *Faszbinder:* Bilder aus dem Leben der Heiligen für die Schule, Trier; *Goodier:* Saints for Sinners (London. 1930. Sheed and Ward); csupa harcoló s küzdő szent élete (Ágoston, Cortanai Margit, Joannes de Deo, Xav. Sz. Ferenc, Joannes a Cruce, Sz. Kamillus stb.). *Gruber:* Der hl. Stanislaus Kostka; *Hammerstein:* Charakterbilder aus dem Leben der Kirche. Trier, Paulinus-Druckerei; *Hauszer:* Berchmanns Szent János élete; *Hahn-Hahn Ida:* Die Martyrer. (Az első három század üldözéseinek elragadó leírása); *Hám:* Ifjú szentek élete; *Jensen:* Der hl. Thomas v. Aquino; *Kirch:* Helden des Christentums. Paderborn. (12 kötet lesz); *Klug:* Helden der Jugend. (Biblische Vorbilder für Jünglinge); *Koneberg:* Himmelwärts fürs Kinderherz, Regensburg; *Lense É.:* Heilige schreiten durch die Zeit. Matthias—Grünewald—Verlag. Wiesbaden; *Liensberger:* Der hl. Johannes Berchmans, München; *Liensberger:* Im ewigen Rom. (Rombilder für die Jugend. Herder. 46 fejezet az egyháztörténelemből s a Rómához kapcsolódó szentek történetéből, egyúttal érdekes apróságok a római egyházi életből); A szent küzdelmeit s érését jól ismerteti *Sauerland:* Heldenbuch der Kirche. (Räuch, Wiesbaden) és *Lohrmüller J.* sorozata: «Aus der Gemeinschaft der Heiligen» (Kevelaer,

Butzen u. Bercker.) Eddig megjelent: «Die hl. Teresia vom Kinde Jesu», «Der hl. Tarcisius». Szintén jók e tekintetben a Herder «Heiligengeschichten» számai: Aloysius, Stanislaus, Philipp Neri, Elisabeth, Theresia; *Martindale:* Der hl. Aloysius. Schöningh; *Martindale:* What are Saints? London. 1932; *Martindale:* Die junge Garde Christi. Regensburg. Pustet; *Meschler:* Das Leben des hl. Aloysius; *Minichthaler:* Heiligenlegenden; *Puntigam:* Peter Barbaric; *Mohr:* Heilige und Menschen. Herder; *Schmöger F.:* Heiliges Heldentum (példatár a hitoktatás számára: 52 szentéletéből). Tyrolia, Innsbruck; *Wagner:* Az élet kis művészei. Budapest Korda *U. u.:* A nagy király katonai. U. o.: *Vargha:* Képek a nagy egyházatyák korából.

III. Szent Alajos és Szent Szaniszló életének nevelő értéke.

Non habeo, quem sequar; nincs senkink, kit követnünk lehetne! Nincs példaképünk, kinek élete magával sodorná gyönge akaratunkat s buzdítva mutatná, mint képes eszményivé magasztosulni a törékeny emberi természet!... A régi pogány világ fölött borongó ez a sóhajtás jut eszünkbe, midőn az idén jubilált két ifjú szentről a jubileumuk jelentőségéről akarunk e sorokban megemlékezni.

1926-ban fordult kétszázadszor az esztendő, melyben XIII. Benedek pápa a szentek fénykoszorújával övezett két ifjút: őrgróf Gonzaga Ferdinándnak 1568 március 9-én született és 24 éves korában meghalt *Alajos* fiát, s a legelső lengyel családok egyikéből, a Kosztkákból származó, 1550 október 28-án született s 18 éves korában meghalt *Szaniszlót*. «Non habeo, quem sequar», panaszolta a pogány világ; és ime: amelyik évben meghal Szaniszló, a boldog s érzelmes vallási élet bemutatója, ugyanabban születik Alajos, az akaraterő utólérhetetlen példaképe! Egy időben felsugárzó két örök eszményképe az ösztönös erők hinárjából a harmonikus élet szépségei felé törő, küzdő ifjúságnak!

«*Innocentia et poenitentia*», «*ártatlanság s bűnbánat*», ismételten ez a két szó csendül ki az Egyház fönséges imájából, mellyel a castiglionei fejedelmi kastély fiatal szentjét tiszteli. Ez az oratio egyike azoknak a fönséges imáknak, melyeknek klasszikusan tömör kifejezési erején szinte megérzik az Egyház liturgiáját inspiráló Szentlélek lehelete. «*Coelestium donorum distributor, Deus, qui in angelico iuvene Aloysio miram vitae innocentiam pari cum poenitentia sociasti; eius meritis et precibus concede, ut innocentem non secuti poenitentem imitemur*». «Mindenható Úristen, ki mennyei adomá-

nyaidat kegyelmesen osztogatod, Te párosítottad Alajosban az élet csodás ártatlanságát hasonló bűnbánattal: add meg, kérünk, hogyha már ártatlanságban nem követhettük, bűnbánatában utánozhassuk.» Nem kevésbbé mélyértelmű a Szent Szaniszló oratiója: «*Deus, qui inter cetera sapientiae miracula etiam in tenera aetate maturae sanctitatis gratiam contulisti: da quaesumus, ut beati Stanislai exemplo, tempus instanter operando redimentes, in aeternam ingredi requiem festinemus*». «Isten, ki bölcseséged egyéb csodái közt a gyenge kornak is érett szentség kegyelmét ajándékoztad: kérünk, hogy Szent Szaniszló példájára szakadatlan munkás élet által szívünket e világtól elvonni és az örök boldogság nyugalmába eljutni törekedjünk.»

«*Innocentia et poenitentia*», «*ártatlanság és bűnbánat*», ez volt mindkét ifjú szent hősies életének. gránitoszlopa; ennek felszítása ifjainkban legyen szenttéavatásuk 200. évfordulójának legméltóbb ünneplése.

Kétségtelen, hogy pl. Szent Alajos életével sok más erényre is lehetne buzdítani ifjainkat; de ma éppen erre a kettőre van égető szükségük.

Lehetne Alajost *az apostolkodás* példaképéül állítani, mint aki már kisgyermek korában örömmel tanította a hit igazságaira saját testvéreit, majd összegyüjtötte a városi gyermekeket és prédikált nekik előbb Castiglionéban, majd Rómában az utcákon, tereken, kórházakban s rendkívül ügyes volt abban, hogy gyermektársai társalgását észrevétlenül vallásos témákra terelje.

Lehetne példájával a *felebaráti szeretet* gyakorlására buzdítani, hiszen a legszegényebb beteget is oly szeretettel ápolta, mintha magát a sebbekkel borított Krisztust ápolná. Halálos betegségét is a pestises betegek ápolásával szerezte.

Lehetne tőle igazi *szociális gondolkozást* tanulni. Grófi családnak volt elsőszülötte oly korban, melyben az előkelő származás gőgöt jelentett; s ő mégis minden szolgájához, cselédhez tudott kedves, finom, szelíd lenni.

Lehetne Szent Szaniszlótól, az istenszeretet érzelmes melegségében izzó 18 éves fiútól, a *természetfölötti élet örvendező szolgálatát* tanulni . . .

Mégis . . . a negyedfélszázad távlatából elénk elevenülő szent ifjak arcáról mindezeken túl főleg két vonást kell átrajzolnunk mai ifjúságunk lelkére: *az ártatlanság s bűnbánat*, más szóval: *a lelki tisztaság s férfias önfegyelmezés harcias erényeit.*

A) «Innocentia», «lelki tisztaság»! Ez az a pont, melyen az ébredező ösztönös élet özönvize időelőtt gátszakadással fenyegeti a mai serdülő fiatalság lelkének virágos kertjét; ez tehát a legfőbb erény, melyre őket Szent Alajos és szent Szaniszló lankadatlan őrtállásának, kemény önfegyelmezésének példájával elsősorban kell nevelni.

A legraffináltabb udvari élet kísértő helyzeteiben is liliomos lelkűnek maradt Alajoson beteljesülve látjuk Emerson dícséretét, mellyel a jellemnek adózik: «A jellem olyan, mint az acrostichon vagy az alexandrin stanza: elölről, hátulról vagy keresztben olvassuk is, mindig ugyanazt mondja».

Alajos az atyai házból a toscanai herceg udvarába került, később a mantuai hercegébe, aztán a spanyol királyéba és mégis: lelkét az udvari levegő meg nem hervasztotta, erkölcse a fejedelmi paloták síkos parkettjén meg nem csúszott. Hogy Mantuát, Ferrarát, Pármát, Turint, Firenzét sértetlenül végigjárni mit jelent, ezt csak az tudja, aki ismeri ezeknek a kis olasz udvaroknak erkölcsi léhaságát a XVI. század végén a renaissance virágkorában.

A két ifjú szent kanonizációjának 200. fordulója alkalmából 1926 június 13-án kiadott «Singulare illud» kezdetű enciklikájában azt írja XI. Pius pápa a lelki tisztaságról, hogy az az ifjúság legszebb dísze, «*praestantissimum iuventutis decus atque ornamentum*». Mai ifjainkra nem vár nehezebb lelki feladat, mint ennek a dísznek sértetlenségéért folytatott, vértverítékeztető küzdelem. Igaz: régen is pusztított az érzékiség lehelete az emberiség közt, de akkor ezt legalább mindenki bűnnek nevezte s a jobbik én vereségének; és a tiszta élet fönséges ideálként lebegett az emberiség előtt. Ma? A bűn megmaradt, nőtt, óriássá fokozódott, az ideál eltünt, elhalványult. A bűnalkalom megsokszorozódott, az ellenálló erő meggyengült. Bárhová megy a mai ifjúság, bárhová néz, ezer csatornából ömlik rá a piszok, vértrontó fertő tátogatja rá száját.

És ifjainknak mégis tisztáknak *kell* maradniok egy fertőzött világ közepén! «*In it, but not of it*», «benne vagyok, de nem vagyok részes benne», felelte egy tisztalelkű gyári munkásleány, mikor csodálkoztak rajta, hogy London legdurvább környezetében hófehér tudott maradni. «*Benne vagyok, de nem vagyok részes benne*», ezt kell a két szent ifjútól eltanulniok s mai romlottságban küzködő ifjainknak is. Szent Alajos is látta a rosszat, mint látniok kell — sajnos — lépten-nyomon a mi fiainknak is. Látta, de elfordult tőle!

Látta, de megutálta! Erre tanítsuk meg a reánkbizottakat: ha Alajos tiszta tudott maradni a legromlottabb Firenzének az Arno iszapos hullámaiból kigőzölgő érzékies levegőjében, akkor nekik is lehet, kell tisztáknak maradniok az egyetemi nagyvárosok szemetes utcáin is. Ifjaink lelkét a kísértések elől mentesíteni, megvédeni, sajnos, nem áll módunkban; de hogy azok sértetlenül s ártás nélkül pattanjanak vissza nemes felfogásukról s acélos idealizmusokról, erre nevelni őket a mai pedagógiának éppen egyik legégetőbb feladata.

Különösképen alkalmas mindkét szent élete arra, hogy a lelki tisztaságot, mint hősiességet, mint harcias erényt mutassuk be a harc és nehézségek iránt természeténél fogva lelkesedő serdülő ifjúságnak. Mutassunk rá arra, hogy az életszentség nem gyöngeség, nem tehetetlen anyámasszonykodás, nem tedd ide-tedd oda gyámoltalanság. A szent ifjak élete sem volt erőtlen, limonádés érzelgés és a pápai körlevél határozottan tiltakozik is Szent Alajos életének ilyen beállítása ellen.

A modern pszichológia értékes megállapításai közé tartozik az a tétel, mely szerint a lelki tisztaság megőrzésére legjobb módszer az indirekt harc, vagyis a sexuális kérdések lehetőleg teljes figyelmen kívül hagyása, ellenben az akarat megerősítése minden más erényben. Szent Alajos ebben is kitűnő példakép: neki a tisztaságért soha nem kellett harcolnia, mert kemény önfegyelmezése által erősre acélozott más erényekből megvivhatlan védőfalat húzott lelkének fehér lilioma köré.

Tudást szomjazó ifjúságunk előtt rá kell mutatnunk *Szent Alajos természetes képességeire is:* éles eszére, érett ítélőképességére, szorgalmas tanulására, jó bizonyítványaira, az apja által reábízott nehéz életfeladatok eredményes megoldására. Csak hadd hallják a mi ifjaink minél többször, hogy Szent Alajos kedvességét és nemes gondolkodását mennyire dícsérte mindenki, aki vele csak érintkezésbe került! Hadd hallják, hogy Alkalában 14 éves korában nyilvános teológiai disputát folytatott, melyen mindenki megcsodálta tudását: hogy 1583-ban a portugál hadjáratról Madridba győztesen bevonuló II. Fülöp üdvözlését a 15 éves Alajosra bízzák s hogy a klasszikus eleganciával megírt latin üdvözlőbeszédnek ma is meglevő eredeti szövege szerzőjének nemcsak latin tudását dícséri, hanem azt a jellemszilárdságát is, mely a leghatalmasabb uralkodó üdvözlésé-

ben is el tudta kerülni az akkori kor émelygős hízelgését; hogy kitűnő emlékező tehetsége volt, mint ezt mutatja milánói tanulása (1584—1585), mikor az egész számtani és természettudományi magyarázatot otthon szolgájának fejéből lediktálta stb.

Az ilyen s ehhez hasonló részleteket életéből kiemelni ma azon célból szükséges, hogy ifjaink gondolkodásában az életszentség fogalmát a gyámoltalanságnak s ügyetlenségnek szerencsétlenül hozzátapadt mellékízétől megtisztítsuk és megmutassuk a módját, hogy a legmodernebb tanultságot, a legfinomabb úri modort, a legügyesebb kereskedői készséget, a legtermékenyebb tervező talentumot is össze lehet egyeztetni a szent élettel. Erre az iránymutatásra égetően szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy ifjúságunkból kikerüljenek a «jövő szentjei», a hitük szerint élő, modern, katolikus intelligens férfiak, akikben a tökéletes istenszeretet mély szellemi képzettséggel, világos szociális látással, az állampolgári s társadalmi erények gyakorlásával párosul s akikben *az istenszeretet hősies mértéke nagyszerű harmóniában együtt virágzik a legújabb tudományos kérdések iránti aktív érdeklődéssel, kedves, barátságos viselkedéssel, udvarias modorral, ügyes megjelenéssel, életrevaló kereskedelmi szellemmel.* Ki nem látja, hogy az így nevelt ifjak, akik tudják a modern élet cselekedeteit Szent Alajos szellemében végrehajtani, legértékesebb reklámjai s egyben apologétái lesznek a ma is szenteket nevelni képes katolikus világnézetnek!

B) **«Poenitentia», «bűnbánat!»** A másik vonás, melyet vallási pedagógiánknak a jubileum hatása érdekében Szent Alajos és Szent Szaniszló lelkéből főkép ki kell emelnie, a poenitentia; persze a szó jelentését nem korlátozva csupán az önsanyargatás szűk körére és főkép nem gondolva Szent Alajos önmegtagadási gyakorlatainak szolgai kopírozására. Szabad hirdetnünk, hogy Szent Alajos egyik-másik penitenciagyakorlatában annyira kemény volt magához, hogy ebben valóban csak «admirandus, non imitandus», csodálható, de nem követhető.

De hát a katolikus pedagógus úgyis tudja, hogy a szentek példájának nevelő értéke nem tetteik pontos lemásolásából, hanem a tetteket fakasztó *szellem* elsajátításából sarjad. A külső körülmények, melyek közt valamelyik szent élete konkrét formákban eltelt, korok, népek s társadalmi osztályok szerint változnak, elavulnak, a következő századokban már megvalósíthatatlanokká válnak; a lelkület azonban,

mely a szent életének külső megnyilatkozásai mögött izzik, elavulhatatlan és mindig követhető eszménye marad a magasbatörő emberiségnek.

Vadul tomboló nyári zivatar után vigasztalan az erdő képe: megtépázott ágak, derékbatört sudárfák, lehullott virágok ... Ilyen vigasztalannak látszó korban élt Szent Alajos is: a világegyház fáját a reformáció romboló vihara rázta kívül és a renaissance titkos férge rágta belül. Az előbbi az egyéni kutatás korlátlan szabadságával, az egyén jogainak túlzott hirdetésével aláásta a tekintély elvét s szétszakította a kereszténységnek addigi imponáló szolidaritását; az utóbbi pedig az életörömek féktelen hirdetésével az emberi lélek lendületét a sáros földre bénította.

És most jön Szent Alajos! Jön és oly fenntartásnélküli odaadással, amilyenre csak a szentek képesek, szembeszáll kora romboló irányzatával. Ti nem akartok magatok fölött tekintélyt ismerni? Nos, nézzétek rajtam, mint kell Istennek nevében parancsoló egyháznak s egyházi előljáróságnak engedelmeskedni! És nem akartok parancsolni az ösztönök követeléseinek? Hát nézzétek, mily önfegyelmezés, önmegtagadás, kemény őrtállás kell ahhoz, hogy a természetes élet szűk keretéből az Isten fiainak szabadságára, a természetfölötti életnek nem is sejtett szépségeihez emelkedjünk!

És ugyanez az áldozatos lelkület izzott Szent Szaniszlóban is. Mialatt a régi pogányság anyagiassága s a mai új pogányság élvezethajhászása egyformán Horatiussal vallja, hogy semmi más az ember, mint evésre termett állat — «*nos numeri sumus et fruges consumere nati*» — addig Szent Szaniszló a lába alá gyűrt ösztönös élet fölött aratott diadal tüzében kiáltja világgá jelszavát: «*Non natus sum praesentibus, sed futuris*», «nem e földre születtem, hanem a jövő életre!»

Ilyen beállításban meg tudjuk értetni ifjúságunkkal még azokat a túlzott penitenciagyakorlatokat is, amelyeket egyébként talán hajlandók lennénk Szent Alajos ifjúkori meggondolatlanságának minősíteni. Nem, nem! Szent Alajosban meggondolatlanság? Aligha hinném. Ellenben: nagyon is céltudatos szembehelyezkedés a korában nyilvánosan űzött testkultusz és élvezetimádás pogány rombolása ellen. Alajos nem volt naiv, nem tudatlan; azok a szemek, melyeket állandóan földre szegezett, nagyon is világosan láttak. «Feneketlen gonoszságban fetreng a mai világ — írja a fiatal

gyermek. — Vajjon ki engeszteli meg a haragvó Istent?» «*Il mondo, ora, giace in un abisso di malvagità ; chi placherà la collera dell' Omnipotente?*» Igen, Szent Alajos kiérezte ennek a finomkodó, külsőleg kicsiszolt előkelő társadalomnak fenékig romlottságát s elszánta magát, hogy ő lesz engesztelője a Mindenhatónak. A katolikus dogma szerint u. i. a Krisztus misztikus teste, az Egyház, szolidáris egységet alkot. A szent nemcsak önmagát szenteli meg, hanem a közösséget is s nemcsak önmagáért tehet eleget, hanem a többiekért is. És mi hisszük, hogy ifjú szentünk túlzott bűnbánati fegyelme kísértésekkel küzdő mai ifjaink ellenálló erejének is szent erősítő forrásává lett.

Még 30—40 évvel ezelőtt javában virágzott az a pszichológiaellenes hagiografia, amely a szentet már kis korában, sőt akárhányszor már születése előtt, csodás jelenségekkel övezte s első percétől kezdve, mint valami küzdelmet nem ismerő, mennyországra predesztinált, kísértéssel nem harcoló, emberfölötti embert állította az olvasó elé. Hogy aztán ez a bölcsőjétől kezdve tökéletes és állandó elragadtatásban élő szent-típus utánzásra buzdító és lelkesítő hatást nem tudott kiváltani a sárból-földből álló, csetlő-botló, küszködő olvasókban, egész természetes.

Ma már tudjuk, mily helytelen volt ez a módszer s menynyivel eredményesebb arra rámutatni, hogy a szent is éppúgy földből való teremtmény volt, mint mi, époly kísértésekkel, rosszra hajló emberi természettel, csak: a mienknél sokkal keményebb önfegyelmezéssel s acélosabb ellenálló akarattal. A mai pedagógia már nem felejt el rámutatni arra, hogy Szent Alajos sem született szentnek. Bölcsőjében örökölte a grófi koronát: elutasította magától; de nem örökölte a szentek glórioláját: az után nyúlt! Ő is küzdött a minden emberrel együtt született lelki s testi kettőséggel, az anyagias természet ólomsúlyával, a test nagy ellenmondásával; de amint neki sikerült, mint a pápai körlevél írja «*invicta voluntate*» az ész józan ellenőrzése alá igázni az ösztönös természetet, úgy sikerülhet ifjainknak is. «*Quod isti et istae, cur non ego!*» «Ha ezek megtehették, én miért nem tehetném?»

És hogy az ifjú szentek kemény önfegyelmezése mily áldó példa éppen a mai ifjúságunk nevelésénél, azt csak a legbuzgóbb pedagógusaink s hittanáraink mondhatják meg, akiknek ajkáról szakadatlanul hangzik a panasz, hogy minden nevelő munkájuk megfeneklik a mai otthoni nevelés hi-

hetetlenül lágy, limonádés, elkényeztető puhaságán. A régi komoly férfias nevelésnek, a kereszténység egyik legszebb alkotásának, az «*educatio strenua*»-nak, egyre kevesebb nyomára akadunk a mai családi nevelésben. Ma, főkép az egygyermekes családokban, valóságos új bálványimádás folyik a gyermekkel: sietve teljesítik minden ösztönös követelését, ostoba szeszélyét, soha semmiről lemondani, egyetlen vágyát megtagadni otthon meg nem tanul. S az eredmény? A mai tipikus gerinctelen ifjú: «*Ein fein befrackter, ein weich verpackter, nicht ganz intakter Charakter*». Kell-e mondanunk, hogy az ilyen elnyomorított akaratú gyermekkel hiába próbálkozik akár a világ legelső pedagógusa is?

Mennyivel más akaraterő sugárzik elő Szent Alajos egyéniségéből! Valamennyi arcképe közül, azt hiszem, legjobban hatna a mai ifjúságra az a fejedelmi öntudatot s rendíthetetlen jellemet hirdető portréja, melyet atyja Paolo Veronesevel röviddel azelőtt készíttetett Alajosról, mielőtt szerzetbe lépett. Fekete nemes-apród ruhában, fehérfodros gallérban áll előttünk a szent fiú; jellegzetes arcvonásai, nyilt, nagy szeme, összecsukott ajka, erőteljes főtartása energiát s komolyságot sugároznak; jobbja kardon nyugszik, de csak egész könnyedén érinti azt: látszik, hogy nem ez a kard az ő igazi fegyvere. A «Singulare illud» enciklika szinte mintha erről a képről vette volna fönséges dícséretét Alajos «constans atque impigra voluntas»-áról; szinte leolvasni a képről azt a lelkületet, melyre mai ifjúságunk annyira rászorulna:

Das «wenn» und «aber» ist ein schlimmer Hort;
«Entweder-oder» sei dein Heldenwort!

Ez az önmagához kemény, néha szinte kegyetlen Szent Alajos annál értékesebb példakép ma, minél inkább tapasztaljuk elkényeztetett ifjainkon Horatius panaszának jogosságát: «*Cereus in vitium flecti, monitoribus asper*», «a bűnre, mint viasz hajlanak; aki feddi őket, ahhoz kemények». Az örök élet értékét felismerő s érte a legnagyobb földi áldozatra kész két ifjúszent példája magaslatokra vonzó hegycsúcs a mai sárhoz tapadt világban, melyben már iskolás ifjúságunkon oly sokszor kiütközik a pénzimádás és élvezethajhászás epidémiájának ijesztő vonása.

«*Gebt mir die Jugend in die Hand und ich ändere ein Jahrhundert*»,

írja Lessing s nagy igazságot ír. Mi is jól tudjuk, folyton hangoztatjuk is, hogy «akié az ifjúság, azé a jövő». Csakhogy

a mondat tovább is van; és ne feledkezzünk meg a folytatásról sem, mely így szól: «Amilyen az ifjúság, olyan a jövő».

Nem is lehet elgondolni — hirdeti szentséges Atyánk —, mily örömmel látjuk, hogy mindkét nemből s minden társadalmi osztályból tömérdek ifjú áll lelkipásztora mögé, hogy szomjas lelkét megtöltse a keresztény tanokkal, azok által előbb saját életét megnemesítse, majd az egyháznak segítőtársa legyen lélekmentő munkájában. Az ilyen ifjúságtól várja a pápa a segítő sereget az öregedő világ megifjítására, «ad senescentem mundum recreandum».

Társadalmunk széltében-hosszában hangos a keresztény megújhodás jelszavától; eszményekért lelkesedni tudó magyar ifjúságunk is impozáns lendülettel állott a megújhodást hirdetők táborába ... XI. Pius pápa azonban nem felejtett el körlevelében rámutatni a munka eredményét eldöntő, legfontosabb feltételre: sem felebarátaink gondját nem viselhetjük — írja a pápa —, sem a katolikus ügyet méltóképp nem képviselhetjük, míg *saját lelkünket nem ékesítettük fel a bensőséges vallási élet szépségeivel.*

Élet, élet! Az ifjúság élni akar! De mi az élet? Örökös résenállás s folytonos kidobása magunkból annak, ami bennünk rothadni akar. S mi kell a lelki élethez is? Örökösen résen állni s kidobni a rothadást! És hol fakad az ilyen életnek forrása? Az isteni akaratnak először Szent Ágoston fogalmazásában kifejezett, de Szent Alajos és Szent Szaniszló által különösképen is vallott követésében: «Add, Uram, hogy megtegyem, amit akarsz; aztán parancsold, amit akarsz».

Tiszta élet s kemény, önfegyelmező akarat!

Nincs erény, melyre a mai ifjúság jobban rászorulna s nincs, aki rendíthetetlenebb kitartással járta volna ezt a tövises utat, mint az Egyház ifjú szentjei. Ebben maradnak ők örök példaképei a bűn ellen küzdő fiatal lelkeknek.

XIV. FEJEZET.

A Mária-kongregációk nevelő értéke.

A Mária-kongregációk nevelő értéke.[1]

Mária=Kongregáció ma a legelterjedtebb formája az Egyházban a társadalmi osztályok szerint tagolt vallási szervezkedésnek.

I. Történeti fejlődésük.

A kongregációk kezdetben kizárólag a jezsuita=iskolák diákszövetségei voltak, amelyeknek célja volt a Szűzanya védelme alatt az ifjúság önfegyelmezését és buzgóságát elő= mozdítani. Egy fiatal jezsuita magiszter, *P. Leunis* (1536—84), 1563=ban kezdte először maga köré gyüjteni a «Collegium Romanum»=ban azokat az ifjakat, «akik különösen törekszе=

[1] *Bangha:* Handbuch d. Marian. Kongregationen. *Bús:* Kalauz a Mária=Kongregációk számára. *Bickel:* Kongregations= büchlein für Jungfrauen=Kongregationen. *U. a.:* Kongregations= büchlein für Männer=Kongregationen. Herder. *Cséfalvy:* A fehér zászló alatt. *Frey:* Der gute Kongreganist. Jungfermann. *Harrasser:* Sodalis Marianus. (A kongregációk szabályai és szokásai.) Wien. *Harrasser:* Geist u. Leben d. marianischer Kongregationen. Inns= bruck. *Harrasser—Sinthern:* Vorträge f. Marianische Kongrega= tionen. 2 k. Herder. *Löffler:* Die marianische Kongregationen. Herder. *Mariaux W.:* Marianische Lebensgestaltung. (Die Marian. Männer= und Jungmännersodalität in der heutigen Zeit.) Waren= dorf. Schnell. 1934. *Müller:* In der Kongregationsschule. (Vor= bereitungsunterricht zur Aufnahme in die Marian. Kongr.) Herder. *Opitz:* Unterm Lilienbanner der Marianischen K. Wien. *Puntigam:* A kongregáció virága. *Röttig:* Im Kindergarten der Kongregation. Ein Büchlein für Präsides, Seelsorger und Jugendfreunde. *Röttig:* Vorträge für Marian. Kongregationen. *Schwarz:* Vortragstoff für Marian. Kinderkongregat. Eine Sammlung geeigneter Themen für Präsides. Marianischer Verlag, Innsbruck. *Sierp:* Die Mariani= schen Kongregationen in Deutschland (mit besonderer Berücksichti= gung d. Marian. Jugendbewegung. Grundsätzliches und Tatsächli= ches). Herder. *Walterbach:* Der Präses. (Seine Notwendigkeit, seine Bedeutung, seine Aufgaben u. seine Stellung in den kath. Standes= vereinen.) München. *Wickl:* Merktage im Sodalenjahr. (Kongre= gationsvorträge), Innsbruck. Kimerítő irodalom: Präsides Korres= pondenz für M. K. I—VIII. évf. és: Die Fahne Mariens. (Sodalen Korrespondenz für M. K.) I—XX. évf. A magyar kongregációk hivatalos lapja a «Mária=Kongregáció».

nek a buzgóságot és tudományt magukban egyesíteni». Ezekből az összejövetelekből alakult ki az első Mária-Kongregáció 70 taggal. 1572-ben már Párisban és Douaiban is alakul kongregáció, amelyet aztán gyors egymásutánban követ a németországi kollégiumok kongregációinak felállítása.[1]

A lelki eredmény mindenütt fölemelő volt; a szentségek fölvétele gyakorivá lett és ezzel egyre ritkábbá az iskolában a büntetések szükségessége. Nagy apostoli buzgóságot fejtettek ki a kongreganisták mások javításában is.[2] Nemcsak saját betegtársaikat, hanem a nyilvános kórházak betegeit is látogatták vigasztalás végett. A kongregációk jó hatása érthetővé teszi, hogy már a «Ratio studiorum» (1599) 23. pontja a jezsuita-iskolák rektorának különösen lelkére köti a kongregációk ügyét.

Lassan aztán az ifjúsági kongregációk mellett egyéb társadalmi osztályok is kezdenek önálló kongregációkba szervezkedni. Az első egyházi jóváhagyás *(XIII. Gergely*, 1584 dec. 5.) még csak diákkongregációkról beszél, de 1586—87-ben *V. Sixtus* ezek jogait már minden férfi-kongregációra is kiterjeszti s a XVII. században éppen ezek a férfi-kongregációk válnak a jezsuiták városi lelkipásztorkodásának eszközeivé. Majd a pusztán ifjakkal foglalkozó kongregációk is differenciálódni kezdenek; egyre gyakrabban állítják már fel a legény-, inas- és őrangyal-kongregációkat is. Leány- és asszony-kongregációkról, tehát nő-kongregációkról azonban csak a XVII. században hallunk először, sőt csatlakozásukat a Prima Primariához csak *XIV. Benedek* engedélyezte először 1751-ben.

A jezsuita-rend felfüggesztése nagy válságba sodorta a már virágzó kongregációs életet is. A XIX. század közepe óta azonban újabb virágzását éli a szép eszme. Míg 1837-ben a római Prima Primariához csak 775 kongregáció volt aggregálva, 1929-ben ez a szám 48.188-ra emelkedett, kb. 3 millió taggal. Egyedül 1929-ben 1248 új kongregáció keletkezett. 1910 december 8-án új statumokat fogadtak el a kongregációk számára; addig az *Aquaviva* által még 1587-ben kidolgozott szabályok szerint igazodott a kongregáció.

[1] *Duhr:* Geschichte der Jesuiten. 2 k. 1907—13.

[2] Érdekes pl. erre nézve az *ingolstadti* kongregáció szünidőre szóló előírása 1590-ből, amelyben a diákoknak jó könyvek terjesztését, a káromkodás, ivás és játszás elleni harcot, a templomok díszítését, a gyermekek imádságra tanítását ajánlja. L. «Marianische Kongregationen». Lexikon d. Pädagogik. Herder. 1914. III. k. 577. l.

II. Lélektani alapjuk.

A Mária=Kongregációk, mint nevük is mutatja, különösképen Szűz Mária tiszteletét akarják az ifjakban megerősíteni, vagy jobban mondva: *főleg Szűz Mária tisztelete által akarják az ifjakat Jézushoz vezetni.* Mindaz a lélektani momentum, amit a szentek tiszteletéről föntebb elmondtunk, hatványozottan áll a «minden szentek királynéjának», a Boldogságos Szűznek tiszteletéről. Ez adja meg egyúttal a Mária=Kongregációk fontosságát is.

Boldog Grignon de Montfort=nak kedves gondolatát: «*per Mariam ad Jesum*» nemcsak a mindennapi tapasztalat, hanem megfelelő pszichológiai érvek is igazolják. Szűz Mária ideális alakja kiváltképen alkalmas tárgya a vallásos tiszteletnek; örök példaképe a gyermekies, tiszta, odaadó, lovagias gondolkozású lelkeknek. Akinek pl. alkalma volt a harctéren küzdő kongreganistáknak lelkiatyjukhoz intézett leveleibe betekintést nyerni, az elcsodálkozik a vigasztaló és erősítő gondolatok ama gazdag változatosságán, amelyeket az ifjak válságos, nehéz helyzetükben éppen Mária=tiszteletükből metettek s csodálattal fogja látni, hogy ennek a buzgó tiszteletnek melegétől mily lüktető vallásos élet és ideális világfelfogás fakad. Igy válik valóra *Szent Epiphánius* érdekes gondolata, amely szerint a megtestesült Ige a horog a lelkek számára és Szűz Mária a csalétek ezen a horgon: «*Ave, esca spiritualis hami; in te siquidem hamus divinitus*». (De laudibus Deiparae.)

A Mária=Kongregációk és általában a Mária=tisztelet értékének kellő méltatása céljából röviden lélektanilag elemezni kell *a fejlődő ifjú érzelmi életét.*

A) **Az édesanya tisztelete** erősen él az ifjú lélekben és ez teszi ebben a korban különösen hatékonnyá a Mária=kultuszt.

Bár a dogmatika áthidalhatatlan különbséget ismer a Szűz Anya és szent Fia között, a pedagógia mégis jogosan hozza a Mária=tisztelet értékét közel a Krisztus=tisztelet értékéhez.[1] A Mária=tisztelet valami *titokzatos, jótékony befolyást* gyakorol az egész emberi lélekre.

A Mária=tiszteletek szerepét a lelki élet nagy tengerében a Golf=áramhoz hasonlíthatjuk: csendesen, szelíden, alig

[1] *Mayer:* Kinderideale. (Eine experimentell=pädagogische Studie zur Religions= und Moralpädagogik.) Kempten. 1914. 62. l.

észrevehetően hömpölyög tova, de útját mindenütt zöldelő partok s termékeny időjárás jelzik egész fel a hideg vidékekig.[1] Az égi Szűz magas lelkisége felajzza az emberi lélek törekvéseit és a szebb lelkiéletnek ez a tudatos megkívánása, ez a lüktetőbb lelki érverés az odaadás és hűség fokozottabb megvalósítására képesít. Az ifjú évek természetes tüze így nem dorbézolásokban, hanem a legtisztább eszményiség utáni törekvésben adja ki erejét.

Korántsem véletlen dolog tehát, hogy az egyház a *fiúk* nevelési munkáját is éppen a Boldogságos Szűz oltalma alá helyezi. Egyesek talán megfelelőbbnek tartanák a fiatal férfiszentek patronátusát, mint akiknek a példája közelebb áll az ifjú életéhez; és mégis csak azt kell mondanunk, hogy az egyház kitűnő emberismeretet árult el, mikor a fiúkat is az Istenanya oltalma alatt vezeti.

A romlatlan ifjúban u. i. erősen él *az anyának tisztelete.* Ezekben az években már tisztábban látja, mint kiskorában, hogy mit köszönhet neki. Innen magyarázható, hogyha általában a fiúknak a férfi, a leányoknak a nőszentek kultuszát ajánljuk is, kivétel ez alól Szűz Mária, akiben, mint az egész kereszténység anyjában, a fiúk is saját mennyei Anyjukat is tisztelik, sőt a föntebb említett lélektani tényből kifolyólag még gyöngédebb szeretettel simulnak hozzá lelki szükségükben, mint a leányok. A mennyei Atya talán túlszigorúan áll előttük; de Máriának könnyebben látják meg szivét is, hiszen annyiszor hallják, hogy Mária gyermeke nem kárhozhat el. Mármost, ha ő tényleg anya, hát bizonyára gyermekének földi sorsa is érdekli őt. Ha öröm éri, biztos benne, hogy mennyei Anyja is örül neki; szomorúságában sincs egyedül, Mária vele szomorkodik. Joggal ünnepli *Goethe* is «Faust»-jában Máriát a fölfelé törekvő emberiség vezetője gyanánt.

Érdekes tapasztalat az is, hogy a Mária-tisztelet nem teszi a fiúkat lágyakká, érzelgősökké, nőiesekké, hanem ellenkezőleg férfias akaraterőnek s erkölcsi hősiességnek válik bőven buzogó forrásává.

B) A testi fejlődés **a serdülőkor viharjaiban** kemény küzdelem elé állítja a fiút. Új, zavaró gondolatok merülnek föl képzeletében, eddig ismeretlen vágyak tüze lobban fel benne, amelyek az eddig naiv, egyszerűen álmodozó gyermeki lélek

[1] *Esch:* Maria und die Jugend. Kevelaer. 1923. 7. l. Esch könyvében tömérdek serdülő ifjú levele tanuskodik arról a hatásról, amit reájuk a Mária-tisztelet gyakorolt.

harmóniáját zavarosra borzolják. Az ifjú helyesen sejti, hogy itt veszélyek leselkednek rá; valami ösztönös jó hajlam, a tisztaság természetes szeretete még tartja őt eddigi ártatlanságánál. Egyetlen ifjú sem áldozza föl ezt a természetes kincsét hosszabb-rövidebb küszködés, ellenállás, habozás nélkül.

Mármost mily boldog az az ifjú, ki az élet sorsát eldöntő eme harcaiban bizakodó, erőért sóvárgó tekintettel tud a szeplőtelen Szűz Anya tiszta képére pillantani! Nem állítjuk, hogy ez a pillantás elveszi a kamaszkori küzdelemek minden nehézségét. Nem; de a Mária-tisztelet megerősíti az ifjú tiszteletét a női nemmel szemben, s *aki tiszta szeretettel szereti Máriát, nem fogja tisztátlanul szeretni Évát.* A Mária-kultusz első olyan meghódolás az emberiség történetében a nő előtt, mely nem a nemiségnek, hanem az örök nőiességnek szól. «A kereszténységnek egyik legnagyobb eredménye, hogy a férfiút ilyen érzelmekre nevelte, s a nő ellensúlyozásául éppen a nőt nyilatkoztatta ki számára. Mária Éva ellen! Mária — Éva védelmére s bizony a mi öreg Ádámunk védelmére is.»[1]

a) *Az ifjúság nevelésének próbaköve a tisztaságra nevelés.* Nem állítjuk, hogy ez az egyetlen erény, amelyet az ifjúban ápolni kell; de az tény, hogy ez az az erény, mely legjobban mutatja, mily erős az ifjú önmagával szemben s mennyire lehet jellemében bízni.

A történelem azt bizonyítja, hogy a nő megbecsülése mindig csalhatatlan fokmérője az illető nép kultúrájának és egészségének. Márpedig soha oly veszélyben a női nem megbecsülése nem forgott, mint korunk hajmeresztő érzékiségében.

«Mikor valaha a kereszténység a széthullott és elfajzott világot meg akarta gyógyítani, mindenekelőtt a tökéletes női tisztaság szellemi hatalmát vette igénybe. A süllyedő antikvilág üzelmei azonban csak gyermekjátékok ahhoz a romláshoz képest, amelynek a női karakter modern lecsúszamlásából . . . elő kell állania. Ilyen mélységből csak az érinthetetlen női fenség magasztos megtestesülése menthet meg, csak az képes a férfiúi lelket az érzékies önzés mindenhatóságából kiragadni és a természetes élet közepében helyet teremteni a természetfölöttinek. Valóban, amit a «Virgo immaculata» alakja az emberi kultúra számára jelentett — a kultúra elvégre is az ösztönös világ megfékezése —, az messze túl-

[1] *Foerster:* Lebensführung. Berlin. 1909. 145. l.

szárnyalja mindazt, amit a legújabb technika a külső természeti erők megfékezésében elért.»[1]

Ezért nagy pedagógiai érték ifjúságunk előtt az abszolút tiszta Szűz Anya képe, akinek beszédes alakja erőt adó példája annak, hogy az embert mire képesíti Isten-szeretete. Mikor a «tisztaságos Anyának» mennyei ragyogása belefénylik a küszködő ifjú lélek viharjaiba, az ő radikális diadala a bűn felett erősebb támasz a kísértések felzúgó orkánjában, mint bármi más észbeli megfontolás.

Ha az ifjú gyermekségétől szeretettel szokott feltekinteni a tiszta Szűzre s így megtanult a nőben felsőbb eszményt látni, ahányszor Máriára tekint, eszébe jut, hogy minden nő és leány Mária neméhez tartozik, akihez tehát nemtelen gondolatokkal közelítenie nem szabad.[2]

Korántsem véletlen dolog tehát, hogy éppen a mélyen vallásos és Szűz Máriát tisztelő középkor termelte ki a bájosságban fölülmulhatatlan nőtiszteletet, a keresztény lovagi ideált. Az ifjak lelke mélyén mindig ég a sóvárgó vágy, hogy egy egészen tiszta nőre ideális gondolatokkal tudjanak feltekinteni. A középkor lovagja lelkének őszinte tiszteletét, mellyel Szűz Máriának adózott, átvitte saját kora hölgyeire is; ugyanoly gyengédséggel, figyelemmel, tisztelettel viseltetett a Boldogságos Szűz iránt, mint az ő neméből származó utolsó szolgálóleány iránt. A középkori lovag alakja a természet és kegyelem összekapcsolódásának bájosan finom példája.

b) Ugyancsak Mária példájából ismeri meg az ifjú *a tisztaság igazi célját* is. Az egész világ azt kiabálja ma a szegény ifjaknak, hogy a tisztaság céltalan önkínzás, esztelen lemondás, a szabadságot letipró megalázás. Nem csoda, hogy a tapasztalatlan ifjú megszédül ezektől a szólásoktól. De, íme, itt a Szűzanya képe, mint lángoló tiltakozás mindeme téves jelszavak ellen! Ő rajta látjuk, hogy a tisztaság nem önmagunk kifosztása, nem merő lemondás nyereség s kárpótlás nélkül. Mert ki meri szegénynek nevezni, ki meri sajnálni Máriát tisztasága miatt? Az ifjú leginkább Mária képe előtt látja be, hogy a tisztaságból pozitív energiák fakadnak, s hogy ez adja meg egész életének a lovagias, igazán nemes vonásokat.

[1] *Foerster:* Christus und das menschliche Leben. Reinhardt. München. 1922. 149. l.

[2] *Könn:* Jugendpflege und Charakterbildung. Schnell. Warendorf. 1914. 142. l.

c) A fának leginkább csemetekorában van szüksége napsugárra s *az ember sem vágyódik soha annyira szeretet után, mint ifjú korában.* A fiatal szív önmagában elégter lennek érzi magát s valami ösztönös hajlam viszi ilyenkoa barátság után. Elég neki egyetlenegy barát, de az aztán igazi, hűséges, bizalmas legyen; barát, ki nemcsak szeretetet kap, hanem ad is, akinek nemcsak kibeszélheti magát, hanem akitől tanácsot is kaphat. Ezt az *ideális barátságot* találja meg Máriában, aki minden szeretetre méltó, akinek barátsága nem ront meg, aki soha hűtlenné nem lesz, akiből még senki ki nem ábrándult.[1]

III. A kongregációk működése.

A kongregáció-szervezet Mária-tisztelet. Eszméjének kedvez az ifjúság tömörülési, szervezkedési, barátkozási vágya s innen érthető, hogy az első kongregációt miért éppen az ifjúság, a római gimnaziták számára alapították (P. Leunis 1563-ban), s hogy a kongregációk jó ideig miért csak az ifjúság közt működtek úgy, hogy a különböző foglalkozási ágak, korok, nemek külön kongregációi csak később keletkeztek.

A) A kongregáció a **rendszeres, szervezett lelkiélet előmozdítója,** amennyiben a vallásos gyakorlatok bizonyos mértékét követeli meg tagjaitól: reggeli s esti ima, napközben a jószándék gyakoribb felindítása, esti lelkiismeretvizsgálás, a gyűléseken való pontos megjelenés és a szentségek gyakori vétele.

Hiszen szó sincs róla, mindezt külső társulati szervezkedés nélkül is meg lehet oldani, — amint tényleg sokan teszik is; de a lelki szárazság, ellanyhulás idején föltétlenül érezni jó hatását a külső szervezettel is szabályozott vallási gyakorlatoknak. A könnyen lankadó ifjaknak szükségük van arra, hogy valami külső lendület is vigye őket. A kongregáció megtanít hűnek lenni a kicsinyben, ami pedig minden lelki haladásnak első feltétele.

A lelkes kongreganista-diák megbecsülhetetlen szolgálatot fog tenni pasztorációs törekvéseinknek is, nemcsak diáktársai körében, hanem — amire talán nem is gondolnánk — még felnőttek között is. A «világiak apostolkodására» már a

[1] V. ö. *Könn:* Das Marienideal u. die sittliche Bewährung unserer Jugendvereinigungen. Düsseldorf.

középiskolában kell az ifjúságot előkészíteni, tudatosan ránevelni.

Nem akarjuk tagadni, hogy a fiúk elébe az ő *sajátos* lelki törekvéseiknek megfelelően állítani az Istenanya alakját egyike a legnehezebb feladatoknak. Aki édeskés exhortációval beéri, nem eredményes, hanem inkább káros munkát végez. Az igazi Mária-tiszteletnek eredménye a nőiességnek és a nő aláhanyatló megbecsülésének felemelése, megvédése a mai regényirodalom, mozi, színház és divat lealacsonyítása ellen. Máriában tanulja megbecsülni az ifjú az anyai méltóságot, a tiszta élet szeretetét, az áldozatos lelkületet stb. Mindennek helyes beállítása sok elmélkedést igényel a vezetőtől, a prézestől.

B) A kongregáció sikeres működése tehát **nagy mértékben függ a prézestől.** Ha valaki, hát ő ne legyen ott tanár! Érdeklődjék az ifjak házi körülményei iránt is, látogassa meg a betegeket, az utcán is álljon velük szóba, vigasztalja a szomorúakat! Szűnidőben levelezzék a fiúkkal. Legyen atyai jóbarátjuk. De legyen érzéke a haladó világ iránt is, hiszen a gyűléseken meg kell beszélni minden érdekes eseményt!

Külön is meg kell emlékeznünk a *prézes beszédéről*, mint amelynek hangját és tárgyát eltalálni nem a legkönnyebb feladat. Ne legyen az prédikáció, sem pusztán vallási előadás, hanem baráti, közvetlen megbeszélés.

Legjobb már az iskolai év elején *egységes programmot* kitűzni. (Egyik évben pl. az akaraterősítést, ismét máskor a nagy kongreganisták életének ismertetését stb.)

Mint az exhortációkat és lelkigyakorlatokat két csoportban tartjuk, éppen úgy kongregációt is külön kell alakítani az alsó- és külön a felső osztályosok részére. Sok lelki indításnak lehetnek kiváltói az alsósok által kész örömest kitöltött *havi beszámoló lapok* is (a nagyobbakat talán már feszélyezné ez a kötelesség). Az alsó osztályosoknál ajánlatos minden gyűlés beszédanyagát egy-egy «*jelszó*»-ba összefoglalni, amelyre aztán az ifjak egész héten át gondoljanak. Ha a prézes hétközben találkozik velük, első dolga a jelszót megkérdezni. Az ifjaknak tetszik a dolog s a jelszó révén könnyebben jegyzik meg az elmondottakat.

Ilyen heti jelszavak lehetnek pl.: Nem leszek áruló! Uralkodjál magadon! Szuronyt szegezz! (valami kis önmegtagadás minden napra). S. O. S. (save ours souls! = mentsétek meg lelkünket). Javulni! Javítani (másokat). Kitartani

(a jóban). Nem, nem, soha (bűnt soha el nem követni). Talpra fiúk (kedvenc bűnös szokástok ellen). O.A.M.D.Gl.! Quid hoc ad aeternitatem? All right? (esti lelkiismeretvizsgálásnál minden rendben volt?) Lefoglalva (lelkem az Isten számára). Ad maiora natus sum! Szűz Anyám, tetszem-e? (Minden tettünknél ezt kérdezni!) Igazold magadat (Őrséget állíts lelked ajtajához). Christianus sum! (a római mily büszkén mondta: civis Romanus sum). Jézusom szeretlek! Fiat voluntas tua! Ave Maria! Légy résen! Értem szenvedett! Örökélet! Jézusom itt vagy? (a lelkemben). Krisztus katonája! (a pompeji katona a Vezuv lávája alatt) stb. stb.

Bármilyen ügyes szónok is legyen valaki, ha örökké őt hallják az ifjak, előbb-utóbb ráunnak. Igen helyes tehát alkalomadtán idegen szónokokat is szerepeltetni; de ne túl gyakran, nehogy szereplésük zavarja munkánk tervszerűségét.

C) **Milyen legyen a kongregáció élete?**

a) A kongregációs gyűlések változatosabbá tételére igen alkalmas, ha *az ifjakat is szóhoz engedjük*. Rendezzünk átlag hónaponként egy olyan ülést, amelyet teljesen az ő szereplésük tölt ki. Szavalás, valami zene, dialóg stb. mellett egy komolyabb felolvasás alkossa a programmpontokat.

Rendezzünk «*megbeszélő*»- vagy «*vita-gyűléseket*» is, amelyeknek tárgyát az előző gyűlésen előre jelezzük, hogy ki-ki összegyüjthesse gondolatait. Ezek tárgyául igen alkalmas a diákélet kis és nagy problémáinak az erkölcstan szempontjából való megbeszélése, amely fejleszti erkölcsi érzéküket s elősegíti, hogy az erkölcsi meggyőződés vérükké váljék.

Ilyen tárgy lehet pl.: diákbecsület (súgás, feladatok leírása, csempészés, puskák használata); hogyan kell tanulni; a barátkozás; a könyvolvasás művészete; a rossz könyvek hatása; hogyan bánjunk zsebpénzünkkel; ujságot hogyan érdemes olvasni; miért ne dohányozzunk; a szeszes italról; tánctanulás, tánciskola, zene; az idő jó kihasználása; hogyan lehet leszokni a feledékenységről; mit lehet tanulni az utcán; ki a gentleman; hogyan bánik a művelt ember a cselédekkel; a diák illemszabályai; a nagyvárosi diák lelkiéletének akadályai; a színház hatása erkölcsi életünkre; stb. stb.

b) A kongregációs életnek egyik legmegkapóbb megnyilvánulása *a közös szentáldozás*. Az ünnepiesség a prézes rövid beszédében, a rendben s komolyságban, mellyel az áldozáshoz járulnak, esetleg közös hálaadás végzésében is nyilvánuljon meg. Ilyenkor lehet összegyüjteni az alsós-osztályo-

sok által névtelenül kitöltendő ú. n. «*beszámoló=lapokat*», amelyeknek kérdései értékes gyámolítói lehetnek a kisebbek *rendszeres* lelki életének.

Minta gyanánt álljon itt egy ilyen «beszámoló=lap».

193..... *havában a következő vallási és erény= gyakorlatokat ajánlottam fel a boldogságos szűz Mária, kegyes Úrnőm és jó Anyám tiszteletére :*

Fő erénygyakorlatom.....*volt.*

1. A kongreganista napi imáit elmondtam.....napon.
2. A jó szándékot felindítottam reggel....., napközben.....
3. Nem kötelező szentgyónást végeztem.....
4. Nem kötelező szentáldozást végeztem.....
5. Nem kötelező szentmisét hallgattam.....
6. Szentséglátogatást végeztem.....
7. Nem kötelező szentbeszédet hallgattam.....
8. Elmélkedést végeztem.....
9. Lelkiolvasást végeztem.....
10. Lelkiismeretvizsgálást végeztem.....
11. Kísértéseimben röpimát mondtam.....
12. Egy tizedet a szentolvasóból elmondtam ..... napon.
13. Magamat legyőzve, engedelmeskedtem.....
14. Szemeimet megfékeztem.....
15. Szemérmetlen gondolatoktól elfordultam.....
16. Szemérmetlen beszédeket nem hallgattam meg.....
17. Szemérmetlen beszédek ellen felszólaltam.....
18. Torkosságot.....válogatást.....leküzdöttem.
19. Indulatosságot.....leküzdöttem.
20. Sértést.....nem viszonoztam.
21. Más gyengéivel szemben türelmes voltam.....
22. Fáradtság..... kedvetlenség..... testi fájdalom mellett is..... megtettem kötelességemet.
23. Rendetlenségre..... pontatlanságra..... való hajlamomat le= küzdöttem.
24. Fecsegésre..... hazugságra..... szeretetlen beszédre..... való hajlamomat leküzdöttem.
25. Ellenszenvet..... irígységet..... gyűlöletet..... leküzdöt= tem.
26. Hiúság..... dacosság..... ellen küzdöttem.
27. Kifogástalanul végeztem el iskolai feladataimat..... napon.
28. Megengedett dolgokban megtagadtam magamat.....
29. Hitemet megvédelmeztem.....
30. Mást szentséglátogatásra..... egyéb istentiszteletre....., lelki=

gyakorlaton való részvételre....., mindennapi imádkozásra...., a böjt megtartására....., kat. napilap v. folyóirat járatására ....., népszerű hittudományi vagy aszketikus könyvek olvasására....., kat. karitativ ügyek támogatására..... rávettem.

31. Szegénynek alamizsnát adtam.....
32. Kat. karitativ mozgalmak..... érdekében buzgólkodtam, anyagilag segítettem....., céljaira gyüjtöttem.
33. Cselédekkel, alkalmazottakkal gyengéden bántam.....
34. Beteget látogattam....., neki hitbeli vigaszt nyujtottam....., a szentségek felvételére figyelmeztettem.....
35. Mást bűntől visszatartottam.....
36. Mást a hitben tapintatosan oktattam.....
37. Kat. lapot....., könyvet..... terjesztettem.
38. Rossz lapot....., rossz könyvet..... helyen kiküszöböltem.
39. A papok....., misszionáriusok..... sikeres működéséért, a papi hivatás..... terjedéséért, a hitetlenekért....., más-hitűekért....., közömbös katolikusokért....., bűnösökért ....., súlyos kísértésekkel küzdőkért....., szegényekért...., betegekért....., haldoklókért....., halottakért..... imádkoztam.
40. Haragosokat megbékítettem.....

Apostolkodtam-e máskép?.....

.....

Saját lelki életem bírálata. Buzgó voltam-e az elmúlt hónapban? Haladás, lanyhaság, vagy visszaesés van-e a lelkiéletemben? Miben látom a haladás, miben a lanyhulás, illetve a visszaesés okát? Van-e határozott tervem a jövőre?

.....

.....

Megjegyzéseim a kongregáció életére : .....

Indítványaim : .....

Hitbeli, illetve lelki életbeli nehézségeim, amelyekre felvilágosítást kérek :

.....

.....

Ahol tehetősebb fiúk is vannak, szép volna, ha az áldozás napjának délutánján valamelyikük meghívná *uzsonnára* a kongregációt, ahol a prézes helyes időtöltésre s ártatlan, jókedvű szórakozásra is megtaníthatná leventéit. (Ahol van kongregációs szoba, maguk a fiúk adhatják össze az uzsonnát.)

c) A kongregációs működés keretében ismét megemlítjük a *lelkiolvasmány kérdését* is, nem mintha ez csak a kongreganisták kiváltsága lenne, hanem mivel ennek gyakor-

lása már bizonyos fejlettségű lelki igényeket föltételez, amelyeket a kongreganistában valószínűbben találunk meg. Örömmel töltsön el, ha ifjaink közül minél többen végeznek esetleg napi egy negyedórás lelkiolvasást. Azok az ifjak, akik rendszeres lelkiolvasmányt végeznek, csakhamar ki fognak tűnni komoly életfelfogásukkal.[1]

d) A *gyűlések helyéül* általában nem ajánljuk a templomot vagy kápolnát, hanem inkább más termet, egyéb híján iskolai tantermet. A gyűlés egész lefolyásának, ha fegyelemben is, de sokkal fesztelenebbül kell történnie, mintsem az a templomi kegyelettel összeegyeztethető volna. A gyűlés megkezdése előtt, a prézes érkezéséig, a gyülekezés alatt engedjük meg a beszélgetést s csendes társasjátékot. Ahol csak módunkban áll, igyekezzünk külön kongregációs termet szerezni, amelyet teljesen a kongregáció céljaira használunk fel s kis oltárral, képekkel felékesítünk. Ott tartjuk a kongregáció könyvesszekrényét s a társasjátékokat is.

e) Bár a külsőségek túlzásaitól óvakodnunk kell, mégis éppen mert az ember nem pusztán szellemi lény, hanem anyagi teste is van, a kongregáció *külsőségeinek* is megvan a jelentősége és lélektani jogosultsága.

A kongregációk *zászlója* a hűségre és lelkiharcra figyelmeztet, az *érem* letett fogadalmukra. *A közös ima és áldozás* a tömeglélektan alapján a hitmegvalló bátorságot is éleszti. Valami kis egyesületi imához szoktatás (reggel pl.: a «Salve Regina», este a: «Sub tuum praesidium») eszükbe juttatja a hűséget a kis dolgokban is, olyanokban, amelyeket senki sem őriz ellen.

Akadémiáik, előadásaik, vitatkozásaik előkészítik őket a későbbi ügyes fellépésre. A *renovo-lapok* évenkénti beküldése csendben működő láthatatlan erkölcsi erő a messze távolba szakadt tag lelkében.

Legszebb emlékük azonban mindig a *kongregációba való felvételük* legyen. Erre a felvételre különös gonddal, életgyónással készüljenek az ifjak s a prézes felvételi beszédének férfias tónusát soha se felejtsék el. Legyenek ott a felvételnél a régi tagok is, akik megújítják fogadalmukat s az újonnan felvettekkel együtt mondják el a hitvallást. Ne tartsuk feleslegesnek az oltárdíszítést, az égő gyertyákat a hitvallást tévők kezében, éneket, zenét, amellyel minél élénkebbé tehetjük a nap emlékezetét. Hívjuk meg az avatásra a szülőket is s úgy

[1] Lelkiolvasmányul alkalmas könyvek jegyzékét l. a 140. lapon.

rendezzük a felvétel szertartásait, hogy ők is unalom nélkül vehessenek részt. Nem is sejtjük, mily hatásokat válthat ki a gyermek öröme a szülőnek esetleg hideg lelkéből is.[1]

[1] A VIII. osztályosokkal (azokkal, akik önként vállalkoznak rá) aláirathatunk év vége felé egy ígéretet az alábbi (vagy hasonló) szöveggel:

Mi, a.....-i főgimnázium Mária-Kongregációjának VIII. o. tanulói, abban a meggyőződésben, hogy a kongreganista elvek biztosítják egyéni boldogságunkat s a társadalom jólétét, mielőtt mint gimnázisták utoljára megújítanók kongreganista fogadásunkat, önként és ünnepélyesen megigérjük, hogy mint a Szent Szűz méltó fiai akarunk élni s ezért becsületszóval kötelezzük magunkat, hogy:

1. a gimnáziumot elhagyva lehetőleg belépünk tartózkodási helyünkön a társadalmi állásunknak megfelelő kongregációba. Minden év május havában beküldjük anyakongregációnknak írásban fogadalmi megújításunkat s ha tehetjük, résztveszünk anyakongregációnk tagavatási ünnepélyén s akkori közös szentáldozásán ;

2. a kongregáció szabályaihoz híven havonként szentgyónást s áldozást végzünk;

3. nem párbajozunk, s párbajban nem segédkezünk;

4. hitünket, erkölcsünket s anyaszentegyházunkat támadó lapokat s folyóiratokat nem járatunk;

5. komoly kritika által erkölcstelennek minősített színdarabokat meg nem nézünk;

6. erkölcstelenül nem táncolunk;

7. nyilvános házba soha lábunkat be nem tesszük;

8. ha megnősülünk, a házasságkötésnél anyaszentegyházunk törvényeit mindenben megtartjuk;

9. bárhová vetne az élet, főtisztelendő prézes urunkat évenként legalább egyszer — amennyiben módunkban áll — személyesen, ha ez nem lehetne, írásban felkeressük.

Kelt Budapesten, 1935 május 30-án, fogadalmunk megújítása napján.

XV. FEJEZET.

A cserkészet nevelő értéke.

A cserkészet nevelő értéke.[1]

Az ifjúsággal foglalkozó nevelők jó ideje észrevették már, hogy a mai ifjúság neveléséhez a régebbi eszközök nem teljesen kielégítők többé. Nem az örök gyermek változott ugyan meg, hanem a világ változott el körülötte. Az iskola egyre többet követel tőlük szellemileg, egyre több alkalmat ad tudásuk bővítésére, — sajnos azonban, akaratuk és jellemük edzésével ennyit korántsem törődik. Igy alakult ki az a mai diáktípus, amely eszét megtömte ugyan sok tudnivalóval, amelynek akarata azonban továbbra is, hosszúnadrágos korában is olyan fejletlen maradt, mint a pólyás babáé, jellemétől pedig az élvezetvágy, megbízhatatlanság s lustaság fagyöngyei szívják el az éltető erőt.

Ezzel az általános diákelernyedéssel szemben napjainkban sok reményre jogosító új nevelőeszköz gyanánt mutatkozott be a cserkészet, amely ma már, nem is három évtizedes múlt után *a legnagyobb pedagógiai mozgalommá* növekedett s amellyel annál inkább is kell foglalkoznunk, mert a fiúkat mindenütt egycsapásra megnyeri és munkaterülete hazánkban is egyre rohamosabban terjed.

I. A cserkészet történeti kifejlődése.

A cserkészet angol eredetű; kezdete 1899-be nyúlik vissza, az angol-búr háború idejébe.

Akkor történt, hogy a búrok Mafeking várost ostromolták, amelynek a védelmezője *Baden Powell* angol parancsnok volt. A csekély védőhad az ostrom alatt még jobban lefogyott s ekkor jutott Baden Powell generális arra a gondolatra, hogy a város ifjait is felhasználja hadi célokra. «Boy-scouts» névvel kisebb csapatokba szervezte őket és rájuk bízta a könnyebb katonai feladatokat (hírvivés, sebesültek

[1] *Baden Powel:* Scouting for Boys. *Sík:* Magyar cserkészvezetők könyve 3. k. *Sévin:* Les Scouts de France. *U. a.:* Pour penser scoutement. *U. a.:* Le Scoutisme. *Temesi:* Cserkészkönyv.

ápolása, postatovábbítás stb.). A fiúk kitűnően beváltak; igaz, hogy a feladat is jól megfelelt az ifjak romantikus természetének. Minél inkább belejöttek a kis boy-scouts-ok a sebesülthordásba, hírszerzésbe, jeladásba, vízszállításba, annál meglepőbben fejlődtek erkölcsi jó tulajdonságaik is. Az eddig lusta s egykedvű fiúk nagy buzgalmat mutattak s akik eddig durvák s önzőlelkűek voltak, most nem riadtak vissza csodálatos áldozatoktól sem. Baden Powellnek sikerült megragadni bennük azt a lovagi eszményt, amely minden ifjúban megvan, de amelyet helyesen megragadni tudni éppen a legnehezebb nevelési művészet.

Mikor aztán Baden Powell hazatért Londonba és látta az utcákon hanyagul, blazírt arccal, testileg-lelkileg romlottan csatangolni a mafekingi kis hősök londoni társait, ekkor vetődött föl benne először a gondolat, nem lehetne-e ezeket a fiúkat is oly ügyesekké, életrevalókká, megbízhatókká nevelni, mint a gyarmati ifjúságot, akik kevesebb elkényeztetés közt növekedve sokkal különbek a londoniaknál.

1908-ban alakította meg az első ily célú egyesületet, melynek tagjai a boy-scout (kémlelő, felderítő, cserkésző fiú) nevet kapták. Védőszentjük Szent György lovag.

A mozgalom csakhamar rohamosan kezdett terjedni. Átcsapott Német-, Svéd- és Norvégországba, Spanyolországba, Dániába, Hollandiába, Svájcba és Oroszországba, sőt Európán túl eljutott Amerikába, Japánba is, úgyhogy ma már *az egész világot átfogó legnagyobb ifjúsági mozgalommá erősödött* s rohamos terjedésének mi is napról-napra tanui vagyunk.

Hozzánk a cserkészet legelső hullámai 1910—11 körül értek el. Az első csapatok hivatalos támogatás nélkül, egyesek buzgóságából alakultak. A legelső csapatot a Bp. Ref. Ifj. Egyesület alapítja (1910), nyomban utána alakulnak a ma is vezető csapatok közt levő Regnum Marianum s a budapesti kegyesrendi főgimnázium csapatai. A középiskolákban angol mintára alakult «cserkészek» s a polgári iskolákban német mintát követő «őrszemek» 1913-ban a «Cserkész-Őrszem-Szövetségbe» egyesültek; (de ez az erőszakolt név sohasem tudott elterjedni). A háború véget vetett a további fejlődésnek, alatta alig lehetett cserkészetről szó. Utána 1918 dec. 1-én megalakul a «*Magyar Cserkész Szövetség*», mely azóta hivatalos irányítója minden cserkészmozgalomnak.[1] A magyar cserkészek száma az 1935. évben 40.000 fölött jár.

[1] Lapjuk a *Magyar Cserkész* (havonként kétszer) és a *Vezetők Lapja* (havonként).

II. Pedagógiai méltatása.

A *helyesen vezetett* cserkészmozgalomban örömmel üdvözölhetjük a régi lovagszellemnek, a középkori leventelelkületnek modern, s az ifjúkor ábrándos lelkesüléséhez kitűnően hozzámért felújulását.[1]

A) A cserkészet meg akarja fogni az ifjak belső, sokszor homályos, inkább csak ösztönös törekvéseit, és jó irányba terelni, a fiúnak megengedi, hogy teljesen kiélhesse — jó értelemben — ifjú éveinek eszményeit, és ezzel **megoldja a fiúk problémáját.**

Legelső érdeme az — s ez egyúttal rohamos terjedésének is titka —, hogy *a gyermekben gyermeket lát s nem kis férfit*, s teljesen ennek az ifjú léleknek szükségleteit, főleg a fiúk cselekvési vágyát, akarja kielégíteni. Az eddigi városi nevelés sokszor a gyermeket mint kis férfit kezelte. Az eredmény az lett aztán, hogy a fiúk tényleg a felnőttek életét élték: kártyáztak, moziztak, cigarettáztak, flirtöltek — legföljebb nem oly arányokban, mint a felnőttek. Holott a fiúknak ez a légkör éppen nem természetes elemük!

A cserkészet nagy sikerének éppen az a titka, hogy páratlan ügyességgel felel meg az ifjúság legnemesebb törekvéseinek; ízig-vérig a diáklelkület nemesítője, fejlesztője. Az ifjú hangján beszél, az ő fantáziájuknak, poézisüknek, művésze-

[1] Mindazt a dicséretet, amelyet itt elmondandók vagyunk, csak a *fiú*cserkészetről értjük. *A leánycserkészetet alapjában elhibázott, a női lelket helyesen nem ismerő pedagógiai tévedésnek tartjuk!* A nőnevelésnek teljesen más irányban és más alapon (és más névvel) kell megadni azt a tagadhatatlanul szükséges modern lendületet, amelyet a cserkészet a fiúnevelésnek adott. Ezért tiltotta el a magyar püspöki kar egy időben a leánycserkészetet. Az 1934 szept. 26-iki püspöki konferencia ugyan újból megengedte, de csak az alábbi föltételek legpontosabb betartásával: «A püspöki kar, tekintettel a leánycserkészet vezetésében észlelt kedvező változásokra, jóindulatú figyelemmel fogja kísérni a hazai leánycserkészek jóirányú fejlődését és felfüggesztvén 1926. évi tilalmát, próbaképpen engedélyezi a kat. leányiskolákban cserkészcsapatok megalakítását a következő módozatok mellett: 1. a kat. leánycserkész-szervezetek az egyházi hatóság közvetlen felügyelete és rendelkezése alatt működjenek; 2. a cserkészek általános pedagógiai eszközei bővíttessenek mindazokkal a leánynevelési módszerekkel, melyek a leánynevelés céljából az Egyházban rendelkezésre állanak; 3. a csapatok összes gyakorlatai és vállalkozásai harmóniában legyenek a női lélek igényeivel s következőleg a fiúkkal való közös szereplés és a különlegesen fiúk részére alkalmazott gyakorlatok az egész vonalon mellőztessenek; 4. sem apácák, sem papok nem vehetnek részt a cserkészleányok táboroztatásában.»

tüknek, találékonyságuknak, ügyességüknek ad nagyszerű munkateret.

A cserkészet *egészen új diáktípust teremt*. Oly diákot akar, aki az emberi természet ösztönös világát lemondással, önmegtagadással, fegyelemmel, munkával leigázza, mégpedig a jónak nemcsak elméleti ismeretével, hanem annak naponkénti gyakorlásával. Az erényt u. i. nem lehet csak tanítani, hanem gyakorlattal kell elsajátíttatni. És a cserkészetnek éppen ez a — katholikus szempontból is megbecsülhetetlen — pedagógiai előnye, hogy benne, ügyes vezetés mellett, a természetes s természetfeletti élet valami csodálatos harmóniába kapcsolódik össze. A helyesen vezetett cserkészetben a vallás gyakorlása olyan szükségesség, hogy nélküle az ifjak hiányosnak érzik napjukat.

A cserkészet valahogy tagadása a poros táncteremnek, a füstös kávéháznak, az emberhúst áruló korzónak. Reakció minden blazírtság, koravénség ellen. A szellemi petyhüdtséggel s lelki sivársággal szemben az élet tiszta örömeinek észrevevése s a nagyváros tömérdek természetellenességével szemben mély lélekzés az Isten szabad ege alatt. A természettel való közvetlen, nyíltszemű érintkezés tiszta örömek s élvezetek kimeríthetetlen forrása. A kötött életből való kiszabadulás nagy munkára lendítő erőt s áldozatkészséget fejleszt az ifjúban, amelynek örömeit, ha egyszer megízleli, később sem hagyja el. «Legyen minden magyar utód különb ember, mint apja volt! — mondja *Vörösmarty*. A magyar cserkészet ezt a különb magyart írta zászlójára ideálul. Különb ember és különb magyar és emberebb ember és magyarabb magyar: ebben lehet legrövidebben összefoglalni a magyar cserkészideált».[1]

Ez az ifjúság nem akar olyan lenni, mint a mai felnőttek; egészségét, tiszta lelkét, erejét meg akarja őrizni. S ha mozgalmaiban néha nagyzol is s elveti is a sulykot, mindig ott van törekvése mélyén a szép gondolat: szabadulni az atyák bűneitől.

B) Nem lehet eléggé hangoztatni, hogy a cserkészet nem nagy karimájú kalap és szeges bot, nem térképolvasás és morzézás, nem a természetismeret s megfigyelőképesség fokozása, nem is kirándulás, nem sport, hanem *az ifjúi életevékenység egész összességét átfogó nevelési rendszer*, mely az ifjú lelket a maga teljességében akarja az ideálok felé lendí-

[1] *Sík*: Magyar cserkészvezetők könyve. Bpest, 1922. 21. l.

teni. **A tíz cserkésztörvényben összefoglalt lelki munka,** *ez az ifjak által áldozatos örömmel végzett lendületes önnevelés, ez lényege a cserkészetnek,* ami mellett kalap és bot, khaki-ing és hátizsák, táborozás és felvonulás mind mellékes jelentőségű. A csupasz térd és hosszú bot még nem cserkészet, ha nincs mellette: napsugár, tiszta levegő, madárdal, romantika, de még sokkal inkább: a vallási érzület megbecsülése, a kötelességek vaskövetkezetes teljesítése, becsületes szótartás, föltétlen igazmondás, őszinte testvériség, szívbeli lovagias gondolkodás, vidámság, takarékosság, a test és lélek tisztántartása is, — amint mindezt a tíz cserkésztörvény határozottan meg is követeli. Az első törvény a becsületről szól: 1. *A cserkész egyeneslelkű és igazat mond.* A második a munka törvénye: 2. *A cserkész híven teljesíti kötelességét.* A harmadik törvény a szolgálatkészség: 3. *A cserkész, ahol tud, segít.* A testvériség törvénye: 4. *A cserkész minden cserkészt testvérnek tekint.* A lovagiasság törvénye: 5. *A cserkész másokkal szemben gyöngéd, magával szemben szigorú.* A természetszeretet: 6. *A cserkész szereti a természetet, jó az állatokhoz és kíméli a növényeket.* Az engedelmesség: 7. *A cserkész feljebbvalójának jó lélekkel és készségesen engedelmeskedik.* A jó kedély törvénye: 8. *A cserkész vidám és meggondolt.* A takarékosság elve: 9. *A cserkész takarékos.* A lelki tisztaság: 10. *A cserkész testben-lélekben tiszta.*

Az igazi cserkész kis lovag, aki nemcsak tudomásul veszi a cserkésztörvényeket, hanem azok szerint éli is életét.

Jól tudjuk, hogy embereket erőszakkal javítani nem lehet, és ezért minden nevelés legfőbb célja az, hogy az ifjakat megtanítsa, hogyan kell önmagukat nevelniök. A cserkészet kitűnően tudja ezt az *önnevelést is előmozdítani.* Éppen abban áll korszakos jelentősége, hogy a fiú itt önként adja át magát a pedagógusnak, hogy kialakítsa belőle a férfit.

C) Nem megvetendő előnye a cserkészetnek az sem, *hogy teljesen elfoglalni és nemesen* **betölteni képes az ifjú napi idejét,** *a szabad időket is,* tehát azt az időszakot, amely közismerten legveszélyesebb alkalma a lelki romlásnak. *Néri Szent Fülöp* — a nagy ifjúsági lélekismerő — nem hiába nevezi a tétlenséget «gonosz bestiának»; nem hiába tűrte, ha lelki gyermekei óriás lármával játszadoztak is szobája mellett;[1] a játék mellett — a modern cserkészetet

[1] Közismert e mondása: «Szívesen megengedném, hogy akár a hátamon fát vágjanak, csak — rosszat ne tegyenek».

megelőzve — mindenféle foglalkozást talált ki számukra, mint pl. szobatakarítás, írás, olvasókészítés, virágfűzés, templomok díszítése stb. Épúgy a cserkészetben is asztalos-, lakatos-, könyvkötőmunkák, telefon-, táviró-, villanyszerelés, faragás, slöjd, művészetek stb. nemcsak fejlesztik a fiúk ügyességét, hanem egyúttal helyesen elfoglalják szabad idejüket is.

Kétségtelen tény, hogy már a kis gyermekben is igen nagy az alkotásvágy. Nem a legszebben csillogó s legdrágább játékok tetszenek neki legtovább, hanem amelyeket mozgathat, alakíthat, tervezgethet, szóval amelyek cselekvésvágyának kedveznek. A nagyobb gyermekeket meg különösen örömmel tölti el a siker, ha valami hasznosat tudtak létrehozni. És íme, a cserkészet ebből a tekintetből is elsőrangú nevelési eszköz lehet, mert a kisebb-nagyobb munkaalkalmaknak valóságos tárházát adja úgy az évközi otthoni, mint főkép a nagyvakációi tábori életben.

A cserkészet továbbá megtanítja a fiúkat, mint kell helyesen (durvaság, verekedés nélkül) *játszani*.

A cserkészgyakorlatok egyik pontja a *napi jótett* (bármi jócselekedet, segítés másokon, udvariasság, engedelmesség, kis önmegtagadás).[1]

D) A cserkészet a városi élet kényelmei közt növekedő ifjakat okos, férfias **edzettséghez, tűréshez, lemondáshoz** és a könnyen rendelkezésre álló s ártatlan *örömökhöz* szoktatja. Ez megint nagy előny a lelkinevelés szempontjából, hiszen az ifjúsági lelkipásztor legszebb tervei éppen a diákok hihetetlen elpuhultságán, nyálkás lustaságán, érdektelenségén törnek meg ma, amikor «blazírt, célt maga előtt nem látó, eszményekből élni nem tudó, emberben bízni, Istenben hinni nem merő, önelhatározásra, cselekvésre képtelen, tengve élő félemberek ezrei nyüzsögnek körülöttünk».[2]

E) Az évközben végzett komoly önnevelő munkának

[1] Minden reggel csomót kötnek a nyakkendőjük végére, amelyet nem szabad addig kioldaniok, míg a jótettet el nem végezték.

[2] *Sík :* i. m. 21. l. A Szentírás is mondja, hogy többet ér az «ép test mérhetetlen gazdagságnál» (Eccli. 30, 15.), de a nevelő is tapasztalja, hogy az okos testgyakorlás szigorúságában megedzett test alkalmasabb hordozója a lelki szárnyalásnak is. Értékes gondolatokat s gyakorlati tanácsokat ad erről *Lockington* angol jezsuita könyve: «Durch Körperbildung zur Geisteskraft». Innsbruck. Tyrolia. Igazat adunk *Lockington* szavainak: «A nevelésben a test s a lélek képzését nem lehet egymástól teljesen elválasztani. Akinek kezében van az ifjúság teste, könnyen megszerzi lelkét is». (I. m. 23. l.)

koronája aztán a **nagyszünidei cserkésztáborozás**, amikor az Istenről beszélő szabad természet lélekfrissítő üdeségénél szerzik vissza rugékonyságukat azok, akik tíz hónapon át az iskolapadra görnyedve szívták a város poros levegőjét.

A jó táborozás megint nem túristaság, nem kirándulás, nem vakációi pihenés, hanem ez is nevelés; egyrészt a lélek benső megilletődése, az Isten közelségének mélyebb megérzése a nagy természet beszédes ölén; másrészt pedig a legjobb szociális nevelés is, mert itt el kell tűnnie minden önzésnek, hideg elvonultságnak, itt látják a fiúk, mennyire egymás segítségére vannak utalva s magukban semmire sem mennek. Önállóság, kezdeményező képesség, önbizalom, fegyelem fakad a jó táborozásból. A helyesen vezetett táborozás egész kis szentgyakorlattal ér fel.[1]

A helyes cserkészmozgalomnak vallásos hatását tehát

[1] A kat. csapatok táborozási rendje pl. a következő: Pontos időben fölkelés, gyors öltözés, fürdésszerű mosakodás, sorakozó, tisztelgés a zászló előtt, reggeli ima, tábori szentmise, tábori munka, ebéd előtt s utána ima, vacsora után rövid elmélkedés, lelkiismeretvizsgálás, ima. A legtöbb fiú hetenkint gyónik a táborban s hetenkint többször áldozik.

Ime bizonyságul egy levél a nagytábor után: «Annyi lelki vigasszban és örömben volt részem azóta, mióta utoljára írtam, hogy alig tudom most hamarjában összeszedni. Hogy beállhattam a liliomos fiúk gárdájába, már ez is kimondhatatlan örömmel tölt el, s mióta kibékültem az Úr Jézussal, azóta cserkész is vagyok.

Beálltam az Úr Jézus e fehér hadseregébe, éreztem szükségét, úgy saját lelkem üdvössége szempontjából, mint édes magyar hazám érdekében. Tehát beálltam a cserkészfiúk közé, hogy az ő ragyogó, hófehér világukból ismerjem meg az igazi örömet, az igazi derűt, az igazi boldogságot, azt a boldogságot, amelyet hasztalanul kerestem a földi élvezetekben.

A nyáron már táborozni is voltam a Balaton mentén, majdnem három hétig voltunk ott és bejártuk az egész Balatont.

Istenem, milyen más világ, milyen más légkör, mint az én volt világom, amely csak állati élvezetekben merült ki! Kimondhatatlan lelki gyönyörűséggel töltött el az egész táborozás. Nincs méltó szó, amellyel elmondhatnám azt az érzést, amely lelkem szent és forró mélységeiben akkor termett. Oly boldog, boldog voltam, hogy velük lehettem, a fehér vágyak, a fehér álmok lovagjaival. Nem is jutott eszembe az egész idő alatt egyetlen egy bűnös gondolat sem.

Nagyon sokat tanultam a cserkészettől és nagyon sokat köszönhetek e rövid idő alatt is ennek a nemes intézménynek. Nemcsak lelkem fehérségét őriztem meg, mióta cserkész vagyok, hanem egész világnézetem változott meg minden tekintetben. A tíz törvény irányítja minden cselekedetemet. S ha a gúny pergőtüzébe kerülök, ha illetlen gondolat támad, vagy tulajdon vérem lázadozik, csak ránézek a szívem fölött ragyogó cserkészliliomra: s a kísértés elhagy . . .»

az alábbi két pontban foglalhatjuk össze: *a)* Maga a cserkészmozgalom elvileg nem áll ugyan kimondottan vallási alapon, de nem is zárja ki azt (az angol vallásos közszellem — ahonnan kiindult — ezt nem is tűrné), sőt tömérdek alkalmat nyujt a nevelés vallásos irányú kibővítésére. A cserkészet nevelési munkájának közvetlen vallásos színezése mindig a vezetőtől függ. *b)* Közvetett vallási hatása pedig abban áll, hogy kitűnően elősegíti a természetes alapnak, a jellemes embernek nevelését, amely nélkül természetfölötti nevelés el sem képzelhető. «A cserkészet nevelői értékei, a határozottság és gyors elhatározási képesség, igénytelenség és edzettség, baráti, segíteni kész szellem, fegyelem s alárendeltség, udvariasság s becsületesség föltétlenül megérdemlik figyelmünket.»[1]

III. A cserkészet veszélyei.

A cserkészetnek eddigi dícsérete után azonban nem hallgathatunk el egy-két komoly megjegyzést sem.

A föntebbiekben mindig a *helyesen* vezetett, az *ideális* cserkészet előnyeiről beszéltünk, mert bármily kitűnő nevelési eszköz is elméletben a cserkészet, jelentős pedagógiai sikert csak akkor várhatunk tőle, ha vezetői, a *parancsnokok* és *tisztek*, mind hivatásuk magaslatán álló, komoly, az ifjúságot önzetlenül szerető s érte áldozatot hozni tudó emberek. Igy van ez egyébként minden más intézménynél is; a Mária-kongregáció, az internátus, a hittanóra stb. jól nevelnek, ha jó a vezetőjük; üres összejövetelek, tartalmatlan keretek, ha rossz kezekben van a vezetésük.

A) Már pedig ebből a szempontból bizonyos aggodalommal látjuk, hogy hazánkban a cserkészet *rohamos terjedése* nem áll arányban **az erre termett vezetők számával.** Az államhatalom felismerte a cserkészet pedagógiai jelentőségét és szívesen támogatja a mozgalmat. De a csapatok szervezésének forszírozása azzal a szomorú eredménnyel jár, hogy egyesek a parancsnokságra, erre az egész embert s annak is egész idejét igénylő munkára, kénytelen-kelletlen, kellő rátermettség nélkül is vállalkoznak.[2] A kedvetlenül

[1] *Saedler* S. J.: Grundsätzliches zur kath. Jugendpflege. Stimmen aus M. Laach. 1913. 521. l.

[2] Végtére is a cserkészet nem tömegmozgalom; megkövetel bizonyos kiválasztást, bizonyos elite-jelleget. A fiú érezze, hogy cserkésznek lenni már maga is megtiszteltetés. Már pedig ebből a szempontból nem tarthatjuk természetes (tehát egészséges) fejlő-

vagy rátermettség nélkül vállalkozó cserkészparancsnoktól pedig Isten mentse meg ifjúságunkat. Az ilyen cserkészet rombolója az ifjú léleknek.

Cserkészcsapatot tehát csak ott szabad alakítani, ahol *áldozatos* és *rátermett* vezető *saját* elhatározásából pattan ki a gondolat. Nem szabad felednünk, hogy «seholsem szükséges annyi áldozatkészség, akkora önzetlenség, mint éppen a cserkészetnél»,[1] no meg annyi finomlelkűség s annyi *keresztényi vallásos komolyság*. Mindenki fontolja meg előbb, vállalhatja-e azt a rettenetes felelősséget, hogy fejlődő lelkek az ő hasonlatosságára alakuljanak. Ahol nincs minden tekintetben kifogástalan, idejét s lelkesedését áldozni tudó parancsnok, ott nem szabad csapatokat alakítani!

B) Újabb veszély származhatik, ha a **csapat tagjai vallás tekintetében megoszlanak.**

Nem akar ez a kijelentés türelmetlenség lenni, csak annak a tagadhatatlan ténynek megállapítása, hogy a vallásilag nem homogén csapatban nemcsak az ifjakra leselkedik *a vallási közömbösség* veszedelme, hanem magának a cserkészmunkának ideális megvalósítása elé is legyőzhetetlen akadályok gördülnek. Hiszen az egész cserkésznevelés annyira finom lelki munka, hogy azt csak az egész csapatnak *egységes s azonos vallási felfogására* lehet sikerrel felépíteni. Éppen ezért nemcsak az ifjúság pasztorációjának, hanem a cserkészet jövőjének érdekében is csupán a vallásilag teljesen egységes csapatokat tarthatjuk értékeseknek.

A nevelés eredményének biztosítása céljából *föltétlenül szükségesnek tartjuk a csapatok szétválasztását vallás szerint.* Legyenek külön katolikus és külön protestáns csapatok, mert különben nincs meg a sikeres munkához elengedhetetlen *teljes lelki közösség* és így a közös «keresztény-keresztyén» felemás nevelés okvetlenül eredménytelen marad.[2]

désnek, hogy a magyar cserkészek száma, mely 1913—1920-ig alig 2000 körül mozgott, az utóbbi időben — az állami forszírozás hatása alatt — 40.000-re ugrott.

[1] *Marcell:* A cserkészet pedagógiája. Egyházi Lapok. 1922. 18. l.

[2] Örömmel látjuk, hogy az 1924. augusztusában Kopenhágában tartott cserkész-világkongresszus szintén erre az álláspontra helyezkedett, midőn elfogadta az olasz kath. cserkészek vezérének, Carpegna grófnak alábbi indítványát: *Le mouvement scout ne tend nullement à affaiblir, mais plutôt à renforcer la croyance religieuse de chaque membre. La loi Scoute exige qu'un éclaireur soit réellement et sincèrement pratiquant dans la religion à laquelle il appartient, et toute propagande sectaire à des réunions mixtes est contraire à la politique du mouvement.*

C) A legújabb aggodalomkeltő jelenség pedig a cserkészet eredeti céljának elhomályosodása. Hiszen a helyesen vezetett cserkészetnek is vannak veszélyei (pl. pózoláshoz, látszathősiességhez szoktathat, elvon a tanulástól), amelyektől a vezetőnek kell megmentenie az ifjakat. Hátha még a vezetők is félreismerik a cserkészet célját!

Amint a cserkészet célja nem kirándulás, nem túristáskodás, nem sport, nem üdülés, nem nyaralás, *épúgy nem lehet célja a katonaság pótlása vagy direkt katonai előkészítés sem!* Találóan mondta egy amerikai cserkészvezér: «Minden cserkészcsapat legyen a talpig-fiúk serege, ne pedig embrio-katonák serege».[1] Igen, a cserkészet edzetté teszi testileg is a fiúkat s ezzel távolabbról jó katonákat is nevel; de a cserkészetnek a *lelki*-edzés a főcélja; aminthogy nálunk pl. a legelső s legjobb csapatokat éppen a valláserkölcsi neveléssel foglalkozó egyesületek (a Ref. Ifj. Egyesület s a Regnum Marianum) alakították és azoknál is működnek a legszebben.

A cserkészéletben a cél nem az, hogy a fiúk katonásdit játsszanak, hanem hogy az ifjakból *szilárd jellemű*, életrevaló, önálló férfiakat neveljünk. És a szépen induló magyar cserkészmozgalomnak biztos megfojtását eredményezné az az útvesztés, ha a cserkészettel bármiféle katonai nevelési célokat kötnénk össze. A helyes cserkészet egyáltalában nem öncél, csak eszköz: a nevelés eszköze.

Összefoglalás.

Az elmondottak után véleményünket a cserkészetről az alábbiakban foglaljuk össze: A *helyesen vezetett* cserkészet az ifjú lelkivilágához kitűnően illő pedagógiai mozgalom, amely annyi eszközt ad a lelkineveléshez is, hogy az ifjúság lelkivezetésével foglalkozó papjaink szép eredmény reményében vállalhatják a csapatok vezetésének munkáját.

Csernoch János hercegprímás is a cserkészetnek ezt az értékét emeli ki, midőn így ír: «Kevés mozgalom van, mely a két főparancsolatot: az Isten szeretetét és felebarátaink szeretetét olyan őszintén és eredményesen szolgálná, mint a cserkészeké. De egyetlen olyan mozgalom sincsen, mely a fiatal lélek erkölcsi, jellembeli tökéletesedésének munkálásával és a hazafiúi erényeknek beható ápolásával a testi

[1] Id. *Sík:* Magyar cserkészvezetők könyve. Bpest. 1922. 13. l.

ügyesség, egészség fejlesztését oly szép összhangba tudná hozni, mint a cserkészeké, mely egész embert és jó magyart kíván nevelni — ennél szebb célt elképzelni is alig lehet».[1]

Idősebb papjaink közül egyesek némi ellenszenvvel nézik ezt az új mozgalmat. Pedig ma már nem lehet azon vitatkozni: kell-e a cserkészet vagy nem. *Az már itt van körülöttünk*, napról-napra egyre jobban terjed; mégpedig· ha akarjuk, a mi eszményeink szerint; ha félreállunk, hát nélkülünk, de talán eszményeink ellen.[2] Akinek tehát van rátermettsége, *csak álljon be teljes lélekkel ebbe az új munkába!* Hiszen ideálisabb cserkészparancsnokot, mint egy kat. papot, keresve sem találhatunk.

Ezt helyesebbnek tartjuk, mint a francia kat. csapatok módszerét, ahol a csapatok mellett külön «cserkészkáplán» működik, de a pap nem a parancsnokuk. Mindenesetre a pap cserkészkápláni szereplése is áldásosabb a csapatra, mintha egyáltalán nem volna papjuk. Igy azonban közeli a veszély, hogy a fiúk vallásos élete megint csak a szentmise félórájára szorítkozik, a nap többi részében pedig vallásmentes «természetes» cserkészéletet fognak élni. Ezzel szemben a pap-parancsnok az egész cserkészéletbe s annak legkisebb megnyilvánulásába úgy beleviheti a vallásos gondolatokat, hogy a természetest s a természetfölöttit még készakarva sem lehet szétválasztani. *Leghelyesebbnek tartjuk a Mária-Kongregációk keretében alakítani csapatokat*, ahol a kongregáció prézese lesz a csapat parancsnoka is. Igy lehetséges még állami középiskolákban is tisztán kath. csapatot alakítani, ahová majd nem kell más vallásúakat bevenni, akik — még a jóakaratúak is — zavarják a lelki egységet.

[1] *Hermann:* A kopenhágai Jamboree. Bpest. 1924. 6. l.

[2] Azok az idősebb papok, akik értetlenül vagy rosszalólag nézik fiatalabb paptársaik szokatlan szereplését a cserkészetben, vegyék fontolóra azokat a nagy érdekeket, amelyek itt kockán forognak. A szabadkőműves páholyok működését ma nálunk törvény tiltja. Mihelyt azonban a páholyok csak kissé is levegőhöz jutnak, egész biztosan egyik új törekvésük lesz a nagyhatású cserkészmozgalom megszerzése is, ahol könnyen mérgezhetik meg már az ifjúság lelkét. (Gondoljunk csak a szabadkőművesek «ingyen tej»-ére, «gyermekvédelmére» stb.) A néhány évtizede gyermekkorát élt mozival vagy sajtóval szemben tanusított nemtörődömségünk s ennek következtében ma már velük szemben kitetsző tehetetlenségünk elég tanulságul szolgálhat arra, hogy sokkal könnyebb egy töretlen területen s kezdődő mozgalomban megvetni lábunkat, mint a gondatlanságunk révén szemünkláttára bevonuló s berendezkedő ellenséget később kiemelni onnan!

Vegyes vallású csapatba azonban *semmiképen ne engedjük be ifjainkat!*

Az olyan hittanár, aki egyúttal cserkészparancsnok is, talán egyesek előtt még szokatlan papi típus,[1] de okvetlenül olyan ifjúsági lelkipásztor, aki teljesen kezében fogja tartani a reábízott fiatal lelkek irányítását.[2] A cserkészcsapat vezetése újabb áldozatot követel a hittanártól vagy más fiatal paptól; de oly áldozatot, amelyik bőséges lelki gyümölcsöket teremhet.

«A cserkészet neve a cser-re emlékeztet — írja *Prohászka Ottokár* a 64. sz. Szent Asztrik soproni bencés fg.-i csapat naplójában. A cserkészet, mint irányzat a levágott magyarság cserjének fakadása és új tavasza akar lenni.» Különösen is örömmel látjuk, hogy *a magyar cserkészet a kat. pedagógia szempontjából föltétlenül értékesebb akármelyik külföldi cserkészetnél.* A cserkészmozgalom olyan jelentőségű esemény, mint a fejét emelgető hóvirág a magyar földet elborító kietlen hólepel közepén: hírnöke az eljövendő tavasznak, az újra fakadó életnek.

[1] Angliában sétakertben prédikálnak a papok, Amerikában autót vezetnek, Hollandiában reverendában bicikliznek — és senki sem botránkozik meg rajtuk!

[2] Franciaországban *P. Sévin* jezsuita atya a cserkészet egyik legagilisabb harcosa; ő szervezte a «Scouts de France» kat. cserkész-szövetséget s főtitkára az «Office International des Scouts-Catholiques»-nak. Belgiumban szintén egy jezsuita, *P. Jacobs* alkotta meg a «Baden Powel Belgian Boy Scout» cserkész-szövetséget. Olaszországban, amíg a cserkészet meg volt engedve, a «Catol. Esploratori Italiani» szövetség egyházi assistense *P. Gianfranceschi S. J.*, a Gregoriana volt rektora s a vatikáni rádióállomás igazgatója. Dániában a maroknyi katolikus csapatok szervezője *P. Koch S. J.* Angliában külön imakönyv is van kat. cserkészek számára. («The Catholic Scout's Prayer Book», a Catholic Truth Society kiadása.)

XVI. FEJEZET.

Az öröm nevelő értéke.

Az öröm nevelő értéke.

A katolikus tábortól távol álló etikusok gyakran vetik szemére erkölcstanunknak, hogy túlságosan aggályoskodó, komor életre nevel. A legkisebb bűntől való félelem, a lelkiismeret örökös kérdezgetése — mondják — oly sötét lelki horizontot teremt, amely elveszi a lélek éltető napját, az örömet, s lefojtja az akaratot és a teremtő kedvet.

Nem lehet tagadni, hogy az elhibázott nevelési módszer tényleg eredményezhet ily örökké aggódó, gyümölcstelen lelkeket is; hogy azonban ez a sötét lelki borongás éppen nem a katolicizmus légköre, azt mindenki tudja, aki ismeri a nemes, igazi szívörömnek a katolikus hitéletben, kultúrában, nép- s egyházi életben megnyilvánuló motívumait.

I. Az öröm szerepe a katolikus világnézetben.

A katolicizmus mindenha a *legverőfényesebb optimizmus világnézete volt* és az maradt ma is, az emberiség annyi erkölcsi bukásának, annyi rossznak szemlélete ellenére is.

Az erkölcsi magaslatok s a szép, jó és nemes utáni vidám törekvést már a Szentírás mint a vallásos etika lényegét jelöli meg, az istenfélelem s a bűnkerülés mellett. Mennyi öröm árad pl. a zsoltárokból, amelyek az egész teremtett világot örvendező énekre szólítják föl Isten iránt! «Servite Domino in laetitia.» «Laetabor super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa»; stb. És *Szent Pál* mily erővel hirdeti a kicsinyes félelem helyett az energiát termelő örömet. (Tim. II. 1, 7.)[1] Ez az öröm buzogott az első keresztények lelkében s ez fakasztotta az alázat, tisztaság, türelem, «passzív» erényei mellett a hősies önfeláldozás, hódító szeretet, istenbizalom «aktív» erényeinek legszebb virágait.

A katolicizmusban a szentekkel kapcsolatban rámutathatunk az életszentség és az igazi lelkiöröm szoros viszonyára

[1] L. továbbá Róm. 12, 10. Filipp. 3, 1. 4, 4. Tessz. I. 5, 16.

is; semmiesetre sem helyes az a fölfogás, mely az élet-szentséghez komor arcot és mogorva tekintetet elengedhetetlenül megkíván.

A szomorúságot az Egyház is nagy bajnak tartja és nem szűnik meg imádkozni az örömért: «a praesenti liberari tristitia et aeterna perfrui laetitia».

Assisi Szent Ferenc a szomorúságot «babiloni bajnak» nevezi; *Sienai Szent Katalin* meg egyszerűen ördögi befolyást lát benne. *Szent Terézia* ezt írja: «Semmitől sem félek annyira, mint ha azt látom, hogy nővéreink elvesztik a szív örömét».[1] Azon a lelken, amelyik elmerül Istenbe, az «örök igazságba», okvetlen elömlik az a titokzatos, szelíd öröm, amelyet *Szent Ágoston* «az igazság jól csengő és ékesszavú csendjének» (sonorum et facundum silentium veritatis) nevez.[2]

A thébaisi remeték, Szent Pachomius, Szent Antal remete, Nagy Szent Vazul, Szent Márton, Szent Romuald, Szent Bernát, Szent Domonkos, Assisi Szent Ferenc, Szent Klára, Magyarországi Szent Erzsébet, Sienai Szent Katalin, Szent Bernardin, Szent Bonaventura, Szent Terézia, Néri Szent Fülöp, Szalézi Szent Ferenc, Depaul Szent Vince stb. életrajzai bőven szolgálnak további adatokkal annak bizonyításához, hogy *öröm és mély lelkiélet mily szoros kapcsolatban állanak* a katolicizmusban.

Nálunk minden negatívum, minden önmegfosztás, önmegtagadás csak eszköz s nem végső cél, amelyet önmagáért kellene keresni. Az aszkézis nálunk az erő iskolája, az önsanyargatás a szellem trónraemelése, az engedelmesség a parancsolás tanítója.

Különösen nem szabad az örömet figyelmen kívül hagyni a fiatalság lelki vezetésében! Remény s öröm — ez a fiatalság éltető levegője. *Nincs virág, mely annyira heliotróp volna, mint az emberiség virágja: egy ifjú lélek!* Minden tan, mely komor, szervezetének emészthetetlen; amelyiken azonban végigömlik az öröm verőfénye, azt szívesen magáévá teszi, feldolgozza magában. Amelyik vallás nemes örömet fakasztani nem képes, már eleve kimondta maga fölött az ítéletet.

Az öröm szerepe a nevelésben nemcsak a fűszer szerepe az ételben, hanem jelentősége annál sokkal lényegesebb. *Néri Szent Fülöp* híres elve: «hadd legyenek vígak, csak

[1] *Joly:* Szentek lélektana. Ford. a budapesti növendékpapság M. E. I.

[2] De libero arbitrio I. 2. c. 3.

bűnt ne kövessenek el», nem különcködés, hanem az okos ifjúsági pasztorációnak egyik lényeges alapja. A mai iskola egyik legnagyobb hiányát a legkülönbözőbb irányú pedagógusok egyértelműleg az örömtelenségben, az iskola örömet alig ismerő levegőjében látják. Igyekeznek is — legalább külsőleg — minél barátságosabbá, világossá, friss levegőjűvé tenni a termeket, virággal, képpel feldíszíteni. De az igazi örömet mégsem ezek a külső fogások viszik be az iskolába, hanem a nevelő egyénisége, szavai, tettei, szempillantása, egész viselkedése.

II. Az öröm pedagógiai jelentősége.

A) **Az öröm erő a kísértésben.** A bűn mennyi boldogságot, mennyi örömet ígér! Ezekkel a csalfa örömökkel szemben gyöngének fog bizonyulni az akarat, ha az erény csak mint száraz parancs áll előtte s nem mint szintén örömnek, igazi lelkiörömnek fakasztója is. Csak az az ifjú áll meg a szenvedélyek felviharzó hullámain, akinek a kritikus pillanatokban eszébe jut annak az igazi lelkiörömnek emléke, amelyet neki addig az erény szerzett s amelyet tőle a bűn elrabolna. Lemondás, fékentartás, önmegtagadás örökösen hangzanak ajkunkról. Helyes. Nincs nélkülük keresztény élet. De ez csak negatívum. A lélek üres lenni nem akar, mert nem tud. Adunk-e hát helyébe kárpótlást, nagyobbat, éltetőbbet? A sok «non licet» elzárja a földi paradicsom ajtaját, megnyitjuk-e hát helyette a mennyországét? Végtelenül elhibázott lenne az a nevelés, amelyről jogosan mondhatná el a költő alábbi panaszait:

«Tilalomfa-erdőben járok. — Előttem árok, mögöttem árok. — Körülöttem sűrű, fekete gondok, — Vigyázva lépek, némán szorongok. — Tilalomfa-erdőben élek, — Mohó vágyaimtól jaj, de félek. — Álmaimat mind bilincsbe vertem, — Kalitkában sír leopárd-lelkem. — Tilalomfa-erdőben élni, — Daltól, kacajtól, örömtől félni, — Szárnyat lekötni, mindig kerülni, — Sohse dalolni, sohse repülni. — Ez az én átkom, végzet verése, — bűntelenségem nagy büntetése. — Tilalomfák közt aggódva járok, — Előttem árok, mögöttem árok . . .» *(Radványi Kálmán.)*

Hadd lássék meg tényleg nevelésünkön, hogy az Egyház története *örökös pünkösd*, s hogy a Szentlélek éltető fuvallata vidám, örvendező bimbókat fakaszt, mert «az Isten országa igazság, békesség és öröm a Szentlélekben».[1] Sacris solemniis iuncta sint *gaudia!*

[1] Róm. 14, 17.

Ha az ifjak örömet fognak találni vallásukban, akkor imájuk nemcsak száraz kötelességteljesítés lesz, hanem a lélek olyan nekilendülése, mint ahogy a nagy zsoltáros imádkozott; akkor a gyónáshoz nem névsorolvasással kell majd küldeni őket, hanem a feltámadt Üdvözítő húsvéti ajándékának örömteljes varázsa vonzza őket oda; akkor majd a bánat nem merül ki tépelődésben s önsanyargatásban, hanem új-teremtéssé, új életerők fakadásává, a belső ember tökéletes alakításává válik. Az öröm szelíddé teszi az Úr igáját s könnyűvé az ő terhét.[1] Mert hiszen a Szentírás mondja, hogy az öröm az ember lelkének életerő és a szentség kimeríthetetlen forrása: «Jucunditas cordis haec est vita hominis et thesaurus sine defectione sanctitatis». (Eccli 30, 23.) Viszont az örömet száműző vallási élet az ószövetségi büntető Jehova-eszméjénél ragad meg, ahol még nem ismerték a mennyei «Atyát».

B) Különösen a sexuális nevelés terén végzett legújabb lélektani kutatások világítottak rá arra, hogy az **erkölcsi tisztaság megőrzésére legalkalmasabb eszköz** nem a direkt harc a nemi ösztönök ellen, hanem a jelentkező életerő átirányítása más, lelkesítő, felemelő célok felé. Nem letörni kell az ösztönt (nem is lehet), hanem más kocsiba befogni.

Éppen azért az örömnek a helyes sexuális pedagógiában is elsőrendű szerepe jut. Az ifjúság nagy apostolai mind tudták, hogy az öröm napsugár, mely sötétben tenyésző penészgombákat öl. «Az ember éhezik és szomjazik öröm után és jogos is ezt az öröméhségét és szomjúságát kielégíteni. De ha nem adnak neki tiszta, nemes örömet, éhségét salakkal csillapítja s bűnös örömök habzó borából ittasítja meg magát . . . Sokan nem gonoszságból lesznek a bűn áldozataivá, hanem inkább jó örömkenyér s nemes, tiszta örömbor híján.»[2]

Az öröm védi az ifjút az elernyedéstől is, ami pedig a lelki küzdelemben könnyen hatalmába kerítheti. Miért könnyebb az örvendezőnek pl. tanulnia? Mert aki örül, annak erősebben lüktet a vére s ezek az erőteljesebb vérhullámok jobban elsodorják a fáradtság mérges anyagait, mint a normálisan folydogáló vér. Az öröm munkára sarkall s viszont a jól elvégzett munka sikere növeli örömünket. Viszont aki szomorú hangulatban van, kedvetlenül

[1] *Pribilla:* Die Freudlosigkeit in der Religion. Stimmen der Zeit. 1922. 250—266. l.

[2] *Mohr:* Mehr Wille. Herder. 262. l.

nyúl minden munka után.[1] Azon az órán, amelyben jókedv s öröm ömlik el az ifjak lelkén, nagyon könnyen megy a tanítás.[2]

III. Örömre-nevelés.

A) *Demokritos* görög bölcselő azt követeli, hogyha a gyermeki szívnek száz kapuja volna is, mint Thébának, az örömet mind a százon be kellene engedni, hogy a gyermekek az ifjúság kertjéből minél örvendetesebb lelket vigyenek magukkal a férfiúi munka kemény szántóföldjére. Különben maga a Szentírás is világosan hirdeti, hogy a fiatal korban az örömből mennyi erő és életszentség fakadhat: «Laetare ergo iuvenis in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus iuventutis tuae». (Eccl. 11, 9.) Nem lehet eléggé hangoztatni az örvendetes hittanórák fontosságát, azaz igyekezzünk minél több örömet sugároztatni az ifjakra; (a hittanár örvendetes arca, friss előadásmódja, jókedve). Általános a panasz, hogy az iskola falai kevés örömet lehelnek ki magukból; legalább a hittanórákról ne kelljen ezt elmondani.[3]

Az ifjúság lelkiirányítójának persze főleg arra kell törekednie, hogy a természetes öröm mellett a vallás talaján fakadó örömforrásokat is minél bővebben nyissa meg a lelkek előtt. A napi imádság gyakorlásából, az esti lelkiismeretvizsgálásból tehát az istenszerető lélek öröme fakadjon. Tanítsuk meg az ifjakat megízlelni s keresni azt a benső, lelkesítő örömet, mely a tiszta lelkiismeretnek gyümölcse. A bánat se legyen merő szomorkodás, hanem fájdalommal kevert kegyelmi vigasztalás, a szeretetnek (tehát örömnek) fellángolása. És mit szóljunk az áldozásról, mint az örökké folyó leglelkibb öröm kimeríthetetlen forrásáról!

Neveljük tehát ifjainkat *örömmelteli lelkiéletre!* Necsak gyónni tanítsuk őket, necsak áldozni, necsak imádkozni, hanem *a maga teljes fönségében, gyönyörű pompázásában állítsuk elébük a lelkiéletet élő ember kimondhatatlan örömét.*

[1] Érdekes itt megemlíteni, hogy a latin atyák egy része a hetedik főbűnt, a jóra való restséget nem «inertia»-nak, hanem «*tristitia*»-nak nevezi. *Mausbach:* i. m. 165. l.

[2] Jól jegyzi meg *Salzmann* az «Ameisenbüchlein»-ben: «In einer heiteren Stunde ist der Lehrer unter seinen Schülern allmächtig». (Id. *Müller:* Praktische Gedächtnispflege. Stuttgart. 1917. 60. l.)

[3] *Kautz:* Neubau d. kath. Religionsunterrichtes. Kevelaer. 1924. 213—217. l.

Vessünk csak számot, hány modern lelket idegenített már el az a téves felfogás (amelynek terjesztésében egyes könyveink sem éppen hibátlanok), mintha a keresztény élet savanyú arc, lehorgasztott fő, világkerülés, sírás lenne. Pedig láttuk, mily ferde felfogása ez a keresztény életnek! A szentek közt sem mindegyik sírt, hanem beszélt a madarakkal is. Ezeket a példákat állítsuk az ifjak elé. Igérjük, hogy gyönyörű kincshez jut a lelkiéletet élő s akkor lesz majd kedvük velünk jönni, amint a kínálkozó kilátás reményében a legfáradságosabb hegymászástól sem riadnak vissza. Teljesen igaza van *Fénelon*-nak: «Ha a gyermek előtt az erény fogalma szomorú lesz s viszont a szabadosság s féktelenség vonzó alakban jelenik meg előtte, akkor minden elveszett».[1]

Főkép szoktassuk őket ahhoz a felfogáshoz, hogy *a lelkiélet nemcsak az imában nyilatkozhatik meg, hanem a játékban, sportban, tanulásban, pihenésben is.* Sőt legfőbb célunk éppen az legyen, hogy mindebbe vigyenek bele lelket, idealizmust, másvilági vonatkozást.

Az örömnek számtalan forrása kínálkozik, amelyet az ifjúságnak meg kell nyitnunk: játék, zene, ének, kirándulás stb. A diák örüljön a rózsának, a napfénynek, a repülőgépnek, a villamos lámpának, a rádiónak . . . s *mindenben* lássa Isten kezenyomát. Hiába, az emberi szívnek öröm kell. Ne tiltsuk el a megengedettet, hogy ne keresse a tiltottat!

B) A hittanítás is okvetlenül számoljon az ifjúnak öröm utáni epedésével s a nélkül, hogy a tárgy komoly, megrendítő részeit elhanyagolná, legelsősorban mégis a fölfelé vonzó lelkesítő, szeretetet s hálát fakasztó elemeket emelje ki.

Az ifjú léleknek ez az örömsóvárgása teszi érthetővé azt a tényt is, hogy sokkal több sikert érünk el, ha ifjainkat **a jónak szeretetére neveljük,** mint a rossztól való félelemre. Erre mutat már a zsoltáros is, mikor azt állítja, hogy az Istenből fakadó örömünk eszköz kérésünk teljesedéséhez; «Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui». (Psal. 36, 4.) A félelem csak negatívum, az erény szeretete pozitívum. A félelem legfeljebb megbénítja a rosszhoz való bátorságot, a szeretet ellenben aktív erőt is ad a jóhoz.

Tehát mindig több súlyt helyezzünk az erény szépségének, tiszteletreméltóságának, mint a bűn utálatosságának megmutatására. Az érzéki kísértésekkel szemben pl. az

[1] *Fénelon-Schiffer:* Über die Erziehung der Mädchen. 1913. 16. l.

örök büntetés hangoztatása sem ér annyit, mint az önbecsülésre s a meg nem gyalázott ifjú élet örömeire való utalás. Sokkal előbbre haladnak a lelkiéletben azok az ifjak, akik az örökös félelem s hajszálhasogatásos aggódás helyett a szeretet eleven erejét fogják vitorlájukba. Isten ne mindenre leselkedő rendőr legyen előttük s az istenfélelem ne legyen Istentől való *rettegés*, hanem Isten tiszteletteljes szeretése.[1]

A katolikus pedagógia mindig jól tudta, hogy a hálából s szeretetből fakadó örömteljes engedelmesség az Isten iránt sokkal inkább megfelel a keresztény ember méltóságának, mint a félelemből eredő. Ugyancsak nem tartotta azt, hogy a félelem a gyermekek előtt föltétlenül erősebb motívum, mint pl. az Isten végtelen fönségének, szentségének örvendetes megsejtetése, vagy Isten mindenütt jelenvalósága. «Hogyan cselekedhetném e gonoszat Isten előtt?» «Isten ezt elvárja tőlem», ilyen motívumok hatása a legtöbb gyermek lelkében fölér az örök büntetésre gondolás erejével. Pedagógiánknak tehát az örömet, szeretetet s félelmet ügyesen egyesítenie kell, mint különben az Egyház is imádkozza: «Sancti nominis tui *timorem pariter et amorem* fac nos habere perpetuum» . . .

C) **Neveljünk mosolygós ifjúságot!** Az ideális lelkületű ifjaknak, a legjobb fiúknak egyúttal a legjobb kedvűeknek is kell lenniök, hogy életükkel cáfolják meg azt a ferde felfogást, mely az életszentséget mosolyogni nem tudásban s fejlógató sarokbanülésben látja. Egy jó viccen, egy vidám tréfán lélekből kacagni tudó, e mellett szeretetreméltó, segítésre mindig kész, baráti szellemű, szóval *a szilárd jellemű s mindig mosolygó ifjúság legjobb apológiája a keresztény erkölcstan nevelő értékének.* Hadd legyen igaza a Szentírásnak, hogy örvend az, aki az Urat keresi («laetetur cor quaerentium Dominum» Psal. 104, 3.), és hogy az öröm a Szentlélek ajándéka («fructus Spiritus est gaudium» Gal. 5, 22.).

Kalazanti Szent Józsefről azt írják életírói, hogy mindig fesztelen, jókedvű volt. *Szent Szaniszlót* iskolatársai soha másnak, mint vígnak és elégedettnek nem látták. *Berchmans Szent Jánost* meg társai egyenesen «Hilaris testvérnek» vagy «Laetus testvérnek» hívták. «Habe bonam conscientiam et habebis semper laetitiam», — írja Krisztus követése (2, 6.). A húsvét utáni II. vasárnap oratiója is találóan nevezi meg

[1] *Bergmann* (Die Seelenleiden der Neurosen. Herder. 1920. 61. l.) helyesen különböztet «die Furcht Gottes» és a «die Angst vor Gott» között.

az igazi öröm forrásául a kárhozat veszélyétől való szabadulást: «Deus . . . fidelibus tuis perpetuam concede laetitiam, ut quos perpetuae mortis eripuisti casibus, gaudiis facias perfrui sempiternis».

«Bárcsak mindnyájan, akik lelkek vezetésével foglalkoznak, ügyelnének arra, hogy a gondjaikra bízottak szemében felfedezik-e a boldogság és béke visszfényét. Nevelésük helyességének ez a próbaköve. Viszont a lélekre nehezedő állandó nyomás igen rossz jelenség s majdnem csalhatatlan jele annak, hogy benső erőket akadályoztak meg jogos kifejlődésükben. Ha nem tüzesíti át a szívet nemes öröm, fáradtan vonszolódik az erkölcsi élet s kevés, nyomorult gyümölcsöt hoz.»[1]

«Az ifjúságot fejlógatóvá nevelni, annyi volna, mint őket Istentől elidegeníteni.»[2]

Szerezzünk mi sok örömet ifjainknak, tiszta örömeket s akkor nem fognak ők keresni bűnös örömet. Mert ebben a tekintetben igaza van *Nietzsche*-nek: «Nicht die Freude, sondern die Freudlosigkeit ist die Mutter der Ausschweifung». A nevelő ügyességétől függ, mennyiben tudja a pusztán «szórakoztató» örömek mellett a «tápláló», «erőt gyüjtő» örömeket is szóhoz juttatni. Ezt a nevelői ügyességet helyesen nevezi egy amerikai író «the standardizing of pleasure»-nek, az ifjak öröme magasabb nívóra emelésének.

Aki örömet szerez az ifjúságnak, annak kezében van a nevelés eredményének kulcsa, amely *Lancaster* szerint «a lelkes tevékenység inspirálásában» áll (to inspire enthusiastic activity). Nem kell attól tartanunk, hogy a természetes erényeknek s a természet örömeinek az eddiginél erősebb felkarolása a naturalizmus túlzásaiba visznek. Eddig is mindenki hangoztatta, hogy «gratia perficit, non destruit naturam», de a nevelésnél mintha erről megfeledkeztünk volna — mindenesetre a nevelés gyümölcsösségének nagy kárára. Amint a remek középkori katedrálisoknak magasba büszkén törő gótívei — bármily lendülettel szökellnek is az ég felé — csak úgy állnak szilárdan, ha biztos földön nyugszanak, épúgy a természetfölötti lelkiélet tartósságában is csak akkor bízhatunk, ha a természetes erkölcsösség szilárd talajából fakadt s azon épült. *Aki embernek nem jó, még kevésbbé jó kereszténynek!*

[1] *Pribilla:* Die Kunst der Künste. Stimmen der Zeit. 1922. 369. l.

[2] *Swoboda:* Großstadtseelsorge. Pustet. 1911. 402. l.

IV. A nagy természet örömforrásai.

A nemes örömnek egyik legdúsabb termőtalaja a nagy természet.

Sehol nem lehet a vallási eszmékkel könnyebben hozzáférni a lélekhez, mint a szabad természet behatásai alatt. A puha fű bársonya, az alázattal meghúzódó kis virág, a hatalmas tölgy s a repülő szarvasbogár, a hasadó hajnal s az alkonyat pírja, vihar zúgása s csalogány éneke, dörgő villámlás s duruzsoló esti szellő, az erdő csendje s bókoló búzatáblák, fakadó tavasz, érlelő nyár, gyümölcsös ősz, hófehér tél — mind-mind művészet, százszor fenségesebb, felemelőbb művészet a legnagyobb lángelme művénél. Művészet, mely a maga titokzatos hangján ugyan, de mindig Istent dícséri. «Hidd el, amit tapasztaltam: — mondja *Szent Bernát* — az erdőkben valamivel többet fogsz találni, mint a könyvekben. Fűvek s sziklák megtanítanak olyasmire, amiről a mesterek nem tudnak beszélni.»[1]

A) **Ifjúság és természet!** Van-e ennél összhangzóbb két fogalom? Az örökké ifjú s megújuló természet s az emberiség ifjú fiatal hajtásai! Testileg-lelkileg nyomorékká lesz a gyermekpalánta, ha üvegházban nevelődik.

A gyermeket természete hajtja az erdőbe, mezőre barangolni; az Isten szabad ege neki éltető eleme. Ha ezt nem teheti, fantáziája azért nem fog nyugton maradni s az utcán csavarogva fog majd romlani. Az utca szintén nevelő eszköz, de az — ördög kezében. Durvaság, káromkodás, otromba élcek az utcai szemétben teremnek. A lelkileg-testileg magukra hagyott gyermekek száma ma, mikor a szülőnek minden percét a kenyérkereset foglalja el, óriási.

A természethez való *józan* visszatérést örömmel kell üdvözölnünk vallási szempontból is. Nem hiába, hogy Isten kezenyoma ragyog az egész természeten, de gyakran találjuk is, hogy *a legvallásosabb emberek egyúttal természetszeretők is voltak.* (Gondoljunk csak «a nagy király hírnökére», *Assisi Szent Ferencre*, akinek élete csupa költészet s forró epedés a természet után.) Azzal az intelligens nemzedékkel, amelyik a kávéházak füstös levegője helyett többre tartja majd a mezők illatát; amelyik a kávéház tükörablakai helyett a tengerszemek tükrében nézegeti magát; amelyik a női

[1] Epist. 106. Migne P. Lat. 182, 242.

zenekar játéka helyett előbbre teszi a fülemülék dalát, bizonyára könnyebb és sikeresebb lesz a lelkipásztori munka is.

A természet szeretetének még más nevelő értéke is van. A természet szeretete nemesítő hatással van az ifjak *érzelemvilágára* is. Neveljük hát arra is őket, hogy cél nélkül egyetlen virágot, a teremtő Istennek e szép csodáit, le ne tépjenek. Általános tapasztalat, hogy a természet szépségei iránt érző szív résztvevőbb embertársai nyomorával szemben is. Ha nem is erkölcsileg, de legalább társadalmi érintkezésben igaza van e mondásnak: «Ki a virágot szereti, rossz ember nem lehet».

«Elnémul a vad ösztön itten,
Melynek fulánkja sajgva bánt,
És kél a szeretet az Isten
És kél az emberek iránt». *(Faust.)*

Közismert dolog, hogy az istenérveknél is mennyire támaszkodunk a természetből vett érvekre. *Vörösmarty*nak egyik mély értelmű epigrammja is így szól:

«A természet örök könyvét forgatni ne szűnjél,
Benne az Istennek képe leírva vagyon».

Jól tudjuk, hogy ez a kép sokszor csak homályos körvonal (a Szentírás is mondja: «per speculum», «in aenigmate») és messze elmarad a természetfölötti kinyilatkoztatás istenarcától. De hát a természet csak alapja a természetfölöttinek s nem lehet pótlása!

B) Mindenesetre a nevelő ügyességétől függ, hogy a természet vallásos nevelőerejét mennyire tudja kiaknázni és tud-e nevelni **vallásos természetszemlélésre.**[1] A legtöbb ember lelke fogva marad a természet jelenségeinek puszta szemléleténél; a vallásos gondolatok felébresztése *már a nevelő feladata*. A természet vallásos szavára tehát tervszerűen kell felhívnunk az ifjak figyelmét, mert maguktól ilyen gondolatra nem jutnak.

Tömérdek alkalom kínálkozik erre egy-egy kiránduláson, amikor az «il Poverello» által járt úton egy zsenge fűszál, egy dalos madárka, egy égbeszökő hegycsúcs, egy csendes tengerszem szemléletéből fölemelkedünk a jó Atyához, aki nekünk mindezt örömünkre adta. Igen, örömünkre. Ő is

[1] Bővebben ír a vallásos természet-szemléletről *Klimke:* Unsere Sehnsucht. Kösel. 1917. 246—260. Továbbá *Rüther:* Auf Gottes Spuren. Paderborn. 1914. *Hajós:* A természetben Isten nyomain.

örül, ha látja, hogy mi mennyire el vagyunk ragadtatva az ő ajándékától. Bíztassuk hát a fiúkat, hogy csak örüljenek minél többet. Az öröm — mint említettük — kifogyhatatlan lelki erőforrás. Szabad énekelni, mint a pacsirta, szabad ugrándozni, mint a zerge, szabad játszani, mint a mókus, szabad, szabad minden, csak — bűnt, bűnt nem szabad tenni! Hát mondjátok, fiúk, nem isztok ti inkább az örömöknek ebből a tiszta forrásából? Inkább kell nektek a bűn bűzhödt pocsolyája?!

«Kár volna ezeket a hatalmas erőket a valláserkölcsi téren kihasználatlanul heverni hagyni. Ne feledjük, hogy a lélek munkája tömérdek ponton feltételezi a test munkáját, a lélek épsége a test épségét. Ne feledjük, hogy maga a természetfölötti is feltételezi a természetest. Ha jó keresztények akarunk lenni, iparkodjunk előbb épkézláb, épelméjű s épszívű emberek lenni.»[1] *Előbb becsületes ember, aztán jó keresztény s mint jó keresztény az előbbinél nemesebb ember* — ezt jelenti a «gratia non destruit, sed perficit naturam» elve.

A természet hallgató csendje megkönnyíti az elmélyedést, hogy a lélek — az Úr tanácsához híven — imádkozásra a «kamrájába» húzódjék. Az Úr is negyven napig marad a pusztában, szívesen vonul vissza egy hegyre, kedvenc kertje az Olajfákhegye. Szent Pál három évet tölt az arab sivatagban; Szent Benedek s Assisi Szent Ferenc a sziklák magányát keresik; Loyolai Szent Ignác a manresai barlangban kapja kinyilatkoztatásait stb.

Csak össze kell hasonlítani azoknak a lelkigyakorlatoknak hatását, amelyeket az ember egy poros fővárosi utca rendházában vagy pedig valamelyik erdő mellett vagy csendes kert közepén fekvő zárdában végez s rögtön meggyőződünk, hogy a természet mennyire elősegítője lehet a természetfölöttinek is. Már a régi világ görög zárdáinak jórésze épúgy vadregényes tájakon emelkedett, mint a középkori szerzetesrendek kolostorai is. Alapítóik jól tudták, hogy a természet mily jótékony befolyással van a lelkiélet benssőségére, elmélyítésére is. «*Benedictus in montibus, Bernardus in vallibus.*»

Jól tudjuk, hogy a természet örömei — külön elmélyítés nélkül — pasztoráció szempontjából csak neutrális eszközök; de már így is igen jók arra, hogy a bűnre vezető, kezdet-

[1] *Zubriczky:* Vasárnapok a Tátrában. Bpest. 1911. 11. l.

ben szintén indifferens örömalkalmakat általuk ellensúlyozzuk (bálozás, tánc, színház, korzózás stb.).

Az ifjúság lelkivezetőjének ügyességétől függ, mennyire tudja ellesni az Üdvözítő módszerét, aki a természetnek megnyilatkozásaiból s a népélet jelenségeiből merített finom képek és vonások segítségével oly utolérhetetlen bájjal tudta szemléltetni a legfönségesebb s legelvontabb lelki igazságokat is.[1]

[1] XI. Pius pápa 1923 aug. 20-án kelt «Quod sancti Bernardi» kezdetű apostoli levelében, amellyel Menthoni Szent Bernátot a turisták védőszentjévé rendelte, ily lelkes szavakkal emlékezik meg a természet vallásranevelő erejéről: «Ex omnibus exercitationibus, quibus honesta oblectatio quaeritur, nullum genus dixeris esse isto salubrius — dummodo omnis temeritas absit — ad animi valetudinem, nedum corporis. Cum dure enim laborando et ad maiorem usque tenuitatem aëris puritatemque nitendo renoventur vires ac roborentur, tum etiam fit, ut difficultatibus omnis generis eluctandis constantior ad officia vitae vel ardua evadat animus, et illam rerum immensitatem ac speciem contemplando, quae ex Alpium sublimitate circumspicientibus patent, facile ad Deum, naturae auctorem et dominum, mens assurgat». (Act. Ap. Sed. 1923. 442. l.)

XVII. FEJEZET.

Az internátusi nevelés.

Az internátusi nevelés.

Az ifjúság lelkigondozásában eredményes eszköz lehet a jól vezetett ifjúsági internátus is. Minthogy nálunk az internátusi intézmény meglehetősen elterjedt és napjainkban egyre inkább kedveltté válik, szükségesnek tartjuk röviden az internátusi nevelést is megbeszélni.

A katolikus egyház már jóval előbb, mintsem az állam internátusokra gondolt volna, állított az ifjúságnak nevelőintézeteket. Azonban kétszeresen időszerű ezek feladatával és szellemével foglalkozni ma, amikor mindenfelé állami- és magáninternátusok is emelkednek. Sőt az angol és francia előkelő konviktusok példája nyomán divattá kezd válni, hogy magasabb társadalmi állású családok is igénybe veszik az internátusi nevelést, tehát olyanok, amelyek erre nem volnának ráutalva, mert hiszen olyan városban laknak, ahol megfelelő középiskola is van.

[1] *Barelle und Huber:* Pädag. Winke für die Prefekten und Professoren an kath. Lehr- und Erziehungsanstalten. *David:* Prefektenbuch. (Darlegungen für Prefekten in kath. Erziehungshäusern.) Regensburg. Pustet. *Dupanloup:* Die Erziehung. 3. k. *Eckinger-Fallenbüchl:* A kat. intézeti nevelés elmélete és gyakorlata. Nagyszombat. *Fallenbüchl:* Az internátus a szociális nevelés szolgálatában. Kat. Nevelés. 1916. 353—8. l. *Klug:* Internatserziehung. *Krier:* Der Geist des Konvikts. (12 Konferenzen.) Herder. *Németh:* A konviktusok és a diákpasztoráció. Kat. Nevelés. 1916. 359—64. l. *Schimmelpfeng:* Über Internatserziehung. (Baumeister: Handbuch der Erziehungs und Unterrichtslehre II. kötetében.) *Sellmair: J.:* Internatserziehung. (Fiú-internátushoz.) München. Kösel. *Steinbrück:* Gedanken über Konviktserziehung. Theologie und Glaube. 1912. évf. 805. l. s köv. *Tissier:* Le Bon Esprit au Collége. Paris. Téqui. *Weber:* Kurs f. Anstaltspädagogik. Donauwörth. *U. a.:* Anstaltspädagogik und Jugendfürsorge. Donauwörth. *Winkler:* Das Problem der Internatserziehung in Vergangenheit und Gegenwart. Donauwörth. Továbbá speciális folyóiratok: *Blätter für Anstaltspädagogik.* (Donauwörth, 1910 óta.) *Das Alumnat.* (München, 1912 óta.) *Radlmaier:* Beiträge zur Internatserziehung. (Donauwörth, 1917 óta.)

I. Az internátus történeti fejlődése.

Amennyire a történeti kutatások felderítették, az internátusok legrégibb alakja a papság szukkreszcenciáját biztosító intézmény volt. Ilyenek voltak a híres katechetikai iskolák, melyekhez lassankint a kolostori és a dómiskolák csatlakoztak.[1] *Szent Ágoston* példája nyomán a püspöki székhelyeken állítanak konviktusokat. Az egyetemek keletkezésével egyetemi internátusok is keletkeztek.

Azonban idővel a fegyelem meglazulása, káros világi befolyások, a hiányos nevelés, továbbá hivatlan elemek betolakodása a papságba annyira leszállították a papképzés szellemi és aszketikus színvonalát, hogy a trienti zsinatnak kellett a dologba belenyúlni a híres reformrendeletével. (Sess. XXIII. cap. 18. de ref.) E rendelet előírja, hogy a püspök az egyházmegye nagyságának megfelelő számú, legalább 12. évüket betöltött fiúkat, kik papi hivatást éreznek, konviktusokba gyüjtsön össze s ott a testi gondozás mellett vallásos nevelésben és hittudományi kiképzésben részesítse őket. Ennek a rendeletnek alapján jöttek létre az ú. n. *tridenti szemináriumok*, leginkább *Borromei Szent Károlynak* 1580-ban alapított milánói, ritkábban *Oliernek* 1645-ben alapított Saint Sulpice-szemináriuma mintájára. Kezdetben a tridenti szemináriumok a kiskortól egész a szentelésig vezették az ifjakat s általában minden növendéket ugyanahhoz a rendszabályhoz kötöttek. Lassankint azonban a jezsuiták a szentszék beleegyezésével a különböző korú növendékeket szétválasztották és ezáltal lehetővé tették az erősebb egyéni nevelést s az önálló jellem kifejlődését.

A jezsuiták feloszlatása, a francia forradalom s az egyházi javak szekularizációja sok püspöki és szerzetesi konviktusnak halálát jelentette. A modern állam lassacskán maga vette kezébe az iskolát, de konviktusról nem gondoskodott; tanított, de nem nevelt. A konviktusok megszűnése veszéllyel fenyegette a magára hagyott diákság erkölcsi életét. *IX. Pius* 1846 nov. 13-án az egész világ püspökeihez fordul és kéri őket, hogy «ahol csak hiányzik, a tridenti zsinat előírása szerint nagy körültekintéssel és lankadatlan buzgalommal állítsanak fel szemináriumot, a meglevőt szükség esetén bővítsék és arra törekedjenek, hogy akik papokká akarnak lenni,

[1] L. «Alumnat», Lexikon d. Pädagogik. I. k. 111. l.

már legkisebb koruktól jámborságban s igazi erényben képeztessenek s a tudományban oktatást nyerjenek».

Míg régebben az internátusok főkép a papnevelés szolgálatában állottak, ma már mindenütt találhatók állami vagy egyházi nevelés alatt álló oly internátusok is, amelyek a világi pályára készülő ifjak nevelésével foglalkoznak. A legtöbb internátust férfi vagy női szerzetesrendek alapították; ezek közt legnagyobb hírnévre tettek szert a jezsuita-konviktusok, amelyeknek nevelési módszere százados tapasztalatok alapján alakult ki.

II. Az internátusi nevelés előnyei és veszélyei.

A) Az internátusi nevelésnek **több értékes előnye van.**

a) A kérdésnek pusztán *anyagi előnyét*, amely lehetővé teszi falusi családoknak is, hogy gyermekeiket középiskolákban neveltessék, külön említeni sem kell.

Ettől eltekintve azonban a jól vezetett internátusnak olyan sajátos előnyei is lehetnek, amelyek értéküket fölébe helyezik — nem ugyan a szülői háznak (egyes zavaros családi helyzeteket leszámítva), — hanem az ú. n. kosztosházaknak.

b) Igy pl. a jól vezetett internátusokban az ifjak állandóan *felügyelet* alatt állanak. A távollevő szülőknek nem kell napközben aggódva felsóhajtaniok: Ugyan hol jár-kel, mit csinál most az én szegény fiam abban az idegen városban!

c) Az internátus pontosan beosztott napirendje által *az időt* is sokkal jobban ki lehet használni, mint ezt a városban magukra hagyott ifjak átlaga teszi.

d) A legkülönbözőbb természetű ifjak közös élete és a családtól való messzeélés bizonyos *önállóságra* szoktat, amelyet a családi élettől csak az érettségi után kiszakadó ifjúnak rendesen sok botlás után később kell elsajátítania. Megtanulják az engedelmességet, az egyén alárendeltségét a közösség érdekeinek, és pedig éppen abban az ifjúkorban, amely magára hagyatva éppen legönzőbb s legkevésbbé alkalmas a szociális erényekre.

e) A hasonló korúak közt folytatott közös játék tömérdek kedves *örömnek* válik forrásává.

f) Kis önképzőköröket, egyesületeket alakítanak, zenét is könnyebben tanulhatnak az internátus kebelén belül. Vitaestéket rendeznek, kisebb színdarabot adnak elő, ame-

lyek mind nemcsak napirendjüket élénkítik, hanem *ügyességüket, fellépési készségüket is.* Minderre a künnlakóknak nehezebben nyílik alkalmuk.

B) Az internátusi életnek azonban **megvannak a sajátos veszélyei is.** Nem is lehet ez máskép ott, ahol a legkülönbözőbb társadalmi osztályokból különböző korú s természetű ifjak kerülnek össze, akiket addig otthon talán a legellentétesebb pedagógiai elvek szerint neveltek, vagy egyáltalán sehogysem neveltek.

a) Hátránya az internátusnak *a túlságos szobához kötöttség.* Az internátusi élet sokban korlátozza az ifjak szabad mozgását. A teremhez kötött életnek fiziológiai hátrányait annál inkább kell tehát itt nagyobb sétákkal, kirándulásokkal, hegymászással, télen pedig korcsolya, ródli és sí által pótolni. Ez a nemi eltévelyedések ellen is sokkal többet fog használni, mint akár a legügyesebb felvilágosítás is. Míg egyrészt u. i. a fizikai fáradtság nem engedi a kísértéseket szóhoz jutni, másrészt a természet szépségei által felkeltett nemesebb érzés legyőzni segít az esetleg követelődző durvább ösztönöket.

b) A különféle egyéniségek egyforma kezelése az önállóság elcsenevészedésével, *stréberség és képmutatás kifejlődésének lehetőségével* jár, amit csak a körültekintő és szeretetteljes vezetés tud eltávolítani.

c) A társalgás durvább, túl alpári hangjának, az ú. n. «*kaszárnyaszellemnek*» — amely szintén könnyen elharapódzik — csak a nem lankadó figyelmeztetés és a rendszeresen nyujtott illemtani órák vehetik elejét. Ezt a tömegszellemet elkerülni nem könnyű feladat s ahol ez megvan, mindjárt észre is lehet venni az ifjak fellépésén és mozgásán, mihelyt az internátus növendékei valahol testületileg jelennek meg. A tömegfegyelem (házirend) könnyen önállótlanná, gondolatnélkülivé teheti a növendéket.

d) Minden internátusnak — még a legjobban vezetettnek is — legkomolyabb veszélye *a romlott ifjak környezete.* «Vir iniquus lactat amicum suum, et ducit eum per viam non bonam» (Prov. 16, 29.). Átvitt értelemben alkalmazhatjuk a zsoltár szavait is: «Cum sancto sanctus eris et cum perverso perverteris» (Ps. 17, 36.).

Bizony hányan elmondhatnák ma is, amit *b. Canisius Péter* 400 évvel ezelőtt írt annak az internátusnak életéről, ahol ő volt ifjú korában: «Gonosz pajtásaink komiszságokat végeztek ott és eldicsekedtek romlottságukkal. Én vétkeztem

társaim kedvéért és ők az én kedvemért. Most szégyelleném nyiltan bevallani, amit akkor megtenni nem szégyeltem».[1]

A tömegszellem mindenkire hat, de senkire sem annyira, mint éppen a még nem önálló lélekre, tehát az ifjúra. Szinte önként kínálkozik az internátusban elromlott ifjakra a Szentírás eme helyének alkalmazása: «Commixti sunt inter gentes et didicerunt opera eorum». (Ps. 105, 35.)

Ezen csak a buzgósággal ápolt *vallásos szellem* és a soha nem hiányzó *felügyelet* segítenek. A barátkozás ellenőrzése mellett különösen fontos az ifjak olvasmányainak szemmeltartása is, mert hiszen tapasztalati tény, hogy «az olvasási düh» — éppen a könnyű könyvkölcsönzési alkalom miatt — leginkább a konviktusokban járványos.

Az internátus eme hátrányait, a tömegszellem káros befolyását s főleg a csábítás veszélyét csak szigorú felügyelettel és nagy pedagógiai érzékkel lehet ellensúlyozni. A jó családi neveléssel azonban még a legjobb internátus sem ér fel (főleg a tíz éven alóli gyermekek számára nem). Tacitus pedagógiai elve ma is igaz, hogy a nevelés eszménye az otthoni nevelés legyen: «In gremio matris educari».

III. Az internátusi elöljáró egyénisége.

Éppen azért, mert az internátus nevelői értéke *kizárólag* attól a 2—3 elöljárótól függ, akik élén állanak, és mert ez a munka még sokkalta nagyobb önfeláldozást követel, mint bármilyen hittanári állás (mert hiszen az illetőnek minden perce az ifjakhoz van kötve), internátusi elöljárónak csak olyan papokat volna szabad kiszemelni, akikben «a hittanár egyénisége» c. fejezetünkben felállított követelmények fokozott mértékben feltalálhatók s akik nehéz tisztjüket nagy megtiszteltetésnek tekintik. Itt kell igazán minden egyes ifjút a legegyénibben kezelni, mindegyiket lelke legmélyéig ismerni! Itt van szükség kifogyhatatlan szeretetre, ügyességre, tapintatra.

Aki nem próbálta, elgondolni sem tudja, mily örökös lekötöttséggel jár az internátus vezetése. Az elöljáró munkáját ott nem lehet hivatalos órák kereteibe korlátozni; neki reggeltől estig mindenütt ott kell lennie, mindent látnia, sőt

[1] Id. *Braunsberger*: Ein groszer Schulmann und echter Studentenvater. (Zur vierhundertsten Wiederkehr des Geburtstages des seligen Petrus Canisius.) Stimmen der Zeit. 1921. ápr. füzet 2. l.

mikor már az egész ifjúság nyugodni tért, a nevelő szemének még akkor is sokat kell őrködnie s meglátnia.

Aztán meg örökösen forrásban levő, fejlődő, nemkész emberkék tömérdek tökéletlenségével foglalkozni, — hiába, minden fiatalság ilyen! — őket tömérdek apróságra figyelmeztetni, minden időnket nekik szentelni s a végén sokszor csalódni reményeinkben — bizony erre a munkára csak a legideálisabb papi lélek vállalkozhatik!

A házirend megtartása fontos; de a külső dresszúra helyett a nagyobb diákokkal már öntudatosan is meg kell értetnünk — külön megbeszélések alakjában —, hogy ha a házi szabályok kényszerének tudatos férfiassággal vetik alá magukat, tulajdonképen akaraterejüket edzik s az önuralom gyakorlati iskoláját járják. Ilyesféle megbeszélésekhez az internátusi élet eseményei bőségesen szolgáltatnak anyagot. A kérdés nehézsége azonban abban rejlik, hogy a nevelők eltalálják a helyes középutat az okvetlenül szükséges szigorú felügyelet, másrészt pedig a nagy lélekszeretet közt, amely nélkül az ifjak bizalmát megnyerni és őket eredményesen nevelni nem képesek.

Nem olyan ember való az internátus élére, aki maga is vallja a régi mondást: «quem dii odere, paedagogum fecere»; hanem olyan, aki saját nemes feladatára érti azt a buzdítást, amelyet *Schiller* eredetileg a költészetre mondott:

> «Der Menscheit Würde ist in eure Hand gegeben;
> Bewahret sie!
> Sie sinken mit euch, mit euch wird sie sich heben».

Amelyik konviktusi elöljáró magát «damnatus ad pueros» érzi, az az internátusi vezetést elhanyagolja; már pedig az elhanyagolt internátus nagyobb veszély az ifjúra, mintha bárhol máshol nevelődött volna! Olyan internátusokról, ahol a vezetők nem törődnek a reájuk bízott ifjúsággal, vagy ahol egyenesen a financiális érdek az első szempont, természetesen nem is szólunk itt; az ilyen pedagógiai szörnyszülöttek az ifjak romlásának legbiztosabb melegágyai!

IV. RÉSZ.

A FŐISKOLAI HALLGATÓK LELKIGONDOZÁSA.

A főiskolai hallgatók lelkigondozása.[1]

A főiskolai és egyetemi hallgatók lelkigondozásának fontosságát mintha egész a legújabb korig nem méltányoltuk volna eléggé.

Milliókra rúg évről-évre az az egyházi vagyon, felmérhetetlen az az energia, amelyet kir. kat. vagy szerzetes középiskoláinkban a diákok vallásos nevelésére fordítottunk; középiskoláink évről-évre százával ontják az érett ifjakat, akiknek lelkét nyolc éven át heti két hittanórában igyekeztünk a keresztény eszmények szerint kialakítani, és mindez a törekvés, áldozat és jóakarat a főiskolai pasztoráció hiányának következtében úgyszólván teljesen eredménytelen félmunka, tetőnélküli ház marad. «Iste homo coepit aedificare, et non potuit consummare».

I. A főiskolai hallgatók lelki helyzete.

A) Ha egy most érettségizett nyolcadik osztály lelki-analizisét elvégezzük, átlag a következő képet kapjuk:

Vannak a fiúk közt — percentet nem mondhatunk, de sajnos, bizony kisebb részük —, akiket a középiskolai vallásos nevelés ideális jellemekké alakított ki, akik a kamaszkor viharjait nagyobb elcsuszamlás, vagy legalábbis végleges elbukás nélkül küzdötték át, akik telve idealizmussal mennek a főiskolákra, s csak további vezetésre szorulnának, hogy példás keresztény életű, tanult férfiak váljanak belőlük.

Azután vannak — rendesen komoly gondolkozású s nem

[1] *Hoffmann:* Der kath. Akademiker und die neue Zeit. (Geleitbrief f. Studierenden zur Fahrt an die Hochschule.) Herder. *Der Akademiker.* (Gebete und Erwägungen f. d. akad. Stände, zunächst f. Universitätstudenten.) Laumann. Dülmen. *Abiturienten und Seelsorge.* Theologie und Glaube 1914. évf. 346. s köv. l. *Faulhaber:* Wier Akademiker und die Kirche. («Zeitfragen und Zeitaufgaben» c. könyvében. Herder. 1915. 357. s köv. l. *Geradaus:* Kompasz f. d. deutschen Studenten. Herder. *Schlund E.:* Um die Seele des Akademikers. München.

értéktelen fiúk —, akiket a filozófiai kérdések érdekessége Schopenhauer, Hartmann, Nietzsche stb. olvasóinak, majd lassan híveinek táborába vitt. Másokat Darwin, Haeckel, Bölsche stb. nyert meg magának és a hitetlenségnek.

Ismét vannak mások, akiket erkölcsi lecsuszamlásuk ragadott messze gyermekéveik vallásosságától, s ma már káromló cinizmussal gondolkodnak vallásról s erkölcsről. Ismét mások, akik lélekben nem ennyire romlottak, de tekintélyre vadásznak, és beszédben annál inkább lehúznak a sárga földig minden vallási gondolatot, ha bensejükben talán nem is egészen úgy éreznek. És vannak végül a későbbi óriási átlag előfutárjai, a tökéletes indifferensek, akik már most teljesen számításon kívül hagynak életükből minden vallási gondolatot.

Úgy gondoljuk, nem túlzott ez a kép az egyetemre lépő ifjak átlagának lelkiállapotáról.

Már most ilyen körülmények között kimondhatatlan kár, hogy a középiskolák elhagyásával *nemcsak a hittanulás, hanem az ifjak lelkigondozása is jórészt teljesen megszakad.* Az ifjú lélek a középiskola befejeztével még korántsem teljesen kialakult, megszilárdult jellem, akinek további gondozásra szüksége nem volna. És ha már azt is fájdalommal látjuk, hogy a vallási ismeretek mélyítésének éppen ott és azokban az években nem jut tanszék, ahol és amikor az ifjú legmélyebben hatol be egyéb tudományok megszerzésébe s amikor hite talán a legerősebb veszélynek van kitéve, t. i. az egyetemi évek alatt, még ennél is hátrányosabbnak és károsabbnak tartjuk azt, hogy a középiskolában gondozott diákjaink további vezetéséről éppen akkor kell lemondanunk, amikor azok a szabad, magukra hagyott egyetemi élet fagyos légkörébe jutottak. Az egyetemre vagy főiskolára került diákok lelkivezetésének kérdése — ma még — sajnos — teljesen megoldatlan probléma.

***B)* Pedig nem kicsinyek a főiskolai élet lelkiveszélyei.**

a) Gondoljuk csak el, mikor zsebében a maturával Budapestre vagy más főiskolai városba ér egy romlatlan vidéki ifjú.

Már nem diák többé, hanem «egyetemi polgár»! A középiskola intim köréből egy ismeretlen tenger közepébe, a csendes városkából forrongó Babilonba, szülei, barátai köréből az idegen százezrek közé jutott. Tanárai odahaza mind ismerték; itt a tanár elvégzi az előadást s többé nem látják. A nagy idegenségben társaságot keres az ifjú. Talál, amely-

nyit csak akar, — züllésben levő vagy egészen letört alakokat; ezek majd barátkoznak vele! Eleinte megdöbben, de lassan az első undor átváltozik kíváncsisággá, érdeklődéssé. Amit a középiskolában hallott, gyakran annak éppen ellenkezőjét hallja az egyetemi katedrákról is. Forog, kering, zsibong körülötte és bensejében minden. Úgy él, mint hal a neki idegen levegőben. Kételyei napról-napra számosabbak. *És mi ebben a döntő vívódásában hagyjuk őt magára!* Ha tízszerannyi illúzióval jönne is fel, az első hónapban elkopnak azok a kemény pesti kövezeten és ha sokkal fehérebb lélekkel jön is fel, egy hét alatt könnyen sárba tiporja azt ez a romlott nagyváros.

Föltétlen bizonyossággal állapíthatjuk meg, hogy az egyetemi évek oly szokatlan erőpróbára teszik a keresztény világnézetnek nyolc éven át gonddal ápolt palántáját, hogy *további lelkipásztori gondozás nélkül* nehezen tud az még csak életben maradni is, annál kevésbbé fog azzal a tudatos lendülettel tovább erősödni, amely az ifjú mostani fejlettségéhez méltó volna.

b) A főiskolákról teljesen ki van szorítva a vallástan s a vallásos nevelés, pedig alig találunk az emberi életben még egy időtartamot, amelyben a lélek oly forrongáson és erjedésen menne át, mint éppen a főiskolai évek alatt. Az ifjú lélek akkor kezd igazán szilárdulni s nyeri el *végleges* alakját.

A középiskolás diák munkája még jobbára csak receptív. Elfogadja és gyakorolja, amire szülői ház s iskola az egyházzal karöltve tanították. De a főiskolán mély revolúció forrong az ifjúban. Kételyek merülnek fel, melyekre önmaga megfelelni képtelen. És a legnehezebb probléma, amelynek minden egyetemi hallgató elébe kerül, éppen ez: a kötelező középiskolai hittanítás végével *személyes birtoklássá feldolgozni* eddig többé-kevésbbé külső befolyás alatt álló hitéletét. Hát kell-e az életnek bármely szakában inkább vallási gondozás?

c) Aztán vegyük még hozzá egyetemi tanulmányainak sajátos hatását. Nem elég, hogy vallásáról — ha csak különös jóakarat magántanulmányokra nem vinné — többé hallani nem fog, s a jóirányú befolyást nélkülözi. Hanem e mellett egyetemi tárgyai — nem is kell éppen vallásellenes tanárt feltételeznünk — annyi sok új, esetleg régebbi felfogásával összeegyeztethetetlennek látszó gondolatot, beállítást, szempontot vetnek fel előtte, hogy azok kellő megértéséhez az ő középiskolás, szűkebb horizonthoz szokott

lelkét okvetlenül tágítani kellene. Arról meg nem is kell szólnunk, hogyha nyiltan anyagelvűséget hirdető tanárhoz kerül. Ilyenkor bizony alig fog akadni egy-kettő köztük, aki a tanár által megbontott lelki egyensúlyát a középiskola hittanóráin szerzett fegyverekkel vissza tudná állítani.

Hasonló hatást váltanak ki az ifjú lelkéből a modern írók nehezen emészthető és kellő ítélőképességet kívánó könyvei, a keresztény világnézetet csipkedő vagy gúnyoló színdarabok stb., amelyek az egyetemi évek alatt válogatás nélkül jutnak keze ügyébe.

Az ifjú lelke lángol minden szépért, jóért. A főváros szörnyű ellentétei közé kerülve azonban csalódottan fogja látni, mily kevés *az életre átváltott kereszténység*, mily messze áll mai életünk a benne kialakult vagy legalább is előtte hirdetett keresztény ideáloktól, s az osztó igazságosság kiáltó elnyomása, a nagy tátongó űr szegény s gazdag közt megrendítheti eddigi világfelfogását.

d) Nos, és ezzel a kételyek közt vergődő, ingó lélekkel várhatjuk-e tőle, hogy a nagyváros *erkölcsi kísértései közt* rendületlenül álljon meg? Amikor annyira gyöngébb az erkölcsi erő s a védelem, mint otthon volt, szülei és hittanárai körében; és oly sokkal erősebb a kísértés, mint azelőtt!

Azok a veszélyek, amelyek a főiskolai ifjúság lelkét környezik, föltétlenül megkövetelik a tervszerű főiskolai ifjúsági pasztorációt. De megköveteli ezt az a fontos szerep is, amely erre az ifjúságra a vallási reneszánsz terén vár.

II. A főiskolai ifjúság vallási irányítása egyesületekben.

Az akadémiai ifjúsággal foglalkozás jelentőségét fokozza az a körülmény is, amit a történelem folyamán annyiszor tapasztaltunk, hogy t. i. a katolikus hitélet megújítását célzó mozgalom élén mindenütt az ifjúságot találjuk.

Ez a tény tulajdonképpen nem lehet meglepő azok előtt, akik az ifjú lélektanát, minden magasztos és ideális eszme iránti lelkesedését ismerik, amely lelkesedés — ügyes vezetők keze alatt — csodálatos eredményeket tud felmutatni. Hiszen a dekadencia mindig a senilitas jele. És mi közössége is lehetne az életerőtől duzzadó ifjúságnak oly irányzatokkal, amelyek húsz éves pesszimistákat s nem az élet harcait keményen megvívó férfiakat nevelnek!

A) **Franciaországban.**

Ha a *franciaországi* katolikus újjászületést vizsgáljuk, be kell ismernünk, hogy az ifjúság nagy szerepe után a XIX. századot joggal illették a «le siécle des Jeunes» névvel. *Lacordaire, Montalembert* és *Ozanam* lelkeket felfrissítő mozgalma a XIX. század első felében — amely az egyházat kiemelte akkori megvetettségéből — az ifjúságra támaszkodott csakúgy, mint tipikus ifjúsági mozgalom volt a múlt század utolsó negyedében *de Mun gróf* nagyszerű munkája, az «Association catholique de la Jeunesse francaise», amelynek tagszáma a háború előtt jóval felül volt a százezeren.

Az ifjúság ma is fontos szerepet játszik Franciaország katolikus hitélete restaurálásában. A vallásos ifjú franciák eszméiket főkép az alábbi folyóiratokban terjesztik: «*Bulletin des professeurs catholiques de l'Université*» (1911 óta), «*L'Amitié de France*», és «*Cahiers de l'amitié de France*». Első felhívásukból érdemes közölni az alábbi programmszerű gondolatokat: «Számunkra Krisztus nem elérhetetlen ideál, hanem élő személyiség, aki fölvette testünket, s az Oltáriszentségben magát adja nekünk. Számunkra a szentmise, a szentségek, a szentek egyessége igaz valóságok, hol erőink megújulnak és fölfokozódnak.»

Ennek a mélyen vallásos fiatal gárdának főbb irodalmi képviselői: Renan megtért unokája, *Ernest Psichari* (Le Voyage du Centurion), *Francois Mauriac* (L'Enfant chargé de chaînes), *Valléry-Radot* (Leur royaume, L'Homme du desir), *René Salomé* (Chants de l'âme réveillé), *Georges Valois* (Le Pére), *Émile Baumanns* (L'Immolé, La Fosse aux lions, Trois villes saintes), *Paul Claudel* (L'Annonce faite à Marie, Corona benignitatis Agni Dei), *Francis Jammes* (Géorgiques chrétiennes, Le Rosaire au soleil) stb.

Sajnos, ezek a jóakaratú mozgalmak nem mindig találták meg a helyes utat. Okulás céljából helyénvalónak tartjuk megemlékezni a Sillon név alatt ismert, szép reményekkel indult és jobb sorsra érdemes francia ifjúsági mozgalomról is. A párisi Szent Szaniszló Kollégium fiatal növendékei, *Marc Sagnier* és három társa 1893-ban abból a célból, hogy a fiatal francia katolikusok hitéletét emeljék, egyesületet alapítottak. Heti gyűléseiket a kollégium egyik szuterén helyiségében (La Crypte) tartották, s első lapjuk («Bulletin de la Crypte») innen kapta nevét. 1894-ben már «Sillon» (Barázda) névvel másik havi lapjuk van. 1899-ben a két lapot egyesítik, s ezentúl félhavonkint «Le Sillon» névvel jelenik meg.

A mozgalom mély hatást váltott ki az ifjúságban. Minthogy vallási irányzatukban a legszigorúbb katolicizmust hirdették, *XIII. Leó* (1902), *X. Pius* (1903) és sok francia püspök dícséretében részesültek. 1912 óta évi nagygyűléseket tartottak és a sillonisták munkaköre egyre bővült (munkatermek, konferenciák, nők segítése, sok nyomtatvány).

Lassan azonban az «action sociale catholique» átalakult «action démocratique»-ká, s a régi vallásos irányzat szociálpolitikai mozgalommá mosódott el. 1905 óta a mozgalom katolikus, sőt vallási jellege is egyre jobban háttérbe szorult, szakított az egyházi tekintéllyel s az egyházi vezetők ott is hagyták. Mikor 1905 végén megjelent az új, népies hetilapjuk, a «L'Éveil democratique», már nagyban folyt az eredeti céloktól az eltávolodás. 1907-ben, az orleansi kongresszusokon vezetőjük, Marc Sagnier a társadalmi osztályok eltörlésével minden katolikus, protestáns és szabadgondolkodó egyesülését követelte egy új erkölcsi központban, a Nagy Sillon-ban. Érthető ezek után, hogy *X. Pius* pápa «Notre charge apostolique» kezdetű levelében[1] a Sillon téves tanításait elvetette és elrendelte, hogy az országos Sillon egyházmegyei csoportokra oszoljék, melyek az egyes püspökök felügyelete alatt dolgozzanak.[2]

B) **Németországban**

nagyszerű keresztény ifjúsági mozgalom volt kibontakozóban egész a Harmadik Birodalom megalakulásáig.

Az — sajnos — megszűntette a vallásosjellegű ifjúsági szervezkedést. De érdemesnek tartjuk röviden megemlíteni ezt is, bár ma már mindez csak a múlté!

Már a gimnázistáknak megvoltak a maguk nagyszabású, sokszor eredeti ötleteken épülő egyleteik. Az ifjúsági mozgalmak szervei: Quickborn, Hochland, Die Groszdeutschen, Neudeutschland és a Jungborn. A «Quickborn» a felsőbb iskolásoké volt, de az iskolán kívül akart az ifjak életére hatni; a «Hochland» az egyetemistáké; a «Die Großdeutschen» rokoncélú a Quickbornnal, de inkább idősebb ifjaké; a «Neudeutschland» nagy diákegyesülés inkább iskolai alapon; a «Jungborn» pedig a munkásifjúság Quickbornja.

[1] Act. Ap. Sedis 1910. 610—33.

[2] Bővebben *Marc Sagnier:* L'histoire et les idées du Sillon. (Paris, 1907.) *Barbier:* La décadence du Sillon. (Paris, 1908.) *M. Charles:* Que penser du Sillon? (Paris, 1910.) *Aries:* Le Sillon et le mouvement démocratique. (Paris, 1910.)

1915-ben indult meg a

«Großdeutsche Jugend»

mozgalom. A *Groszdeutsche Jugend* főcélja volt a német ifjúságot egyszerűségre s igénytelenségre nevelni. «Minden fejlődés alapja a természetes sajátosság kifejtése. Ez a tiszta emberi sajátosság azonban eltemetve fekszik a modern kultúra romjai alatt. Táplálkozás, ruházkodás s a mai emberiség egyéb élete, színház, mozi, sajtó, irodalom s művészet mind ennek kiáltó tanusága. Azért akarunk egyszerűek lenni s az élet minden fölösleges terhét eldobni, hogy a romok alatt ismét ráakadjunk lelkünkre.»[1] A tanuló s kézimunkás ifjúságot is nagy sikerrel hozták egymáshoz közelebb.

Nemsokára utána *Hartmann* kardinális (1919 júl. 31-én) megalapította a

«Neu-Deutschland»-ot.

(Verband katholischer Schüler höherer Lehranstalten). A szervezet megalapításánál főkép három ok működött közre: Először védekezni akartak azzal a sok ifjúsági egyesülettel, főkép az ú. n. «freideutsche Jugendbewegung»-gal szemben, melyek az egyház s a szülői ház ellen dolgoznak. Ezért a szülői ház szeretetét különösen is hangsúlyozzák. Másodszor a Neu-Deutschland ki akarja emelni az ifjakat az interkonfessionális egyesületekből (amilyen pl. a Der deutschnationale Jugendbund). Végül pedig vallási konferenciával, főiskolai istentiszteleteivel stb. tagjai lelkét akarta védeni az egyetemi városok erkölcsi veszélyeitől. Eszközei: 1. a vallási élet ápolása, 2. tudományos előadások, 3. szórakozási esték, kirándulások, sport.[2] Az 1919-ben tartott első közös gyűlésen Kölnben már 105 vidéki csoport képviseltette magát. Céljukat így állapították meg: «A «Neu-Deutschland» olyan katolikus főiskolai hallgatók szövetsége, akik a szülői házzal s iskolával egyetértve magukat képesíteni akarják arra, hogy katolikus világnézetüket s életfelfogásukat értelmükkel s akaratukkal lehető mélyen megragadják és azt a tett katolicizmusa által egész életükben valóra váltsák.»

Másik német ifjúsági mozgalom volt a

«Quickborn»,

amely 1909 óta a katolikus absztinens mozgalomból nőtt

[1] *Wiesebach:* Primaner und Student. Wiesbaden. 1922. 74. l.

[2] Bővebben l. «*Neu-Deutschland*». (Verband kath. Schüler höherer Lehranstalten.) Theologie und Glaube. 1919. évf. 369— 374. l.

ki.[1] Sajátossága mindenekelőtt a természetes egyszerűség és vidámság. Ruházatban, magaviseletben minden mesterkéltet, táplálkozásban minden fölöslegest s izgatót (alkohol) kerül, szereti a szabad természetet. A Quickbornisták nem dohányoztak s moziba nem jártak.

E külsőségek mellett a legszigorúbb belső lelkiéletet követelte franciskánus szellemű elmélyedéssel. Annyira ment az őszinteségben s becsületességben, hogy diáktagjainak eltiltotta a kisebb rendetlenkedést is az iskolában, természetesen felnőtt kereskedőinek épígy a legkisebb tisztességtelenséget. Büszkék voltak arra, hogy a katolikus egyházhoz tartoznak. Szoros kapcsolatot teremtettek a városi s falusi lakosság között.[2] Fiúk s leányok külön csoportokat alkottak. Eszközeik: Vándorlás, játék, ének, testgyakorlás, szellemi s fizikai munka, igénytelenségre nevelés, imádság s közös istentiszteletek. A nagyvárosi élet természetellenességével szemben a nagy természethez fordultak; a tradíciókat tisztelték, vallási életüket főleg a liturgiával frissítették fel; az egész mozgalom meleg katolikus szellemet s nemes idealizmust lehelt magából.[3] «Quickborn» néven havi folyóiratuk is volt. Az iskolából kikerült «Großquickborn»-osok és a «Hochländer» katolikus főiskolai hallgatók 1920 óta közös lapot adtak ki «Schildgenossen» címmel.

Az egész mozgalom központja egy 500 diákot elszállásolni tudó romantikus vár, Burg Rothenfels (Unterfranken) volt, ahol a Quickbornkanzlei és külön könyvkiadóvállalat, a «Verlag Deutsches Quickbornhaus» is működtek s ahol a Quickbornisták táborozása is történt.

Legalább csak névszerint megemlítjük itt még a Harmadik Birodalom előtti sok *katolikus főiskolai bajtársi egyesületet*, amelyek az alábbi hat nagyobb szövetségbe tömörültek: «Verband der kath. Studentenvereine Deutschland», 70 korporációval. (Lapjuk: «Akademische Monatsblätter».)

[1] A név az «erquickend» és «Brunnen» régieskedő összetétele.

[2] V. ö. főkép a 3. Quickborntag részletes leírását *Hoffmann:* Des Königs Banner. Burg Rothenfels a. M. 1921.

[3] *Guardini:* Quickborn. Tatsachen und Grundsätze. (Verlagsbuchhandlung Deutsches Quickbornhaus. Burg Rothenfels a. M.) *Kusch:* Quickborn. Rothenfels. *Neundörfer:* Jugendbewegungen in Deutschland. Das neue Reich. 1921. évf. 983—985. l. *Nielen:* Neuer Jugend Sinn und Sein. Rothenfels. *Platz:* Der Wille der neuen Jugend: Der Quickborn. Hochland. 1920—21. máj. sz. *Szekfű:* Quickborn. Kath. Nevelés 1921. 255—259. l. L. továbbá *Guardini* cikkét a Quickbornról a Pharus 1921. 3—4. sz.

«Verband der kath. deutschen Studentenverbindungen», 89 korporációval. (Lapjuk: «Akademia».) «Wissenschaftlicher katholischer Studentenverein», 37 korporációval. (Lapjuk: «Unitas».) «Schweizerischer Studentenverein», 16 korporációval. (Lapjuk: «Monatsrosen».) «Hochland-Verband», 23 korporációval. (Lapjuk: «Schildgenossen».) «Verband der Freien Vereinigungen kath. Studierender», 6 korporációval. (Lapjuk: «Unser Weg».)

C) A magyar egyetemi és főiskolai egyesületek.

a) *Hitbuzgalmi egyesületeink.*

1. Az egyetemi Mária-Kongregáció.

A gyakorlati hitélet ápolása mellett egyrészt barátságos eszmecseréket és meghívott szakférfiak által tartott előadásokat rendez, másrészt pedig arra törekszik, hogy szórakoztató előadások rendezésével az ifjúságot a nagyváros fertőjétől megóvja. A tagok tanulmányi előhaladását szolgálják az állandóan a tagok rendelkezésére álló olvasószoba, és szakkönyvtár, valamint a külön medikus, technikus, jogász, pedagógus és közgazdász-szakosztályok, amelyekben az alacsonyabb évfolyambeli tagoknak az idősebbek egész évben tanácsot és segítséget nyujtanak. E mellett minden tag módot találhat arra, hogy az eucharisztikus, pedagógiai, szociális és külügyi szakosztályokban tehetsége és hajlama szerint tovább képezhesse magát az őt érdeklő fontos kérdésekben.

Cím: VIII., Horánszky-u. 20. Gyűlések: minden szerdán este fél 8 órakor.

2. Az Egyetemi Nőhallgatók Mária-Kongregációja.

Az Egyetemi Nőhallgatók Mária-Kongregációjának célja, hogy a «boldogságos Szűz Mária iránt való odaadó hódolat, tisztelet és gyermeki szeretet ápolása által és e jóságos Anya pártfogása alatt tagjait kiváló katolikusokká nevelje». (Általános szabályok.)

A kongregáció 1913-ban alakult a Szent Szív-zárda épületében, a Sophianumban (Mikszáth Kálmán-tér 1. sz.).

A kongregáció célját a következő vallásos gyakorlatok által törekszik elérni:

Minden kedden 6 órakor hetigyűlést tart.

Minden hó első vasárnapján közös szentáldozást végeznek a Szent-Szív-zárda kápolnájában.

Évente tartanak lelkigyakorlatot, melyen a főiskolai nőhallgatók közül vendégeket is szívesen látnak.

Főpártfogójuk a Boldogságos Szűz, mint a Bölcseség Széke, a kongregáció második védőszentje pedig Alexandriai Szent Katalin.

3. **A pesti főisk. Szent Imre-kollégium Mária-Kongregációja** a kollégium bennlakói részére.

4. Ugyanilyen kongregáció működik **a budai Szent Imre-kollégiumban is.**

5. **Egyetemi leányhallgatók «Pro Christo» csoportja.** Ez az egyesület a Katolikus Leányok Országos Szövetsége (KLOSz) kebelében, mint annak főiskolás csoportja, működik.[1] Tagjai lelki életét a heti összejöveteleken rendszeresen folytatott közös Szentírás-olvasással és az azt követő lelki megbeszélésekkel mozdítja elő. Évenként egyszer «lelki napot» rendez. Gyűlések: szombat este 6—7 óra közt.

b) *Charitativ egyesületek.*

Az egyetemi hallgatókat *szociális tevékenységre* vezetni szintén egy módja bennük a vallásos lelkület ápolásának. Hiszen akárhány mai emberbaráti s társadalmi intézmény tulajdonképen szekularizált egyházi tulajdon.[2] A szociális tevékenység annyi lelkesedést s nemes emberszeretetet követel, amennyit csak a mély vallásos gondolkodás termelhet; és viszont is: a szociális munka közt az isteni irgalom küldönceinek érezzük magunkat, az Irgalmas Szamaritánus segédeinek, akik mikor másoknak adnak, saját lelkükben nőnek, gazdagodnak. Nem ritkán akadhatunk emberekre, akik saját lelküket is csak akkor s azáltal hozták rendbe, mikor segítségére siettek egy kisiklott léleknek.

Közismert tény, hogy a mai szociális nyomorúság nagyobb részben a lelkek elárvultságában áll, aki tehát ebben a munkában «Krisztus szeretetétől hajtva» dolgozik, mindjárt saját lelkének szépítésén is fárad.

Az ész kiművelése mellett nem kevésbbé fontos a szívé is, és e tekintetben érdekes tapasztalatokat tehetünk az ifjúság charitatív foglalkoztatása (nálunk pl. a Szent Vince-konferenciák), vagy a szellemileg fejletlenebbek (munkások, tanoncok) előtt tartott előadások által. Az ifjú erő tevékeny akar lenni s főleg szívesen dolgozik ott, ahol a mai szociális

[1] Nem tévesztendő össze a hasonlóan «Pro Christo» nevű protestáns ifjúsági mozgalommal!

[2] Pl. 1866-ban Londonban *Bernardo* orvos otthonokat nyit a «senki gyermekei»-nek; de hiszen ez Szent Vince eszméje!

problémákkal jut érintkezésbe. Az ily irányú tevékenység nemcsak profilaktikus levezetése az ifjúság tettvágyának — amely e nélkül durvább irányokban érvényesülne, — hanem mély nevelőhatást is hagy lelkükben.

Egyetemi hallgatók részére alapított ilyen jótékonysági egyesület a **Paulai Szent Vince Társaság.** Alapítója *Ozanam Frigyes*, párisi egyetemi tanár volt, aki 1833-ban kezdte meg egyesületének működését néhány egyetemi hallgatóval. Ma az egész világon el van terjedve. A budapesti Szent Vince Társaság megalapításában nagy részük volt *Apponyi Albert* és *Zichy Nándor* grófoknak és közéletünk több kiváló katolikus férfiának, kik közül többen az egyesület működésében ma is résztvesznek. Nevét Szent Vincétől, a XVII. század nagy szociális apostolától nyerte, akinek szellemében működik. Az egyesület működésében kizárólag férfiak vehetnek részt.

A Szent Vince Társaság célját így jelöli meg a Paulai Szent Vince Társaság kézikönyve: «Enyhíteni óhajtjuk a nyomort, . . . lelkünk tisztaságát a jótékonyság oltalma alá helyezzük». (Budapest, 1909, 12. l.) A kongregációkhoz hasonlóan előmozdítja tagjainak gyakorlati katolikus életét is, de működésében nem áll meg az önnevelésnél, hanem a keresztény felebaráti szeretetet szemelőtt tartva segélyezi a szegényeket. Tagjai a felügyeletükre bízott szegényeknél időközönként környezettanulmányt végeznek, tapasztalataikról az egyesület gyűlésein beszámolnak s a szükségessé vált segélyeket az elnökségnek bejelentik. Látogatásaik alkalmával érdeklődnek a pártfogoltak helyzete, viszonyai stb. iránt, reájuk felvilágosítólag hatnak, közöttük jó könyveket osztanak ki, terjesztik a hazafias és keresztény szellemű napilapokat és folyóiratokat. *Nem egy egyetemi hallgatónak sikerült már a félrevezetett munkáscsaládokat a keresztény és hazafias gondolkodáshoz visszavezetni s tévedésüket beismertetni.* Nagy szükség van arra, hogy a keresztény középosztály tagjai szabad idejükből havonként néhány órát áldozzanak és a felebaráti szeretet gyakorlásával hozzáférjenek azokhoz is, akiknek részére a vallás és hazafiság, sajnos, még mindig idegen fogalmak.

Az egyesület működő és pártoló tagokból áll. A működő tagok végzik a környezettanulmányokat, a pártoló tagok pedig befolyásukkal és anyagi támogatásukkal segítik az egyesületet. A gyűlésen szívesen lát az egyesület vendégeket is, akik azt megismerni óhajtják.

Az egyesületben tagsági díj nincs.

Kizárólag egyetemi hallgatók részére van alapítva a budai Szent Imre Kollégium (I., Horthy Miklós-út 17. sz.) és a Kongregáció-Otthon (VIII., Horánszky-u. 20.) két csoportja.

c) *Társadalmi Egyesületek.*[1]

1. **Szent Imre Kör.**

1888-ban néhány magyar diák elhatározta, hogy a főiskolák szervezetlen katholikus ifjúságát társadalmi egyesületbe tömöríti. A köréjük sereglett ifjakkal megalakították a Szent Imre Kört. Jelszavuk: «Vallás. Haza. Tudomány». A kör életének gerincét a szakosztályok adják. (Természettudományi szakosztály, Közgazdasági szakosztály, Irodalmi szakosztály.)

A Szent Imre Kör más módon is törekszik céljai megvalósítására. Segítő Bizottsága sok esetben adott segélyt és egyéb támogatást a diákság anyagi bajainak enyhítésére. A Körre bízta a MÁV a kedvezményes vasúti jegyek ügyét is, mellyel több ezer kollégájuknak könnyítették meg a hazautazást. A téli hónapokban tea-estélyekkel, továbbá a hagyományos «Imre-bál» rendezésével gondoskodik tagjainak szórakozásáról.

Helyiségük: IV., Szerb-u. 9.

2. **A «Katolikus Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szövetsége» (röviden: «Emericana»).**

Az Emericana célja a katolikus egyetemi ifjúságot gyakori érintkezés által egymáshoz s a már felnőtt kat. társadalomhoz közelebb juttatni s családi estélyein megfelelő környezetben tisztességes szórakozást szerezni. A «zöldsapkások» tömeges megjelenése mindenütt hitvallás a kat. egyetemi hallgatók eszméi mellett.

A bajtársi szövetségek között az egyetlen, amely kimondottan katolikus alapon áll. Tagjai igéretet tesznek, hogy nem párbajoznak és évenként többször a szentségekhez járulnak. Központi irodájuk: IV., Bástya-u. 11.

3. **Szent Margit Kör.**

Ami az ifjak számára a Szent Imre Kör, az az egyetemi és főiskolai katolikus nőhallgatóknak a Szent Margit Kör. Vallásos alapon álló társadalmi egyesület, mely tagjai anyagi és kulturális igényeinek kielégítését is igyekszik előmozdítani.

[1] Egyetemi kat. egyesületeink központi szerve az «*Országos Katolikus Diákszövetség*». (Budapest, I., Horthy Miklós-út 17.)

Árpádházi Szent Margit oltalma alatt, vallásos és hazafias szellemben egyesíti a főiskolák nőhallgatóit, hogy őket a szülőháztól távol, a nagyváros ezer veszedelmének közepette, nehéz küzdelmeikben, tanulmányaikban, megélhetésükben segítse és munkájuk után vidám otthont nyujtson nekik körhelyiségében (Kossuth Lajos-u. 1. I. em.), ahol könyvtár, olvasószoba és társalgó áll a tagok rendelkezésére.

4. **A gör. kat. Egyetemi és Főiskolai Magyar Ifiúság Vasvári Pál Köre.**

Mindennemű beiratkozási, egyetemi, tanulmányi ügyben, valamint minden segélyügyben felvilágosításért ide kell fordulni.

5. **A Budai és Pesti Kollégiumi Clubok.**

A budai és pesti Szent Imre Kollégium ifjúságának házi egyesületei, melyek kitűzött célja tagjaik között a baráti szeretet és bajtársi együttérzés istápolása, a keresztény nemzeti eszme ébrentartása, kulturális önművelés a tudományos és aktuális kérdések terén.

Rendes tagjai csak a Szent Imre Kollégiumok növendékei lehetnek.

Ime ezek volnának a keretek, amelyeken belül a főiskolák ifjúságához hozzá lehetne férkőzni. Az egyesületek száma teljesen elégséges. Sajnos azonban tagjaik létszáma a katolikus egyetemi hallgatók ezreihez viszonyítva éppen nem mondható elegendőnek, és ami még szomorúbb, ezen egyesületek működése is, éppen arrahivatott vezetők hiányában, nem mindig eleven és kielégítő.

III. A főiskolai ifjúság vallási irányítása külön lelkipásztor által.

A) A katolikus jellegű egyetemi ifjúsági egyesületek irányítása és az egyetemi ifjak lelki igényeinek kielégítése **külön ifjúsági lelkipásztort követelne meg.**

Mikor külön egyetemi lelkipásztorról beszélünk, felvetődhetik a kérdés, hogy egyáltalában **van-e ilyenre szükség.** Vajjon az egyetemi hallgatóknak más-e a hitük, mint más polgárnak vagy a munkásnak?

Nem; nem a hitük más, hanem a nehézségek mások, amelyek hitük ellen feltámadnak. Az eredményes munkához annyira kell ismerni a főiskolák egészen sajátos és bonyolult világát, hogy a más irányba lekötött pasztoráló papságtól ezt az ismeretet elvárni nem lehet. Az egyetemi hallgatóknak

saját különös problémáik, nehézségeik vannak, tehát sajátos vezetést is igényelnek. Főleg az első évben hallott új eszmék s világnézet, kapcsolódva az új város ezer erkölcsi veszélyével, oly erővel hatnak a fiatal lélekre, hogy külön gondozás nélkül vallása könnyen megrendülhet. Ha minden nagyobb helyőrségnek saját katona-lelkésze van, már akkor csak minden nagyobb diákváros is megérdemelne külön ifjúsági lelkipásztort!

A plébániai papság — főleg a nagy egyetemi városokban — úgyis túl van terhelve munkával, a legjobb akarattal sem tudná azt a sok időt előkeríteni, amelyet a tervszerű ifjúsági lelkipásztorkodás igénybe vesz. «Csak egy speciális, anyagi gondtól mentes papi erő találhat időt, hogy az egyetemi hallgatók látogatására korlátlan fogadóórákat jelölhessen ki, baráti érintkezésben megtárgyalja hivatási s egyéb személyes kérdéseiket, vallási s erkölcsi konfliktusok s lelki lehangoltság idején kezét nyújthassa, adott esetben irgalmas szamaritánus lehessen az összetépett fiatal erők romhalmaza fölött, az egyetemi lakáshivatal s a nagy anyagi nyomort enyhítő segítőpénztár kiépítésében közremunkálkodjék, egyéb egyetemi városokban dolgozó kollégáival, a középiskolák hittanáraival s természetesen a plébániai pasztorációval is érintkezést tarthasson fenn».[1]

B) A külön akadémiai lelkipásztornak körülbelül **ezek lennének feladatai.**[2]

a) Mindenekelőtt alkalmat adni az ifjúságnak, hogy *hitbeli nehézségeit* — amelyek tömegesen fakadnak az egyetemi tanulmányok nyomán — megbeszélhesse a főiskolások lelkipásztorával, vagyis olyan pappal, akit éppen nagy apológetikus tudása, az ifjúság lélektanának alapos ismerete és az ifjúság áldozatos szeretete képesítettek erre az állásra. Ez az egyéni pasztoráció lenne a legnehezebb, de leghálásabb feladata. Aki benne áll a főváros pasztorációjában — mégha nem is kimondottan ifjúsági lelkipásztor —, tapasztalja, hogy mily epedve keresik fel szomjas fiatal lelkek egyik-másik papot tömérdek lelkikételyükkel.

A különben determinista *Payot* «Az akarat nevelésé»-ről írt klasszikus könyvében, miután lefesti az egyetemre került ifjú lelki elhagyatottságát s botorkálását, ezeket írja: «Valami

[1] *Faulhaber:* Zeitfragen und Zeitaufgaben. Herder. 1915. 351. l.
[2] *Paul Baron Mathies:* Akademischer Gottesdienst und Studentenseelsorge. Bericht über den XXIII. universal. euch. Kongress. Wien. 1913. 412—418. l.

magasabb támogatás és felülről jövő személyes elismerés szüksége lesz érezhető (az ifjúban). A katolikus egyház ezt az oly emberi szükséget lelkivezetők által elégíti ki. Itt azonban (az egyetemen) nincs meg ez: az elhagyatottság tökéletes . . . *Ha tudnák, mily hatással lehet egy bátorító szó, egy jó tanács, sőt egy baráti feddés a huszadik életév ezen áldott óráiban!* Ha a tudomány-egyetem a maga felsőbb erkölcsi kultúrájával, mély tudományosságával a katolikus egyháztól kölcsön venné mindazt, amit az emberi szív bámulatos ismerete sugallt bele ebbe a csodás intézménybe, a tudomány-egyetem gáncs és minden lehető versenytárs nélkül uralkodhatnék az ifjúság lelkén.»[1]

S ha nem találnak megfelelő papra, menthetetlenül esnek a hitetlenség s erkölcsi bukás karjaiba. Az ifjúsági lelkipásztor saját könyvtárából adna kölcsön könyveket, elsősorban hitvédelmi tartalmúakat.

b) Megkönnyíteni a főiskolai hallgatóknak *a szentségek felvételét*. Ez akképen lenne elérhető, hogy bizonyos időben az ifjak mindig megtalálhassák lelkipásztorukat.

c) A főiskolások lelkipásztora az ifjúságnak *előadást* tartana azokról a vallási, erkölcsi kérdésekről s a hitet érintő témákról, melyek az ő lelküket elsősorban érdeklik.

Legalább a harmadik feladat meg is valósult Budapesten mindaddig, amíg a Pázmány-egyetem hittudományi karán megvolt a külön hitszónoklati tanszék, amelynek professzora minden vasárnap *egyetemi hitszónoklatot* is tartott az egyetemi templomban. Ez a katedra azonban — az egyetemi ifjúság lelkigondozásának mérhetetlen kárára — 1934-ben megszűnt. Hisszük, nem véglegesen! Mert minden pasztorális megfontolás a mellett szól, hogy az ifjúsági hitszónoki katedra minél előbb újra felállíttassék.

Minthogy azonban az egyetemi hitszónok nem volt kimondottan ifjúsági lelkipásztor, az első két pont intézményes rendezése nálunk még teljesen megoldatlan maradt.

Más országokban már megpróbálkoztak *a külön főiskolai lelkipásztori állás szervezésével*. Igy pl. Németországban minden egyetemi városban rendszeresítették a «Studentenseelsorger» állását.[2]

[1] *Payot—Weszely:* Az akarat nevelése. Bpest, 1921. II. 202—3. l.

[2] Tudtunkkal *Németországban* a következő egyetemi városokban működtek *Studentenseelsorger*-ek: Berlin (P. Strattmann O. P. Karlstr, 30.), Bonn (H. Lutz, Thomasstr. 14.), Breslau (Dr.

Részletesen megemlékezünk itt a *zürichi akadémikusok* (egyetem és polytechnicum) lelki gondozásáról, amint azt 1910 óta egy külön csak e célra rendelt akadémikusok lelkipásztora végzi.

A főiskolások zürichi lelkipásztora lakásán kis kápolnát rendezett be, ahol naponként misézik, gyóntat s áldoztat. Gyóntat s áldoztat misén kívül is, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy az ifjak — akár buzgóságból, akár komolyabb bukás után végezzék gyónásukat — szívesebben gyónnak egyedül, ha mások nem látják őket.

A kis kápolnában bizonyos estéken beszédeket tart kizárólag főiskolai hallgatóknak, amelyeket rövid ájtatosság követ. Az ájtatosság után 1—2 óráig nála maradnak az ifjak teára, vagy szép időben kerti társalgásra.

Meghatározott időben — amelyik legjobban megfelel az iskolák tanrendjének s amelyet azután igyekszik minél inkább közhírré tenni — fogadóórát tart. Talán ez a legnehezebb feladata. Nem is hinné az ember, mily hihetetlen bonyolult kérdésekkel keresik fel az ifjak lelkipásztorukat és órákig veszik igénybe idejét. De ha senkinek el nem mondhatják kételyeiket, hitük fog megrendülni lelkükben.[1]

A lelkipásztor elmegy a különböző ifjúsági egyesületek heti összejöveteleire is, érdeklődik azok munkaköre, ünnepélyei, könyvtára s főleg tudományos felolvasásai iránt s az azokat követő eszmecserékben maga is részt vesz. Azokat pedig, akik nem tagjai semmiféle főiskolai szövetségnek, esetenként saját lakásán gyüjti össze s felolvasások, napi kérdések megbeszélése után egy kis ájtatosság végzésével bocsátja

Wittig, Sternstr. 108.), Darmstadt (Laufer, Saalbaustr. 40.), Frankfurt a. M. (P. Browe, Königstr. 62.), Freiburg i. Br. (Eiffler, Burgstr. 1.), Giessen (Bayer, Liebingstr. 26.), Göttingen (Mecke, Kurzestr. 13.), Greifswald (Grelich, Bahnhofstr. 15.), Halle (Legge, Mauerstr. 12.), Heidelberg (P. Stiegele S. I., Ingrimstr. 2.), Karlsruhe (Stumpf, Bernhardstr. 13.), Kiel (P. Overmanns S. I., Lindenstrasse 7.), Köln (Grosche, Vondelstr. 53.), Leipzig (Beier, Garnizonstrasse 14.), Marburg (P. Decker S. J., Ritterstr. 4.), München (P. Schmidt S. J., Keuelbochstr. 31. és P. Lang O. S. B., Karlstr. 34.), Münster (P. Lauck S. J., Huffersift.), Tübingen (Dr. Anker Wilhelmstift.), Würzburg (Dr. Brauder, Priesterseminar). *Ausztriában:* Innsbruck (P. Dirkhauser S. J. Sillgasse 2.), Wien (Dr. Rudolf, Bolzmanngasse 9.). *Svájcban:* Zürich (von Moos, Leonhardstr. 14.).

[1] Ugyanilyen apologetikus fogadóórákkal megpróbálkoztak külföldön a felnőtt hívek részére is, azonban kielégítő eredmény nélkül. A modern embernek sajátsága, hogy papjától húzódik és hacsak valami különös eset rá nem kényszeríti, nem szereti őt felkeresni.

el őket. Megpróbálkozott vasárnaponként egyik plébánia-templomban külön egyetemi hitszónoklattal is, de erre ő sem tudott közönséget kapni; a kis házikápolna esti beszédeit, ahol az egyetemi hallgatók csak maguk vannak, sokkal szívesebben látogatják.[1]

Az egyetemi ifjúsági lelkipásztor személyét mindenesetre a legnagyobb gonddal kellene megválasztani, mert ennyi feladat éppen elég ahhoz, hogy *egy apostoli szellemű papi élet egész programmját betöltse*. Ez a feladat oly sajátságos, bonyolult föltételeket követel meg a paptól, hogy joggal írja róla *Faulhaber* bíbornok: «Az ifjúsági lelkipásztor, akiből idővel a legegyénibb pasztoráló típus fog kialakulni, értse a teológiát, értse meg korát, s értse meg diákjait. Legyen tudománnyal felvértezve, vallásilag megállapodott, lángoljon egyházáért, legyen teljes személyiségével erre a feladatra termett s a diákokkal rokonlélek, mert gyémántot csak gyémánttal lehet csiszolni».[2]

Addig is pedig, míg nálunk is meg nem valósul ilyen állás, minden középiskolai hittanárnak legyen rá gondja, hogy az egyetemi városba induló volt diákjait egy melegszívű pap *lelki gondozásába ajánlja*. E nélkül a nagyvárosi erkölcstelenség szédületes mélysége menthetetlenül ragadja magához az ideáljaiért legfeljebb pár hétig küzdő magárahagyott ifjút. Arra is kellene törekednie minden középiskolai hittanárnak, hogy volt tanítványai *érintkezést tartsanak fenn vele az egyetemi évek alatt is*, s évközben írásban, a vakáció alatt pedig személyesen keressék fel régi lelkivezetőjüket. A hittanár munkájának legjobb ellenpróbája éppen az a ragaszkodás, amellyel volt tanítványai iránta később viseltetnek.

C) Az ifjúság lelkiirányítására szintén nagyjelentőségű lépés lenne az egyetem bölcsészeti karán külön tanszék felállítása a **keresztény filozófia számára.** Orvos- és mérnökjelöltjeink s jogászaink az egyetemen nem nyernek elégséges bölcseleti oktatást, ami annál sajnálatosabb, mert hiszen így egész életükben a középiskola VIII. osztályának vajmi sovány filozófiai propedeutikáján kell élősködniök.

Már pedig akárhány tanult hívünk hitbeli kételye nem annyira saját magában átélt nehézségből, mint inkább a mai hitetlen közszellem nagyhangú jelszavaiból fakad, amelyeket

[1] Ezzel a módszerrel esetleg Budapesten is eredményesebb volna az egyetemi hitszónok munkája.

[2] *Faulhaber:* Zeitfragen und Zeitaufgaben. Herder. 1915. 352. l.

kellő értékükre leszállítani — éppen bölcseleti képességük híján — nem képesek.

A hitellenes irányzatok bátor fellépése nyomán önkéntelenül is erőre kap bennük a gyanú, hogy a katolicizmus igazsága a mai nagy kultúrájú világban, ha még nem is dőlt meg, de legalább is megrendült. Mily nagy áldás volna ezzel szemben, ha művelt híveink a korszerű filozófiai kérdésekben komoly, önálló ítéletet tudnának alkotni és nem esküdnének minden öblös hangra!

Addig is, míg ez kivihető lesz, sokat segít a helyzeten a hittudományi kar azáltal, hogy *általános érdekű vallási kérdésekről* is hirdet egy-egy «publikum»-ot és ezeken az előadásokon alkalmat nyujt más karok hallgatóinak, hogy a vallási kérdésekről tudományosan tájékozódhassanak. Hiszen nincs olyan speciális teológiai szak, amelyben bőven ne akadnának minden művelt katolikust érdeklő vallási kérdések. Természetesen megfelelő dialektika, stílus s a legújabb világi irodalom által felvetett nehézségek ismerete épúgy megkívántatik az előadótól, mint az is, hogy az előadások után alkalmat nyujtson hallgatói privát nehézségeinek megbeszélésére. Az a reményen felüli érdeklődés, amely ezeket a «collegium publicum»-okat kíséri, örvendetes jele az intelligens lelkek nagy vallási szomjúságának.

TARTALOMJEGYZÉK.

Első kötet.

Oldal

Előszó a harmadik kiadáshoz 1

I. RÉSZ.

Alapvető kérdések.

I. FEJEZET.

Az intelligencia lelkigondozásáról.

I. A kérdés fontossága 9
Több férfi-pasztorációt! 9
Több gondot az intelligenciára! 11
Mily okok sürgetik az intelligencia fokozottabb pasztorációját? 12
II. Az intelligencia külön pasztorálásának szükségessége ... 18
III. Az intelligencia lelkigondozásának nehézségei 20

II. FEJEZET.

A valláserkölcsi nevelés értéke.

Bevezető gondolatok 27
I. Az elmélet. 1. Mit kíván *A)* az ész 29
B) az akarat és 30
C) a szív a nevelés eredményességének biztosítására? 31
2. Erkölcstanunk eleget tesz *A)* mind az ész 31
B) mind az akarat 35
C) mind az érzelmek követelményeinek 36
II. A gyakorlat 37
Helytelen nevelési módszerek. Túlzó *A)* racionalizmus 38
B) voluntarizmus 39
C) sensismus 39
Mi tehát a teendő? 40

III. FEJEZET.

A laikus nevelés értéktelensége.

Lehetséges lenne-e laikus erkölcstannal pótolni az iskolai hitoktatást? 45
I. Isten fönsége nélkül nincs kötelező erkölcsi törvény ... 46
II. A vallás segítsége nélkül magát az iskolai tanítás célját is veszélynek tennők ki 52

III. Különben a laikus erkölcstan elégtelen nevelői értékéről több évtizedes példa áll már rendelkezésünkre a francia állami iskolákban 55

II. RÉSZ.

A kisgyermekek lelki gondozása.

I. FEJEZET.

A nevelés szükségessége és célja.

I. Szükséges-e a nevelés? 68
II. Ki köteles a nevelést adni? 71
III. A keresztény nevelés célja 73

II. FEJEZET.

Nevelés az iskoláskor előtt.

I. A szülők nevelése 80
II. A legfőbb erények, melyre az otthon neveljen 84
1. Istenfélelem 84
2. Igazmondás 87
3. Engedelmesség 88
4. Szemérmetesség... 89

III. FEJEZET.

A kis-iskolások lelki gondozása.

I. Az otthoni nevelés feladatai 93
II. Az iskolai hitoktatás feladatai 95
III. Gyónás, áldozás, gyermekegyesületek 98

III. RÉSZ.

A középiskolák lelki gondozása.

I. FEJEZET.

Az ifjúsági lelkipásztor egyénisége.

I. Szeresse tanítványait 107
1. A gyermekek természetfölötti szeretete 108
2. Érdeklődés a tanítványok sorsa iránt 110
3. A szeretet pedagógiai jelentősége... 111
Az ifjúság szeretetének eredményei 113
Szeretet és tekintély 117
Szeretet és fegyelem 118
II. Legyen példaképe tanítványainak 122
A) Életével 123
a) Szeresse Krisztust 123
b) Kövesse Krisztust 125
B) Tudásával 129
III. Az eszményi hittanár képe 130

II. FEJEZET.

A lelkiéletre nevelés természetes alapjai.

I. A diákpasztoráció célja 137
II. Az ifjú lélek ismeretének szükségessége 139
Az ifjú lélek tanulmányozásának forrásai 141
Mi segíti az ifjúsági lelkipásztort a diáklélek ismeretéhez? 142
Ismernie kell *A)* általában a diák lelkét és ehhez segíti az ifjúsági lélektan tudományos irodalma 142
az exhortációk felmondatása 143
a lelkigyakorlatok leiratása és írásos feladatok erkölcsi kérdésekre 143
B) Ezenkívül ismernie kell saját diákjai lelkét és ehhez segíti az osztálytérkép 145
ifjúsági kartoték 147
az ifjak olvasmányainak jegyzéke 149
és az egyéni lelki kollokvium 149

III. FEJEZET.

Az ifjú lélek fejlődése.

I. Az érzékelés fejlődése... 159
II. Az emlékezőképesség fejlődése 160
III. A képzelőtehetség fejlődése 160
IV. A figyelem fejlődése 162
V. A gondolkodóképesség fejlődése 164
VI. Az érzelmi élet fejlődése 166
VII. Az akarati élet fejlődése 168
VIII. Az akarat nevelése... 172
IX. Az erkölcsi élet fejlődése... 175

IV. FEJEZET.

Nevelés a természetfölötti életre.

I. A természetes nevelés viszonya a természetfölöttihez ... 179
II. A diákpasztoráció célja 183
A) Lelkiéletre nevelés... 183
B) Egyéni lelkivezetés 185
III. Életre nevelni: *A)* Szimpatikus vallásosság 187
B) Katolikus öntudat 188
IV. Krisztus szeretetére nevelni! 189
V. A jó imádkozás művészete 193
VI. Olvasmányok, lelki olvasmány 200

V. FEJEZET.

Lelkivezetés a serdülő korban.

I. Kelle-e «vallási kíméleti idő?» 208
II. A serdülőkor sajátosságai. *A)* Testi elváltozás 212
B) Új szellemi folyamatok 214
C) Változások az akarati és érzelmi élet terén 214

III. Serdülőkori betegségek. *A)* Testi betegségek 217
B) Idegrendszeri zavarok... 218
C) Psychopathikus jelenségek 218

IV. Mire vigyázzon a lelkivezető? *A)* Az elevenség még nem rosszaság! 219
B) Nagy nyugalom a nevelőben... 220
C) Nagyság, erő, hatalmas méretek imponálnak ebben a korban 221

V. Visszaeső bűnösök... 225

VI. FEJEZET.

Az ifjúság nevelése a tiszta életre.

I. A kérdés fontossága *A)* Az iskola szempontjából... ... 231
B) Erkölcsi szempontból 232

II. A nemi felvilágosításról. *A)* A kérdés története 234
B) Van-e szükség felvilágosításra? 235
a) Megköveteli az ifjú testi fejlődése 235
b) a lelkiismeret helyes kialakítása 237
c) a mai társas élet veszélyei 237
d) az illetéktelen helyről jött felvilágosítás veszedelme 238
C) Ki adja a felvilágosítást?... 240
a) A szülők 240
b) de nem az iskola 243
c) a hittanár igen... 245
D) Mikor adjuk a felvilágosítást? 247

III. A felvilágosítás módja. *A)* Elmélet 248
B) Gyakorlat. *a)* A legalsó fokon 252
b) Középső fokon 254
c) Felső fokon 257

IV. A sexuális pedagógia természetes eszközei 259
A) Az akaratot edzeni 260
B) az érzelmeken uralkodni tanulni... 261
C) a fantáziát nevelni... 264
D) sohase henyélni... 266
E) az igazmondást megbecsülni és 268
F) egy megfelelő könyvet elolvastatni 268

V. A sexuális pedagógia természetfölötti eszköze 270
A) A vallás segítsége nélkül a kérdést megoldani nem lehet 270
B) Az igazi istenszeretet 271
C) A fogadott istenfiúság... 272

VI. A kérdés kezelése az ifjak gyóntatásában 273
A) A gyóntató vigyázzon a bűn súlyának megállapításánál 273
B) mert valóban előfordulhat enyhítő körülménynek számító hypersexualitás is 274

Összefoglalás 276

Második kötet.

VII. FEJEZET.

A hittan, mint tantárgy.

I. Katolikus világnézetre nevelés 3
II. Hiányok a hitoktatás mai módszerében és anyagában 5
A) Miért nem szeretik eléggé a hittanórát? 5
B) Ne szállítsuk le a hittanórát a többi tárgyak szintjére 6
C) Hiányok a hittanórák anyagában... 7
III. Nevelő hitoktatást! *A)* Megszerettetni hitünket 9
B) Hogy a növendékek szívükkel is átkarolják azt ... 10
C) A többi tárgyat a hittanra koncentrálni 12
D) Vallástani dolgozatok 13
E) Forrásszövegek olvasása 14

VIII. FEJEZET.

A munkaiskola értéke a nevelő hitoktatásban.

I. A munkaiskola első formája: a technikai és kézimunka tanítása az iskolában 21
II. Második formája: a tanítás hatását a külső tevékenység fölkeltésével elmélyíteni 21
A hitoktatásban ezt szolgálja: *A)* a rajzoltatás... 21
B) írásbeli feladatok készítése... 22
C) ének 22
D) dramatizálás... 22
E) eleven összefoglaló ismétlés 26
III. Harmadik formája: a munkát módszertani elvvé tenni 26
A) Ez az igazi «élet iskolája»... 27
B) A munkaiskola elve a katekizmus tanításában ... 29
C) a biblia tanításában 35
IV. A német püspöki kar a munkaiskola hittanórai alkalmazásáról 37

IX. FEJEZET.

Nevelő hitoktatás a felső osztályokban.

I. A dogmatika tanítása 43
A) Kevesebb dogmát, de eleven előadásban és gyakorlati következményeiben bemutatni 43
B) Több időt kell a szentségek ismertetésére fordítani 45
Bérmálási előkészítés 46
II. Az erkölcstan tanítása... 49
A) Az erkölcstan pozitív kifejtése 49
B) apológiája 51
C) Adjunk módot megbeszélésre is 52
D) A szociális kérdés 54
E) Külön tankönyvet a fiúk s a lányok részére!... ... 54

III. Az egyháztörténelem tanítása... 58
A) A teológia szemelőtt tartása... 58
B) Egyházi kultúrtörténelem fokozottabb tanítása ... 59
C) Helyi vonatkozások 60
D) Missziók 60
E) Életbölcseség 61
F) Külön tankönyvet a fiúk s a leányok részére... ... 62
IV. Az apologetika tanítása 63
A) Az apologetikai órák anyaga 64
B) tárgyalási módja és célja 66
C) Hitünk nemcsak hihető, hanem szép és kívánatos is 66

X. FEJEZET.

Az ifjúsági istentiszteletek.

I. A diákmise 73
A) A külön diákmise szükséges... 73
B) Hogyan történjék a misehallgatás megszerettetése? 75
C) A diákmise külsőségei... 78
II. Az ifjúsági exhortációk 80
A) Tárgyuk... 80
B) Kidolgozásuk és előadásuk 83
III. Az ifjúsági lelkigyakorlatok 85
A) Előkészítésük 86
B) Lefolytatásuk 87
IV. A VIII. osztályosok búcsúztatása 88

XI. FEJEZET.

A bűnbánat szentségének nevelő értéke.

I. A bűnbánat szentségének lélektani alapjai 94
II. A bűnbánat szentségének pedagógiai jelentősége 95
A) A lelkiismeretvizsgálás 96
B) a bánat és erősfogadás 97
C) a bűnbevallás nevelő értéke 98
III. A gyónás és a pszichoanalízis 100
IV. A jó gyónás művészete 103
A) Mélyre ereszkedő lelkiismeretvizsgálat... 103
A lelkitükör használata 104
B) Önálló bűnbevallás 106
V. A jó gyóntatás művészete 110
A) A gyónási intelem nevelő értéke 110
B) Az elégtétel nevelő értéke 115
VI. A gyakori gyónók vezetése 117
A) Legkedvezőbb alkalom a lelki vezetésre 118
B) Egyéni megítélés. Egyéni vezetés 119
VII. Aggályos lelkű ifjak vezetése... 121
A) Az aggályosság okai 122
B) Kezelése... 122
VIII. Gyakorlati tanácsok az ifjúság gyóntatásához 125
Összefoglalás 131

XII. FEJEZET.

A szentáldozás nevelő értéke.

I. Az eucharisztikus Üdvözítő s az ifjúság 135
II. A gyümölcsöző áldozás lélektani föltételei 137
A) Az áldozást öntudatossá tenni 137
B) eleven hálaadást végeztetni 138
III. Az ifjúság gyakori áldozása 140
A) Mi a célja? 140
B) Hogyan nyerhetjük meg ennek az ifjúságot? ... 141

XIII. FEJEZET.

A szentek tiszteletének nevelő értéke.

I. A szentek tiszteletének lélektani alapjai... 147
A) Lélektani adottságok az ifjak lelkében, melyekbe a szentek tiszteletét be lehet kapcsolni 148
B) Hol vehetjük hasznát a szentek életének? 149
II. A szentek életének helyes tárgyalása 152
A) Az életszentség helyes fogalma 152
B) Milyen legyen a szentek életrajza? 153
III. Szent Alajos és Szent Szaniszló életének nevelő értéke 159

XIV. FEJEZET.

A Mária-kongregációk nevelő értéke.

I. Történeti fejlődésük 171
II. Lélektani alapjuk 173
A) Az édesanya tisztelete 173
B) A serdülőkor viharjai 174
III. A kongregációk működése 177
A) Rendszeres lelki életre nevel 177
B) A prézes feladatai 178
C) Milyen legyen a kongregáció élete? 179

XV. FEJEZET.

A cserkészet nevelő értéke.

I. A cserkészet történeti kifejlődése 187
II. Pedagógiai méltatása 189
A) Megoldja «a fiúk problémáját» 189
B) A tíz cserkésztörvény nevelő értéke 190
C) Betölti az ifjú napi idejét 191
D) Edzettséghez s lemondáshoz szoktat 192
E) A nagytábor nevelő értéke 192
III. A cserkészet veszélyei... 194
A) Rátermett vezetők hiánya 194
B) Vallási közömbösség 195
C) A cserkészet eredeti céljának elhomályosodása ... 196
Összefoglalás 196

XVI. FEJEZET.

Az öröm nevelő értéke.

I. Az öröm szerepe a katolikus világnézetben 201
II. Az öröm pedagógiai jelentősége 203
A) Erő a kísértésben 203
B) főleg az erkölcsi tisztaságért vívott harcban 204
III. Örömrenevelés 205
A) Örvendetes hittanórák 205
B) A jónak szeretetére nevelni 206
C) Neveljünk mosolygós ifjúságot! 207
IV. A nagy természet örömforrásai 209
A) Ifjúság és természet 209
B) Vallásos természetszemlélés 210

XVII. FEJEZET.

Az internátusi nevelés.

I. Az internátus történeti fejlődése 216
II. Az internátusi nevelés előnyei és veszélyei 217
III. Az internátusi elöljáró egyénisége 219

IV. RÉSZ.

A főiskolai hallgatók lelkigondozása.

I. A főiskolai hallgatók lelki helyzete 223
A) Az érettségizettek lelki képe 223
B) A főiskolai élet lelkiveszélyei 224
II. A főiskolai ifjúság vallási irányítása egyesületekben ... 226
A) Franciaországban 227
A «Sillon» 227
B) Németországban 228
A «Großdeutsche Jugend» 229
A «Neu-Deutschland» 229
A «Quickborn» 229
C) A magyar egyetemi és főiskolai egyesületek 231
a) Hitbuzgalmi 231
b) Charitatív 232
c) Társadalmi egyesületek 234
III. A főiskolai ifjúság vallási irányítása külön lelkipásztor által 235
A) Van-e ilyenre szükség? 235
B) Az akadémikusok lelkipásztorának feladatai 236
C) Ker. filozófiai tanszék a bölcsészeti karon 239

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY